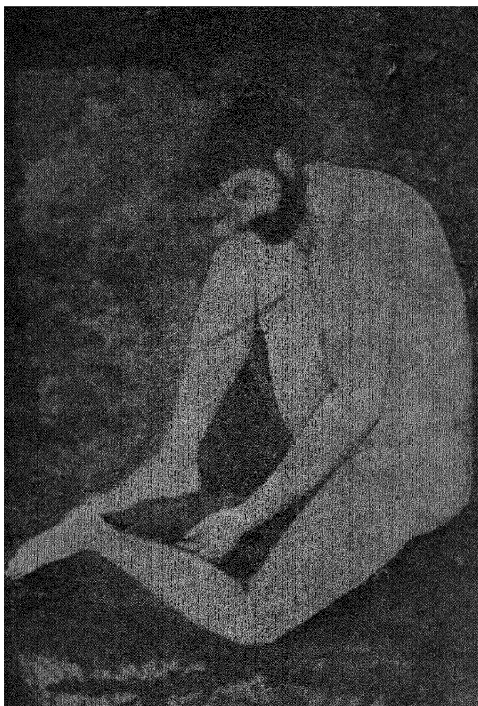

శ్రీ వేమనయోగి

శ్రీ

శ్రీరామ నృసింహ మూర్తులు

శ్రీవ ద్భద్రకృ దార్తిసంహరణకృ ద్యోగో యయో ర్వర్తతే
లోకారాధనతత్పరౌ ఖలజనవ్యాపాదనవ్యాపృతౌ

శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవులు.

లోకేఽస్మి న్నవతేరతు స్సుమహితౌ శాంతోగ్రరూపౌ చ యౌ
తౌ శ్రీరామ నృసింహ మూర్తి విలసత్సంజ్ఞౌ జయేతేతరామ్॥

I have the pleasure to enrol Sri. Gandham Sreeramamurty and Sri.Irrinki Narasimhamurty who are popularly known as " Sreerama Narasimha Murty Kavulu " as our Court Poets. Hereafter they are entitled to the privileges of our Court.

Gadwal,

1-3-1945.

K.K. Bhupal.

Youvaraja Saheb of Gadwal.

(For Maharani Saheba of Gadwal

విజ్ఞప్తిః
వేమన జీవిత సంగ్రహః

పురాకిల వేమనాఖ్యో మహాయోగీ సుబోధాంధ్రభాషాయాం పద్యరూపేణ ఐహికాముష్మికవిషయాన్ సర్వాన్ మానవలోకాయ సమ్యక్ న్యబోధయత్. తాన్యేవపద్యాని 'వేమగీతా'ఇత్యాఖ్యయా గైర్వాణ్యాం వాణ్యాం అనుష్టుప్ఛందసా ఆవాభ్యా మనూదితాని. ఆంధ్రభాషాయాం "అన్న" ఇతిపద మాదృతి సూచకమ్. తతో వేమః "వేమన్న" ఇతి ప్రథితో బభూవ. "వేమన" ఇతి చ తద్రూపాంతర మస్తి. వేమనకవి రాంధ్రదేశే కొండవీడునామ్ని పట్టణే క్రీ॥ శ॥ చతుర్దశ శతాబ్దే నందన కార్తికశుక్ల పౌర్ణమాస్యాం షడశీత్యుత్తర త్రయోదశశతతమవత్సరా దారభ్య షణ్ణవత్యుత్తరత్రయోదశ శతతమవత్సర పర్యంతం కొండవీడు రాజ్యం పాలయతః కోమరగిరి వేమభూపాలాత్ మల్లమాంబారాజ్ఞ్యాం తృతీయపుత్రోఽజని. అయమేవ షణ్ణవత్యుత్తరత్రయోదశ శతతమవత్సరాదారభ్య చతుర్వింశత్యుత్తర చతుర్దశ శతతమ వత్సరపర్యంతం రాజ్యం పరిపాలయతః అనవేమ మహీపాలస్య కనిష్ఠసోదరో భూత్వా బమ్మెర పోతనామాత్యస్య సహాధ్యాయీసన్ సహజ ప్రతిభయా విభ్రాజమానః సోమశేఖరాఖ్యగురుశుశ్రూషయా సంస్కృతాంధ్ర భాషాసాహితీ మనర్గళాం సంపాద్య వివిధరాజభోగా ననుభూయ స్వసమక్షమేవ వింశతి హాయనేషు సంవృత్తం రాజ్యపతన ముద్వీక్ష్య మనఃపరిపాకేన పురాకృత సుకృత విశేషేణ చ సంభూతసమగ్రవైరాగ్యః కాలవశాత్ ఘటనా వశాచ్చ-హృదయ కుహరోత్థితం భావోద్రేకమేవ పద్యరూపేణ వ్యక్తీ కుర్వన్ సహస్రశః పద్యా న్యుపగీయ అంతే కటారుపల్లినామ్నిగ్రామే శార్వరీ చైత్రశుక్ల నవమ్యా మష్టషష్టివర్షీయః భౌతికశరీర ముత్సృజ్య వం ప్రాపేతి ప్రతీతిః"

సాహితీ - తద్వ్యాప్తిశ్చ

సంస్కృతీయా రాట్ పాలకశబ్దా వాంధ్రభాషాయాం "రెడ్డి, కాపు" ఇతి వ్యవహృతాస్తః. తతఏవ ప్రభుకుటుంబగతాః "భూపాల్" ఇతి బిరుదనామ్నా వ్యవహ్రియంతే. కొండవీడు సంస్థానే ఏతద్వేమనవంశీయానాం భూపాలకనామవ్యవహృతిః వేమభూపాల్, కృష్ణరామ భూపాల్ ఇత్యాదినామభిః వ్యక్తీక్రియతే. వేమన కుటుంబస్థః పెదకోమటి వేమనాఖ్యః శృంగారదీపికా సమాఖ్యాం అమరుకకావ్యస్య సంస్కృత వ్యాఖ్యాం సప్తశతీ సారనామకం గాథాసప్తశత్యనువాదం చ వ్యరరచత్. అస్య పెదకోమటి వేమనాఖ్యస్య జీవిత చరిత్రం వేమభూపాలీయ నామాంతరేణ ప్రథితం పార్వతీ పరిణయాఖ్య సంస్కృతనాటకకర్త్రా వామనభట్టనామధేయేన విరచితమ్. తథా కుమారగిరి భూపాలః వసంత రాజ్యాభిధేయం సంస్కృతకావ్యం విరచయామాస. కుమారగిరేర్జామాతా కాటయవేమనాభిఖ్యః కాళిదాస రూపకానాం వ్యాఖ్యాం విలిలేఖ. తతః ఏతత్ కొండవీడు రెడ్డి సంస్థానాధీశాః సంస్కృతాంధ్రయోః కృతికర్తారః కృతిభర్తారశ్చ బభూవురితి వ్యక్తమేవ. తస్మాత్ వేమన యోగీచ సంస్కృతాంధ్ర భాషాద్వితయే ౭పి విద్వానిత్యుక్తిః నిర్వివాదైవ. అతఏవ ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ శ్రీనాథాద్యాంధ్ర కవివరేభ్య ఏతత్స్థానమాశ్రయ మదాత్. వేమనకవి రాంధ్రవాఙ్మయచ్ఛందసి సంస్కృత వాఙ్మయగతానుష్టుప్ ఛందస్తులితేషు లలితేషు విశాలభావకలితేషు ఆటవెలది నామకపద్యేషు అనుపమవేదవాక్యాని ప్రకటీకృత్య స్వకీయాం ప్రతిభా మాంధ్రలోకే ప్రాచీకటత్. కేవలపారిభాషికపదగూఢం సర్వోపనిషత్సారం వేదాంతశాస్త్రం సర్వసాధారణ వ్యవహారభాషాయాం వ్యక్తీకృత్య మహాజనాదృతిం ప్రాప. వేమనకవేః రచనాయాం తత్ర తత్ర "మానినీ మనోజమందిరానందైక లోలుడు, ఊర్ధ్వలోకసుఖము, అభిజాత్యమదము, విశ్వదాభిరామ" ఇత్యాదయ స్సంస్కృతపదప్రయోగా

స్సంతి. తథాపి ప్రాయశః సంస్కృతభగవద్గీతేవ ఆంధ్రభాషాయాం సర్వ సుబోధఫణిత్యా వేమనకవితా రాజతే. అపి చ తత్ర తత్ర జ్ఞ-ంక, అ-ప్రాణ, ఋగ్యజు-యోగ్య, ఇత్యాది లాక్షణికాః యతివిశేషా స్సంతి. ప్రకృతిరూపయోః గృహగేహశబ్దయోః వికృతా "గీము" ఇతి వ్యవహృతిరేవాస్తి. కింతు వేమనకవిః "గురము" ఇతిచ వ్యాజహార. ఏవమాది విషయాః పాఠకానాం సర్వత్ర విశదా భవంతి.

వేమనాఖ్యో మహాయోగీ "కుత్రాజని? కస్యాం భాషాయాం గీతాలాప మకరోత్?" ఇత్యేవం రూపేణ వివాదేనాలమ్. తద్గీతాసారపవాస్మాభిః ఆస్వాద్యః. వేమనకవినాశుధారయా తాంతాం పరిస్థితి మనుసృత్య సద్యఏవ గుంఫితాని పద్యాని లేఖనసౌకర్యరహితే తస్మిన్ కాలే కేవలభావకుసుమసౌరభాఘ్రాణలోలుపశిష్యాశయః కియన్మాత్రం నిర్దుష్టం ధారయితుం శక్నువంతి? విచింతయంతు. కేచన ఏతన్నగ్నసత్యమనాలోచయంతః 'వేమస్య భావభాషాదయః న సమీచీనాః' ఇతి వృథా తన్నిందయా తృప్తిమంతో దృశ్యంతే. సర్వ మేత దహం మమే త్యనుసంధానసహితమేవ. "తత్ర మమేత్యనుబంధ మసజ్జడదుఃఖాత్మకం శవరూపంచ,అహమిత్యేతత్ వస్తు సత్యజ్ఞానానందాత్మకం శివరూపం చ"ఇత్యేవ వేమనయోగీ ముహుర్ముహుః స్వప్రోక్తపద్యేషు ప్రతిపాదయామాస. మంగళపదపర్యాయశివశబ్దవ్యాహృత్యా జాతిమతాతిగం వేమనయోగినం శైవమతస్థం మత్వా కేచన నిందంతి. వినాఫలాపేక్షయా పరసంతుష్టిమనుద్దిశ్య పరాభిప్రాయదాస్య మనవలంబ్య అస్థిరబాహ్యసౌఖ్య మతీత్య శాశ్వతాంతరసౌఖ్యమేవ వాంఛతః అధ్యాత్మగీతికాం గాయతః కవికోకిలస్య లోకకృతదూషణ భూషణాదిభిః కావాహానిః? కోవాలాభః?

ఆంధ్రప్రదేశే సమ్యగాంధ్రసంస్కృతభాషానుభూతి మర్జిత్వా భక్తిజ్ఞానఘనౌ ప్రశస్తపదపద్యకవీభూత్వా'స్వయంతీర్ణః పరాం స్తారయే,' దితి న్యాయానుసారేణ స్వయంతీర్ణా లోకే సూక్తిబీజవిక్షేపం కృత

వంతౌ త్యాగయ్యవేమననామధేయౌ సర్వేషామపి చిరస్మరణీయౌ. "త్యాగయ్యః నారదాంశసంభూతః వేమనః సనత్కుమారాంశసంభూతః" ఇతి ప్రతీతిరప్యస్తి. త్యాగయమహాత్మనః పదసాహిత్యే కేవల గానకళారిరంసుభ్యో గాయకజనేభ్యో ఽ పభ్రంశరూపం ప్రాపితే ఆధునికాః సంస్కృతాంధ్రభాషావేత్తారః తన్నిర్దుష్టం కృత్వా సర్వోపనిషత్సారమితి జుఘుషుః. పదసంఖ్యాపి షోడశసహస్రపరిమితా లబ్ధా. వేమనయోగిన స్సాహిత్యమపి తథైవ విభ్రంశిత మభూత్. క్రీ॥ శ॥ పంచవింశత్యుత్తరాష్టాదశశతతమవత్సరాదారభ్యైవ మహతాం యత్నేన "వేమనాఖ్యో మహాయోగీ కవిః పండితశ్చ" ఇతి లోకే పరిచితో ఽ భూత్. వేమనకవేః పద్యాని ద్రావిడకర్ణాటాంగ్లప్రష్యాది భాషాసు పరివర్తితా న్యభూవన్. శ్రీమతాం సి. పి. బ్రౌన్, క్యాంబిల్, మాక్లిన్, త్యాగరాయశెట్టి కంపెనీ, వావిళ్లకంపెనీ, పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి, వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు, శేషాద్రిరమణకవులు, వరదాచార్యులు, వంగూరి సుబ్బారావు, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, కూర్మా వెంకటరెడ్డినాయుడు రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ ప్రభృతీనాం ఆంధ్రభాషాభిమానినాం మహాత్మనాం మహోద్యమేన వేమనకవిసాహితీమహిమా అస్మద్దృష్టిపథం ఆజగామ. వేమనపద్యాని పంచసహస్రాణి లబ్ధాని. వ్యావహారికాభివ్యక్తాని మహాత్మనాం వాక్యాని సంస్కృతభాషాయాం పరివర్తితాని గణ్యతాం యాంతి. తతః తేషు ప్రతిసహస్రం సంస్కృత్య సంస్కృత భాషాయా మనుష్టుప్ఛందసా లోకే ప్రకటయితు మావయో స్సంకల్పో ఽజని.తదనుసారేణ వేమగీతాయాం ప్రథమసహస్రం ప్రకటయ్య మహాజనేభ్య స్సమ్యగర్పితమ్. ఏతత్ ప్రథమసహస్రస్య శ్రీవావిళ్ళ ముద్రణాలయోదిత గ్రంథఏవ మాతృకాత్వేన గృహీతః. కృపయాయది సహృదయాః అత్రత్యాన్ గుణదోషాన్ సూచయేయుః తర్హి ద్వితీయ ముద్రణే ద్వితీయసహస్రే చ తత్సూక్త్యనుసారేణ సంస్కర్తుం యతిష్యావహే.

పంచదశ శతాబ్దానంతరం మల్హణచరిత్రకర్తా ఎడపాటి ఎఱ్ఱా ప్రగ్గడః ఏకామ్రలింగశతకకవిర్లక్ష్మణః తోభ్యచరిత్రకర్తా పింగళి ఎఱ్ఱనార్యః అన్యవాదకోలాహలగ్రంథకర్తా శివయోగీంద్రః నాగరఖండ రచయితా తురగారామకవిః ఇత్యాదయః కేచన ఆధ్యాత్మిక కవయఏవ స్వస్వగ్రంథాదౌ వేమనకవిం తుష్టువుః. శృంగారప్రబంధకవయస్తు న తథా.

శృంగారకవిస్తు పామరజనగ్రాహ్యాం శృంగారరసమేవాభివర్ణ్య తద్రసపిపాసూన్ ప్రభూన్ ప్రజాశ్చ సమాకృష్య ధనం హృత్వా భోగలం పటో భవేత్. ఆధ్యాత్మికకవిస్తు యద్యద్వస్త్వస్తి తత్ర "నిత్యం కి మనిత్యం కిమితి,సత్యం కి మసత్యం కి"మితి చ సవిమర్శం విదిత్వా ఆత్మరతో భూత్వా లోకే సద్రూపం నిత్యరూపం వస్తు ప్రకటయతి. కింతు ప్రభుభిర్వా ప్రజాభిర్వా ధనభోగరూపసంబంధం నేచ్ఛతి. తతః ఆధ్యాత్మికకవిం విజ్ఞాయ ఆదృతవంతః ప్రాజ్ఞా అతివిరళా స్సంతి. తత్రేదం నిదర్శనం పశ్యత. ఆధ్యాత్మికకవిః "యోషిచ్ఛరీరే చక్షుః శ్రోత్రం ఘ్రాణం ఉరః పాణిపాదం ఇత్యాదయః అవయవాః సర్వే మాంసవసాదివికారాః రక్తపూరితాః మజ్జామేదోఽస్థిశ్లేష్మాదికానహ్యావస్తుసమవాయసంభరితాః తస్మాత్త్వం స్త్రీలోలుపో మాభూః" ఇతి విరక్తిమార్గం బోధయతి. శృంగారకవిస్తావత్ "స్త్రియశ్చక్షుషీ పద్మపత్రే, కంఠః శంఖసన్నిభః, యానం హంసయానసమానం,వచాం స్యమృతమయాని, అధరోష్ఠలాలాజల మమృతమేవ సైవ తవ ఆరాధ్య ప్రేమదేవతా" ఇతి వర్ణయన్ ప్రాగేవ మోహాబ్ధా స్వతోనిమగ్నం పురుషం పౌనఃపున్యేన మోహే నిమజ్జయతి. సోఽపి అజ్ఞానాద్దేతోః తదుక్తి మభినంద్య తస్మై బహుళం విత్తం దత్త్వా స్వయ మధోగతిం ప్రాప్నుయాత్. అంధః అంధాశ్రయేణ గర్తే న పతతి కిమ్? విషదిగ్ధస్య నరస్య తిక్తరసః మధురఇవ వర్తతే. తథైవ మోహగ్రస్తస్య లాలాజలం అమృతం కిం న స్యాత్?. స్త్రీణామవయవేషు పద్మపత్ర

శంఖాది ఉపమానవస్తూ న్యారోప్య స్త్రీమోహే సంసక్తో భవతి. న పున స్తేషు రమ్యోపమానవస్తుషు తావన్మాత్ర మానందం ప్రాప్నోతి. అపి చ ఆత్మనో వ్యామోహేన కేవల స్త్రీపురుషవ్యవస్థయా నాతిసంతృప్తః సముద్రపర్వత మేఘచంద్ర గురుబుధాదిష్వపి పుంస్త్వం నదీభూమితారా దిషు స్త్రీత్వం చ ఆరోప్య కథాః నిర్మాయ స్వయం భ్రాంతో భూత్వా లోకం భ్రామయతి. ప్రేమ్ణి సుఖమస్తీతి వదతి. కింతు తత్ప్రేమ స్త్రీపురుష శృంగారక్రీడాసు పరిమితం కరోతి. మాతృప్రేమ విశ్వ ప్రేమాది సహజనిష్కళంకప్రేమ తస్య దృష్టిపథం నాయాతి. వస్తుతః ప్రభవః పండితాశ్చైవ లోకోద్ధరణసమర్థాః యద్యేతే పతితాః భవేయుః తదా లోకస్య అధోగతిం వినా కిమస్తి? బుద్ధాశోకాదీన్ ద్విత్రాన్ వర్జయిత్వా బహవః ప్రభవః దుర్వ్యసనలోలుపా ఏవేత్యుక్తిః సత్యేతరా న భవతి. యథా పాశ్చాత్యాః భౌతికశాస్త్రజ్ఞానకుశలాః తథా తత్త్వశాస్త్రే భారతీయాః కోవిదాఇతి వచనం వినాధ్యాత్మికకవీన్ కేవలశృంగార కవిభిః వృథారోపిత ప్రభావకవిభిర్వా కథం రూఢం భవేత్?

ఆధ్యాత్మికకవిః లోకే రాజాశ్రయ మనాదృత్య దైవమేవ శరణ్య మితి చింతయన్ దైవబలేన విరుద్ధప్రవృత్తి ముపశమయన్ ఆత్మనైవ ఆత్మని రమతే. సామాన్యలౌకికజ్ఞానయుతః ప్రభుర్వా జనోవా లోకా తిగం తం కథం ఆద్రియతే? ప్రభూణాం మనస్తత్త్వమేవ ఉపలక్ష్య రచనాం కుర్వతే కవయే ఽనేకాగ్రహారాదిదానైః ప్రభుసత్కార స్సిద్ధ్యతి. లోకపరిపాటి రేతాదృశీ.

(వేమనకవిః స్వకవితాయాం సహజోపమాలంకారాదిచమత్కృతిం దర్శయామాస. తథాపి సి. పి. బ్రౌన్ప్రభృతిభిః లోకజ్ఞైః రచితాభి రాంగ్లా దివ్యాఖ్యాభిరేవ వేమనకవిః స్వసాహిత్యేనసహా విద్యాధికానాం దృక్పథ మాజగామ. నోచేత్ వేమనసాహిత్యస్య కావాగతిస్స్యా దితి నవిద్మః.

వేమనయోగీ స్వయమేవవక్తా స్వయమేవశ్రోతా చ భూత్వా "సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మేతి"సూత్రానుసారేణ జ్ఞానం లోకే సర్వత్ర ప్రకాశయామాస. తతఏవ వేమనపద్యాని ఆత్మబోధామృతరూపాణి సర్వోవని షత్సారభూతాని సద్యోమోక్షప్రదానీతి చ వ్యవహ్రియంతే.

అపి చ ప్రకృతిపరిశీలనశక్తిః, సృష్టితత్త్వవిజ్ఞానం, శబ్దశాస్త్రపరిజ్ఞానం, భావసంశుద్ధిః, కల్పనాపటిమా, వర్ణనాచాతురీ, ఉపమానసంధానపాటవం, ప్రభుమిత్రకాంతాసమ్మితబోధనం, వాస్తవికస్థితిగ్రహణం, వచస్సౌలభ్యం, సహజధారా, లోకకల్యాణాశయః ఇత్యాదయః అన్యే చ గుణాః కవిజనాశ్రయాః వేమనకవిపుంగవే ద్యోతంతే.

ఏకదా విశ్వమానవహృదయకుహరేషు యో వేదః ఆనందచంద్రికాః ప్రసారయామాస, తస్య ప్రభావః, యశ్చ తదా ప్రతిష్ఠితార్యపవిత్రధర్మవిజయధ్వజః తస్య ప్రభావశ్చ క్రమేణ కాలగర్భే ఽ స్తమితోఽభూత్. కేవలపామరజనగ్రాహ్యాపౌరాణికాచారా స్సర్వత్ర వ్యాప్తా బభూవుః. తత ఆర్యాణాం ఆధ్యాత్మికశక్తిః పురుషార్థప్రవణతాచ వినష్టాసీత్. తత్త్వజ్ఞానం వినశ్య మిథ్యాజ్ఞానం వవృధే. అన్యోఽ న్యసహకారాభావేన ప్రకల్పితగురులాఘవభావేనాసూయాపి లోకే ప్రవృద్ధా. ఆత్మతంత్రా యా భారతీయార్యజాతిః పురైకదా యావత్ప్రపంచస్య స్వాతంత్ర్యసందేశ మదాత్, సైవ భావదాస్యవశాభూత్వా నిర్వీర్యా ఽ భవత్. అనుస్యూతాచారవశాత్ శ్వవృత్తితుల్యా సేవావృత్తిః ఆర్యజాతిం కృపణాం కృత్వా అపయశఃపంకే న్యపాతయత్. భూయః వాస్తవిక దివ్యతత్త్వజ్ఞానదీధితయః యదా దిక్షు భాసంతే తదైవ ఆర్యజాతేః దాస్యవిముక్తిః భవతి. తత్త్వ జ్ఞానమేవ పారతంత్ర్యాబ్ధితరణే నౌకాయతే. తస్యవిశేషతః ప్రజాతంత్రేణ ఆలంబనేన భవితవ్యమ్.

అస్య వేమనయోగినః తత్త్వశాస్త్రే మనశ్శుద్ధివిరహితమూర్తి పూజా తీర్థయాత్రా శ్రాద్ధాద్యాచారాణాం చ స్థానం న దృశ్యతే.

వినాదైవోపాస్తిం వినాసత్కర్మాచరణం సాక్షాద్దేవఏవావతీర్య ప్రజానాం కష్టనష్టాని వ్యుదస్యతీతి అలసానాం మిథ్యావాదస్య ప్రసక్తిర్నాస్తి. సత్యశాంత్యహింసాదయాశౌచ దైవచింతాది సద్గుణానాం నిత్యాచరణే యదా స్థానం కల్పయితుం శక్నోతి, తదైవ తేషాం సార్థకతా భవతీతి ఏతస్య పరమలక్ష్యమ్. నిఖిలప్రాణికోటిషు మానవఏవ సత్యాసత్యే వస్తు తత్త్వం చ విమ్రష్టుం సమర్థో బుద్ధిమాంశ్చ ఖలు? ఆత్మనః కష్టకాలే కరావలంబం దత్త్వా ఆనంద భోగానుభూత్యర్థం సర్వవస్తుజాతం కల్పయిత్వా సాహాయ్యం కుర్వతఃవిశ్వస్య విశ్వసాక్షిణః విశ్వేశ్వరస్య కృతజ్ఞతా ప్రదర్శనమేవ మానవస్య నిత్యవ్రతంహి. ఆత్మసాక్షిగురుబోధేన నివృత్తాజ్ఞానతమసః సంతః జ్ఞానభానూదయేన తత్త్వం గృహీత్వా బంధైః దుఃఖైశ్చ విముక్తాః శాశ్వతానంద పరిపూర్ణాశ్చ భవితుం స్వస్వరూపానుసంధానసాధన మేవైతద్గ్రంథలక్ష్యమ్.

అమలినేన చిత్తేన ఏతద్గ్రంథస్థవిషయాన్ స్వీకృత్య ప్రాజ్ఞాః ఇతోఽధికపవిత్రోద్గ్రంథ రచనాయై ఆవయోః ధృత్యుత్సాహౌ చికీర్షవః ఆశీర్భిః అనుగృహ్ణంతు భవంత ఇతి బుధాన్ ప్రార్థయావః.

శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవీ.

విజ్ఞప్తి

వేమన జీవిత సంగ్రహము

"వేమన, యను యోగిపుంగవుఁడు వ్యావహారిక ఆంధ్రభాషా పద్యముల సమస్త ఐహికాముష్మిక విషయములను మానవలోకమునకు బాగుగ ప్రబోధముఁగావించెను. ఆపద్యములే 'వేమగీతా' అను పేర సంస్కృతభాషను అనుష్టుప్ ఛందమున మాచే ననువదింపఁబడెను. ఆంధ్ర భాషయందు "అన్న" అను పదము ఆదృతిసూచకము. అందువలన వేమన్న అని పిలువబడినవాఁడా యెను. 'వేమన' అనియు రూపాంతరము కలదు. వేమనకవి ఆంధ్రదేశమందు "కొండపీడు' అను పట్టణమున క్రీ॥శ॥ 14వ శతాబ్దమందు నందన సం॥ కార్తికశుద్ధ పూర్ణిమనాఁడు 1386 సం॥ మొదలు 1396 సం॥ వరకు కొండవీడు రాజ్యమును పరిపాలించిన కొమరగిరి వేమభూపాలునివలన మల్లమాంబారాణి యందు తృతీయ పుత్రుఁడుగ జన్మించెను. ఈవేమనయే 1396 సం॥ మొదలుకొని 1424 సం॥ వరకు రాజ్యమును పరిపాలించిన అనవేమభూపాలునకు కనిష్ఠసోదరుఁడుగ బమ్మెర పోతనామాత్యునకు సహాధ్యాయిగనునై సహజమగు ప్రతిభకలిగి సోమశేఖరగురు శుశ్రూషచే అనర్గళముగ సంస్కృతాంధ్రభాషాసాహితి నార్జించి వివిధరాజభోగముల ననుభవించి తన యెదుటనే సుమారిరువది సంవత్సరములలో కలిగిన రెడ్డిరాజ్య పతనము నుద్దేశించి మనఃపరిపాకముచేతను పురాకృత సుకృత విశేషముచేతను పుట్టిన సమగ్రవైరాగ్యము కలవాఁడై కాలవశమునను, ఘటనావశమునను హృదయకుహరమున రేకెత్తిన భావోద్రేకమే పద్యముల రూపమున బయల్వెడల వేలకొలది పద్యములపాడి తుదకు "కటారుపల్లె" అను గ్రామమున శార్వరి సం॥ర చైత్రశుద్ధ నవమినాఁడు 68 సంవత్సరముల వాఁడై భౌతికశరీరమును విడిచి పరమపదమును పొందెనని ప్రతీతి.

సాహితీ - తద్వ్యాప్తి

సంస్కృతమందలి "రాట్, పాలక" శబ్దములు ఆంధ్రభాషను "రెడ్డి, కాపు" అని వ్యవహారమునఁగలవు. అందువలన కొండవీడు సంస్థానమందలి ఈవేమన వంశీయులకు "భూపాల్" అను పేరు వ్యవహారమున కలుగుట "వేమభూపాల్, కృష్ణరామభూపాల్" అనునామములచే వెల్లడియగు చున్నది. వేమన కుటుంబమందలి పెదకోమటి వేమన శృంగారదీపికయను పేర అమరుక కావ్యమునకు సంస్కృతవ్యాఖ్యయు, సప్తశతీసారమను పేర గాథాసప్తశతి కనువాదమును రచించెను. 'వేమభూపాలీయ'మను నామాంతరమున ప్రఖ్యాతిచెందిన యీ పెదకోమటివేమన జీవితచరిత్ర పార్వతీ పరిణయమను సంస్కృతనాటకము రచించిన వామనభట్టు రచించెను. అటులనే కుమారగిరి భూపాలుఁడు వసంతరాజీయ మను సంస్కృతకావ్యము రచించెను. కుమారగిరిఅల్లుడు కాటయవేమన కాళిదాసనాటకములకు వ్యాఖ్య రచించెను. అందువలన నీ కొండవీడురెడ్డి సంస్థానాధీశులు సంస్కృతాంధ్రముల కృతికర్తలు, కృతిభర్తలు అగుట విశదము. అందువలన వేమనయోగియు సంస్కృతాంధ్రములను నీ యుభయభాషల ప్రవీణుఁడనుట నిర్వివాదమే. అందువలననే ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ శ్రీనాథాది ఆంధ్రకవివరుల కీసంస్థాన మాశ్రయమొసగెను. వేమనకవి ఆంధ్రవాఙ్మయచ్ఛందస్సున సంస్కృతవాఙ్మయమున అనుష్టుప్ ఛందము వలె లలితములు విశాలభావకలితములునగు "ఆటవెలది" అనుపద్యముల సాటిలేని మేటివేదవాక్యములఁ బ్రకటించి తనప్రతిభను ఆంధ్రలోకమున వెల్లడించెను. కేవల పారిభాషికపదములచే నిగూఢము, సర్వోపనిషత్సార సమన్వితమునగు వేదాంతశాస్త్రము సర్వసాధారణ వ్యావహారిక భాషను వెల్లడించి విబుధుల ఆదరమునొందెను. వేమనకవి రచనయందు అక్కడక్కడ "మానినీమనోజ మందిరానందైకలోలుఁడు, ఊర్ధ్వలోకసుఖము, అభిజాత్యమదము, విశ్వదాభిరామ". మొదలగు సంస్కృతపద ప్రయోగ

ములునుకలవు. అయినను తఱచుగ సంస్కృతభాషయందలి భగవద్గీతవలె ఆంధ్రభాషయందు అందఱకుఁ దెలియఁదగుపద్ధతినే వేమనకవితశోభిల్లెను. అక్కడ క్కడ జ్ఞ - ౦క, అ - ప్రాణ, ఋగ్యజు - యో గ్య, మొదలగు లాక్షణికములగు యతివిశేషములును కలవు. ప్రకృతి రూపము లగు గృహ గేహాశబ్దములు వికృతినిగీము, అని వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. వేమనకవి మాత్రము "గురము" అనియువాడెను. ఈ మొదలగు విష యములు పాఠకులకు నంతట విశదముకాగలవు.

వేమనయోగి ఎక్కడపుట్టెను? ఏభాషను పద్యములుపాడెను? ఇట్టి వివాదముచే మనకుఁ బ్రయోజనములేదు. వానిగీతాసారమే మన కాస్వాదింపందగినది. వేమనకవి ఆశుధారగ నాయాపరిస్థితుల ననుసరించి అప్పటికప్పుడు పాడమినపద్యములు లేఖన సాధనములు లేని యాకాలమున కేవలు భావకుసుమ సౌరభము మాత్ర మాఘ్రాణింపఁ జేరిన శిష్యభ్రమరములు నిర్దుష్టముగ నెట్లు నిలిపియుంచగల సమర్థత వహించునో యోచింపుడు. కొందఱ నగ్నసత్యము నూహింపనేరక "వేమనకవి భావభాషాదులు బాగుగలేవు." అని వృథాగా వేమన్నను నిందించుటతోత తృప్తిఁజెందువారును కనబడుచున్నారు. సర్వము అహం, మమ (నేను, నాది) అను వానితో కూడినదియే. అందు మమ (నాది) అనునది అసజ్జడాత్మకశవరూపము, అహం అనునది సత్యజ్ఞానానందాత్మక శివరూపము. అని వేమనయోగి మాటిమాటికి తనపద్యములయం దుద హరించెను. మంగళపదపర్యాయశివశబ్దవ్యాహృతిచే జాతిమతములకు నతీ తుడగు వేమనయోగిని శైవమతస్థుఁడని తదితరులు కొందఱు నిందించు టయుఁగలదు. ఫలాపేక్షలేక పరసంతుష్టి నుద్దేశింపక పరాభిప్రాయదాస్య మవలంబింపక అస్థిరమగు బాహ్యసౌఖ్యముల నధిగమించి శాశ్వతాంతర సౌఖ్యమేవాంఛించి ఆధ్యాత్మికగీతికల నాలపించు కవికోకిలకు లోకకృత దూషణ భూషణాదుల ప్రసక్తియేమి ?

ఆంధ్ర ప్రదేశమున సంస్కృతాంధ్రభాషల పాండిత్యమ నార్జించి భక్తిజ్ఞానముల ఘనులై ప్రశస్త పదపద్యకవిత్వములఁ దాము తరించి లోకమును తరింపఁజేయ సూక్తిబీజముల వెదజల్లిన మహనీయులు త్యాగయ వేమననామధేయులేయని యందఱకుఁదెలిసినదే. త్యాగయనారదాంశసంభూతుఁడనియు వేమన సనత్కుమారాంశసంభూతుఁడనియుఁ బ్రతీతియుఁగలదు. మహాత్ముఁడగు త్యాగయ్య పదసాహిత్యము కేవలగానరసపిపాసువులగు గాయకజనులచే నపభ్రంశముగాగ నేటి సంస్కృతాంధ్ర భాషావేత్తలు దానిని నిర్దుష్టపరుప సర్వోపనిషత్సారమని వెల్లడియైనది. పదసంఖ్యయు 16 వేలకుమించి లభ్యమైనది. వేమనయోగిపద్యసాహిత్యమును ఆ విధముననే అపభ్రంశముచెందిన దాయెను. క్రీ॥ శ॥ 1825 సం॥ మొదలుకొని మహనీయుల మహత్తరకృషిచే వేమనయోగియుఁ గవిగా పండితుఁడుగా లోకమునకుఁ బరిచితుఁడాయెను. వేమనకవిపద్యములును ద్రావిడ, కర్ణాటక, ఆంగ్ల, ప్రష్యాదిభాషల ననువదింపఁబడెను. శ్రీయుతులు సి. పి. బ్రౌన్, క్యాంబిల్, మాక్లిన్ త్యాగరాయశెట్టికంపెనీ, వావిళ్ళకంపెనీ, పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి, వెంకటపార్వతీశ్వర కవులు, వరదాచార్యులు, వంగూరి సుబ్బారావు, కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, కూర్మా వెంకటరెడ్డినాయుడు, రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ మొదలగు ఆంధ్ర భాషాభిమానుల మహత్తరకృషిచే వేమనకవి సాహితీమహిమ మన దృష్టిపథమును పొందెను. వేమనపద్యములును 5 వేలకు మించి లభ్యమైనవి. వ్యావహారికమున వెల్లడించిన మహాత్ములవాక్యములు సంస్కృతభాష ననువదింపఁబడి గౌరవముఁ గాంచుచున్నవి. అందువలన వేమనపద్యములయందలి యొక్కొక్కవేయియు సంస్కరించి సంస్కృత భాషలో ననుష్టుప్ ఛందస్సునఁ బ్రకటించుటకు మాకు సంకల్పము కలిగినది. దానిననుసరించి "వేమగీతా" ప్రథమసహస్రము ప్రకటించి బుధవరేణ్యుల కర్పించుచున్నారము. ఈ ప్రథమసహస్ర పద్యములకు శ్రీ వావిళ్ళ ముద్రణాలయ ప్రచురితగ్రంథమే మాతృకగా గ్రహింపఁ

బడినది. బుధులు దయతో నిందలిమంచిచెడ్డలఁదెలిపిన ద్వితీయముద్రణ మున వారివారి సూక్త్యనుసారముగసంస్కరించుటకుఁ బ్రయత్నింతుము. 15వ శతాబ్దానంతరము మల్హణచరిత్రకర్త ఎడపాటి ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ,ఏకామ్ర లింగశతకకర్త లక్ష్మణకవి, తోభ్యచరిత్రకర్త పింగళి ఎల్లనార్యుఁడు, అన్య వాదకోలాహల గ్రంథకర్త శివయోగీంద్రుఁడు, నాగరఖండరచయిత తురగారామకవి మొదలగు ఆధ్యాత్మిక కవులుమాత్రము తమ తమ గ్రంథములమొదట వేమనకవిని స్తుతించిరి. కాని శృంగార ప్రబంధకవులు మాత్రమెవ్వరును నట్లు చేయలేదు.

సాధారణముగ శృంగారకవి పామరజనగ్రాహ్యమగు శృంగార రసమును మాత్రము వర్ణించి శృంగారరసపిపాసువులగు ప్రభువులఁ బ్రజల నాకర్షించి ధనముగుంజి భోగలంపటుఁడగును. ఆధ్యాత్మిక కవిమాత్ర మట్లుగాక నిత్యానిత్యములను సత్యాసత్యములను సవిమర్శముగఁ దెలిసికొని తానానందించి లోకమునకు సద్రూపము నిత్యరూపమునగు వస్తువును ప్రకటించును. కాని ప్రభువులచేత ప్రజలచేత ధనభోగరూప సంబంధమును మాత్ర మిచ్ఛగింపఁడు. అందువలన నాధ్యాత్మిక కవిని గుర్తించి ఆదరించు ప్రాజ్ఞులు తక్కువగనుందురు. ఆ విషయమున నీ నిదర్శనముఁగాంచుఁడు.

ఆధ్యాత్మికకవి "స్త్రీ శరీరమందలి నేత్రములు, శ్రోత్రములు, ఘ్రాణము, ఉరము, పాణిపాదములు మొదలగు సమస్తావయవములు మాంసవసాదివికారములు, రక్తపూరితములు, మజ్జామేదోస్థిశ్లేష్మాది కాసహ్యావస్తు సముదాయసంభరితములు. అందువలన నీవుస్త్రీలోలుఁడవు కాకుము." ఇట్లు విరక్తిమార్గమును ప్రబోధించును. శృంగారకవి అట్లు కాక "స్త్రీ నేత్రములు పద్మపత్రములు, కంఠము శంఖసన్నిభము. నడక హంసనడక, మాటలుఅమృతమయములు, అధరోష్ఠలాలాజలమమృతమే. అందువలన ఆ నీ ప్రేయసియే నీకారాధ్య ప్రేమదేవత" ఇట్లువర్ణించి అంతకుపూర్వమే మోహసముద్రమునఁ దనంతఁదాను మునిగియున్న

వానిని తిరిగి తిరిగి ముంచును. వాఁడుకూడ అజ్ఞానకారణమున శృంగార కవిమాటల మన్నించి పుష్కలముగ ధనమొసంగి తానుమాత్రము స్వయముగ నధోగతిని బొందుచున్నాఁడు. గ్రుడ్డివాఁడు గ్రుడ్డివాని నాశ్రయించిన గోతిలోపడకుండునా? పాముకాటుతిన్న నరునకు చేదు తీయగానుండునుగదా! అటులనే మోహగ్రస్తునకు లాలాజల మమృతము కాక మఱేమి కాగలదు? స్త్రీ యవయవంబులఁ బద్మపత్రశంఖాది ఉపమాన వస్తువుల నారోపించి స్త్రీ వ్యామోహమున సంసక్తుఁడగును. కాని పద్మాదులగు రమ్యోపమాన వస్తువులయందు మాత్రము అట్టి యానంద మును గాంచఁడు. ఇంకను తనవ్యామోహమునకుఁ గేవల స్త్రీ పురుష వ్యవస్థచే సంతృప్తిఁగాంచక సముద్రపర్వత మేఘచంద్ర గురుబుధాదుల యందు పుంస్త్వము, నదీభూమితారాదులయందు స్త్రీ త్వ ము నారోపించి కథలు నిర్మించి స్వయముగ భ్రాంతుఁడై లోకమును భ్రమింపఁజేయుచున్నాఁడు. "ప్రేమయందు సుఖముకలదు." అని పలుకునుకాని ఆప్రేమ స్త్రీపురుష శృంగారక్రీడలకే పరిమితముఁజేయును. మాతృ ప్రేమ, పితృప్రేమ మొదలగు సహజనిష్కళంక ప్రేమలు వానిదృష్టిపథమును బొందవు. సర్వసాధారణముగ ప్రభువులు, పండితులుమాత్రమే లోకము నుద్ధరింప సమర్థులు. అట్టి వీరిరువురు పతితులుకాగ నిఁకలోకమున కధో గతికాక మఱేమికాగలదు? బుద్ధుఁడు, అశోకుఁడు మొదలగు నేయల్ప సంఖ్యాకప్రభువులోతప్ప మిగిలినవారందఱు దుర్వ్యసన లోలురనుమాట అసత్యముకాఁజాలదు. పాశ్చాత్యులు భౌతికశాస్త్రమున నెట్లునేర్పరులో అటులనే భారతీయులుఁ దత్త్వశాస్త్రమున పండితు లనుమాట ఆధ్యాత్మిక కవులను తప్పించిన వృథారోపిత ప్రభావకల్పితులగు కేవల శృంగారకవులవలన నెట్లు రూఢికాగలదు? ఆధ్యాత్మికకవి లోకమున రాజాశ్రయము నాదరింపక దైవమే శరణ్యమని భావించి దైవబలముచే విరుద్ధప్రవృత్తి నుపమింపఁజేసి తనంతఁదానానందించు చుండును. సామాన్య లౌకికజ్ఞానముకల ప్రభువులు కాని ప్రజలుకాని లోకాతీతుఁడగు నట్టి

ఆధ్యాత్మికకవిని నెట్లాదరించఁగలరు? ప్రభువుల మనస్తత్త్వము గుర్తించి రచనలు సాగించిన కవు లనేకాగ్రహారాదిదానములఁ బ్రభుసత్కారములఁ బడసిరి. లోకపరిపాటి యీవిధముగనే కనబడుచున్నది.

వేమన తన కవిత్వమున సహజోపమాలంకారాది చమత్కృతులఁ గనబరచెను. అయినను శ్రీ సి. పి. బ్రౌన్ మొదలగు లోకజ్ఞులచే రచింపఁబడిన ఆంగ్లాదివ్యాఖ్యలచే వేమనకవి తనసాహిత్యముతో విద్యార్థికుల దృక్పథమునుపొందెను. కాదేని వేమన సాహిత్యమునకు నేగతి పట్టియుండెడిదో! వేమనయోగి తానేపలుకువాడుగఁ దానేవినువాఁడుగను "సర్వంఖల్విదం బ్రహ్మేతి" సూత్రము ననుసరించి జ్ఞానము లోకమంతట ప్రకాశింపఁజేసెను. అందువలననే వేమనపద్యములు ఆత్మబోధామృత రూపములు, సర్వోపనిషత్సారభూతములు, సద్యోమోక్షప్రదములు అని వ్యవహరింపఁబడెను.

ప్రకృతిపరిశీలనశక్తి, సృష్టితత్త్వవిజ్ఞానము, శబ్దశాస్త్రపరిజ్ఞానము భావసంశుద్ధి, కల్పనాపటిమ, వర్ణనాచాతురి, ఉపమానసంధానపాటవము, ప్రభుమిత్రకాంతాసమ్మితబోధనము, వాస్తవికస్థితిగ్రహణము, వచస్సౌలభ్యము, సహజధార, లోకకల్యాణాశయము మొదలగు కవిజనాశ్రయములగు ననేక గుణములు వేమనకవిపుంగవునియందుఁ గనబడుచున్నవి.

ఒకానొకప్పుడు విశ్వమానవహృదయకుహరముల నేవేద మానంద చంద్రికలవెదజల్లినదాయెనో దానిప్రభావము, అప్పుడు ప్రతిష్ఠింపఁ బడిన యేయార్యపవిత్రధర్మవిజయధ్వజముకలదో దాని ప్రభావమును, క్రమముగఁగాలగర్భమున నస్తమించినదాయెను. కేవల పామరజన గ్రాహ్యపౌరాణికాచారము లంతటవ్యాపించెను. అందువలన నార్యుల ఆధ్యాత్మికశక్తి, పురుషార్థప్రవణతయు నష్టమైనవి. తత్త్వజ్ఞానమునశించి మిథ్యాజ్ఞాన మభివృద్ధిజెందెను. అన్యోన్యసహకార మంతరించి గురులఘు భావముచే నసూయయు లోకమందభివృద్ధిఁజెందెను. ఏభారతీయార్యజాతి పూర్వమొకప్పుడు అనుభవపూర్వకముగ యావత్ప్రపంచమునకు స్వాతంత్ర్య సందేశమొసంగెనో అట్టి భారతీయార్యజాతి భావదాస్య వశమున నిర్వీర్యమైన దాయెను. అనుస్యూతాచారవశమున స్వవృత్తి

తుల్యమగు సేవావృత్తి ఆర్యజాతిని దీనతఁ జెందించి అపయశఃపంకమునఁ బడఁద్రోసెను. తిరిగి వాస్తవికదివ్యతత్త్వజ్ఞానకాంతు లెప్పుడు దిక్కుల భాసిల్లునో అప్పుడే ఆర్యజాతికి నిజమగు దాస్యవిముక్తి యగును. తత్త్వజ్ఞానమే పారతంత్ర్యసముద్రముఁదరించుటకు నౌక కాఁగలదు. అట్టి తత్త్వజ్ఞానమునకును విశేషముగ ప్రజాదరణ మాలంబనము కావలసి యున్నది.

ఈ వేమనయోగి తత్త్వశాస్త్రమున మనశ్శుద్ధిలేని విగ్రహారాధన, తీర్థయాత్ర, శ్రాద్ధాదికాచారములకుస్థానముకనఁబడదు. దైవోపాసనమాని సత్కర్మాచరణములేక సాక్షాత్ దేవుఁడేయవతరించి ప్రజల కష్టనష్టములఁ బోఁగొట్టఁగలఁడను జడుల మిథ్యావాదమున కిందు ప్రసక్తియేలేదు. సత్య శాంతి అహింసా దయాశౌచ దైవచింతాది సద్గుణములకు నిత్యాచరణమున నెప్పుడు స్థానముకల్పించుటకు సమర్థుఁడగునో అప్పుడే ఆ యా సద్గుణములకుఁదగినప్రయోజనమును బడయఁగలఁడని యీగ్రంథము యొక్క పరమలక్ష్యము. నిఖిలప్రాణికోటుల మానవుఁడే సత్యాసత్యవస్తుతత్త్వమును విమర్శించుటకు సమర్థుఁడు, బుద్ధిమంతుఁడునుకదా! తన కష్టకాలమునఁ జేయూత నొసగి ఆనందభోగాదు లనుభవించుటకు సమస్త వస్తుజాతమును కల్పించి సహాయపడు విశ్వమునకు విశ్వసాక్షికి విశ్వేశ్వరునకుఁ గృతజ్ఞత ప్రదర్శించుటయే మానవునకు నిత్యవ్రతముకాఁగలదు. ఆత్మసాక్షిగురుప్రబోధమునఁదొలగింపఁబడినఅజ్ఞానాంధకారముగల సత్పురుషులు జ్ఞానభానూదయమునఁ దత్త్వమెఱింగి బంధములనుండి దుఃఖములనుండి విముక్తులు శాశ్వతానంద పరిపూర్ణులునగుటకు స్వస్వరూపానుసంధాన సాధనమే యీ గ్రంథలక్ష్యము.

మాలిన్యరహితహృదయముల నీ గ్రంథవిషయముల స్వీకరించి ప్రాజ్ఞులు ఇతోఽధికపవిత్రోద్గ్రంథ రచనకొఱకు మాకు ధృత్యుత్సాహములు కలుగుటకు ఆశీస్సుల ననుగ్రహించిన వారలగుదురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నారము.

శ్రీరామ నృసింహమూర్తి కవులు.

(సంస్కృతమునకు ఆంధ్రానువాదము)

ఆదరోక్తిః

ఇమౌ వేమగీతా రచయితారౌ శ్రీరామ నృసింహాభిధేయౌ శతావధానినౌ (సంస్కృతాంధ్రభాషయోరనర్గళనిరవద్యాశుకవితా ప్రబంధచాతురీధురీణౌ) ఉభయభాషాప్రవీణౌ (ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్యభాషాపట్టభద్రౌ) శ్రీ గద్వాల సంస్థానాస్థానకవివరేణ్యౌ (మహారాజ్ఞ్యాః ఆదిలక్ష్మీదేవ్యాః పరిపాలనకాలే యువరాజాసాహబ్ కృష్ణరాను భూపాలేన గౌరవసమర్పితాస్థానకవియోగ్యతాపత్రౌ) వ్యాసప్రోక్త సంస్కృతభాగవత సంహితాం సలక్షణయా శైల్యా యథాతథ మాంధ్ర భాషాయాం పద్యకావ్యరూపేణ అనూద్య చరితార్థతాం ప్రాప్తౌ వ్యాస ప్రణీత మహాభారతమధ్యభాగస్థితాం భగవద్గీతాం (పూర్వగీతాం. ఉత్తర గీతాంచ) యథావత్ ఆంధ్రభాషాయాం తేటగీతపద్యేషు అనూద్య చ స్వప్రతిభాం ఆధ్యాత్మికానుభూతిం చ ప్రకటయామాసతుః. అపి చ మహాత్మాగాంధీ (పరిష్కృత శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వమ్) ఇత్యాఖ్యం ఖండకావ్యం స్వతంత్రభావైః సంస్కృతభాషాయాం విరచ్య స్వకీయం భావగాంభీర్యం సహృదయేభ్యోఽ దర్శయతామ్. ఏవ మేతౌ సహృదయ లోకస్య ఇతః పూర్వమేవ సుపరిచితౌ.

పంచదశశతాబ్ద్యాం ఆంధ్రయోగీ వేమనాఖ్యః స్వకీయయా అనుభూత్యా తత్కాలస్థసాంఘికదురాచారాన్ ఉద్ఘాట్య ఆర్థికవ్యావహారిక నైతిక ఆధ్యాత్మికాదివిషయాన్ సంస్కరణపూర్వకం యథేచ్ఛ మాంధ్రభాషాయాం ఆటవెలదిపద్యరూపేణ జగౌ. తేషు వేమనకవిగీతేషు ఆటవెలదిపద్యేషు ప్రథమసహస్రం సంస్కృతీకృత్య ప్రకటయ్య చ యావత్ప్రపంచే ఽ పి వేమనయోగివరస్య నిరుపమాం ప్రతిష్ఠాం సంపాదితవంతౌ ఇమౌ శ్రీరామ నృసింహమూర్తికవివరౌ అతీవ ప్రశంసనీయౌ.

అనయో రేవంభూతా వేమగీతా స్థాలీపులాకన్యాయేన మయా పర్యవలోకితా. సంస్కృతభాషాయా మనువదితాయాః ఏతయో ర్వేమ గీతాయాః అనువాదసౌష్ఠవం (సమూలప్రచురణాత్) విజ్ఞానాం విశదమేవ భవతి. తతః తదుద్ఘాటన మప్రస్తుతమితి మన్యే. ఇయం వేమగీతా యాసు యాసు భాషాసు వ్యాఖ్యాతా భవతి తత్తద్భాషావేత్తృభిః తత్ప్రతిభా సువిదితా భవతి. అథ వేమన యోగినో జీవితం,సాహితీ, తద్వ్యాప్తిః ఇత్యేతే

అన్యే చ అంశాః గ్రంథకర్తృభ్యాం కథితపూర్వా ఏవ. తతః పునరుల్లేఖనం చర్వితచర్వణమేవ స్యాత్. ఏతత్ ప్రథమం శ్లోకసహస్రం ప్రసంగశుద్ధి విరాజమానం సమ్యక్ మనః ప్రవిశ్య మానవం అజ్ఞానాంధతమసాత్ నివర్త్య హృదయపరివర్తనేన సత్పథానుగామినం కర్తుం సర్వదా శక్నోతి ఇత్యుక్తిః నిర్వివాదైవ.

ప్రభావప్రకటనార్థం ప్రగల్భవచాంస్యుక్త్వా వృథా కల్పితబిరుదాని ధృత్వా పామరజనపఠనీయాని యానికానిచిత్ శృంగారకావ్యాని విరచ్య లోలాత్మనః ప్రభూన్ ప్రజాశ్చ వశీకృత్య ధనం హృత్వా దురభ్యాసవశంగతానాం శృంగారకవీనాం మధ్యే ఏతాదృశా మాధ్యాత్మికసత్కవీనాం స్థానం నలభేతేతి నగ్నసత్యమేవ. తథాపి పదపద్య కవితయోః భక్తిజ్ఞాననిజానుభూతికలితాధ్యాత్మికతత్త్వ ప్రోత్థితభావ తరంగైః ఆత్మానందాయైవ స్వయంగానం కృత్వా ముక్తిపథం గతౌ ఆంధ్రదేశీయౌ త్యాగయవేమనాఖ్యౌ పుణ్యపురుషౌ భాసేతే. తథైవ ప్రకృతకవీ స్వసుఖాయైవ స్వరచనా ఇతి ప్రకటయంతౌ అచిరాదేవ సంస్కృతాంధ్రయోః అనేకాన్ ఉద్గ్రంథాన్ రచయిత్వా సర్వేషామపి అభినంద్యౌ భవతః. జాతిమతబాహ్యన్యాయధర్మసత్య ప్రతిపాదనాయైవ ఉద్దిష్టః అయంగ్రంథః జనానాంమౌఢ్యతమో నివారయతి. నాత్రసంశయః.

ఆంధ్ర్యాం తత్రాపి వ్యావహారికభాషాయాం పామరజనసుబోధార్థం పండితజనానామపి దురవగాహాని తత్త్వరహస్యాని నిక్షిప్య స్వప్రతిభాం వేమనయోగీ విశదయామాస. వ్యావహారికభాషాతః సంస్కృతానువాదః అతిక్లేశజనక ఇతి తద్విదాం విదితమేవ. తమిమం క్లేశకర మనువాదం శ్రీరామ నృసింహమూర్తికవీ సహృదయహృద్యం యథాతథా సాధయామాసతుః ఇతి వక్తవ్యమ్.

తథా చ అనయోః సకలభాగ్యసంధానాయ భగవంతం ప్రార్థయన్ సాంజలిబంధమేతౌ అభినందంశ్చ.

I. Narayanaswamy, M.A.,
MAHARAJA'S COLLEGE, VIJAYANAGARAM.

ఓమ్

శ్రీ వేమనయోగీన్ద్రాయ నమః

వేమగీత (ప్రథమసహస్రము)

సమూలము (తెలుఁగువివరణము)

శ్రీ రా మ నృ సిం హ మూ ర్తి క వు లు:

శ్రీ వేమనయోగీన్ద్ర స్తుతి

శ్రీ వేమాహ్వాయ యోగివర్య! పతితా నుద్ధర్తుకామో జనాన్
తత్త్వార్థం ప్రతిపాదయ న్ప్రవచనైః హృద్యాన్ధ్రపద్యాత్మకైః
సందేశం భువి యం త్వ మద్భుత మదాః ప్రాక్ ప్రాక్త మేవాధునా
గైర్వాణ్యాం గిరి భాషితుం ప్రదిశ నో ధార్ష్ట్యం నమస్తే! నమః.

తా॥ వేమనయోగీంద్రా! పతితులనుద్ధరించుటకొఱకుఁ దత్త్వార్థముఁ బ్రతిపాదించుటకునై మనోహరములగు నాంధ్రపద్యముల లోకమునకునీవే యద్భుత సందేశమింతకుపూర్వమిచ్చితివో దానినే యిప్పుడు సంస్కృత భాషలోఁబలుకుటకు (శ్రీరామనృసింహమూర్తికవులమైన) మాకుఁ దగిన దిట్టతనమును బ్రసాదింపుము. నీకిదే నమస్కారము.

శ్రీ మత్సనత్కుమారాంశం వేదవేదాంగవేదినమ్ ।
దిగంబరం కుమారాభం స్తువో వేమాఖ్య యోగినమ్॥

తా॥ సనత్కుమారాంశసంభూతుఁడును, వేదవేదాంగవేదియు, దిగంబరుఁడును, బాలకునివంటివాఁడునునగు వేమనయోగిని స్తుతించెదము.

నైతిక విభాగము

1 **ఆత్మశుద్ధిలేని యాచారమదియేల?, భాండశుద్ధిలేని పాక మేల?**
చిత్తశుద్ధిలేని శివపూజయేలరా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఆత్మశుద్ధ్యా వినాచారః పాకో భాండే శుచిం వినా ।
చిత్తశుద్ధ్యా వినా వేమ! శివపూజా నిరర్థికా ॥

తా॥ పరిశుభ్రపరచని పాత్రతోఁ వండిన వంటకములు, హృదయపారిశుద్ధ్యములేనివాని యాచారములు, మనశ్శుద్ధిలేనివాని భగవత్పూజయు

నిష్ప్రయోజనమే సుమా॥ వి॥ అనాచారాత్ భవేద్భ్రష్టః, అత్యాచారేణ మూర్ఖతా, ఆచారవ్యవహారేషు, సమచిత్తో భవే త్సుఖీ॥

2 **నిక్కమైనమంచి నీలమొక్కటెచాలు, తళుకు బెళుకురాళ్లు తట్టెడేల?**
చదువఁ బద్య మరయఁ జాలదా యొక్కటి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఏకేనాలం జాతినీలమణినా కిం బహూపలైః?।
రసయుక్తం పద్య మేకం పఠితుం వేమ! యుజ్యతే॥

తా॥ విలువలేని తట్టెడు కంకరరాళ్ళకంటె అమూల్యమగు నొక్కయింద్రనీలమాణిక్యమేచాలు, అట్లే పనికిమాలిన యనేకపద్యములు చదువుటకంటె సరసమగు నొక్కపద్యము చదువుటకుసరిపోదా? (దీనినిబట్టి వేమనయోగికి పద్యములసంఖ్య పెంచుటకంటె ప్రతి పద్యము ప్రయోజనకరముగా నుండుటయే హితవని తెలియుచున్నది. అందువలన వేలకొలది వేమనపద్యముల యందునను బ్రతిపద్యమునకు విశిష్టతకలదు.)

3 **గాజుకుప్పెలోనఁ గడగుచు దీపంబ, దెట్లులుండు జ్ఞానమట్లులుండుఁ**
దెలిసినట్టివారి దేహంబులందున, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాచగోళగతో వేమ! యథా దీపో విభాసతే।
తథైవ విదుషాం చాపి జ్ఞానం దేహేఽవతిష్ఠతే॥

తా॥ గాజుచిమినీలోని దీపపుకాంతి వెలుపల కెట్లుప్రకాశించునో అట్లే జ్ఞానుల దేహములోని ప్రశాంతమగు బ్రహ్మతేజస్సును బయటకు గోచరించుచుండును. వి॥ (భర్త్ర) నమశ్శాంతాయ తేజసే(గీత-శం॥భా) తేజః :- త్వగింద్రియవ్యతిరేకేణ ప్రకాశవిశిష్టా యా త్వక్॥

4 **పెట్టిపోయలేని వట్టినరులు భూమిఁ, బుట్టనేమి వారు గిట్టనేమి?**
పుట్టలోనఁజెదలు పుట్టవా? గిట్టవా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దానధర్మ క్రియాహీనైః పుంభి ర్వేమ! నిరర్థకైః।
జాతైః కింవా? మృతైః కింవా? వల్మీకేతు ఘుణై ర్వృథా॥

తా॥ పుట్టలోఁజెదపురుగులుపుట్టుచుఁజచ్చుచునున్నట్లులోకోపకారులు కాని నరులు లోకమున పుట్టినను చచ్చినను నొకటే॥ వి॥ (శం॥ మణి)

జీవన్మృతః కస్తు? నిరుద్యమో యః 2 ధన్యోఽస్తి కో? యస్తు పరోపకారీ॥

5 **తాముగన్నవారుఁ దముఁగన్నవారును, జచ్చుటెల్లఁ దమకు సాక్షి కాదె?**
బ్రతుకులెల్లఁ దమకు బ్రహ్మకల్పంబులా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మృతి స్స్వపితృపుత్రాణాం సాక్ష్యం భవతి చాత్మనః ।
వేమ! నృణాం జీవితాని బ్రహ్మకల్పావధీని కిమ్? ॥

తా॥ తాముకన్న కొడుకులు కూతుళ్ళు, తమ్ముఁగన్న తల్లియుఁ దండ్రియుఁ జచ్చుట తమకు సాక్ష్యములగుచుండ నిఁక తమ బ్రతుకనేక బ్రహ్మకల్పములుండునని భావించుట యెంతయవివేకము! వి॥ జాతస్య మరణం ధ్రువమ్ 2 అనిత్యాని శరీరాణి విభవో నైవ శాశ్వతః, నిత్యం సన్నిహితో మృత్యుః, కర్తవ్యోధర్మసంగ్రహః ॥

6 **ఎఱుకమాలుమనుజుఁడేమేమి చదివినఁ, జదివినంత సేపె సద్గుణియగుఁ**
గదిసి తామరందుఁ గప్ప కూర్చున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అజ్ఞ స్స్వధీతిసమయే ద్యోతతే గుణవానివ ।
వేమ! పద్మస్యోపరిష్ఠాత్ నిషణ్ణో దర్దురో యథా ॥

తా॥ అజ్ఞాని చదువుచున్నంతవరకుమాత్రము చెరువులోని తామరయందు కప్పకూర్చున్నప్పుడువలె సద్భావముతో మెలంగును.

7 **వేరుపురుగుచేరి వృక్షంబుఁ జెఱచును, చీడపురుగుజేరి చెట్టుఁ జెఱచు,**
కుత్సితుండు చేరి గుణవంతుఁ జెఱచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృమికీటా వధశ్చోర్ధ్వం ధ్వంసేతే వృక్ష మాశ్రితా ।
తథా నాశయతేఽభ్యేత్య గుణినం వేమ! కుత్సితః ॥

తా॥ క్రింద వేరుపురుగుచేరి మొదలంట వృక్షమును పైనచీడపురుగు చేరి యాకులు మొదలగువానిని నాశనముచేయునట్లు దుర్మార్గుఁడు సన్మార్గునిదరిఁజేరి సమూలముగ నాశనముఁజేయును. వి॥(శం॥ మణి) కిం వా విధేయం విదుషాప్రయత్నాత్? పరసం చ ధర్మం 2 వాసో న సంగ స్సహ కైర్విధేయః? మూర్ఖైశ్చ, నీచైశ్చ,ఖలైశ్చ, పాపైః ॥

ఉప్పుకప్పురంబు నొక్కపోలికనుండుఁ, జూడఁజూడ రుచుల జాడవేఱు
పురుషులందుఁ బుణ్యపురుషులు వేఱయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కర్పూరం లవణం చైకరూపం భిన్నా రుచి స్తయోః।
వేమైవం పుణ్యపురుషాః పురుషేషు విలక్షణాః॥

తా॥ ఉప్పు, కర్పూరము, ఒకేవిధమగు రూపముఁగలిగియున్నను, వాని వాని రుచులు వేరువేరుగా నుండునట్లు మానవులలో పాపాత్ములు, పుణ్యాత్ములు ఆకారమున నొకేవిధముగానున్నను, వారివారి గుణములచే ప్రవర్తనచే వేరువేరుగనుందురు. వి॥ కాకఃకృష్ణః పికఃకృష్ణః కోభేదః పికకాకయోః, వసంతకాలే సంప్రాప్తే, కాకః కాకః పికః పికః॥

9 అనువుగానిచోట నధికులమనరాదు, కొంచెముండుటెల్లఁ గొదువకాదు
కొండ యద్దమందుఁ గొంచెమై యుండదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అనానుకూల్యే స్వాధిక్యం నవాచ్యం వేమ! నమ్రతా।
న లోపాయ మహాద్రిఃకిం? నయాతి ముకురేఽల్పతామ్॥

తా॥ కొండ యద్దమందు గొంచెముగఁగన్పించినను దాని గొప్పదనమునకేమియు భంగపాటు కలుగనట్లు మన కనుకూలము కానిచోటఁ దగ్గియున్నను మనగొప్పదనమునకును భంగపాటు కలుగనేరదు.

10 చంపఁదగినయట్టి శత్రువుతన చేతఁ, జిక్కెనేనిఁ గీడు సేయరాదు
పొసఁగ మేలుఁజేసి పొమ్మనుటేచావు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యదృచ్ఛయా రిపు ర్వధ్య ఆత్మహస్తగతోఽపిచేత్।
న హింస్యా ద్వేమ! సమ్యక్త్వంగచ్ఛేత్యుక్తిశ్చ తద్వధః॥

తా॥ చంపుటకుఁదగిన శత్రువుచేతికిచిక్కినను చంపక వేఱేమియుఁగీడుఁ జేయక తిరిగి మేలునేచేసి వానికి హృదయపరివర్తనముకల్గించి శత్రుభావముతొలగించి విడిచిన వానికదియే చంపినదానికంటె నెక్కువశాస్తి.

11 తామసించి చేయఁదగ దెట్టికార్యంబు, వేగిరింప నదియు విషమగును
పచ్చికాయఁదెచ్చి పడవేయ ఫలమౌనె?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అవిమృశ్య కృతం కార్యం మౌఢ్యాద్వ్యద్విషమం భవేత్।
లూనశ్శలాటు ర్విన్యస్తః ఫలం భవతి వేమ! కిమ్?॥

తా॥ ఏపనినైయైనను అవివేకముచే తొందరపడి చేయక విమర్శించి చేయవలెను. లేనియెడల పచ్చికాయనుకోసిన ఫలమునకుఁజెడినట్లు ఫలితమును కోల్పోవును. వి॥ (భారవి) సహసా విదధీత న క్రియా,మవివేకః పరమాపదాం పదమ్, వృణతేహి విమృశ్యకారిణం, గుణలుబ్ధాః స్వయమేవ సంపదః॥

12 నీళ్ళలోన నోడ నిగిడి తిన్నఁగఁబాఱు, బైట మూరెడైనఁ బాఱలేదు
నెలవుదప్పుచోట నేర్పరికొఱగాఁడు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

జలే ధావతి వేమ! ద్రాక్ నౌ స్థ్సలే నమనాగపి ।
అస్థానే తు ప్రవీణోఽపి న కించి దుపయుజ్యతే ॥

తా॥ జలమున ఓడ ఎంతదూరమైన ప్రయాణముచేయును. కాని నీరులేని స్థలమున నొక మూరెడైన వెళ్ళలేదు. అట్లే ఎంత నేర్పరియైనను తనకు అనుకూలముగాని ప్రదేశమున నేమియు చేయఁజాలడు. కాన అందుకు చింతించవలసిన పనియుండదు.

13 నీళ్లలోన మొసలి నిగిడి యేనుఁగుఁబట్టు, బైటఁ గుక్కచేత భంగపడును
స్థానబలముకాని తనబల్మికాదయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

జలే గ్రాహో గజం కర్షేత్ స్థలే త్వాకృష్యతే శునా।
తత్ స్థానబలమేవ స్యాత్ వేమ! న స్వీయ మణ్వపి ॥

తా॥ జలమున మొసలి ఏనుగును సైతము లాగివేయఁగలదు. కాని నీటికి వెలుపల కుక్కచేఁ జిక్కుపడిపోవును. తనబలిమి స్థానబలముచేతనే శోభించును.

14 కులములో నొకండు గుణవంతుఁడుండెనా, కులము వెలయు వానిగుణముచేత
వెలయువనములోన మలయజంబున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కులే యద్యస్తి గుణవాన్ తద్గుణై శ్శోభతే కులమ్ ।
వేమ! చందనవృక్షేణ భాసితం కాననం యథా ॥

తా॥ అడవిలోనొక్క మంచిగంధపుచెట్టున్న అడవికంతకు పరిమళముచే గౌరవము వచ్చునట్లు వంశమునకేయొక్కఁడు గుణవంతుఁడు

బయలుదేరినను వాని మంచిగుణముచే నా వంశమునకంతకు శాశ్వతము
గౌరవము కల్గును. వి॥ శీలంపరంభూషణమ్ (భర్తృ).

15 పంది పిల్లలీనుఁ బదియు నైదింటిని, కుంజరంబు పెట్టుఁ గొదమనొకటి
ఉత్తముఁడగు పుత్రుఁడొక్కఁడు చాలడా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ

క్రోడీ వేమ! సకృత్సూతే దశ పంచ చ శాబకాన్ ।
కరిణ్యేకం తు కలభం పుంసైకేనాప్యలం సతా ॥

తా॥ పంది ఒకేసారి ఐదు,పది ఇట్లు ఎక్కువపిల్లలనీనును.ఏనుగుపపం(?)రెండు సంవత్సరములకో ఒకేయొక్క పిల్లనుగనును. ఏనుగుపిల్లకున్న గౌరవము పందిపిల్లలకు రాజాలదు. అట్లే వంశమునకు పేరుతేగల ఉత్తముఁడగు పుత్రుఁడొక్కఁడే పుట్టినను సంతోషించతగినదే. కాని అప్రయోజకులగు పెక్కుమంది సంతానముతో ప్రయోజనమేమిటి ?

16 ఎఱుఁగువానిఁదెల్ప నెవ్వఁడైననుజాలు, నొరులవశమె భువిని నోగుఁదెల్ప?
ఏటివంకఁదీర్ప నెవ్వరితరమయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞానీ సుబోధ్య స్సర్వేషాం నారాధ్యోపి హి జడ స్తథా ।
కస్సమర్థో వేమ! నదీ వక్రగత్యపనోదనే? ॥

తా॥ నదీప్రవాహము ఒకదరినికోసి మఱియొకదరిని మెట్టవేయును. మఱల ఆ దరినికోసి యీ దరిని మెట్టవేయును. ఆ యేటివంకర ఆ యేటే కూడదీసికొనవలెను, కాని మఱెవరికి శక్యమగును ? అట్లే తెలిసినవానికి నెవరైనఁదెలియఁజెప్పవచ్చును. కాని మూర్ఖునకెవరు తెలియఁజెప్పఁగలరు? వాని మూర్ఖత సరిచేసికొనుట కతఁడే ప్రయత్నించవలెను. వి॥ (భర్తృ) అజ్ఞస్సుఖమారాధ్యః, సుఖతర మారాధ్యతే విశేషజ్ఞః, జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధం, బ్రహ్మాపి నరం న రంజయతి.

17 అల్పుఁడెపుడుఁబల్కు నాడంబరముగాను, సజ్జనుండుఁ బల్కుఁ జల్లగాను
కంచుమ్రోగునట్లు కనకంబు మ్రోగునా?, విశ్వదాభిరామవినురవేమ॥

అల్ప స్సాడంబరం బ్రూతే సజ్జనస్తు ప్రశాంతతః ।
యథా కాంస్యం నిస్స్వనతే తథా వేమ! న కాంచనమ్ ॥

తా॥ కంచుమ్రోగునట్లు బంగారము మ్రోగదు. అట్లే అల్పుఁడాడంబరముగ ప్రేలును. కాని మంచివాఁడు ప్రశాంతముగ సమాధానమిచ్చును.

18 ఓగునోగు మెచ్చు నొనరంగ నజ్ఞాని, భావమిచ్చి మెచ్చుఁ బరమలుబ్ధు
పంది బురద మెచ్చుఁ బన్నీరు మెచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అసాధుం శ్లాఘతే ఽ సాధుః అజ్ఞానీ లుబ్ధమేవ చ ।
ప్రస్తౌతి సూకరః పంకం పన్నీరం వేమ నైకదా ॥

తా॥ పంది బురదమెచ్చుకొనును. కాని పన్నీరును మెచ్చుకొనదు. అట్లే చెడ్డవాఁడు చెడ్డవానినే మెచ్చును. కాని మంచివానిని మెచ్చదు.

19 గంగ పాఱుచుండుఁ గదలనిగతితోడ, ముఱికివాగు పాఱు మ్రోతతోడ
దాతయోర్చిన ట్లధముఁ డోర్వఁగా లేడు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

మంద్రగత్యా వహేద్గంగా మలకుల్యా రవేణ చ ।
యథా దాతా క్షమావాంస్స్యాత్ తథా వేమ! న చాధమః ॥

తా॥ మురుగుకాలువ హోరుగా మ్రోతతో ప్రవహించును. గంగానది లోతుకలిగి ప్రశాంతముగ ప్రవహించును. అట్లే దాతృత్వము లేని వాఁడు కేకలు బొబ్బలువేయును, కాని దాత గాంభీర్యముకలిగి ప్రశాంతముగ నష్టమునకు తట్టుకొని చక్కని సమాధాన మిచ్చును.

20 కానివాని చేతఁ గాసువీసముఁ బెట్టి, వెంటఁదిరుగు టెల్ల వెట్టితనము
పిల్లిపట్టు కోడిఁ బిలిచినఁ బల్కునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

విత్తం దత్త్వా ఽ సతే పుంసే మౌఢ్యం తత్పృష్ఠగామితా ।
వేమాహూతోఽపి కిం బ్రూయాత్?మార్జాలో ధృతకుక్కుటః ॥

తా॥ కోడినిపట్టుకొన్నపిల్లి మనమెంతపిలిచినను మనపిలుపు విననట్లు మనము చెడ్డవానికి కొంతడబ్బునిచ్చి అది రాబట్టుకొనుటకు వాని వెనువెంట నెన్నిసార్లు తిరిగినను మఱి ప్రయోజనము కనబడదు.

21 పిసినివానియింటఁ బీనుఁగు వెడలినఁ, గట్టెకోలలకును గాసులిచ్చి
వెచ్చమాయెననుచు వెక్కి వెక్కి యేడ్చురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

శవే భూతే లోభిగేహే ధనం దత్త్వేంధనాదయే ।
'అహో! మమధనం నష్టమితి' వేమ! ప్రరోదితి ॥

తా॥ లోభివానియింట నెవరైన చనిపోయినప్పుడు ఆ పీనుగును తీసికొనిపోవుటకు దహనసంస్కారాదులు చేయుటకు కట్టెలు మొదలగు వానికి ధనమీయవలసివచ్చిన, ఆ లోభి చనిపోయిన వ్యక్తినిగుఱించికంటె ధనమయిపోయి నందులకు వెక్కి వెక్కి యెంతకాలమో యేడ్చు చుండును. వి॥ త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశక మాత్మనః, కామః క్రోధః తథాలోభః తస్మాదేత త్త్రయంత్యజేత్. (గీత)

22 కష్టలోభివాని కలిమికి నాసించి, బడుగువాఁడు తిరుగుఁ బరిణమించు
తగరువెంట నక్క తగిలినచందంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దరిద్రోఽనుసరేత్ కాంక్షన్ సంపదం కష్టలోభినః।
వేమానుసృత్య గోమాయుః మేషపృష్ఠం గతో యథా॥

తా॥ గొఱ్ఱెపోతువెంటనక్క, వ్రేలాడుఅవయవమెప్పుడైన క్రిందపడిన పట్టుకొనిపోయి తినవచ్చునని తిరుగుచుండును. అట్లే పేదవాఁడు లోభి ధనమునాసించి వానివెంటవెంట వెట్టిపనులు చేయుచుఁ దిరుగుచుండును.

23 లోభివానిఁజంప లోకంబులోపల, మందువలదు వేఱె మతముగలదు
పైకమడుగ వేగ భగ్గునఁబడిచచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విషాద్యైర్లోభినం హంతు మల మస్తి పృథఙ్మతమ్।
స యదాఽర్థ్యతే విత్తం వేమాశు మ్రియతే తదా॥

తా॥ పిసినిగొట్టువానిఁజంపుటకు వేఱే విషముమొదలైనవి అవసరము లేదు. వానిని జంపుటకు చక్కనిపద్ధతికలదు. చందా అడిగిన, ఈయవలసి వచ్చిన అప్పటికప్పుడు హఠాత్తుగా గుండె ఆగి చనిపోఁగలఁడు. మోహ, మద, మాత్సర్యములకు, కామ, క్రోధ, లోభములే పునాదులు. ఈ ఆఱుగుణములు శత్రువులవలె వ్యక్తులకు బాధఁగల్గింపునవి.

24 కనియుఁగానలేదు కదలింపఁ డానోరు, వినియు వినఁగలేదు విస్మయముగ
సంపదకలవాని సన్నిపాతకమది, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శృణ్వ న్నశృణుతే వేమ! పశ్యన్నపి నపశ్యతి।
రుద్ధవక్త్రో ధనీ తిష్ఠేత్ సన్నిపాతజ్వరీ యథా॥

తా॥ సంపదకల లోభి సన్నిపాతజ్వరరోగివలె చూచుచుండియు చూడ లేడు. వినుచున్నట్లుండియు వినలేడు. నోరు మెదపడు.

25 తానుగుడువలేక తగనీడి యాప్తులఁ, జేరనీయఁ డట్టిచెనటిపశువు
చేనిలోన బొమ్మఁజేసి కట్టినయట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వయం నభుఙ్క్తే చాప్తేభ్యో నదదాతీహ యః ఖలః।
స పశు ర్వేమ! సస్యేషు న్యస్తపాంచాలికోపమః॥

తా॥ చేలో దృష్టి దోషము తగులకుండ దిట్టిబొమ్మను భీకర రూపముతో నుంచెదరు. ఆ దిట్టిబొమ్మకు ఆ చేనుతో ప్రయోజనము లేదు. మఱియొకరిని చేరకుండ భయపెట్టును. అట్లే కొంతమంది పశువులవంటి మనుష్యులు తమసంపద తాము అనుభవింపరు. అప్తులను చేరనీయరు.

26 పూర్వజన్మమందుఁ బుణ్యంబు సేయని, పాపి ధనము కాశపడుటయెల్ల
విత్తమఱచి కోయ వెదకినచందంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పూర్వజన్మని యః పుణ్యం నా కరో దిహ వేమ! సః।
నాప్నోతి ధన మన్యుప్తబీజః ఫలమివ ధ్రువమ్॥

తా॥ చేను ఊడ్చక సస్యమును పెంచక ధాన్యమందలి ఆశచే కోతకు కొడవలివేసికొని వెళ్లు పిచ్చిరైతువలె పాపి పూర్వమేమియు పుణ్యకార్యములు చేయక అదృష్టములేక ధనముకొఱకై పలువిధంబుల సంపాదించుటకు ప్రయత్నించును. వి॥ వనేజనే శత్రుజలాగ్నిమధ్యే, మహార్ణవే పర్వతసంకటేచ, సుప్తంప్రమత్తంవిషమస్థితంవా, రక్షంతిపుణ్యాని పురాకృతాని॥

27 భూపతికృపనమ్మి భూమిఁజెఱచువాఁడు, ప్రజలయుసురుదాకి పడునుబిదప
ఎగురవేయుబంతి యెందాకనిలుచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృపాం విశ్వస్య భూపస్య ప్రజాద్రోహీ వినశ్యతి।
కందుకో వేమ! విక్షిప్తః కియత్కాలం వసే ద్దివి?॥

తా॥ ఎగురవేయుబంతి ఎగురవేయచుండినవే పైకెగురుచుండును. లేదా క్రిందపడిపోవును. అట్లే ప్రభువుల అండఁజేరి వారిని మెప్పించుచు సాధారణప్రజకు కీడుచేయుచుండువాఁడు తుదకు ప్రజల యుసురుతగిలి అటు ప్రభుల ఆదరణకు నిటు ప్రజల ఆదరణకుకూడ చెడి నశించును.

28 ఇనుమువిఱిగెనేని నినుమాఱు ముమ్మాఱు, గాచి యతుకనేర్చుఁ గమ్మరీడు
మనసువిఱిగెనేని మఱియంటనేర్చునా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తప్త్వా ద్విస్త్రి రయో భగ్నం సంధాతుం లోహకారకః।
శక్నోతి న మనో భగ్నం వేమ! సంధీయతే క్వచిత్ ॥

తా॥ కమ్మరి ఇనుపకడ్డీ విరిగిపోయిన రెండుమూడు సార్లైనకాచి శ్రమపడి యేలాగో అతుకఁగలఁడు. కాని ఒకసారి విసుగుచెంది మనస్సు విఱిగిన అట్టి మనస్సును నెవ్వడుకాని యెట్టులైనకాని అతుకఁజాలఁడు.

29 నీళ్ళలోనఁ జేప నెఱి మాంసమాశకు గాలమందుఁజిక్కి కూలుఁగాదె?
ఆశపుట్టి మనుజుఁ డారీతిఁజెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మాంసాకాంక్షీ జలే మత్స్యో బడిశే వేమ! బధ్యతే।
ఆశాపాశశతై ర్బద్ధో వినశ్యతి తథా నరః ॥

తా॥ గాలమందలి ఎఱను ఆశించి నీటిలోని చేప చచ్చుచున్నట్లు దురాశాపీడితుఁడును, ఆశచేఁ బలుపాట్లుపడి నశించుచున్నాడు (వి)ఆశయా బద్ధతే లోకే కర్మణా బహు చింతయా, ఆయుఃక్షీణం న జానాతి తస్మాత్ జాగృత జాగృత. 1 తృష్ణాక్షయః స్వర్గపదం కిమస్తి? 2 కో వా దరిద్రోహి?విశాలతృష్ణః, 3 శ్రీమాంశ్చకో? యస్య సమస్తతోషః 4 కింవాఽమృతం స్యాత్ ? సుఖదా నిరాశా 5 శతో౽ర్మహోశత్రుతమో ౽స్తి కో వా ? కామస్సకోపానృతలోభతృష్ణః॥ శం॥ మణి॥

30 నరహరి యనవచ్చు నారాయణనవచ్చు, మేలు మేలటంచు మెచ్చవచ్చు
కొంగుకాసువిడిచి గొబ్బున నీరాదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వక్తుం శక్యా నృసింహేతి వేమ! నారాయణేతిచ।
సాధుసాధ్వితి శ్లాఘోక్తిః న తథా స్యాద్ధి దాతృతా ॥

తా॥ నరసింహా అనవచ్చు, నారాయణా అనవచ్చు. నీవు ఇంద్రుఁడవు చంద్రుఁడవుఅని ఎదుటవానిని మెచ్చవచ్చు. కాని ఎదుటివాఁడు ఆపదతో చచ్చుచున్నను రొంటినున్న పైసయయినను నిచ్చుటకు చేయరాదు.

31 మేడిపండుఁజూడ మేలిమైయుండును, పొట్టవిచ్చిచూడఁ బురుగులుండు
పిఱికివానిమదిని బింకమీలాగురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఔదుంబరఫలం రమ్యం తద్గర్భం కృమిసంకులమ్।
తథా భీరోశ్చ మనసి దార్ఢ్యం వేమ! కథం భవేత్?॥

తా॥ మేడిపండు పైకి చూచుటకు ఎట్టిగా బాగుగనేయుండును. కాని చిదిపిచూచిన లోపల అన్నియు పురుగులేయుండును. అట్లే యెంత సిరియున్నను, పైకి యెంత అందచందములు కలిగియున్నను త్యాగబుద్ధి, ధైర్యములేనివాఁడు నిత్యము పిరికితనముచేతనే యేడ్చుచు దార్ఢ్యము (బింకము) లేక దిగులు కలిగియుండును.

32 తలనుపాగ పైన తగుపచ్చడము బొజ్జ, చెవులపోగు లరసి చేరు నర్థి
శుద్ధపశువటంచు బుద్ధిలో నెఱుఁగక, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మూర్ధ్న్యుష్ణీషం కర్ణయోశ్చ భూషే శాటీం మహోదరమ్।
వీక్ష్యార్థీ వేమ! సంయాతి పశురిత్యవిమర్శయన్॥

తా॥ ఒక్కొకడు తలపాగాచుట్టి తగిన దుస్తులువైచికొని, తగినబొజ్జ కాయపుష్టి కలిగి ఆడంబరముగ నుండుట చూచి అర్థి యతఁడుదాత యనుకొని తనకేమైన లాభించకపోవునా ? యని దరికిచేరి దీనత్వముగ తన కష్టములు చెప్పుకొననారంభించును. అంతియకాని అతడు ఆడంబరపుగొడ్డు, శుద్ధ పశువు అనిమాత్రము పైవేషమునుచూచి గమనించఁడు.

33 భూమియందుఁ బుణ్యపురుషులు లేకున్న, జగము లేలనిల్చు బాగులుఁగాని
అంత తఱచు దొరకఁ రాడనాడను గాని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యద్యుర్వ్యాం పుణ్యపురుషాః న వసంతి జగంత్యహో।
కథం తిష్ఠంతి? తే వేమ! తత్ర తత్ర వసంతి హి॥

తా॥ ఈప్రపంచమున నందఱును దుర్మార్గులేకారు. పుణ్యపురుషులును కలరు. అట్టి పుణ్యాత్ములే లేనియెడల సృష్టి నశించిపోవును. కాని దుర్మార్గు లున్నంత యెక్కువగ సన్మార్గులుండరు. వి॥ కేసంతిసంతోఽఖిల వీతరాగాః, అపాస్తమోహాః శివతత్త్వనిష్ఠాః॥ (శం॥ మణి)

34 చిత్తశుద్ధికలిగి చేసినపుణ్యంబు, కొంచెమైన నదియుఁ గొదువకాదు
విత్తనంబు మఱ్ఱివృక్షంబునకు నెంత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చిత్తశుద్ధ్యా కృతం పుణ్యం న స్వల్పమపి హీయతే ।
కియన్మాత్రం వేమ! బీజం న్యగ్రోధస్య మహాతరోః ? ॥

తా॥ మఱ్ఱిచెట్టు విత్తనము చాల చిన్నదైనను అందుండి బయలుదేరు వృక్షము మాత్రము చాల గొప్పది. అట్లే చిత్తశుద్ధితో చేసెడి పుణ్యకార్యము స్వల్పమైనదైనను దానఁగలుగు ఫలితముమాత్ర మధికతమము.

85 **ఇంటియాలివిడిచి యిల జారకాంతల, వెంటఁదిరుగువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు**
పంటచేను విడిచి పరిగె యేరినయట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విహాయ గృహిణీం వేమ! జారకాంతాసు యో రతః ।
స స్యాత్ సస్యపరిత్యాగాత్ ఉంఛగ్రాహీవ భగ్నధీః ॥

తా॥ పంటచేను విడిచి యక్కడక్కడ రాలిన పరక యేఱికొనుటకు ప్రయత్నించు మూర్ఖుఁడెట్టివాఁడో యింటియందలి సలక్షణయగుభార్యను విడిచి జారకాంతగోరువాఁడంతటి వెఱ్ఱివాడు (రమ్యం కులస్త్రీరతమ్.)

86 **రాజవరులకెపుడు రణరంగములచింత, పరమమునులకెల్లఁ బరముచింత**
అల్పనరుల కెప్పు డతివలపైచింత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రాజ్ఞాం రణాంగణే చింతా పరే చింతా తపస్వినామ్ ।
అధమానాం నృణాం వేమ! చింతా యోషిత్సు సర్వదా ॥

తా॥ మహర్షులకు నిత్యము పరమాత్మ విచారణ యందే యాలోచన, ఉత్తమక్షత్రియులకు యుద్ధకార్యములయందే ఆసక్తి. అట్లే అల్పులకు, నీచులకు, ఆడవాళ్ళగొడవలనిననే యిష్టము వి॥ (భర్తృ) నాన్యన్మనోహారి నితంబినీభ్యో, దుఃఖైకహేతు ర్న చ కశ్చిదన్యః.

87 **తల్లిదండ్రులపయి దయలేనిపుత్రుండు, పుట్టనేమి? మఱియు గిట్టనేమి?**
పుట్టలోనఁ జెదలు పుట్టవా? గిట్టవా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మాతాపిత్రోః కృపా యేషాం నాస్తి తైర్జీవమానవైః,
జాతైర్వేమ! మృతైః కింవా? వల్మీకే తు ఘుణైర్యథా ॥

తా॥ పుట్టలోఁ జెదలు పుట్టుచుఁ, జచ్చుచునుండునట్లు, తల్లిదండ్రులపయిదయలేని పుత్రులు పుట్టినను, పెరిగినను, చచ్చినను ఒకటే.

38 అభిజాత్యమునను నాయువుగలనాళ్ళు, దిరుగుచుందురు భ్రమఁ దిప్పలేక
ముఱికిభాండమందు ముసరు నీగలభంగి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆభిజాత్యమదే నాజ్ఞాః యావజ్జీవం భ్రమంతి హి।
మలభాండే పరివ్యాప్తా వేమ! వై మక్షికాఇవ॥

తా॥ ముఱికికుండ నంటిపెట్టుకొని యీగలు దానిని విడువలేక దానిచుట్టుననే ముసరుచుండునట్లు మూర్ఖులు 'ఇదినాకొంప, ఇదినాభూమి, ఇది నా సంతానము' అని మమకారముతో వానినే యంటిపెట్టుకొని విడువలేక ఆయువున్నంతవరకు భ్రమించుచుందురు.

39 కుండపగిలెనేని గొ్రత్తదిరుదురును, భూతలంబునందుఁ బొందుగాను
కూలఁబడిననరుఁడు కుదురుట యరుదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భిన్నే కుంభే నవం కుంభం ప్రాప్తుం శక్యం యథోచితమ్।
ప్రభ్రష్టో మానవో వేమ! న ప్రాప్నోతి యథాస్థితిమ్॥

తా॥ కుండ పగిలిపోయిన క్రొత్తకుండ కుదుర్చుకొనవచ్చు. కాని కూలబడిపోయిన నరుఁడుమాత్రము మఱి కుదురుట యరుదు.

40 దొంగమాటలాడ దొరకునా మోక్షంబు?, చేతకానికూత చెల్లదెపుడు
గురువుపద్దుకాదు గుణహీనమదికాని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కింస్యాన్ముక్తిశ్ఛద్మవాక్యైః? న యుక్తం వ్యర్థజల్పితమ్।
తద్గురోర్లక్షణం న స్యాత్ వైగుణ్యం వేమ! కేవలమ్॥

తా॥ ప్రబోధకులమని కొందఱు దుష్టులు చేతకాని కూతలు, దొంగమాటలు పలికి లోకుల వంచింతురు. అందువల్ల వినువారికి చెప్పువారికి కూడ ఫలితముండదు. అట్టివారు గుణవంతులుకారు.

41 అనఁగననఁగరాగ మతిశయిల్లుచునుండుఁ, దినఁగఁదినఁగ వేము తీపినుండు
సాధకమునఁ బనులు సమకూరు ధరలోన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గీతే గీతే రాగవృద్ధిః భుక్తే భుక్తే చ మాధురీ।
నింబే తు స్యాత్ క్రియా స్సర్వా వేమ! వశ్యాః కృతే కృతే॥

తా॥ పాడినకొలది రాగ మభివృద్ధిచెందును. తినిన కొలది చేదైనవేప చెక్కయుఁ దీయగనుండును. అట్లే సాధించినకొలది పనులు నెరవేరును.

42 తేనెతెలియజాడఁ దేనెటీఁగ యెఱుంగు, సుమరసంబుజాడ భ్రమర మెఱుఁగు
పరమయోగిజాడ భక్తుఁ డెఱుంగును, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

సరఘూ మధుకోశానాం భృంగ స్సుమరసస్య చ ।
భక్తిమార్గ యోగివర్యాణాం వేమ! జానాతి పద్ధతిమ్ ॥

తా॥ తేనెయున్న చోటు తేనెటీగకు, మకరందముజాడ తుమ్మెదకుఁ దెలిసినట్లు మహాత్ములజాడ దైవభక్తులకు మాత్రమే తెలియును. వి॥ విద్వానేవ విజానాతి, విద్వజ్జనపరిశ్రమమ్.

43 శివునియనుభవంబు సృష్టిలోపలలేక, సంశయంబుచెడదు సాధకులకు
వెలఁగుదివ్వెలేక చీకటివాయునా ?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వినా శివానుభూతిం స్యు స్సాధకా నాస్తసంశయాః ।
వినా దీపం దీప్తిమంతం తమః కిం వేమ! నశ్యతి? ॥

తా॥ దీపపువెలుగులేక చీఁకటిపోనియట్లు, పరమాత్మానుగ్రహముచే కలుగు అంతస్సాక్షిప్రేరణమునకాని సాధకులకు సంశయము విడిపోదు.

44 కంగిగోవుపాలు గరిటెడైననుజాలుఁ, గడవెడైననేమి ఖరముపాలు?
భక్తికలుగుకూడు పట్టెడైనను జాలు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దర్వీమితం చ గోక్షీరం యోగ్యం కుంభ మితేన చ ।
ఖరక్షీరేణ కిం? వేమ! భక్త్యాత్తాన్నం లఘు ప్రియమ్ ॥

తా॥ కపిలగోవుపాలు ఒక్కగరిటెడైనను మేలే, కాని గాడిదపాలు కుండెడైనను మనకేమిప్రయోజనము ? అట్లే భక్తితోకూడిన అన్నము పట్టెడైననుమంచిదె కాని, విసుగుకొనుచు, కసరుకొనుచు పెట్టినఅన్నము ఎంతయెక్కువైనను నిష్ప్రయోజనమే.

45 బండమీదచెలమ పాటించితవ్విన, నలయికెక్కుడగు మఱాశలేదు
గుంటపట్టుచెలమ కులముద్ధరించురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పాషాణే కూపఖననాత్ ఫలాభావః పృథుశ్శ్రమః ।
పూర్త్తం నిమ్నస్థలే కూపం వేమాత్మకుల ముద్ధరేత్ ॥

తా॥ నీరూరనిరాతిబండపై నూయితవ్వినశ్రమ కాని ఫలితముండదు. నీరూరెడిపల్లపుప్రాంతమున నూయి త్రవ్వినశ్రమతక్కువ, ఫలితమధిక

ముగనుండును. అట్లే దురదృష్టవశమునందో చెడి నిష్ప్రయోజక కార్యముల ఫలిత ముండకపోవుటయేకాక అధిక శ్రమకు పాల్పడవలసివచ్చును.

46 మాటదిద్దవచ్చు మతిచలించకుండ, దిద్దవచ్చుగాయ మన్నగాను
మనసుదిద్దరాదు మహి నెంతవారికి, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నిర్వక్రీ క్రియతే వాక్యం వచశ్చ క్రియతే ఋజు ।
ఋజుకర్తుం మనో వేమ! న శక్యం ఖలు కస్యచిత్ ॥

తా॥ మాటను సరిదిద్దికోవచ్చు. ఎంత పెంకిదైనను మలపుకొని సరిదిద్దవచ్చు. కాని మూర్ఖప్రవృత్తిపలగల మనస్సును మాత్రము ఎంతవారికైనను సరిదిద్దుకొనుట సాధ్యము కాదు. (అసాధ్యము)

47 స్వానుభూతిలేక శాస్త్రవాసనచే, సంశయంబు విడదు సాధకునకు
చిత్రదీపమునను జీకటి చెడదయ్యె, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్వానుభూతిం వినా శాస్త్రవాసనా [illegible] ।
సంశయో వేమ! నాపైతి చిత్రదీపేన యథా తమః ॥

తా॥ దీపమువలన చీకటిపోవును. కాని, దీపమువలెగ వ్రాయబడిన బొమ్మవలన చీకటిపోదు. అట్లే, సాధకునకు అనుభవజ్ఞానముచే సంశయము వీడును. కాని, కేవల శాస్త్రజ్ఞానముచే సంశయము వీడజాలదు.

48 పురుషుండొక్కగతుల బుట్టింపబడుచుండ, పాపవింతజేయుచుండు బాల్యమున
మదిని గుంటికుక్క మాంసంబు దిన్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

జన్మనః ప్రభృతిహ్యేష పురుషః పాపమంజసా ।
కరోతి వేమ! శ్వా పంగుః హ్యపి మాంసాశనే యథా ॥

తా॥ కుక్క మాంసముతినుటకు కోరిక ఉన్నను కుంటిదగుటచే ఎక్కడకు వెళ్ళలేక తనవద్దనున్నదానినే మాంసమునిష్టముగా భావించుకొనుచు నోరు చప్పరించుకొనుచు తృప్తినొందుచుండును. అట్లే కోరికలుదీరని అజ్ఞాని పుట్టినదిమొదలుకొని పాపపుటాలోచనలే చేయుచు తృప్తినొందుచుండును.

49 పరగ రాతిగుండు పగులగొట్టగవచ్చు, కొండలన్ని పిండిగొట్టవచ్చు
కఠినచిత్తు మనసు కరగింపగారాదు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

భేత్తుం శక్యా శ్శిలాగోళాః శైలా శ్చూర్ణయితుం తథా।
కర్కశానాం మనో వేమ! ద్రవీకర్తుం న శక్యతే॥

తా॥ ఎట్టిరాతిగుండునైన పగులగొట్టవచ్చు. కొండలన్ని పిండిపిండిగ కొట్టవచ్చు. కాని కఠినాత్ముని హృదయము మాత్రము కరిగించలేము.
వి॥ (భర్తృ) న తు ప్రతినివిష్టమూర్ఖజనచిత్త మారాధయేత్,

50 మిరెపగింజఁజూడ మీదనల్లగనుండుఁ, గొరికిచూడ లోనఁ జుఱుకుమనును
సజ్జనులగువారి సారమిట్టులనుండు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

మరీచోపరిభాగ స్తు వర్ణతో వేమ! మేచకః।
దష్టో రూక్షో భవే దంతస్సతాం సారోపి తాదృశః॥

తా॥ మిరియపుగింజ పైకి నల్లగ సాధారణముగనున్నను కొరికినంతన చుఱుకుమనును. అట్లేసత్పురుషులు పైకిసాధారణముగకనబడినను వారి ప్రభావముమాత్రము దుస్సహముగ నుండును.

51 మృగమదమునుఁజూడ మీదనల్లగనుండు, పరిమళించు దానిపరిమళంబు
గురువులైనవారి గుణములీలాగురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కస్తూరీ వర్ణతో నీలా తస్యాగంధో మనోహరః।
యే తు సద్గురవో వేమ! తేషా మేతాదృశా గుణాః॥

తా॥ కస్తూరి పైకి నల్లగనేయుండును. కాని దానిపరిమళముమాత్రము గుబాళించుచుండును. అట్లే మహనీయులు పైకి ఆకారముచే తగుమాత్ర ముగనున్నను వారిగుణములు, ప్రభావములు, మాత్రము ఆశ్చర్యము కల్గించును.

52 ఇచ్చువానియొద్ద నీనివాఁడుండినఁ, జచ్చుఁగాని యీవి సాగనీఁడు
కల్పతరువుక్రింద గచ్చచెట్టున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

య ద్యదాతా వసే ద్దాతుః పార్శ్వే దానం న వర్తతే।
అధః కల్పతరో ర్వేమ! యథాఽఽటీవ నిరుధ్యతే॥

తా॥ అన్నికోరికలనీడేర్చెడి కల్పవృక్షముమొదట గచ్చపొద ఆవరించి యెవ్వరినిఁజేరనీయకయుండునట్లు దాతదగ్గర లోభిచేరి దాతను నెవ్వరికిని నయాపైసా అయినను నీనీఁడు.

53 అల్పబుద్ధివాని కధికారమిచ్చిన, దొడ్డవారినెల్లఁ దొలఁగఁగొట్టు
చెప్పుఁదినెడికుక్క చెఱకుతీపెఱుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అల్పబుద్ధా వధికృతే శ్రేష్ఠాన్ సర్వాన్ వ్యపోహతి ।
పాదరక్షాశన శ్శ్వా కిం వేత్తి ఇక్షోః వేమ! మాధురీమ్? ॥

తా॥ చెప్పుతినుకుక్కకు చెఱకుతీపి తెలియనట్లు అల్పబుద్ధివానికి అధికారమువచ్చిన అధికులసంగతి వానికి తెలియదు. కాన వారిని దరికి చేర నీయక తఱుమగొట్టుచుండును.

54 . తప్పులెన్నువారు తండోపతండంబు, లుర్వీజనులకెల్ల నుండుఁదప్పు
తప్పులెన్నువారు తమతప్పు లెఱుఁగరు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దోష స్సర్వజనానాం స్యాత్ సర్వే దోషగవేషిణః ।
వేమ! దోషాన్వేషిణ స్తు స్వదోషం న విదంతి హి ॥

తా॥ తప్పులెన్నువారు తండోపతండములుగనుందురు. కాని అందరకు నేదో యొకవిధమగు తప్పుండకమానదు. ఇక విశేషమేమన ? తప్పులెన్ను వారికి తమ తప్పులుమాత్రము గోచరించవు.

55 ఆలివంకవార లాత్మబంధువులైరి, తల్లివంకవారు తగినపాటి
తండ్రివంకవారు దాయాదు లౌదురు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్వబాంధవా దారపక్షే మాతృపక్షే యథోచితాః ।
పితృపక్షే జనా స్సే తు దాయాదా వేమ! సర్వశః ॥

తా॥ ఆలివంకవారలు ఆత్మబంధువులు. (ముఖ్యులు) తల్లివంకవారు సాధారణ బంధువులు. తండ్రివంకవారలు దాయాదులు (పగవారు)

56 పదుగురాడుమాట పాటియై ధరఁ జెల్లు, నొక్కఁడాడుమాట యెక్కదెందు
నూరకుండువాని కూరెల్లనోపదు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అనేకోక్తం వచో గ్రాహ్యం ఏకోక్తం వేమ! నేష్యతే ।
తూష్ణీం భూతం నరం జేతుం పురం సర్వం న శక్యతే ॥

తా॥ ఎక్కువమంది చెప్పునది న్యాయము. కాని ఒక్కడుమాత్రము చెప్పునది న్యాయముగతోచదు. అందువల్ల ఊరుకొన్నవానికి నెవరును సరిపోరు.

57 కొండెగాడుచావఁ గొంపదనుకఁబోవు, వంతుకింతెకాని వగపులేదు
కొంకనక్కచావ గొఱ్ఱెలేమిటికేడ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నాస్తి చింతా జనే గేహం ప్రాప్నోతి పిశునే మృతే।
వృకే మృతే కిం రుదంతి? మేషా వేమ! స్వచేతసి॥

తా॥ తమకు అపకారియగు కొంకనక్క (తోడేలు) చచ్చినచో గొఱ్ఱెలెందులకేడ్చును? అట్లే చాడీలుచెప్పి ప్రజలకు అపకారముచేయు దుర్మార్గుఁడు చచ్చిపోయిన వానికు కొంపదగ్గఱకు పోవుదురుకాని అట్టి వాని చావునకు విచారించువారెవ్వరు నుండరు

58 కోఁతిఁబట్టితెచ్చి క్రొత్తపుట్టముఁగట్టి, కొండముచ్చులెల్లఁ గొలిచినట్లు
నీతిహీనునొద్ద నిర్భాగ్యు లుందురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చోరా గిరిచరా నీత్వా కృత్వా సూత్రాంబరం కపిమ్।
యథార్చంతి తథా వేమ! నిర్భాగ్యా నీతివర్జితమ్॥

తా॥ కోతినితెచ్చి క్రొత్తబట్టలు చుట్టబెట్టి కొండముచ్చులు కొలిచినట్లు నీతిహీనుని నిర్భాగ్యులు సేవించుచుందురు.

59 చాకివాఁడుకోకఁ జీకాకుఁబడఁజేసి మైలఁబుచ్చి మంచిమడుపుఁజేయు
బుద్ధిఁజెప్పువాఁడు గుద్దినఁ దప్పేమి?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రజకో లులితం కృత్వా వస్త్రం శుద్ధం కరోతి హి।
హితోపదేష్టా తాడేత యది స్యాత్తేన వేమ! కిమ్?॥

తా॥ చాకలి బట్టను బండమీఁదపెట్టి యుతికి యేలాగైన మురికి నంతయుఁబోగొట్టి పరిశుభ్రమగు వస్త్రముగ తయారుచేయును. అట్లే గురువు బుద్ధిచెప్పి శిష్యుని మంచివానినిగ తయారుచేసేయెడల నెన్ని గుద్దులు గుద్దినను నష్టమేమి యుండును?

60 పాలుపంచదార పాపరపండ్లలోఁ, జాలఁబోసి వండఁ జవికిరావు
కుటిలమానవునకు గుణమెట్లుకలుగురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శర్కరాక్షీరసమ్మిశ్ర గోతుంబీపాక ఏవ చ।
న రోచతే హి దుర్బుద్ధేః గుణో వేమ! కథం భవేత్?॥

తా॥ చేదుకల పాపరపండ్లలో నెంత పంచదార పాలు పోసి వండినను అవి తినుటకు పనికిరావు. అట్లే కుటిలస్వభావముకల దుష్టునకు నెంత హితబోధ చేసినను మంచిగుణము మాత్రము కలుగదు.

61 పట్టనేర్చుపాము పడగ నోరగఁజేయుఁ, జెఱుపఁజూచువాఁడు చెలిమిఁజేయుఁ
జంపఁదలఁచురాజు చనువిచ్చుచుండురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

సాచీకరోత్యహి రోగం దదంశు ర్వేమ! నాశకః।
మైత్రీం కరోతి రాజా చ జిఘాంసుః కురుతే ప్రియమ్॥

తా॥ కఱువఁదలఁచిన పాము పడగనోరగవంచును. పాడు చేయఁదలఁచిన దుష్టుఁడు కపటమైత్రినెరపును. చంపఁదలఁచిన ప్రభువు దరికిఁ జేరునట్లు చనువిచ్చుచుండును. కాన తెలిసి సంచరింపుడు.

62 పూర్వవాసనకల పుణ్యాత్మునికలిమి, యూటచెలమరీతి నూరునెపుడు
ఎంతతీకొనఁగినను నెప్పటియట్లుండు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ప్రాగ్వాసనాయుతస్యా శ్రీ ర్వేమ! పుణ్యాత్మన స్సదా।
ఝరీవ స్యందతే ఽ స్యేభ్యో దత్తాప్యాస్తే యథాతథమ్॥

తా॥ అదృష్టవంతుని యైశ్వర్యము ఊటబావివలె నెందఱికొసఁగినను నెప్పటియట్లు తరుగులేక పెరుగుచునేయుండును.

63 కానివానితోడఁ గలిసివర్తించెనా, హానివచ్చు నెంత వానికైన
తాటిక్రిందఁబాలు త్రాగినచందమౌ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యది తిష్ఠే త్సమం దుష్టైః భవే ద్ధాని స్సతోఽపి చ।
వేమాధస్తా త్తాళతరోః పయఃపానసమం హి తత్॥

తా॥ తాటిచెట్టుక్రింద పాలుత్రాగినను కల్లేయందురు. అట్లే దుష్టునితో కలిసి సంచరించిన నెంత మంచివానికైన హానికలుగక మానదు.

64 ఎఱుకలేనిదొరల నెన్నాళ్ళుగొలిచిన, బ్రతుకులేదు వట్టి భ్రాంతికాని
గొడ్డుటావు పాలు గోరినఁ జేపునా? విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అజ్ఞాన్ ప్రభూన్ కియత్కాలం భజతోఽపి న జీవికా।
ఆకాంక్షతోఽపి వంధ్యాగౌః వేమ! ప్రస్నౌతి కిం పయః?॥

తా॥ గొడ్డుటావుదగ్గరఁ జేరి యెట్లుమచ్చికచేసికొనినను అదియేలాగున పాలు చేపదో అట్లే మూర్ఖులగు ప్రభువుల నెట్లుకష్టపడి సేవించినను తమ వట్టిభ్రాంతిచే వెట్టిచేయుటకాని బ్రతుకుదెరువుమాత్రము లభ్యముకాదు.

65 గొడ్డుటావుఁబిదుకఁ గుండఁ గొంపోయినఁ, బండ్లనూడఁదన్ను బాలులేవు
లోభివాని నడుగ లాభంబులేదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వంధ్యాంధేనుం వేమ! దోగ్ధుం ఘటే నీతేఽగ్రిభిర్దతః।
పాతయేన్న పయో దత్తే న లాభో లుబ్ధయాచ్ఞయా॥

తా॥ గొడ్డుటావును పాలు పిదుకుటకు కూర్చున్న పండ్లూడులాగున తన్నును. కుండపగులును. కాని పాలుమాత్రము శూన్యము. అట్లేలోభిని యాచించినవానికి లాభముకలుగదు సరికదా నష్టముకూడ కలుగును.

66 హీనగుణమువాని నిలుసేరనిచ్చెనా, హానివచ్చు నెంతవానికైన
ఈఁగ కడుపుఁజొచ్చి యిట్టట్టుఁజేయదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది గేహే విశేన్నీచో హాని స్స్యాన్మహతోఽపి చ।
ప్రవిశ్య మక్షికః కుక్షౌ క్షోభం వేమ! కరోతి హి॥

తా॥ ఈగ కడుపులో ప్రవేశించి నానా వికారచేష్టలు కలిగించునట్లు గుణహీనుని తనయింటిలోఁబ్రవేశింపనిచ్చిన నెంతవానికైన హాని చేకూరఁగలదు.

67 ధార్మికునకుఁగాని ధర్మంబుఁగనరాదు, కష్టజీవికెట్లు కానఁబడును?
నీరుఁజొరక లోతు నిజముగాఁదెలియదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేద్యో ధర్మో ధార్మికేన న తథా కష్టజీవినా।
అప్రవిశ్య జలే వేమ! జ్ఞాయతే నహ్యగాధతా॥

తా॥ నీటిలోదిగినవానికి నీటియొక్కలోతు తెలియును. కాని పైవాని కెట్లు తెలియఁగలదు? అట్లే ధర్మాత్మునకు ధర్మము సంగతి తెలియును. కాని కఠినుఁడగు పాపికి ధర్మముసంగతి యెట్లు తెలియఁగలదు?

68 తనకుఁబ్రాప్తిలేక దాత లీయరటంచు, దోషబుద్ధిచేత దూఱుటెల్ల
ముక్కువంకఁజూచి ముకురంబుదూఱుటే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాప్తిం వినైవ దాతారో నదాస్యంతీతి గర్హణమ్ ।
స్వనాసావక్రతాం వీక్ష్య వేమ! దర్పణదూషణమ్ ॥

తా॥ దాతలు తనకీయనప్పుడు అర్థి వారిని నిందించకూడదు. తనకు ప్రాప్తిలేదని సమాధాన పడవలెను. అట్లుగాక తనకు ప్రాప్తిలేనిదానిని వారీయలేదని దూషించిన నది యద్దములో తనముక్కువంకరఁజూచుకొని అద్దమును నిందించినట్లుగ నుండును.

69 తండ్రికన్న సుగుణి తనయుండుగల్గెనా, చిన్న పెద్దతనము లెన్నఁదగదు
వాసుదేవువిడిచి వసుదేవు నెంతురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గుణీ పితు స్సుత శ్శ్లాఘ్యో న గణ్యా బాలవృద్ధతా ।
వేమ! త్యక్త్వా వాసుదేవం వసుదేవం స్మరంతి కిమ్? ॥

తా॥ వసుదేవుఁడుతండ్రి. వాసుదేవుఁడు(కృష్ణుఁడు)కొడుకు. కృష్ణుఁడు గొప్పవాఁడు అందువలనకృష్ణునే(కొడుకునే)అందఱునుతలంచుచుందురు. పెద్దతనము ప్రవర్తనవలననే కలుగకలదుకాని వయస్సుచేతను కాదు.

70 చెప్పులోనిరాయి చెవిలోనిజోరీఁగ, కంటిలోనినలుసు కాలిముల్లు
ఇంటిలోనిపోరు నింతింత కాదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉపానహి శిలా వేమ! శ్రోత్రేచ మశమక్షికా ।
కంటకం చ దృశోరేణుః దుర్భరః కలహో గృహే ॥

తా॥ చెప్పునయున్న బెడ్డ, చెవియందలి జోరీఁగ, కంటిలోని నలుసు, కాలిలోనిముల్లు ఎంతగ బాధించునో ఇంటిలోని కలతలుకూడ అట్లే యెంతగనో బాధించఁగలవు.

71 ఆఁకటికిఁదొలంగు నాచారవిధులెల్లఁ, జీఁకటికిఁదొలంగుఁ జిత్తశుద్ధి
వేఁకటికిఁదొలంగు వెనుకటిబిగువెల్ల, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సదాచారః క్షుధా వేమ! తమసా చిత్తశుద్ధతా ।
గర్భోత్పత్త్యా చ పూర్వస్థం దార్ఢ్యం దేహస్య నశ్యతి ॥

తా॥ గర్భవతికి వెనుకటి బింకము తగ్గునట్లు ఆకలిగొన్నవారికి సదాచారములన్నియు నశించునట్లు, అజ్ఞానమువలన (తమోగుణము వలన) చిత్తశుద్ధియు చెడును.

72 కోపమునను ఘనత కొంచెమైపోవును, కోపమునను మిగుల గోడుఁజెందు
కోప మడఁచెనేని కోరికలీడేరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కోపేన ఘనతా నశ్యేత్ కోపే నైతి వ్యథాం భృశమ్।
యది సంహరతే కోపం వేమ! సిధ్యతి వాంఛితమ్॥

తా॥ కోపమువలన గౌరవము చెడును. దుఃఖము కలుగును. కాన కోపమణచుకొనిననే కోరికలు సిద్ధించఁగలవు. (వి) త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః, కామః క్రోధస్తథాలోభః తస్మాదేతత్త్రయం త్యజేత్ (గీత)

73 పరగ లేమిచేత బంధువుల్ పగవారు, పరగ లేమిచేతఁ బరముఁ దప్పు
పరగ లేమిచేతఁ బరపతి తప్పురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దారిద్ర్యే బాంధవో వైరీ దారిద్ర్యే హీయతే పరమ్।
దారిద్ర్యే వేమ! మర్త్యానాం వినశ్యే దాత్మగౌరవమ్॥

తా॥ దారిద్ర్యముచే బంధువులు శత్రువులగుదురు దారిద్ర్యముచే నిహపరసౌఖ్యములకు దూరుఁడగును. దారిద్ర్యముచే గౌరవమును నశించును.

74 చిక్కియున్నవేళ సింహంబునైనను, ప్రక్కఁగుక్కసేరి బాధఁజేయు
బలిమిలేనివేళఁ బంతంబు సెల్లదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృశీభూతం మృగేంద్రం చ పార్శ్వశ్వా వేమ! బాధతే।
యదా బలం విలుప్తం స్యాత్ తదా ప్రజ్ఞా న శోభతే॥

తా॥ చిక్కియున్నప్పుడు సింహమునైనను ప్రక్కను కుక్కచేరి బాధించును. అందువలన మనకు బలిమితగ్గినప్పుడు పంతము, పట్టుదలలు పనికిరావు.

75 ఎదుటితనబలంబు నెంచుకోనేరక, దీకొని చలమున నడరనేని
ఎలుగు దివ్వెసేవ కేగినవందమౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బలం పరస్యాత్మనశ్చ న జానన్ యోఽభివర్తతే।
స వేమ! దీపికాసన్నిధల్లూకసదృశో భవేత్॥

తా॥ తనబలము ఎదుటివానిబలము తెలిసికొని ఎదిరించవలయును, అట్లుకాదేని ఎలుగుగొడ్డు మంటపోడిపోనిన చందముగనుండును.

76 దుండగీనికిఁ గొండెగాఁడు చెలికాఁడు, బండరాజునకును పాడుమంత్రి
కొండముచ్చునకును కోఁతియుబంధువు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ధూర్తస్య సూచకో మిత్రం కుమంత్రీ మూఢభూపతేః।
వానరో బాంధవో వేమ! చోరస్యగిరిచారిణః॥

తా॥ 'యథారాజా తథాప్రజాః' అన్నట్లు ఎటువంటివానికి అటువంటి వాఁడేదరిజేరుచుండును. దుండగునకు కొండెగాడు చెలికాడు. బండరాజునకు పాడుమంత్రి, కొండముచ్చునకు కోతిచుట్టము.

77 ఔనటంచు నొక్కఁడాడినమాటకుఁ, గాదటంచుఁబలుక ఋణముపట్టు
దానినిల్వఁ బీయఁ దాతలుదిగవలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సాధునిర్ధారితో క్తేశ్చ నేతి గర్హా ఋణాద్భవేత్।
తాం తు వేమ! స్థిరీకర్తు మవతీర్యాః పితామహాః॥

తా॥ 'ఔను, అని యొకఁడన్న మాటకు 'కాదు, అని అనుటకు ఋణము కూడపట్టదు. కాని ఆవిషయము ఔనో కాదో తేల్చుకొనుటకు మాత్రము వారల తాతలవంటివారికి కూడ చాలకాలమునకైన తేలదు.

78 తనదుబాగుఁగోరి ధర్మంబుఁజెప్పినఁ, దిట్టుచుండ్రి మొఱకులెట్టయెదుట
గడ్డివేయఁ బోట్లగొడ్డు కొమ్ముఁజూపు చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శ్రేయో విచింత్య సర్వేషాం వేమ! ధర్మం బ్రువంతి యే।
తా న్నిందంతి ఖలా ధూర్తో హీనస్తి తృణదం వృషః॥

తా॥ పోట్లగొడ్డు తనకు గడ్డివేయుచుండిన వానినే యది కొమ్ముతో పొడుచును. అట్లే మూర్ఖులు తమ బాగుకోరి యెవఁడైన హితవుచెప్పఁ బూనుకొనిన నెట్టయెదుట వానినే దూషింతురు.

79 ✓ బహుళకావ్యములను బరికింపఁగావచ్చు, బహుళశబ్దచయముఁ బలుకవచ్చు
సహనమొక్కటబ్బఁ జాలకష్టంబురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అనేకకావ్యపఠనం బహుశబ్దాభిభాషణమ్।
కథంచిచ్ఛక్యతే వేమ! దుర్లభా హి సహిష్ణుతా॥

తా॥ కావ్యములు చదువవచ్చు. వ్యాకరణములు వల్లించవచ్చు. ధర్మపన్నాలు, శ్రీరంగనీతులు చెప్పవచ్చు. కాని తమకంటె అధికులను చూచి సహనము కలిగియుండుట మాత్రము కష్టమైనపని.

80 ఝషము నీరువెడలఁ జచ్చుటే సిద్ధంబు, నీటనుండెనేని నిగిడిపడును
అండ తొలఁగునెడల నందఱపనియింతె, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నిర్గత స్సలిలాన్మత్స్యో మ్రియతే నాత్రసంశయః ।
జలస్థః ప్లవతే వేమ! తథా సర్వే నిరాశ్రయాః ॥

తా॥ చేప నీటిలో నెగిరి యెగిరిపడును. ఆనీటనుండి చేప బయటకు వచ్చిన చావవలసినదే కాని బ్రతుకుటయుండదు. అట్లే తమకున్న అండ (ఆధారము) తొలఁగిన ప్రతివారిపనియు నట్లేయగును.

81 ఐకమత్య మొక్కడావశ్యకం బెప్డు, దానిబలిమి నెంతయైనఁ గూడు
గడ్డివెంటఁ బెట్టి కట్టరా? యేనుఁగున్, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ముఖ్యం వేమైకమత్యం స్యాత్తద్బలేన మహత్ఫలమ్ ।
రజ్జుం కృత్వా శుష్కతృణైః కిం న బధ్నంతి సామజమ్? ॥

తా॥ గడ్డివెంటఁ బెట్టి ఏనుఁగును కట్టివేయవచ్చును. కాన ఐకమత్యము చాల ముఖ్యమైనది. దానిబలిమిచే నెట్టికార్యమునైన సాధింపవచ్చును.

82 ఈతవచ్చినపుడు లోతనిపించునా?, పాతదోషి కరయ భయముకలదె?
కోఁతికొమ్మనెక్కి కుప్పించిదూఁకదా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నాగాధతాభయం వేమ! తరణోపాయశాలినః ।
ప్రాగ్దోషిణ స్తు కిం భీత్యా కపి శ్చంక్రమతే న కిమ్? ॥

తా॥ ఈతవచ్చినపుడు లోతనిపించదు. కోతి యలవాటు చొప్పున నిర్భయముగ కొమ్మలపైన దుముకును. అట్లే పాతనేరగాఁడును శిక్షలకు జంకక నేరములఁ జేయుచునేయుండును.

83 వ్యాధి నెఱుఁగలేని వైద్యమదేలరా?, కొదువఁ దెలియలేని కోర్కెలేల?
మనసుఁదెలియలేని మర్మజ్ఞులేటికి?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కిం వైద్యే నాగదజ్ఞేన? కి మలోపజ్ఞకాంక్షయా? ।
చిత్తానభిజ్ఞైః కిం? వేమ! మర్మజ్ఞైః భూరుహై ర్ధ్వని ॥

తా॥ వ్యాధి నెఱుఁగని వైద్యము, తన లోపము తెలియని కోరికలు, వ్యర్థమైనట్లు మనసు మర్మము తెలియని మర్మజ్ఞత్వమును నిష్ప్రయోజనమే.

84 లవణమెంత దానిలాభంబుఁగననెంత, కొద్దిదనుచు నెన్నఁగూడునయ్య?
భోగమేటికి నుపభోగంబె లెక్కఁగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

లవణం స్యాత్కియ ద్వేమ! తల్లాభ స్తు కియా నితి।
న మంతవ్యో హి భోగైః కిం? ఫలం స్యా దుపయోగతః॥

తా॥ ఉప్పు, అననెంతటిది? స్వల్పపువెలకలది, అంతట దొరకునది అని నిరసించకూడదు. దాని ఉపయోగమేగొప్పది. అలాగుననే సృష్టియందలి ప్రతివస్తువును, ప్రతివ్యక్తిని, నవసరములుగనే పరిగణించవలయును.

85 ఔననంగవచ్చు నైనదికానిది, యన్యుఁడెదుటనుండి యడుగఁడేని
నిలిచియడుగువాఁడుఁ గలిగిననిలువఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యద్యగ్రేऽన్యో జనస్థ్సిత్వా న పృచ్ఛేత్ సాధ్వసాధ్వపి।
సాధ్వి త్యేవ వదే ద్వేమ! యది ప్రష్టా న తిష్ఠతి॥

తా॥ తెలిసినవాఁడు యెదుటనుండి ప్రశ్నించకుండిన ఐనది, కానిది, తెలిసినట్లుగనే మాట్లాడవచ్చును. అడుగువాఁ డుండిన మఱి తెలియని వాఁడు నిలబడుట యరుదు.

86 ఫణికిఁగోరలుండ భయమొందునట్లే, వెఱతురయ్య దుష్టవిభవమునకుఁ
గోరలూడఁదాఁచు మీఱునా? దుష్టత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అహేరివ క్రూరదంష్ట్రాత్ త్రసేయుః దుష్టవైభవాత్।
దౌష్ట్యం వేమ! కథం తిష్ఠేత్? వీతదంష్ట్రఫణాభృతః॥

తా॥ విభవముతోకూడిన దుష్టునకు కోరలతోకూడిన పామునకువలె భయపడుదురు. కోరలుపెరికిన పామువలె వైభవ ముడిగిన దుష్టుఁడును ప్రజల కపకారము చేయలేక యొకచోట పడియుండును.

87 నూఱుఁబలుకవచ్చు నుడివ్రాయఁగారాదు, వ్రాతకన్న సాక్షి వలవదెన్న
పరఁగ లేనివ్రాత భంగపాటునుదెచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వచశ్శతం వేమ! వాచ్యం నైకం లేఖ్యం మనాగపి।
సాక్ష్యం న యుక్తం లేఖాయాః అసల్లేఖా తు హానయే॥

తా॥ శతంవద, ఏకం మా లిఖ, నూరు చెప్పు, ఒకటివ్రాయవద్దు. ఒకటివ్రాయుము. సాక్షివికాకుము. తప్పుడువ్రాతలు భంగపాటుసుమా.

88 దరినినున్న వాఁడు తప్పకదక్షుండు, ఎడమపడినవాఁడు దుడుకుగఁడును
అనుసరించువారి కయ్యెడుఁగార్యముల్, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
దక్షో నూనం సమీపస్థః ప్రౌఢో దూరస్థలస్థితః।
యే చరం త్యనుసృత్యైవ వేమ! సిద్ధ్యంతి తత్క్రియాః॥

తా॥ 'ఎదుటనున్నవాఁడు పెండ్లికొడుకు, అన్నట్లు ఎప్పుడును దగ్గరగ నున్నవాఁడు సమర్థుఁడుగా తోచును. ఎప్పుడు దరికిచేరనివాఁడు పెంకిగ తోచును. అందువలన కార్యసాధకుఁడెప్పుడును అనుసరించి సంచరించును.

89 కారుకారుగురులు కాగుణింతముఁజెప్ప, శాస్త్రపాఠములను జదివిచెప్ప
ముక్తిదారిఁజూపు మూలమె గురుఁడగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
న కాగుణితబోధేన న శాస్త్రాధ్యాపనేన చ।
భవంతి గురవో వేమ! స్యాద్గురు ర్ముక్తిదర్శకః॥

తా॥ తమకు జన్మతరించు తరుణోపాయము బోధించువారు గురువులుకాని, కా గుణింతము చెప్పువారినికాని, శాస్త్రాధ్యయనము చేయించువారినికాని గురువులుగా తలంపరాదు. వి॥ అవిద్యాహృదయ గ్రంథి బంధమోక్షోభవేద్యతః, తమేవ గురురిత్యాహు ర్గురుశబ్దార్థవేదినః.

90 ద్వారబంధమునకుఁ దలుపులు గడియలు, వలెనె నోటికొప్పుఁ గలనియతులు
ధర్మమెఱిఁగిపలుక ధన్యుఁడౌభువిలోన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
కవాటా శ్చార్గళా వేమ! ద్వారబంధే యథాస్థితాః।
తథా వక్త్రస్య నియమాః ధన్యస్స్యా ద్ధర్మవాచకః॥

తా॥ ద్వారబంధమునకు తలుపులు గడియలునున్నట్లే మాట్లాడుటకు నోటికిని కొన్ని నియమములు కలవు. ఆ నియమముల నుల్లంఘించి యిష్టము వచ్చినట్లు మాట్లాడకూడదు. అట్టి ధర్మమెఱిఁగి మాట్లాడినవ్యక్తి ధన్యుఁడనిపించుకొనును.

91 ఛురికతోడఁ గోయఁ జొప్పడునేకాని, దానిపిడినిగోయఁ దరమె? నీకుఁ
దెలివిలేని మేని బలిమేమిచేయును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
ఛురికా కృంతనే దక్షా తత్త్సరు ర్న తథా మనాక్।
వినా జ్ఞానేన కింకుర్యా? ద్వేమ! శారీరికం బలమ్॥

తా॥ కత్తితో దేనినైనఁ గోయవచ్చును. కాని దాని పిడితో దేనిని కోయలేము. అట్లే బుద్ధిబలములేని కేవల శరీరబలముతో నే కార్యమును సాధించలేము.

92 **సకలవిద్యలందు సంపన్నులై యున్న, నట్టివారు పరిచయమునఁ జౌక**
పెరటిచెట్టుమందుఁ బరికింప మెచ్చరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వవిద్యాసు సంపన్నా యే తే పరిచయా త్సదా।
లఘవో వేమ! నేహాంతే ప్రాంతవృక్షభవౌషధమ్॥

తా॥ అన్ని విద్యలయందు పరిపూర్ణపాండిత్యము కలవారైనను పరిచయులు పెరటిచెట్టుమందువలె తేలికగా చూడఁబడుదురు.

93 **మంచినీరుఁబోయ మల్లెపూయును గాని, ఫలితమొనరు టెట్లు? పనిఁజొరమిని**
వంటఁ జేయ కెట్లు వంటకమబ్బును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జలాసేకాత్ వేమ! మల్లీ పుష్పయుక్తా భవే త్ఖలు।
అక్రియస్య ఫలం కుత్ర చాపాకా దోదనం కథమ్?॥

తా॥ వంటచేసికొన్న కాని అన్నము లభింపదు. మంచినీళ్ళు పోయుచుండిన కాని మల్లెపూయదు. అట్లే మనము పనులు ప్రారంభించి చేయుచుండిన కాని ఫలితమెట్లు కలుగఁగలదు?

94 **కసవుసుదినువాఁడు ఘనఫలంబులరుచి, కానలేడు కాదె? వానియట్లు**
చిన్నచదువులకును మిన్నజ్ఞానము రాదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రసం ఫలానాం స్వాదూనాం తృణఖాదీ న వేత్తి హి।
తథా వేమాల్పవిద్యానాం జ్ఞానం భవతి నాధికమ్॥

తా॥ గడ్డితినువానికి పండ్లరుచి యేమి తెలియఁగలదు? అట్లే చిన్న చిన్న చదువులు చదువువారికి అధికమగు జ్ఞానమెట్లు లభింపఁగలదు?

95 **తల్లియున్నయపుడె తనయు గారాబము, నామెపోవఁ దన్ను నరయ రెవరు**
మంచికాలమపుడె మర్యాద నార్జించు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యదృస్తిమాతా వేమాస్తే లాలనా స్వస్య తన్మృతౌ।
న కోఽపి పశ్య త్యాత్మానం కాలే గౌరవ మార్జయ॥

తా॥ తల్లియున్నయపుడె తన గారాబమంతయు చెల్లును. కాని ఆమె పోయినవెనుక తన్నెవరు గారాబముగ చూతురు? అట్లే నీకు మంచికాలముగా నున్నపుడె మర్యాద నార్జించుటకు కూడ ప్రయత్నించుము.

96 గట్టుమీఁదనున్నఁ గాన్పించు సర్వముఁ, దెలిసితేటఁబడినఁ దెలియు నెల్ల
లోకవిషయములును లోనిరహస్యముల్, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దృశ్యతే హి తటస్థేన సర్వం వేద్యం చ వేద్యతే।
వేమైవం లోకవిషయా అంతర్గుహ్యాశ్చ తత్త్వతః॥

తా॥ గట్టుమీఁదనుండి చూచిన గట్టుకు అవతల విషయములు నివతల విషయములుకూడ గోచరించును. అట్లే యేవిధమగు మమకారముల లోన మునుఁగక నీవు మధ్యస్థుఁడవుగ నుండిన లోక విషయములు, లోని రహస్యములుకూడ స్పష్టముగ తెలియఁబడఁగలవు.

97 టంకమతుకకున్నఁ బొంకంబు గారాదు, స్వర్ణభూషణంబు జగమెఱుంగ
భటుఁడు వెంటలేక ప్రభువు శోభించునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

టంకసంధానరహితం న సాధు స్వర్ణభూషణమ్।
భటేన రహితో వేమ! కిం ప్రభు స్సాధు శోభతే?॥

తా॥ ఎంతటి బంగారపు నగకైన టంకములేకుండ శోభరాదు. అట్లే బంటులేకుండ ప్రభువును రాణించఁడు.

98 మేఁకకుతుకఁబట్టి మెడచన్నుఁగుడువఁగా, నాకలేలదీను? నాసగాక
లోభివానినడుగ లాభంబుగల్గునే? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ధృత్వా మేషగళం వేమ! పిబేద్యది గళస్తనమ్।
న క్షున్నివృత్తి ర్వ్యర్థాశా లోభియాచ్ఞా తథా వృథా॥

తా॥ మేక మెడదగ్గఱనున్న చన్ను కుడుచుకొనుచుండిన భ్రాంతికాని పాలువచ్చి ఆకలి తీర్చునా? అట్లే భ్రాంతి తీరక లోభినెంతగా వేడుకొనినను లాభము కలుగునా?

99 మునుదెలిపినవారు మూఢనష్టమైరిల, తిరిగిచెప్పితనుచుఁ దిట్టవలదు
తెలియఁజెప్పినమతి తెలిసికోలేకయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాగ్భోద్ధారో వినష్టాస్స్యుః పునర్భ్యాతే భవా నితి ।
న నిందే త్స్వప్రోక్తమపి వేమ! నజ్ఞాయతే హితత్ ॥

తా॥ మునుపు ఈ లాగున ననేకులు నీతులు బోధించి ముదనష్ట మయినారు. వేమన్నా! నీకేమైన పిచ్చా? వెఱ్ఱా? మఱల నీవు నీతులు చెప్ప మొదలిడినావు. అని యేమియు నన్ను తిట్టవద్దు. ఎన్ని సార్లు ఎంత మంది ఏ విధమునఁ దెలియఁజెప్పినను అజ్ఞానపులోకము తెలిసికొనలేదు.

100 నీతిఁదెలియఁజెప్పి నిజముగ వేమన, పాతకములనెల్లఁ బాఱఁబెట్టె
లోకతత్త్వ మరసి లోకులకును జెప్పె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నీతి ముద్ఘాట్య వేమాఖ్యో న్యషేధత్ పాతకాని చ ।
అగాధతత్త్వం లోకానాం వేమ! సమ్యక్ న్యబోధయత్ ॥

తా॥ నిజముగ చెప్పవలెనన్న నీ వేమనయే బాగుగ నీతులఁజెప్పి అగాధమగు తత్త్వరహస్యము లోకమునకు వెల్లడించి పాతకములఁబాఱఁ దోలుటకుఁ బ్రయత్నించి చరితార్థుఁడైనవాఁడు.

సాంస్కృతిక విభాగము

101 కల్లగురుఁడుకట్టు నెల్లకర్మంబుల, మధ్యగురుఁడుకట్టు మంత్రచయము
ఉత్తముండుకట్టు యోగసామ్రాజ్యంబు విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! కర్మసు సర్వేషు నిబధ్నా త్యధమో గురుః ।
మంత్రేషు మధ్యమశ్చైవ యోగసామ్రాజ్య ఉత్తమః ॥

తా॥ అధముఁడగు గురుశబ్దవాచ్యుఁడు కర్మకాండనంటఁ గట్టును. మధ్యముఁడగు గురువు మంత్ర తంత్రముల నంటఁగట్టును. ఉత్తముఁడగు గురువు సహేతుకమగు యోగ సామ్రాజ్యము నందించును.

102 తా వసించుచోటఁ దగ నజ్ఞుఁడాయెనా, సౌఖ్యముకలభూమి జనఁగవలయు
కొలను లింకనేని కొంగలందుండునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వనివాసస్థలే కష్టం భవేద్యది సుఖస్థలమ్।
వ్రజేత్ శుష్కే హ్రదే వేమ! బకా స్తత్ర వసంతి కిమ్? ॥

తా॥ కొలకు లింకినఁగొంగలచట నుండవు. అట్లే మనమున్న చోట నేదైన నలజడి కలిగిన సౌఖ్యము కలుగుచోటునకుఁ బోవలయును.

108 కాకిగూటిలోనఁ గోకిలమునినట్లు, భ్రమరమవుచుఁ బురువు బ్రతికినట్లు
గురునిగొల్చి వెనుక గురువుతానౌనయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యథా పికః కాకనీడే కీటః కుట్యామళే ర్యథా।
గుర్వర్చానంతరం ఛాత్ర స్తథా వేమ! స్వయం గురుః ॥

తా॥ కాకి గూటిలోని కోకిలవలె, తుమ్మెదరూపు నొందిన పురుగువలె సద్గురువు నాశ్రయించిన శిష్యుఁడు గురువువెనుక తానే గురువు కావలెను. వి॥ సత్సంప్రదాయసంయుక్త బ్రహ్మవిద్యా విశారదః, ఏవమాదిగుణోపేతో దేశికోఽశేషవందితః॥

104 అధికుఁడైనరాజొకల్పునిఁజేపట్ట, వానిమాటచెల్లు వసుధలోన
గణకులొప్పియున్న గవ్వలుచెల్లవా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

మహారాజస్వీకృతేఽల్పే తదాజ్ఞా పరిపాల్యతే।
గణకాంగీకృతా వేమ! వరాకా మూల్యసంయుతాః ॥

తా॥ గణకు లంగీకరించిన గవ్వలుకూడ నాణెములుగ విలువకలవి యగును. అట్లే యధికుఁడైన రాజుయొక్క ప్రాపకముగల యల్పుని యొక్క మాటలును జెల్లుబడియగును.

105 ఉత్తమునికడుపున నోగుజన్మించిన, వాఁడు చెఱుచు వాని వంశమెల్ల
చెఱకువెన్నుపుట్టి చెఱచదాతీపెల్ల? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యద్యుత్తమస్య కుక్షౌ స్యాత్ ఖలో వేమ! స తత్కులమ్।
హీనస్థితః ఖలూద్భూయ మంజరీ హంతి మాధురీమ్ ॥

తా॥ చెఱకున వెన్నుపుట్టి చెఱకుతీపిని పాడుచేయుచున్నది. అట్లే చెడ్డవాఁడు మంచివానికిఁ బుట్టి యా మంచివాని వంశప్రతిష్ఠయంతయు మంటఁగలుపుచున్నాడు. వి॥ కోటరాంతర్భవోవహ్ని స్తరుమేకం దహిష్యతి, కుపుత్రస్తు కులే జాతః, స్వకులం నాశయేత్ పరమ్ ॥

106 ఎలుగుతోలుఁదెచ్చి యెందాక నుతికిన, నలుపెకాక యేల తెలుపుఁగల్గు?
కొయ్యబొమ్మఁదెచ్చి కొట్టినఁగుణియౌనె?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
ప్రక్షాళితం భల్లుకస్య చర్మ నైతి ధవళతామ్ ।
తాడితా ప్రతిమా దారోః కిం వేమ! గుణినీ భవేత్? ॥

తా॥ ఎలుగుబంటితోలుఁ దెచ్చి యెంత యుతికినను నలుపే కాని తెలుపుకాదు. అట్లే కొయ్యబొమ్మను (మొద్దును) దెచ్చి యెంత కొట్టి బుద్ధిగఱపినను గుణము రానేరాదు.

107 కుక్కతోకఁదెచ్చి గొట్టంబుఁజేర్చినఁ, గ్రొవ్విరితినుండుఁ గొంతతడవు
ఎంతఁజెప్పఁజెడుగు పంతంబుమానునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
యావచ్ఛ్వపుచ్ఛం నాళస్థం తావదేవ భవే దృజు ।
బహూపదిష్టోఽపి ఖలః స్స్వార్థాం కిం వేమ! ముంచతి? ॥

తా॥ కుక్కతోకఁదెచ్చి యొద్దైన గొట్టములోనుంచిన నందున్నంత సేపే గొట్టమువలెనుండి మరల నెప్పటివలె వంకరగును. అట్లే యెంతగా బోధించినను చెడుగు తనపద్ధతి విడనాడనేరఁడు.

108 ముచ్చు యాత్రపోయి ముల్లెకొట్టును గాని, మ్రొక్క[illegible] [illegible]
కుక్క యిల్లుసొచ్చి కుండలు వెదకదా!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
చోరో యాత్రాస్థలం ప్రాప్య [illegible] ।
ప్రభుం నేక్షేత వేమ! శ్వా భాండాన్వేషీ గృహాగతః ॥

తా॥ దొంగ యాత్రాస్థలము చేరినను నందు యాత్రికుల మూట ముల్లెనపహరింపఁ జూచునే కాని దేవునిదర్శనము చేసికొనుటకుఁ దీరిక యుండదు. కుక్క యింటిలోఁ బ్రవేశించి కుండలు వెదకును. [illegible] యింటిలోని వినోదవస్తువులఁ జూచుటకు దానికి కాంక్షయుండునా?

109 గుణయుతునకు మేలు గోరంత జేసినఁ, గొండయౌను వానిగుణము చేత
కొండకొంతమేలు గుణహీనుఁ డెఱుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
స్వల్పం గుణవతే ప్రియః [illegible] భవేత్ ।
అగుణః కిం విజానాతి? వేమ! [illegible] ॥

తా॥ గుణవంతునకు మేలు గోరంత చేసినను వాని మంచిగుణముచే నది కొండంతయగును. గుణహీనునకుఁ గొండంత మేలుచేసినను నది నిష్ప్రయోజనమే. వి॥ పరగుణపరమాణూ న్పర్వతీకృత్య నిత్యం, నిజ హృది వికసంత స్సంతి సంతః కియంతః॥

110 మాటనిలుపలేని మనుజుండు చండాలుఁ, డాజ్ఞలేనిరాజు నాడుముండ
మహిమలేనివేల్పు మంటఁజేసినపులి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చండాలోఽస్థిరవాక్ మర్త్యః ధ్వస్తాజ్ఞో భూప అంగనా।
వేమ! దైవం నిర్మహిమ వ్యాఘ్రో మృన్నిర్మితః ఖలు॥

తా॥ మాట నిలుపుకొనలేని మనుజుఁడు చండాలుఁడు. ఆజ్ఞ నమలు జరుపలేని ప్రభుపు ఆడుముండ, మహిమలేనివేలుపు మన్నుతోఁజేసినపులి.

111 ఇంచుకంతబోన మీశ్వరార్పణమన్న, పుణ్యలోకమునకుఁ బోవునతఁడు
అన్నదానమునకు నధికదానములేదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శివార్పితా త్కించిదన్నాత్ పుణ్యలోకం వ్రజే న్నరః।
అన్నదానాన్మహోత్కృష్టం దానం వేమ! న విద్యతే॥

తా॥ ఈశ్వరార్పణముగ కొంచెము అన్నదానము చేసినను నట్టిదాత పుణ్యలోకమునకుఁ [illegible]ను. అన్నదానమునకు మించినదానము మఱి యొకటిలేదు. వి॥ అన్నస్య [illegible] ॥

112 వెట్టివానిమిగుల విసిగించఁగారాదు, వెట్టివానిమాట వినఁగరాదు
వెట్టికుక్కఁబట్టి వేటాడవచ్చునా? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నోద్వేజయేత్ ఖలున్మత్తం నేయా దున్మత్తజల్పితమ్।
అలర్కేణసమం వేమ! కిం కార్యా మృగయారతిః॥

తా॥ వెట్టివానిని విసిగించకూడదు. వెట్టివాని మాటలువినకూడదు. వెట్టికుక్కతో వేటకు వెళ్ళకూడదు.

113 ఖరముమేనినిండ గంధంబుఁబూసిన, నేమియగునుఁ గాకి యొగసినన్న
ఈడుకానివాని యిష్టమీలాగురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వాంగే గంధం విలింపంతం ఖర స్తాడయతేంఘ్రిణా।
స్వతాఽనర్హజనాస్వీర్యా వేమ [illegible]॥

తా॥ గాడిదకు సరదాగా గంధము రాయఁబూనిన దానికది తెలియక తన్నుటకే చూచును. అట్లే సరసమెఱుఁగని వారల పద్ధతియు నుండును.

114 విడువవలయు నూరు విశ్రాంతిలేకున్న, విడువవలయు నాలి విధముఁదెలసి
విడువవలయు రాజు పితరశీకాకున్న, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుఖాపేతం త్యజేద్గ్రామం త్యజేద్భార్యా మసద్గుణామ్ ।
రాజాన మ ప్యదాతారం త్యజే ద్వేమాశు బుద్ధిమాన్ ॥

తా॥ విశ్రాంతిలేని గ్రామమును, వ్యతిరేకముగా నడచు భార్యను, పిసినిగొట్టు ప్రభువును విడిచిపెట్టిననే సుఖము లభించును.

115 ఎడ్డెఁదెలుపవచ్చు నేడాదికైనను, మూనిఁదెలుపవచ్చు మాసమునను
మొప్పెఁదెలుపరాదు ముప్పదేండ్లకునైన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బోధ్యోజడో వత్సరేణ బోధ్యో మౌన్యేకమాసతః ।
త్రింశదబ్దైరపి మనాక్ వేమ! మూర్ఖో న బోధ్యతే ॥

తా॥ ఎంత మాటలు రానివానినైన నొక మాసములోను నెంత మోటువానినైన నేడాదిలోను తెలిసినవారినిగాఁ జేయవచ్చును. కాని మూర్ఖుని మాత్రము ముప్పది సంవత్సరములకైనఁ దెలిసినవానినిగాఁ జేయలేము.

116 అడితప్పువార లభిమానహీనులు, గోడెఱుఁగనివాఁడు కొద్దికాఁడు,
కూడికీడు సేయఁగూర్రుండు తలపోయ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రతిశ్రుతం యే త్యజంతి వేమ! తే మానవర్జితాః ।
పరదుఃఖానభిజ్ఞోఽల్పో మిత్రద్రోహీ ఖలః ఖలు ॥

తా॥ ఆడితప్పువారలు అభిమానము లేనివారు. కష్టము తెలిసికొన లేనివాఁడు అల్పుఁడు. కలిసిమెలిసియుండి మిత్రద్రోహము చేయువాఁడు మహాక్రూరుఁడు. వి॥ ప్రాణానపి పరిత్యజ్య, మానమేవాభిరక్షయేత్, ప్రాణాస్తరంగచపలా మాన మాచంద్రతారకమ్॥

117 వానరాకడయుఁ బ్రాణంబుపోకడ, కానఁబడదు ఘనునకైనఁగాని
కానఁబడినమీఁదఁ గలి యెట్లునడచురా? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! వర్షాగమంచైవ ప్రాణనిర్గమమేవ చ ।
మనీష్యపి న జానాతి జ్ఞాతే త్వింషే త్కలిః కథమ్? ॥

తా॥ వానరాకడ, ప్రాణము పోకడ, ఇట్టి దైవిక సంఘటన లెంతటి మానవమాత్రులకైనను దెలియఁజాలరు. అట్లు తెలియఁబడిన నిఁక మానవునకు మానవాతీతుఁడగు దైవమునకు నంతర మేముండును? ముందు సృష్టి యెట్లునడుచును?

118 నోటిపుప్పికెల్ల నొప్పిలేకుండగా, ఆకుపోకసున్న మౌషధంబు,
పెట్టకుండెనేని పెనురోఁతవేయురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వక్త్రదుర్గంధనాశాయ నాగవల్లీదళం సుధామ్ ।
క్రముకం చౌషధం దేయాత్ నోచే ద్వేమ! జుగుప్స్యతే ॥

తా॥ భోగ్యవస్తువగు ఆకు, వక్క, సున్నముతోఁకూడిన తాంబూలము నోటిపుప్పికి నోటికంపునకు నుపయోగించు మందుకాని మఱియొకటి కానేరదు.

119 పరులమోసపుచ్చి ధర ధనమార్జించి, కడుపునింపుకొనుట కానిపద్ధ
ఋణముఁజేయుమనుజుఁ డెక్కువకెక్కునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వంచయిత్వా పరా న్విత్త మూర్జయిత్వోదరంభరిః ।
ప్రతిష్ఠాం నాప్నుయా ద్వేమ! ఋణీ ప్రాప్నోతి కిం ప్రథామ్? ॥

తా॥ పరుల మోసపుచ్చి ధనముగడించి కడుపునింపుకొనుట సరియైన పద్ధతి కాదు. అదంతయు వారలకు ఋణమే. ఋణముఁజేసెడి మనుజునకు గౌరవము కలదా?

120 పాల నీడిగింటఁ గ్రోలుచునుండెనా, మనుజులెల్లఁగూడి మద్యమండ్రు
నిలువఁదగనిచోట నిలువ నిందలువచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శౌండికస్య గృహే పీతం క్షీరం మద్య మితీర్యతే ।
అస్థానస్థస్థలే వేమ! స్థితి ర్నిందాస్పదా ఖలు ॥

తా॥ కల్లుగీయువానియింటఁ బాలుత్రాగుచున్నను కల్లే యందురు. అట్లే నిలువకూడనిచోట నిల్చిన నిందలపాలుఁగాక తప్పదు.

121 తుమ్మచెట్లు ముండ్లు తోడనెపుట్టును, విత్తులోననుండి వెడలినట్లు
మూర్ఖునకుఁ గుబుద్ధి ముందుగఁబుట్టును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బీజాదేవోద్భవం త్వాశు కంటకాః కంటకద్రుమే ।
మూర్ఖస్య ఖలబుద్ధి శ్చ వేమ! సంజాయతే తథా ॥

తా॥ తుమ్మచెట్లకు ముండ్లు పుట్టుకతోనే పుట్టుకొని వచ్చును. అట్లే మూర్ఖునకు చెడ్డబుద్ధి పుట్టుకనుండియే వచ్చును. సంస్కారణకట్టివాఁడు పనికిరానేరఁడు.

122 ఒకటికిౘింద నొక్క టొనరలబ్ధముఁబెట్టి, వలనుగ గుణియింప వరుసపెరుఁగు
అట్టిరీతినుండు నౌదార్యఫలములు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఏకయా గుణితా వేమ! ఏకసంఖ్యా హ్యథస్థయా ।
వర్ధతే ఖలు తద్రూప మౌదార్య స్యాపి సత్ఫలమ్ ॥

తా॥ ఒక సంఖ్యక్రింద మఱియొక సంఖ్యపెట్టి గుణించిన నెంతయేని వరుస పెరుగును. అట్లే యౌదార్యఫలములును నుత్తరోత్తరాభివృద్ధిఁ జెందుచుండును.

123 వంటకుదురునపుడు వంటకమమృతంబు, కంటికింపుగాను గానుపించు
ఒడలఁదినినతిండి వడిమించఁగనుదోరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుపక్వం భక్ష్య మమృతం లోచనప్రీతిదాయకమ్ ।
భోజనే నామితే నాశు వేమ! సంప్రాప్నుయాన్మృతిమ్ ॥

తా॥ వంటకుదురునపుడు వంటకము (వండినపదార్థము) కంటి కింపుగ కనఁబడును. మితముగఁ దినిన నారోగ్యమును కలుగును. మితముతప్పి తినిన మృతిని తేగలదు. వి॥ అతి సర్వత్ర వర్జయేత్॥

124 వంటతప్పునపుడు వంటకము విషంబు, కంటఁజూడఁగానె కంటగించు
కంటకమునఁదిన్న కడి గండమైవచ్చు, విశ్వదాభిరామవినురవేమ॥

దుష్పాకేన విషం భక్ష్యం లోచనగ్లానిదం భృశమ్ ।
తాదృగ్భక్ష్యే వేమ! భుక్తే కబళం మృత్యుదాయకమ్ ॥

తా॥ వంటకుదురనప్పుడు వంటకము విషముగనగును. కంటికింపుగను నుండదు. అట్లు కంటగించుకొనుచుఁ దినినపదార్థ మొకముద్దయైనను ప్రాణము తీయఁగలదు.

125 ప్రభువులు కోఁతిసైనఁ బ్రెగడలు పందులు, సైనికుండు పక్కి సేన పసులు
ఏనుగలశ్వచయము లెలుకలుఁబిల్లులు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రభుః కపిశ్చే త్సచివాః క్రోడా వేమ! భటాః ఖగాః ।
సేనా చ పశవ శ్చాశ్వాః గజా శ్చాఖుబిడాలకాః ॥

తా॥ "యథా రాజా తథా ప్రజాః" అన్నట్లు ప్రభువు కోఁతియైన (చపలుఁడైన) మంత్రులు పందులు (లంచము మేయువారు) సైనికులు పక్షులు (ఆజ్ఞకు దొరకకుండ నెగిరిపోవువారు) సైన్యము పశుసమూహమే (మస్తుగ తిని పశువులుగ సంచరించువారు) ఏనుగులు, గుఱ్ఱములు, ఎలుకలు, పిల్లులు (వశముతప్పి యన్యోన్యము హింసించుకొనునవే)

126 చంపఁదలఁచురాజు చనువగ్గలంబిచ్చు, చెఱుపనున్న పగఱ చెలిమిఁజేయు
కఱవనున్న పాము నెఱిగాచుకొనియుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వధోద్యుక్తో నృపో వేమ! దత్తే ప్రీతిం వినాశకృత్ ।
మైత్రీం కుర్యా ద్రిపు ర్భోగీ దంశోద్యుక్తో నిరీక్షతే ॥

తా॥ చంపవలెననియున్న ప్రభువు చనువిచ్చుచుండును. పాడుచేయవలెననియున్న శత్రువు మైత్రిఁ జేయుచుండును. కఱవనున్న పాము పగబట్టి సమయమునకు నిరీక్షించుచునే యుండును.

127 దిక్కులేనిరోగి దీనతఁబాపిన, పురుషుఁడిహమునందుఁ బూజ్యుఁడగును
పరమునందువాని భాగ్యమేమనవచ్చు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది జీవో త్యనాథస్య రోగిణో దీనతాం నరః ।
వేమేహ స పుమాన్పూజ్యః పరత్రాప్యురుభాగ్యవాన్ ॥

తా॥ దిక్కులేని రోగి దైన్యము పోగొట్టిన మహానీయుఁ డిహమునఁ బూజ్యుఁ డగును. పరమున వాని యదృష్టము చెప్పనలవియేకాదు.

128 ఇమ్ముదప్పువేళ నెమ్మెలన్నియుఁదప్పి, కాలమొక్కరీతి గడుపవలయు
విజయుఁ డనువుఁదప్పి విరటుని గొల్వఁడా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అనానుకూల్యే త్యక్త్వేష్టః నయే త్కాలం కథంచన ।
వేమ! జిష్ణు ర్నానుకూల్యే విరటం కిం న సేవతే? ॥

తా॥ మన కననుకూలమగు సమయమున సుఖము విడిచి యేదో యొకవిధమున కాలము గడుపవలయును. విజయుఁడు (అర్జునుఁడు) నీలుకాని సమయమున విరటుని సేవింపలేదా ?

129 గూబయెక్కినట్టి గురముఁ బాడుఁగఁబెట్టి, వెళ్లిపోదు రెంత వెఱ్ఱివారొ!
గూబయేమిచేసె? గురి మేమిచేయును?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఘూకేనాధిష్ఠితం గేహం త్యక్త్వాన్యత్ర వ్రజం త్యహో! ।
పశ్యోన్మాదం మనుష్యాణాం తాభ్యాం వేమేహ కిం కృతమ్? ॥

తా॥ గుడ్లగూబ యెక్కిన యిల్లు పాడుగఁబెట్టి మఱొకచోటునకు మానవులు వెఱ్ఱులై వెళ్ళిపోదురు. తన యదృష్టమును మించి గూబేమి చేయఁగలదు ? గృహమేమి చేయఁగలదు ?

130 వేముఁ బాలుఁబోసి వెయ్యేండ్లు పెంచినఁ, జేదువిడిచి తీపిఁ జెందదెపుడు
ఓగుగుణమువిడిచి యుచితజ్ఞుఁడును కాఁడు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

క్షీరేణ స్నపితో౽పి నింబః వేమ! వర్ష సహస్రకైః ।
తిక్తం త్యక్త్వా న మధుర స్స్యాత్తథా దుష్టస్య నోచితి ॥

తా॥ వేపచెట్టునకు పాలుఁబోసి వెయ్యేండ్లు పెంచినను చేదు విడిచి తీపిని బొందఁజాలదు అట్లే నీచుఁడు దుర్గుణమువిడిచి యుక్తాయుక్త వివేకజ్ఞానము గలవాఁడును కాఁజాలఁడు

131 పంద నధికుఁ జేసి పటురణంబునకంపఁ, బాఱిపోవుఁ గార్యభంగమగును
పాఱువాఁడు బంటు పనికిరాఁడెంతయు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

షండం కృత్వా వేమ! ధీరం యది యుద్ధే నియోజయేత్ ।
పలాయనే కార్యహాని ర్నాలం ధీరు ర్భటోద్యమే ॥

తా॥ పిఱికివానిని సేనకుఁ బ్రోత్సహించి పంపినను యుద్ధమునకు సిద్ధపడక పాఱిపోయి వచ్చును. దానివలన కార్యభంగమగుటయే తప్ప ప్రయోజనములేదు అట్టిపిఱికిబంటును నెందులకును నుపయోగింపరాదు.

132 పంటచేనుకన్న కేల కుండ దేటిపనుపులు? పిఱికిబంటు కేల బిరుదుగొడుగు?
ముసలమునకేల ముఖముసింగారంబు? విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వేమ పంగోః కుర్కురస్య కిం వా శశక ధావనైః ?।
ఖీరోః కిం శూరవిరుదైః ? వృద్ధాయాః కిం దరస్మితైః? ॥

తా॥ కుందేలువలె పరుగులు కుంటికుక్కకెందులకు? యుద్ధవీరునకుఁ బోలె బిరుదుగొడుగు పిటికెబంటునకెందులకు ? యువతికిఁబోల ముసి ముసినగవులు ముసలిముండకేఁదులకు ?

133 గురుబృహస్పతియును గుణమిం చుకయులేక, చందమామకిచ్చె శాపమపుడు
గురుఁడు కోపమూనఁగూడ దెన్నటికిని, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

గురుర్బృహస్పతి శ్చేందో ర్దదౌ శాపం హి నిర్గుణః ।
కదాపి వేమ ! స్వ చిత్తే గురుః క్రోధం న ధారయేత్ ॥

తా॥ దేవగురువు బృహస్పతియు వివేకభ్రష్టుఁడై చందమామకు కోప మణచుకొనలేక శాపమిచ్చెను. సాధారణ గురుశబ్దవాచ్యుఁడును నెట్టి సమయమునను కోప ముపయోగింపఁగూడదు.

134 ఆత్మ నెఱుఁగనిస్తుతి నట్టిట్టుఁజేసిన, వాని మెచ్చువాఁడు నట్టివాఁడె
ముక్కిడిదియుఁబాడ మూర్ఖుండు మెచ్చఁడా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్తుతిం కరో త్యనాత్మజ్ఞం యు స్తజ్ఞ్యాసి జడో నరః ।
గాయంతీం ఘ్రాణహీనాం వా న కింవేమ! జడో జనః ? ॥

తా॥ ముక్కులేనిది పాడినను మూర్ఖుఁడు మెచ్చుకొనును. అట్లే తన సంగతితెలియక తన్నుఁగూర్చియేవేవో యెదుటివాఁడు పొగడుచున్నను మూర్ఖుఁడు సంతోషమునే వెలిబుచ్చును.

135 ఖరముపాలుదెచ్చి కాచిచక్కెరవేయ, భక్ష్యమగునె ? యున్న భ్రష్టుఁడట్లె
ఎంతయేనిజెప్పి యుపకరింపఁ బొసఁగునే?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

సంపచ్య గార్దభక్షీరం యది శర్కరయాన్వితమ్ ।
భక్ష్యం భవే త్కిమ్ ? మూర్ఖోఽపి వేమ యోగ్యో న తత్త్వకదా॥

తా॥ గాడిదపాలఁదెచ్చి కాచి చక్కెరవేసినను నన్నుత్రాగుటకెట్లను కూలమైనదికాదో యట్లే చెడిపోయినవాఁడును ఎంతగా ప్రబోధింపఁ బడినను నద్యోగ్యుఁడు కాఁజాలఁడు.

136 **పొట్లకాయరాయి పొదిగి త్రాటనుగట్టి, లీలఁ జూడ వంకలేక పెరుగు**
కుక్కతోఁకఁగట్టఁ గుదురునా చక్కగా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఋజుతా మశ్నుతే రజ్జ్వా శిలాబద్ధా పటోలికా।
తథా బద్ధశ్శునః పుచ్ఛః త్యజేత్కిం వేమ! వక్రతామ్?॥

తా॥ పొట్లకాయచివర రాతిని త్రాటితోఁకట్టిన నది వంకలేక తిన్నగా పెరుగఁగలదు. అట్లే కుక్కతోఁకకు కట్టిన వంక కుదురఁగలదా? (అన్నియును సంస్కరణ కుపయుక్తములైనవి కానేరవు)

137 **బండబూతులాడు పరమనీచుండెన్న, దండివారిగొప్ప తానెఱుఁగునె?**
చందనంబుఘనత పందియేమెఱుఁగును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అవాచ్యవాదీ నీచాత్మా సతాం జానాతి కిం ప్రథామ్?।
వేమ! చందనసౌరభ్యం కిం వేత్తి గ్రామసూకరః?॥

తా॥ మంచిగంధపుయొక్క సంగతి పందికేమి తెలియును? అట్లే బండబూతులఁబల్కు పరమనీచునకు గొప్పవారలసంగతి యేమి తెలియఁగలదు?

138 **కులమునీఱుఁజేసి గురువునువధియింపఁ, బొసఁగ నేనుఁగనుచు బొంకు బొంకె**
పేరుధర్మరాజు పెనువేఁపవిత్తయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

'గజ,ఇత్యనృతం ప్రాహ గురుం హంతుం కులం దహన్।
వేమ! నామ్నా ధర్మరాటో నింబబీజోపమః ఖలు॥

తా॥ కులమును సర్వనాశనముఁజేసి గురువగు ద్రోణుని వధింప 'అశ్వత్థామ చచ్చెను, అని గట్టిగాను, ఏనుఁగు, అని నెమ్మదిగను ధర్మరాజబద్ధమాడెను. ఇట్టి వారలు నేతిబీరకాయలవలె పేరుకు మాత్రము ధర్మరాజులుకాని విషబీజములే సుమా.

139 **విన్నసుద్దికొంత విననిసుద్దులుకొన్ని, వింతసుద్దులెన్నొ వినఁగఁజెప్పు**
తానుగన్నయట్లు డాంబికుం డెప్పుడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కించిచ్ఛ్రుతం డాంభిక స్తు కించిదేవాశ్రుతం వచః।
చిత్రం చిత్రం వదేద్వేమ! సాక్షాద్దృష్ట మివాధికమ్॥

తా॥ విన్నవికొన్ని, విననవికొన్ని, వింతలైనవికొన్ని యిట్లే డాంబికుఁడు తాను కన్నారాఁ జూచినట్లే యబద్ధములఁజెప్పి ప్రజలమోసగించును. అజ్ఞానులవే నమ్మి మోసపోదురు.

140 పుడమిమీఁదిరిగిపడయు పుణ్యంబులెల్లను, కల్గు సాధుజనులఁగన్నయపుడె
పడిననీరునదిని గడుఁదేటమైయుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేశాటనే... పుణ్యం దర్శనేనైవ తత్సతామ్।
వర్షాంబుమలినం వేమ! నదీసంగాద్ధి నిర్మలమ్॥

తా॥ దేశాటనవలని పుణ్యమాయాస్థలముల సత్పురుషులఁగాంచి వారివారి యనుభవసూక్తుల వినుటవలననే కలుగును. పవిత్రమగునదిని జేరుటచేతనేకదా పిల్లకాలువలకుఁ బవిత్రత? వి॥ యస్తు పర్యటతే దేశాన్ యస్తు సేవేత పండితాన్, తస్య విస్తారితా బుద్ధి స్తైలబిందు రివాంభసి॥

141 బంటుతనెను లేకఁ బండితమ్మన్యుండు, సాధుపండితుండు శాంతుఁడగును
కుక్కమొఱుఁగనేమి గుఱ్ఱమునకులెక్క?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉద్ధతే పండితమ్మన్యే భటవత్ వేమ! పండితః।
శాంతోభవేత్స్వ దశ్వస్య కా హాని ర్భషతా శునా॥

తా॥ పండితుఁడు కాక పండితుఁడనని భావించుకొను నీచుఁడు పరమశాంతులగు నుద్దండపండితులపై కవియును. అయినను వారు ప్రశాంతముగనేయుందురు. కుక్కలు మొఱిఁగినమాత్రమున గుఱ్ఱమునకులెక్కా?

142 మాలకన్నియలకు మంచిరూపంబున్న, ముట్టెనే? త్రిశంకుపట్టినాఁడు
కానిపనులఁజేయ ఘనులాసపడుదురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చండాలకన్యాసౌరూప్యం, దృష్ట్వా త్రైశంకవః పురా।
న మేనే వేమ! నేచ్ఛంతి, హ్యకార్యకరణం ఘనాః॥

తా॥ మాతంగకన్యలు వరించివచ్చినను వారికి రూపమున్నను హరిశ్చంద్రుఁడు వారలఁదాకెనా? కానిపనులఁజేయుటకు మహనీయులాసపడరు.

143 విద్యలేనివాఁడు విబుధులసభలోన, నుండఁగానె పండితుండుఁగాఁడు
కొలనిహంసలకడ కొక్కెరయున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విదుషామంతికే వేమ! విద్యాహీనో వసే ద్యది।
న విద్వాన్ భవితుం యోగ్యో, హంసమధ్యే బకో యథా॥

తా॥ కొలనిలోని హంసల దగ్గఱ కొంగయున్నట్లు విద్యావిహీనుఁడు విబుధుల సభలోనున్నంత మాత్రమున పండితుఁడు కానేరఁడు.

144 వ్యాధికలిగనేని వైద్యునిచేతను, మందుదినకకాని మానదెందు
చెంత దీపమిడక చీకటిపాయునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది వ్యాధి ర్భవే ద్దేహే నాపైతి హ్యౌషధాదృతే।
వేమ! తన్నికటే దీప మకృత్వాపైతి కిం తమః?॥

తా॥ దగ్గఱ దీపము పెట్టినకాని చీకటి పోనేరదు. అట్లే వైద్యము చేయించుకొనకున్నను, మందు తినకయున్నను వ్యాధి నివారణకాదు. వి॥ పూర్వజన్మకృతం పాపం వ్యాధిరూపేణ బాధతే, తచ్ఛాంతి రౌషధై ర్దానై ర్జపహోమార్చ నాదిభిః॥

145 ఛత్రియున్నఁ దగినఛాయయేర్పడు మందు, శాస్త్రమునఁగఁదగిన జ్ఞానమొదవు
అబ్బయున్నవాని కండయుండునుగదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఛత్రే స్థితే భవేచ్ఛాయా జ్ఞానం స్యాచ్ఛాస్త్రదర్శనే।
జనకే చ స్థితే వేమ! స్వాశ్రయో విద్యతే ఖలు॥

తా॥ గొడుగున్ననే నీడ యేర్పడును. అట్లే తండ్రియున్ననే తన కాధారము. అట్లే శాస్త్రాధ్యయనమువలననే జ్ఞానము లభించును.

146 చీముకారుపంటఁ జెదలుపట్టినయింట, పురుగుపట్టుగుంటఁ బుసులకంట
బిడ్డచీకుచంట బిగియుండనేర్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శిథిలే దతి దూష్యేఽక్ష్ణి, వేమ! గేహే ఘుణాన్వితే।
కృమిగర్తే స్తనేపీతే దార్ఢ్యం కిం సాధు తిష్ఠతి?॥

తా॥ చీముకారు పంటికి, చెదలుపట్టిన యింటికి, పురుగుపట్టిన గుంటకు, పుసులుకలిగినకంటికి, బిడ్డచీకు చంటికి, పూర్వపుబిగి రానేరదు.

147 కాననంబుఁ జేరి కడుశ్రమనొందిన, యా నలుండు రాజ్యమొందె మరలఁ
గష్టములకునోర్వఁ గల్గవా సుఖములు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వనం గత్వా శ్రమక్లిన్నః ప్రాప రాజ్యం తతో నలః।
సహతే వేమ! కష్టాని య స్ససౌఖ్యాని విందతే॥

తా॥ అడవిలో ననేక కష్టము లనుభవించి నలమహారాజు తిరిగి రాజ్యము నొంది సుఖించెను. కష్టములకు నోర్చుకొనిన సుఖములుకూడ రావచ్చును. వి॥ దివ్యవ్రతం కిం చ? సమస్తధైర్యమ్॥

148 వసుధ నెడ్డకేల వైద్యకార్యంబులు?, గుడ్డివానికేల గునుగుపరుగు?
బుడ్డవానికేల పో గుప్పిగంతులు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అశుచేః కిం వైద్యకార్యైః ? కి మంధస్య ప్రధావనైః।
బృహదండయుతస్యాపి కిం వేమాశువిలంఘనైః ?॥

తా॥ గ్రుడ్డివానికి గునుగుపరుగు, బుడ్డవానికి కుప్పిగంతులు నెట్లు లాభదాయకములుకావో, అట్లే ఎడ్డెవానికారోగ్యనియమములు, వైద్య కార్యములు ప్రయోజనమును గల్గించనివే.

149 రజ్జులాడరాదు రణభూమిలోపల, బుజ్జగింపరాదు బొంకువాని
నొజ్జతోడ వాదు లోనరంగరాదరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న హి బ్రూయాత్ ప్రగల్భోక్తీః రణే చాసత్యవాదినమ్।
న లాలయే త్తథా వేమ ! గురుణా చ న తర్కయేత్ ॥

తా॥ యుద్ధభూమిని డాంబికములు పనిచేయవు. అబద్ధమాడువానిని బుజ్జగించిన ప్రయోజన ముండదు. గురువుతో వాదన మంచిదికానేరదు.

150 మాటఁజెప్పవినని మనుజుఁడు మూర్ఖుఁడు, మాటవిన్న నరుఁడు మాన్యుఁడగును
మాటవినఁగఁజెప్ప మానుటకూడదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అశ్రోతా వచసో మర్త్యో మూర్ఖ శ్శ్రోతాతిమానితః ।
శ్రుతేఽశ్రుతేపి వేమార్యః న త్యజే త్కథనోద్యమమ్ ॥

తా॥ మంచిమాటలఁజెప్పుచుండ విననివాఁడుమూర్ఖుఁడు. వినినవాఁడు మాన్యుఁడు. చెప్పెడి మంచిమాటలు వినువారులేరని మానుట మాత్రము కూడదు. వి॥ మూకో స్తికోవా ? బధిరశ్చ కో వా ? వక్తుం న యుక్తం సమయే సమర్థః, తథ్యం సుపథ్యం న శృణోతి వాక్యమ్॥

151 మాటఁదెలిసి యొకనిమాటకుఁబ్రతిఁజెప్ప, సంతసించు నతఁడుఁ జాలమెచ్చు
మనసుఁదెలియక నిన గునియుచు ననునేదొ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భావజ్ఞః పరవాక్యస్య ప్రత్యుక్తిం యది భాషతే ।
తుష్యే ద్వేమ ! ప్రశంసే త్స నోచే దాత్మని కుత్సతి ॥

తా॥ ఎదుటివాని మాటలధోరణి గ్రహించి వానికిఁదగినట్లు వలుకఁగా నతఁడు సంతసించును. కాని వాని ధోరణి గ్రహించక వేఱుగ ననిన నసంతుష్టిచే నేదియో గొణుగుకొనును.

152 భారతమునఁబల్కు పలుధర్మములయందు, సత్యనిష్ఠ మేటిసత్యముకద?
వసుధ దానఁగలుగు వస్నెయె మిన్నయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
భారతోక్తేషు సర్వేషు ధర్మేష్వపి చ సూనృతమ్ ।
ఉత్తమం వేమ! తత్సత్య, భావాచ్ఛ్రేయఃప్రదా భువి ॥

తా॥ సత్యనిష్ఠయే యన్నిటికన్నను మిన్న. భారతమునఁ జెప్పఁబడిన ననేక ధర్మములయందును నదియేకదా చెప్పఁబడినది? వి॥ సత్యం చ కిం? భూతహితం సదైవ॥

153 పలుతెఱంగులుగనుపగయుండుచోటులఁ, జిటుకుమనక ప్రియమెచెప్పవలయుఁ
గాల్పఁదగినయగ్ని కట్టెలోనుండదా? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
ద్వేషస్థలేషు బహుధా ప్యుదాసీనః ప్రియం వదేత్ ।
దాహకః పావకో వేమ! వసే న్న హి కి మింధనే? ॥

తా॥ కాల్చతగినయగ్ని కట్టెలోనే యిమిడియున్నట్లు శత్రుత్వమున్న చోట నా శత్రుభావము బహిర్గతము కానీక ప్రియమునే పల్కుచు నణఁగి యుండవలెను.

154 పరులచిత్తమెప్పి పాలనఁజేసిన, నిలస్వదత్తమునకు నినుమడియగు
నవనిఁ బరులదత్తమపహరింపఁగరాదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
యది రక్షే త్పరై ర్దత్తం, స్వదత్తా ద్ద్విగుణం భువి ।
అన్యై ర్దత్తం ధనం వేమ! న హరే జ్జాతు మానవః ॥

తా॥ ఇతరులిచ్చినదాని నపహరింపక దానిని రక్షణఁజేసినఁ, దానిచ్చు దాని ఫలితమునకంటె రెట్టింపు ఫలమువచ్చును.

155 పట్టివిడువరాదు పదిలక్షలకునైన, పెట్టిదెప్పరాదు పేదకైన
వెట్టిగొలువరాదు విభుఁడెట్టిఘనుఁడైన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
గృహీత్వా న త్యజే ద్వేమ! దశలక్షఫలే న వా ।
వదే ద్దత్వార్థినే నాథ్యమపి చార్చే ద్వృథా విభుమ్ ॥

తా॥ పట్టిన మంచికార్యము యొక్క పట్టుదల పదిలక్షలు వచ్చినను మధ్య విడువరాదు. ఎట్టి పేదకైనను పెట్టి యిటులపెట్టితి నటులఁ

బెట్టితి నని చెప్పరాదు. యజమాని యెంత మంచివాఁడైనను ప్రతి ఫలము లేకుండ వెట్టిచాకిరి చేయఁగూడదు.

156 దొమ్మరోగములచేతఁ గూలిన నేకమ, వాతవేసు బ్రతికినచ్చ నేని
వాతయెనుముపాలు రోతనవచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మహిషీ వాతరోగార్తా దాహైస్స్వ ద్యదిజీవితా।
తస్యాః క్షీరం తు కిం వేమ! జుగుప్సిత మితీర్యతే॥

తా॥ దొమ్మ తగిలిన బఱ్ఱెకు వాతలు వేసిన,నది బ్రతికిన, దాని పాలను రోతయని మనము విడుతుమా? అట్లే కార్యసాధకునకుఁ గ్రియతోఁ బ్రయోజనముకాని వ్యక్తితోఁ బ్రయోజన మేమి?

157 తనయుఁడెవ్వఁడేని తనతండ్రికంటెను, పేరుఁదెచ్చునట్టి పెద్దయైన
జనకుహీనుఁజేయసాహసించినఁ జేటు, విశ్వదాభిరామవినురవేమ॥

సుతః కశ్చిత్ పితు ర్వేమ! ఘనో యద్యపి వర్తతే।
తథాపి పితరం హీనం కర్తుం నేచ్ఛే త్తతోఽత్యయః॥

తా॥ కుమారుఁడు తండ్రికంటె ఘనుఁడైనను తండ్రిని మాత్రము హీనునిఁ జేయఁగూడదు. అట్లుఁ జేసినఁ జేటుమూడును. వి॥ కుతో హి భీతిః సతతం విధేయా? లోకాపవాదాత్, భవ కాననాచ్చ॥

158 తండ్రిమాటలువిని తల్లినిదెగటార్చి, పరశురాముఁ డేమిబాముకొనియె?
నిలువనీడలేక కులగిరిఁజేరఁడాఁ? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శ్రుత్వా వచః పితు ర్వేమ! హత్వా మాతర మంజసా।
భార్గవః కిం ఫలం ప్రాప? జగామాద్రిం నిరాశ్రయః॥

తా॥ తండ్రి మాటలు విని తల్లిని నఱికి పరశురాముఁడేమిబాము కొనెను? నిలువ నీడలేక కుల గిరియగు మహేంద్ర పర్వతమునఁబడి యుండఁడా? వి॥ మాతాపితృ సమం దైవం సర్వేషాం న హి విద్యతే, తస్మాత్సమర్చయే న్నిత్యం పితరౌ దేవరూపిణౌ॥

159 ధీకొనంగఁదగదు డెంద మెఱుంగక, యడుగవచ్చి కొంత యనినవాని
జెప్పునంత వినియు మెప్పుగాఁ బలుకుమీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వక్తుకామార్థినో భావ మజానన్నేవ ధిక్కృతిమ్ ।
న కుర్యాత్తేన భణితం శ్రుత్వా వేమ ! ప్రియం వదేత్ ॥

తా॥ ఎదుటివాఁడు చెప్పఁ దలఁచుకొన్నదంతయుఁ జెప్పినమీదట విని దాని మంచిచెడ్డల గుర్తించి యతఁడు సంతృప్తిఁ జెందులాగునఁ బలుకుము. అంతేకాని మధ్యనే కస్సుబుస్సుమని యతఁడనుదానిని వినక వాని యభిప్రాయ మెఱుఁగక ధీకొనకుము.

160 **ఖలులతోడిపొందు కలుషంబుఁ గల్గించు, మానదెంత మేటి మానికైన వానిజేరదీయ వలవదు చెడుదువు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥**

సంగో దుష్టై స్సమం వేమ ! భవే త్పాపకరో భువి ।
మహాత్మేశ్చాపి నాప్తైతి తత్సంగో మా స్తు నశ్యసి ॥

తా॥ దుర్మార్గులతో పొందు నష్టకష్టములకు నిలయమగును. ఎట్టి మహనీయునకైనను నది హానిచేయక మానదు. కాన నట్టి నీచుల దరిఁజేర నీకుము. చెడిపోదువు.

161 **అనువుఁగానిబంటు నల్వుఁడేలినయెడ, మాఱుమలయునొండె మగుడునొండె మూలమూపరికోల దొరికినచందంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥**

అల్పేన పాలి[illegible] ప్రతీప [illegible] ఘటః ।
నివర్తేత వా వేమై[illegible] లంబాటనోపమః ॥

తా॥ అలవికాని బంటును నల్పుఁడేలుచుండల నాబంటు యజమానిమాట వినిపించుకొనఁడు. సరికదా యెదురుతిరిగి దెబ్బలాడును. అట్టివానిఁ జేఁబట్టుట దూలము, చేతికి నూతకట్టగా గైకొనుటవంటిది సుమా.

162 **పీడవలయువాని గూడినసెగ్గము, పీటివాదలందు వెలయువాఁడు పాడుచేయుపనులు పరిపాటికోలఁదిని, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥**

త్యాజ్యపూరుషసంగత్యా హానిస్స్యా త్సర్వవీథిషు ।
స ఏవ వర్తతే వేమ! దుష్క్రియానిరతో హి సః ॥

తా॥ విడిచిపెట్టివేయవలసిన వానినిఁ జేరదీసిన ప్రమాదము వాటిల్లును. వాఁడు ప్రతి వీధిని తిరిగి పరిపాటికోలది పనుల పాడుచేయుచుండును.

163 విజయుఁడైనవాఁడు విల్లందినంతనే, కుజనులైనవారు కూలిరికద
భజనఁజేయునతఁడు విజయముఁగాంచఁడా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుజనా శ్చాపతన్ వేమ! విజయే ధృతకార్ముకే ।
భజనాభిరతో నూనం విజయం నైతి కిం భువి? ॥

తా॥ విజయుఁడు విల్లుఁ బట్టినంతమాత్రమునఁ గుజనులెల్లరును నేలఁ గూలిరి. దైవము నాశ్రయించి భజనఁజేయునతఁడు విజయముఁ గాంచుటలో నబ్బురమేముండును ?

164 వానభయముచేత వడిదూరెదరులోన, నెండకెంతగ్గొన మొండిచఱతు
రేల లోకజనులు మేలోర్వకుందురు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వృష్టిభీత్యా విశే దంతః సహంతే తీక్ష్ణమాతపమ్ ।
కథం లోకే జనా వేమ! న సహంతే శుభం ఫలమ్? ॥

తా॥ లోకులకు మేలు పనికిరాదు కాబోలు, మేలు పనికివచ్చెడిదైన చల్లనైన వానకు దాగెదరేమి ? తీవ్రమగు నెంతయుండకైనను మొండి చరతురేమి ?

165 న్యాయశాస్త్ర మఱియ నన్యాయమొనరించు, ధర్మశాస్త్రమొసఁగు దుర్మతంబు
జ్యోతిషంబు జనుల నీతులఁదప్పించు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అన్యాయాయ న్యాయశాస్త్రం,ధర్మశాస్త్రం తథైవ చ ।
దుర్మతాయ జ్యోతిషం తు వేమ!స్యా దవినీతయే ॥

తా॥ న్యాయశాస్త్ర మన్యాయమును, ధర్మశాస్త్రము దుర్మతమును, జ్యోతిషము అవినీతిని కూడ కల్గించగలవు. హృదయము నడిగి తెలిసికొనుము. నిజము గుర్తించఁగలవు.

166 తనకుఁగల్గు పెక్కుతప్పులటుండఁగా, నొరుల నేరమెంచు నోగెపుడును
చక్కిలంబుఁజూచి జంతిక నగినట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! స్వదోషబాహుళ్యే పరదోషాన్ ఖలో జనః ।
గణయేత్ శష్కులిం దృష్ట్వా యథా హసతి యంత్రికా ॥

తా॥ చక్కిలమును జూచి జంతిక నవ్వినట్లు తనకు పెక్కు తప్పులుండ నితరుల నేరములెంచుచు నీచుఁడు హేళనఁజేయుచుండును.

167 పక్షిజాతిఁ బట్టి పరఁగ హింసలఁ బెట్టి, గూళ్లఁ గట్టి యందుఁ గుదురఁ బెట్టి,
ఉంచువారి కట్టి వంచన రాదొకో, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పక్షిజాతిం గృహీత్వాను హింసయిత్వా చ నిర్దయమ్ ।
నిబధ్య పంజరే వేమ! వ్యసనతాం తద్గతి ర్భవేత్ ॥

తా॥ చిలుక గోరువంక మొదలగు పక్షులను తమ వినోదార్థము పంజరముల బంధించియుంచి హింసలపాలు చేయుదురు. అట్టి వారలకును మాత్ర మట్టి వంచన రాకుండునా ?

168 దేహమూలమందు దేహి దేవుఁడటంచుఁ, దెలిసియున్న బుధులు తీర్థయాత్ర
లరయఁ బోరు జగతి నాత్మతా నైయున్కి, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దేహీ దేవో దేహమూల మితి జానంతి యే బుధాః ।
న యాంతి తే తీర్థయాత్రా ఆత్మారామా హి వేమ! తే ॥

తా॥ దేహమందున్న దేహియే దేవుఁడని తెలిసికొనిన బుధులు తీర్థయాత్రలు గమనింపరు. జగత్తంతయు నాత్మస్వరూపముగనే చూచెదరు. ఆత్మయన తాను. వి॥ దేహబుద్ధ్యాతు దాసోఽహం, జీవబుద్ధ్యా త్వదంశకః, ఆత్మబుద్ధ్యా త్వమేవాహ మితి మే నిశ్చితా మతిః॥

169 పుక్కిటిపలికెవాని పూజింపదోషంబు, ఉరముసుచితివాని యూహలెస్స
నెత్తి యునిదవాని బత్తియే వరమిచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పూజా ముఖస్థదారస్య నోచితోరస్థయోషితః ।
రమ్యాహో వేమ! మూర్ధస్థదారభక్తిః ఫలప్రదా ॥

తా॥ నోటిమాట మాత్రము కలవానిని పూజింపరు. హృదయము మంచిదైనవానిఁ బూజింతురు. అంతకంటె మేధావియగు విజ్ఞానిని పూజించుటయే మఱియును నుత్తమముగ భావింతురు.

170 పుట్టినజనులెల్లఁ బూనమిని మనియున్న, పట్టునేఁగ బాలు? పట్టువెపుడు
యముని లెక్క హెచ్చు నవలఁ ద్రసుమునుండు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

సంజాతా యది జీవేయు ర్జనా భువి జగత్యపి ।
న మము ర్వేమ! కాలస్య న్యూనా స్యా ద్గణసాధికా ॥

తా॥ పుట్టిన జీవి మరణించకుండ నుండిన లోకములే చాలవు. కాన సృష్టి యెంత పెఱిగిన నంత తఱుగునకే కారణము కాఁగలదు.

171 పక్షిజాతిఁబట్టి పరగహింసలఁబెట్టి, కుక్షినిండఁ గూడు కూరుటకును
వండితినెడివాఁడు వసుధఁ జండాలుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గృహీత్వా పక్షిణో వేమ! హత్వా స్వోదరపూర్తయే।
సంపచ్య భువి యో భుక్త్వా నూనం చండాల ఏవ సః ॥

తా॥ పొట్టనిండ కూడు కూరుకొనుటకుఁగాను పక్షిజాతిని బట్టి కాళ్లు ఱెక్కలు విఱిచి హింసలఁబెట్టి తుదకు పీకి నులిమి చంపి వండుకొని తినెడి వాఁడు పరమ చండాలుఁడు నిమ్మఁడుసుమా!

172 తాను వెలయుభూమిఁ దనరంగఁదిరిగెడు, జనులఁ గాంచి పొంచి సరగఁగఱచు
కుక్కబుద్ధియగుట గుణకీలమానును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వనివాసస్థలే వేమ! సంవీక్ష్య చరతో జనాన్।
దశతి శ్వా కథం నీచః గుణం నైసర్గికం త్యజేత్? ॥

తా॥ కుక్క తన నీచపుబుద్ధికొలది తాను సంచరించు ప్రదేశమందలి జనులనే పొంచియుండి కఱచును. అట్లే నీచుఁడు తన కాశ్రయమిచ్చిన వారికే ద్రోహ మొనర్చును.

173 గనులఁబుట్టు లోహగణమునందెల్లెడఁ, బనికివచ్చు నొక్క యినుమె చాల
నైనఁ జులకఁబరతు రదిహెచ్చుగానుంట, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాయ స్సర్వలోహేషు ఖనిజే షూపయుజ్యతే।
బహుధా వ్యతిబాహుళ్యాత్ క్రియతే తత్ర లాఘవమ్ ॥

తా॥ గనులలోఁబుట్టు లోహములన్నిటికన్న నినుమే యుపయుక్త మైనది. కాని యది యెక్కువగా దొరకుటవలనఁ జులకనఁగఁజూతురు అతి పరిచయమువలన నవజ్ఞత కలుగును.

174 కాంతసిందురంబుఁ గడుపిత్తరోగికి, నొవర మధువుతోడ నొసఁగినంతఁ
దనరు దేహబలము ధన్యుఁడై గట్టెక్కు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మధునా కాంతసిందూరం దత్తం చేత్ పిత్తరోగిణః।
దేహదార్ఢ్యం భవేత్తేన ధన్యో వేమ! సుఖీ భవేత్॥

తా॥ కాంతసిందూరము పైత్యరోగికి తేనెతో సేవింపనిచ్చిన దేహదార్ఢ్యము కలిగి రోగవిముక్తుఁడగును. శాస్త్రాధ్యయనము మానవులకు మేలు చేకూర్చఁగలదు.

175 ఋతమనృతమెఱుంగ నెవ్వరితరమగు?, స్థితియు గతియుఁదెలియఁ దేటపడును
విన్నమాత్రముననె వితరింపఁగా రాదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్యాసత్యగతిం జ్ఞాతుం శక్తాః కే వేమ! చింతయ ।
క్రమాత్ స్థితి ర్గతి ర్వ్యక్తా న తథా శ్రుతిమాత్రయా ॥

తా॥ సత్యాసత్యములు నాకస్మికముగఁ దెలిసికొనుట కెవ్వరికిని శక్యముకాదు. నిజము నిలకడమీదఁనే తెలియఁగలదు. అందువలన విన్నంత మాత్రమున వివరింపఁగూడదు.

176 ఆలినమ్మి భువిని నాచారహీనుఁడై, పాలుమాలె నొక్క ప్రతినకొఱకు
ఆడితప్పకుండఁ గాఁడుగాచినవాఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఏక స్సత్యప్రతిజ్ఞాయై వేమ! విక్రీయ చాంగనామ్ ।
హీనాచారః శ్మశానోర్వ్యాం పాలక స్సన్నవర్తత ॥

తా॥ సత్యప్రతిజ్ఞకొఱకు హరిశ్చంద్రుఁడు భార్యను విక్రయించి ఆచారము విడిచి చండాలదాసుఁడై కాఁడు కాచెను. అందువలననే సత్యహరిశ్చంద్రుఁడని నేటివరకు యశఃకాయముచే నిలిచియుండెను.

177 వేడుచున్నయట్లె వినయంబుఁజూపును, గోతదింపుసుమ్ము కొండెగాఁడు.
చేర్పరాదువాని జెఱచును దుదినెట్లొ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వినయం దర్శయన్ వేమ! స్నేహాభ్యర్థీవ సూచకః ।
గర్తే క్షిపతి దాతవ్యో నాశ్రయ స్తస్య దుర్మతేః॥

తా॥ కొండెగాఁడు వినయము చూపించుచునే వేడుచునే గోతిలోపడద్రోయును. అట్టివానిని దరిఁజేరనీయకూడదు. చేరనిచ్చిన తుదకెట్టులైన యా చేరనిచ్చినవానిని పాడుచేయును.

178 కల్లునీళ్లఁదాగి కడుపెద్దవారిలోఁ, జీరవిడిచి తిరుగు చెడినరుండు
పనులుతీరువెనుక పాతలుఁగట్టును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మద్యం పీత్వా సజ్జనేషు త్యక్తవస్త్ర శ్చరే న్నరః ।
సర్వనాశే జీర్ణవస్త్రధారీ స్యా ద్వేమ! నిర్ధనః ॥

తా॥ కల్లు త్రాగి కట్టు బట్టనైనఁగానక పెద్దపెద్దవారిలో సిగ్గువిడిచి త్రాగుబోతై తిరుగును. తుదకు కట్టుబట్టయైన లేక చినిగిన పాతలుకట్టి హైన్యముగ జీవించును.

179 ఓపఁగల్గుదునని యొక్కింతమినికిన, నున్నవానికూడ నున్న జుట్టి
మూలఱంపులాగి గేలిసేయుదురయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శక్తోఽహమితి వేమేహ యది మన్యేత తత్ప్రథా ।
శూన్యా భవతి ప్రాగ్దుష్టకరోత్కృష్టాట్య హసంతి హి ॥

తా॥ నేనే సమర్థుఁడనని కొంచెము మిడిసిపడిన నున్న యాకొంచెము గౌరవముకూడ నొక మూలకుఁద్రోసివచ్చి మారుమూలనున్న అంచు లాగి లోకులు గేలిసేయుటకే చూతురు.

180 వానకురియకున్న వచ్చును క్షామంబు, వానకురిసి చెడని వరదపాలు
వరదకఱవు రెండు వనుపలో నెఱుఁగుండీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వర్షాభావాత్ భవేత్ క్షామో వర్షాధిక్యేన చ క్షయః ।
నాశం చ సంప్లవం వేమ! క్రమాత్ జానీహి సత్వరం ॥

తా॥ అనావృష్టి వలన కఱవు, అతివృష్టి వలన వరద వచ్చును. కాన వానివిధములు గుర్తెఱిఁగి [illegible] కాక జాగ్రత్తగ జీవయాత్ర గడుపుము.

ఆర్థిక విభాగము

181 కలిమినాఁడు నరుఁడు కానఁడు మదమున, లేనినాఁడు మొదలె లేదు పెట్ట
కలిమి లేమి లేని కాలముండఁగలదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న పశ్యతి మదాంధ్యాత్ ధనాఢ్యో దానమున్నత ।
సంపద్దారిద్ర్యతాఽభావే కాలో భవతి వేమ! కిమ్? ॥

తా॥ మానవుఁడు కలిమికలుగునాఁడు మదమునఁ బెట్టలేఁడు. లేమినాఁడు లేక యీలేఁడు. ఇక కలిమి లేమి లేని కాలముండఁగలదా?
వి॥ దానం పరం కిం చ సుపాత్రదత్తం ॥ శం॥ప్ర॥

182 అరయఁ దఱచు కల్లలాడెడు వారిండ్ల, వెడలకేల లక్ష్మి విశ్రమించు?
చిన్న ఘటము నీరు చన్న చందంబున, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అనిర్గమ్య కథం వేమ! ప్రాయశోఽనృత భాషిణామ్ ।
గృహేషు విశ్రమేల్లక్ష్మీః? భిన్నకుంభే జలం యథా ॥

తా॥ పగిలిన కుండలోని నీరు క్రమముగ కారిపోయినట్లు తఱచు కల్లలాడి చెడుపనులఁ జేయు వారింట లక్ష్మి జారిపోక యెట్లు విశ్రమించి యుండఁగలదు ?

183 ధనముఁ గూడఁబెట్టి ధర్మంబు సేయక, తానుఁ దినక లెస్స దాఁచుఁ గాక
తేనెఁ నీఁగఁ గూర్చి తెరువరి కియ్యదా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్వయం న భుక్త్వా చాదత్త్వా సంచినో త్యకృతీ ధనమ్ ।
మధు సంచిత్య సరఘా న దత్తే పథికాయ కిమ్? ॥

తా॥ తేనెను నీఁగ ప్రోగుచేసి బాటసారికి సమర్పణముఁ జేసినట్లు లోభి తాను దినక ధర్మము సేయక ధనము కూడబెట్టి తుదకెవరికో సమర్పించును.

184 కనులు లేని వాఁడుఁ గాళ్ళు పోయిన వాఁడు, ఉభయములరయఁ గూడి యుండునట్లు
పేద పేదఁ గూడి పెనఁగొని యుండును, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అతిహీనోఽంఘ్రిహీనశ్చ యథాంధౌ సహచారిణౌ ।
తథా దరిద్రా హ్యన్యోన్యం వేమ! తిష్ఠంతి సంగతాః ॥

తా॥ గ్రుడ్డివాఁడు కుంటివాఁడు కలిసి ప్రయాణము సాగించునట్లు పేద పేదకలిసి జీవనయాత్ర సాగింపవలెను.

185 పాగ పచ్చడంబు పైనకూసంబును, పోగు లుంగరములు బొజ్జకడుపుఁ
గలిగినట్టి వాని గందురు మర్త్యులు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఉష్ణీషం కంచుకం చ తాటంకే చాంగులీయకమ్ ।
యస్యాలంబోదరం తం హి వేమ! కాంక్షంతి బాంధవాః ॥

తా॥ ఉంగరములు, మురుగులు మొదలగు నాభరణములు, తలపాగ మొదలగు మంచి మంచి వస్త్రములు బొజ్జకడుపు మొదలగు కాయపుష్టి

కలిగిన యాడంబర వ్యక్తినే బంధువు లాదరింతురు. వి॥ సర్వేగుణాః కాంచన మాశ్రియంతి॥ (భర్తృ)

186 కలిగినమనుజుండు కాముండు సోముండు, మిగులతేజమునను మెఱయుచుండు
విత్తహీనుఁడైన రిత్తయైపోవును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కామస్సోమో ధనీ మర్త్యః భృశం రాజతి తేజసా।
విత్తహీనో నరో నూనం రిక్తో వేమ! ప్రవర్తతే॥

తా॥ ధనముకలవాఁడే కాముఁడు సోముఁడు ఇంద్రుఁడుగనెన్నఁబడి పొగడఁబడును. ధనములేనివాఁ డెంతటివాఁడైనను వ్యర్థుఁడే.

187 విడువముడువలేక కుడువఁగట్టఁగలేక, వెరవులేక విద్య నేరములేక
వెడలలేనివాని నడుపీనుఁగందురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దాతుం గోపయితుం వేమ! భోక్తుం ధర్తు మశక్నువన్।
అవిద్యో నిరుపాయ శ్చ గచ్ఛన్నివ ఇతీర్యతే॥

తా॥ విడువలేక ముడువలేక కూడులేక గుడ్డలేక సంపాదించు విద్యలేక విధానములేక నలుగురిలో తిరుగలేక వ్యర్థుఁడై తిరుగువానిని నడిచే పీనుఁగందురు.

188 లేనికాలమునను లేకిమానమునొందు, నీనినపులిరీతి నెంచుఁగరుండు
కఠినబుద్ధికలుగఁ గలిమెట్లుకలుగురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దారిద్ర్యే లఘుచిత్తస్స్యాత్ సూతా వ్యాఘ్రీవ వర్తతే।
వేమ! కర్కశచిత్తస్య కథం సంప ద్భవే దిహ?॥

తా॥ లేమి కలుగునపుడు లేకిభావము కలుగును. ఈనిన పులివలె మంచి చెడ్డలు గుర్తించలేకుండును. ఇట్టివేళ నిట్టి చెడుబుద్ధి కలుగ కలిమెట్లు వచ్చును ? ఎట్లు నిలుచును ?

189 పిత్రియములేనివిందు పిండివంటలచేటు, భక్తిలేనిపూజ పత్రిచేటు
పాత్రిమెఱుఁగనీవి బంగారుచేటురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భోజనా దప్రియా ద్వేమ! భక్ష్యనష్టి రభక్తితః।
పూజనాత్పత్రనష్టి శ్చాపాత్రదానా ద్ధనవ్యయః॥

తా॥ ఆదరణలేని విందు పిండివంటలనష్టమే. భక్తిలేనిపూజ పత్రములు పుష్పములు నష్టమే. అపాత్రులకిచ్చు దానము ధననష్టమే. వి॥ నైక గ్రామీణ మతిథిం, సంగృహ్ణీత కదాచన, అనిత్యమాగతో యస్మా త్తస్మా దతిథి రుచ్యతే, బ్రాహ్మణోహ్యనధీయాన స్తృణాగ్నిరివనశ్యతి, తస్మై హవ్యం న దాతవ్యం న హి భస్మని హూయతే॥

190 భూషణోగులైన పుట్టంబు విడియంబుఁ, గాయపుష్టి మిగులఁగల్గియున్న
హీనజాతినైన నిందురమ్మందురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఊమాంబరాణి తాటంకే కాయపుష్టి శ్చ పీటికా ।
యస్య సంతీహ తం హీనమపి వేమాహ్వయంతి హి ॥

తా॥ ఎంత హీనుఁడైనను కాయపుష్టి, మంచి మంచి దుస్తులు ఆభరణములు ధరించి హంగుగా నున్న వానిని దరికి రమ్మని యాదరింతురు.

191 మాసినతలతోడ మలినవస్త్రముతోడ, నోడలజిడ్డుతోడ నుండెనేని
అగ్రజన్మునైన నట్టిపొమ్మందురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శిరో వస్త్రం శరీరం చ మాలిన్యకలితం యది ।
వేమాగ్రజన్మానమపి వదం త్యపసరే త్యత ॥

తా॥ మాసినతలతో మలినవస్త్రములతో మురికిశరీరముతో నున్న వాని నెంత మంచివానినైన దూరముగా పొమ్మని తిరస్కరింతురు.

192 అప్పుఁదీయరోత హరిహరాదులకైన, మొప్పెతోడమైత్రి మొదలెరోత
తప్పుబలుకరోత తాకట్టిడుటరోత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఋణాదానం మూర్ఖమైత్రీ మిథ్యోక్తి ర్న్యాసపవ చ ।
ఏహ్యా హరిహరాదీనాం వేమ! నైవాత్రసంశయః ॥

తా॥ ఋణముచేయుట, మూర్ఖునితో చెలిమిచేయుట, అబద్ధమాడుట, తాకట్టు పెట్టుట హరిహరాదులకైన రోతపుట్టించునవియే.

193 తనదుభార్యతల్లు దానంబుఁజేయంగఁ, దనకుఁగలదటంచు మనఁగరాదు
తనదుకాలుఁగోయఁ దనతిమ్మఁడేద్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దత్తే స్వభ్రాతృభి ర్వేమ! మమేత్యేవం న చింతయేత్ ।
కృత్తే స్వపందే కిం దుఃఖా దాత్మభ్రాతా ప్రరోదితి? ॥

తా॥ తన కాలుకోసిన తానేయేడ్చును కాని సోదరుఁడేడ్వఁడు. అట్లే సోదరుఁడిచ్చు దానఫలితమును తనదిగా భావించుట పొరపాటు.

194 దాతకానివాని దలమగా వేడిన, వాఁడు దాతయౌనె వసుధలోన?
అవురు దర్భయౌనె? యగ్నిలో ముంచిన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది యాచే పదాతారం దాతా భవతి కిం పురః? ।
నిమజ్జితం వేమ! వా [illegible] దర్భాస్త్వగ్ని [illegible] న చిరణాసు? ॥

తా॥ అవురుగడ్డ యగ్నియందు ముంచినను పవిత్రమగు దర్భ కానేరదు. అట్లే యడుగ [illegible] దాత కానేరఁడు.

195 కొద్దివారమనుచుఁ గోపకింకలుకక్రి, అట్టి [illegible] దనుల నంటఁగట్టి
కోమకోన్న [illegible] కొమరమెటుఁ గొవ్వు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] ॥

తా॥ గొప్పవారి [illegible] కొందురు. [illegible] గొప్పవారి [illegible]
[illegible] నెపకప్పై [illegible]?

196 ఎంతసేవఁజేసి యేమి పాటుబడినను, రాజమూఢ [illegible]!
పాములోని పొంగు [illegible], [illegible] వేమ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ ఎంత [illegible] అట్టి కాని నిపతుఁడు [illegible] కలను.
వి॥ [illegible]
[illegible]

197 వెస్త్రిమొప్పకేల వేదశాస్త్రములు?, ముగ్ధ [illegible] ముసలిరంగడు?
వలిదిమిగులనింట పంగారమేలా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible]?।
[illegible] వేమ! [illegible]? ।

తా॥ వేదశాస్త్రములు వెట్టిమొద్దుల కెట్లు సంతృప్తిని కలిగించలేవో, ముద్దరాలికి ముసలిమగఁడెట్లు సంతృప్తిని కలిగించలేఁడో అట్లే చలిదియన్నము మిగులని లేమి సంసారమును సంసారికి తృప్తిని కలిగించలేదు; కాని సంతృప్తిని భాగ్యముగా తలపోయువానివలె భాగ్యముతో సంతృప్తినిపొందఁదలచినవాఁడు సుఖపడలేఁడు.

198 మొదటనాసఁబెట్టి తుదలేదుపొమ్మను, పరమలోభులైన పాపులిలను
వారియుసురుఁదాకి వగఁజెడిపోదురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృత్వాప్యాశాకలితాన్ నాదావం తే నాస్తి వాదినః ।
లుబ్ధాన్ దుష్కృతినో వేమ! తేషాం నాశయతి వ్యథా ॥

తా॥ మొదటనాసఁబెట్టి తుదకు లేదుపొమ్మను పాపులగు లోభులు, అట్టి యర్థుల యుసురుదాకి సమూలముగ నాశముకారా ?

199 బడుగు నెఱుఁగలేని ప్రాభవంబదియేల?, ప్రోచియుండని బంధుభూతియేల?
వ్యాధిదెలియలేని వైద్యుఁడు మఱియేల?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దీనావస్థానభిజ్ఞానాం కిం? కిం నాప్రియబంధునా? ।
వేమ! వ్యాధ్యనభిజ్ఞస్య వైద్యనాపి చ కిం ఫలమ్? ॥

తా॥ వ్యాధి సంగతి తెలియని వైద్యుఁడెందుకు? కావలసినవాని కష్టము గుర్తింపని బంధువుల సంపద యెందుకు? అట్లే దీనుని యవస్థ గుర్తించనేరని గొప్పఁదనమెందుకు ?

200 తనదుదానమువలనఁ దనకూతునుసమంబు, తండ్రిదానమెల్లఁ దనతోఁబోడు
అన్యులిచ్చుదానమది తల్లివంటిది, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వస్య దానం సుతాతుల్యం పితుస్స్యాద్భగినీసమమ్ ।
అన్యేషాం వేమ! యద్దానం తన్మాతృసదృశం భవేత్ ॥

తా॥ తానుచేయుదానము తన కూఁతురుతోను, తండ్రిచేయుదానము తనతోఁబుట్టినదానితోను, ఇతరులిచ్చుదానము తన తల్లితోను సమానము.

201 ఒడ్డుపొడుగుగల్గి గడ్డంబుఁబొడవైన, దానగుణములేక దాతయగునె?
ఎనుము గొప్పదైన నేనుఁగుఁబోలునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దైర్ఘ్యస్థౌల్యయుతాంగోఽపి వేమో చ్ఛ్రశ్మశ్రువానపి।
న దాతా దాతృతాహీనః నేషోహి ఘనశానసః ॥

తా॥ ఒడ్డు, పొడుగు, గడ్డము, మీసము కలిగి యాడంబరముగ నున్నంతమాత్రమున దానగుణములేక దాత కానేరఁడు. దున్నపోతు ఎంత గొప్పదైనను ఏనుగుతో సమానము కాఁగలదా?

202 కులముఁగలుగువారు గోత్రంబుఁగలవారు, విద్యచేత విఱ్ఱవీగువారు
పసిఁడిగలుగువాని బానిసకొడుకులు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కులవంతో గోత్రవంతో విద్యావంత శ్చ నిర్ధనాః।
వేమాఽత్ర కాంచనం యస్య తస్య దాసుతాః ఖలు॥

తా॥ మంచి కులము కలిగిన, మంచి గోత్రము కలిగిన మంచి విద్య కలిగిన విఱ్ఱవీగుటప్పు యింపబును ధనముగలవాని దాసపుత్రులే.

203 కులములేనివాఁడు కలిమిచే వెలయును, కలిమిలేనివాని కులముదిగును
కులముకన్నమిగులఁ గలిమిప్రధానంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ధనేన సుకులో భాతి నిర్ధనశ్చ [illegible] కులః।
వేమాఽత్ర [illegible] ధనమేవ మహాత్ప్రదః॥

తా॥ మంచి కులము కలిగినను కలిమి లేనియెడల కులము [illegible] తగ్గును. మంచి కులము కాకున్నను కలిమి కలిగిన రాణించును. అందు వలన విచారింప కులముకన్నను కలిమియే ప్రధానమని గన్పించుచున్నది.

204 నెయ్యిలేనికూడు నీయాన కసపసు, కూరలేనితిండి కుక్కతిండి
ప్రియములేనికూడు పిండంపుఁగూడురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible] స్యాత్ ఘృతహీనాన్నం శాకహీనం శ్వభోజనమ్।
ప్రీత్యా విరహితం చాన్నం పిండాన్నం వేమ! కథ్యతే॥

తా॥ నెయ్యిలేని భోజనము గడ్డితో సమానము. కూరలేనితిండి కుక్కతిండితో సమానము. అన్నప్రీతిలేని పెట్టుడు పిండప్రదానముతో సమానము.

205 అల్పుఁడైనవాని కధికారమిచ్చినా, దొడ్డకొంచెమనక తూలఁబల్కు
చెప్పుఁదినెడుకుక్క చెఱకుతీపెఱుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్యాచ్చే దల్పస్యాధికారః సాధ్వసాధ్వపి నిందతి ।
కిమిక్షుర్మాధురం వేత్తి ? వేమ ! శ్వా చర్మభక్షకః ॥

తా॥ చెప్పును కొఱుకుచుండు కుక్క చెఱకుతీపి నెఱుఁగనట్లు అల్పున కధికార మబ్బ, గొప్ప కొలఁది యనక యందఱిని దూలఁబల్కును.

206 దానమడుగువాఁడు ధరణిని నధముండు, దానమడుగఁడేని దైవసముఁడు
దానమీనివాఁడు ధన్యుండు కాఁడయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యాచమానోఽధమో భూపాలో దైవతుల్యోప్యయాచకః।
యో న దత్తే యాచితోఽపి వేమాఽధన్యస్స ఏవ హి॥

తా॥ దానమడుగు దరిద్రుఁ డధముఁడు. దానమడుగనివాఁడు దైవముతో సమానుఁడు. దానమడిగినను నీఁగలిగి యుండియు నీఁజాలనివాఁడు పరమ దరిద్రుఁడు. వి॥ మనసి చ పరితుష్టే కోర్థవాన్ కో దరిద్రః?

207 పెక్కుజనులఁ జంపి పేదలవధియించి, లెక్కకొలఁది సొమ్ము దొంగిలించి
ఎక్కడికిఁ దిరిగినను నెడఁగి యముఁడుఁ జంపు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

హత్వా బహూన్ జనాన్ దీనాన్ చోరయిత్వా పురాణ్యపి।
యత్ర కుత్ర గతం జ్ఞాత్వా వేమ ! హంత్యంతకో ధ్రువమ్॥

తా॥ పేదల హింసించిన, లెక్కకొలఁది సొమ్ము దొంగిలించిన నట్టివా రెక్కడకరిగినను యముఁడు పట్టి హింసించకుండునా ?

208 ధనము లేక యున్న ధైర్యంబు నిలువదు, ధైర్యమొదవదేని ధనము లేదు
ధనము ధైర్యమవసరంబగు భూమిపతులకు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది నాస్తి ధనం వేమ! ధైర్యం కించి న్న తిష్ఠతి।
యద్యస్తి ధైర్యం న ధనం ధనధైర్యే న్నృపోచితే॥

తా॥ ధనము లేక యున్న ధైర్యము నిలువదు. ధైర్యము లేనియెడల ధనముండదు. ప్రభువులకు ధనమును, ధైర్యమును కూడ నవసరములే.

209 కలిమిగల్గ నేమి? కరుణ లేకుండెనా?, కలిమియేల నిల్చు కర్ములకును?
తేనెగూర్చి యీఁగ తెరువునఁబోవదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సంపదా కిం నిష్కృపస్య? కథం శ్రీర్భాతి కర్మిణామ్?।
మధు సంచిత్య సరఘా వేమ! యాతి స్వవర్త్మనా॥

తా॥ కలిమి కలిగినను కరుణలేని కఠినాత్ములకు కలిమెట్లు నిలువఁగలదు? తేనెటీగ తేనెనుగూర్చి తనదారిని తాను పోయినట్లే కాగలదు.

210 కుక్క గోవు కాదు కుందేలు పులి కాదు, దోమ గజము కాదు దొడ్డదైన
లోభి దాత కాఁడు లోకంబులోపల, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

మహానపి న గౌః శ్వా స్యాత్ న వ్యాఘ్రో శశకస్తథా।
న గజో మశకో వేమ! న దాతా లుబ్ధకశ్చ॥

తా॥ దొడ్డదైనమాత్రమున కుక్క గోవు కాదు, దోమ యేనుఁగు కాదు. అట్లే లోభియు దాత కానేరఁడు.

211 తన్నుఁ జూచి యొరులు తగ మెచ్చవలెనని, సొమ్ము లెలమిఁ బెట్టు నెమ్మి మీఱ
ఒరుల కొఱకె తాను నుబ్బుచునుండును, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దృష్ట్వాత్మానం పరే వేమ! శ్లాఘేరన్నితి చింతయన్।
భూషణాని స్వయం ధత్తే పరేభ్యో హి విజృంభతే॥

తా॥ లోభి తన్నుఁ జూచి యొరులు మెచ్చుకొనవలెనని సొమ్ములు ధరించి యితరుల కొఱకే తా నుబ్బుచుండును.

212 అన్నమడుగనతని కన్నంబుఁ బెట్టినఁ, బాఱవేయు దాని ఫలిత మేమి?
ధనికునకు నొసంగు దానము లట్టిదౌ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అజీర్ణకుడు దత్తాన్నం వ్యర్థం స్యాద్వేమ! కిం ఫలం?।
ధనికాయ ప్రదత్తాని దానాన్యేతాదృశాని హి॥

తా॥ అన్న మడుగనతని కన్నంబుఁ బెట్టినఁ బాఱవేయును. దానివలన ఫలితమేమి? అట్లే ధనికునకొసఁగుదానమును నిష్ప్రయోజనమైనది.

218 ఆకలన్నవాని కన్నంబుఁ బెట్టిన, హాయనితృప్తిఁగ నారగించు
ధనవిహీనునకిడు దానము లట్లుండు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దత్తమన్నం క్షుధార్తే హి తుష్ట్యై భవతి వార్ధిగం యథా।
విత్తహీనాయ దత్తాని వేమ! దానాన్యపి తథా॥

తా॥ ఆకలన్నవాని కన్నంబుఁ బెట్టిన వర మిష్టాన్నభోజనము, అని సంతృప్తిగ భుజించును. దరిద్రునకిచ్చుదాన మట్లు ప్రయోజనకరము.

214 కలిగిపెట్టలేని కర్మజీవులకెల్ల, తిరిపెమును దొరకదు దీనులార!
తెలియఁజూచుకొనుఁడు దృష్టాంతమిది మీకు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! స్వయ దాత్మ్యాణాం ధనినాం కర్మజీవినామ్।
భిక్షాపి న భవే నాః ! దృష్టాంతం సాధు పశ్యత॥

తా॥ కలిగియుఁబెట్టలేని కఠినాత్ముల కొకవేళ దారిద్ర్యము వచ్చిన బిచ్చమెత్తుకొన్నను బిచ్చముకూడ దొరుకదు. దృష్టాంతముఁజూడుఁడు.

315 తిరిపెగాఁడయినను తిరిపెమెత్తినయట్టి, తిరిపెమునందుఁ దాను దిరిపెమిడినఁ
దిరిపెము దిరిపెమున దిగబడిపోవురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భిక్షు ర్భిక్షాం సమాహృత్య తస్యాం భిక్షాం దదాతిచేత్।
భిక్షాదోషం హరేద్వేమ ! భిక్షాదానం సమంతతః॥

తా॥ బిచ్చమెత్తుకొనువాఁడైనను తనకు దొరికిన బిచ్చమునఁ గొంత బిచ్చమిడిన తాను బిచ్చమెత్తుకొను దోషము తఱిగిపోఁగలదు

216 తాముబలిమిఁబెట్టఁ దమకుఁదా మేకల్గు, నడుగనిడినఁ దాము నడుగఁగల్గు
ఇందునీనివాని కెందునుగల్గదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! విత్తైబలాద్దత్తే స్వయమేతి తదార్థినే।
దత్తేఽర్థినే భవేత్స్వస్మై నేవాదాతు ర్న కుత్రచిత్॥

తా॥ తామితరులకు బలాత్కారముగఁబెట్టినఁ దమకు వద్దనుకొన్నను లభ్యముకాఁగలదు. అడిగినఁ బెట్టినఁ దా మడిగినచో లభ్యమగును. ఇఁక నిందీనివాని కెందును లభ్యముకాదు.

217 తాముగడనఁజేయు ధనము తమదియంచు, నమ్మియుందురు వెఱ్ఱినరులు భువిని
తామొకరికినిచ్చు దానంబె తమదియౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమేహ స్వార్జితం విత్తం ఆత్మీయమితి బాలిశాః।
మన్యంతే నూన మన్యేభ్యో దత్తం విత్తం స్వకం భవేత్॥

తా॥ తాము సంపాదించుకొనిన ధనమే తమదియని మూఢులు నమ్మియుందురు. కాని వాస్తవమునకు తా మొకరికిచ్చు దానమే తమది.

218 అర్థవంతుసొమ్ము నాసింతు రర్థుల, యర్థికీనిసొమ్ము వ్యర్థమె సుమి
వ్యర్థమైనసొమ్ము వ్యర్థులఁజేరురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అర్థాఢ్యస్య ధనం వేమ! కాంక్షంతే భృశ మర్థినః।
అ దత్త మర్థినే వ్యర్థం వ్యర్థానేతి వృథా ధనమ్॥

తా॥ ధనము గలవాని ధనము నర్థులాశించుట సహజము. అట్టి యర్థులకీని ధనము వ్యర్థము. అట్టి వ్యర్థమైన ధనమెవరినో వ్యర్థులఁ జేరును.

219 కలిగి ధర్మమీయఁగాననివారును, కలిగితినకచాలఁగాగువారు
కలిమినెచటఁజూడఁ గానక చెడుదురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న దాస్యంతి న భుంజంతి పైశున్యా ద్ధనినో యది।
అపశ్యం త శ్శ్రియం వేమ! నశ్య న్త్యు త్తరజన్మసు॥

తా॥ కలిగియు ధర్మము చేయనివారును, తాముసుభవింపనివారును తుదకుఁ గలిమి నెచటను గాంచలేక నశింతురు.

220 ధనములేమియనెడు దావానలంబిలఁ, దన్నుఁజెఱుచును దరిగాపుఁజెఱుచు
ధనములేమిఁ జూడఁ దలఁచనే పాపంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! దారిద్ర్యదావాగ్ని రాత్మప్రాంతీయనాశకః।
నిర్ధనత్వే సకృద్దృష్టే స్మృతే చా ప్యఘకారణమ్॥

తా॥ దరిద్రమను దావానలము తన్నును తన పరివారమును గూడ పాడుచేయును. అట్టి దరిద్రమును దలఁచుకొనినసే పాపముసంభవించును.

221 మాటలాడనేర్చి మనసుఁగరుగఁజేసి, పరఁగఁ బ్రియముఁబుట్టఁ బలుకకున్న
నొకరిచేతిసొమ్ము లూరకవచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆలాపచతురో వేమ! ద్రవీకృత్య భృశం మనః।
యది ప్రీతిం నజనయేత్ పరద్రవ్యం లభేతకిమ్?॥

తా॥ మాటలాడుటనేర్చి మనస్సుకరుగులాగునఁజేసి ప్రీతిపుట్టులాగున బలుకకున్న నొకరిచేతిలోనిసొమ్ములు మఱియొకరి కెట్లురాఁగలవు?

222 అరుదుగానడిగిన నతఁడర్థికాఁబోఁడు, తఱచుగానొసఁగక దాతకాఁడు
గాతకర్థికింత తారతమ్యముఁగల్గు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సకృదర్థీ భవేన్నార్థీ న దాతా స్యా దనేకదః।
వేమార్థినశ్చ దాతుశ్చ తారతామ్యమపీదృశమ్॥

తా॥ ఏదో యొకసారి తప్పనిసరిగా ప్రమాదావస్థలో నడిగినంత మా త్రమున నతఁ డర్థియుఁగాఁబోఁడు. అట్లే యేదో యొకసారి యిచ్చినంత మాత్రమున దాతయుఁగాఁబోఁడు వి॥ లఘుత్వమూలం చ కిమర్థిత్వే వ 2 గురుత్వమూలం య దయాచనం చ॥ శం॥ మణి॥

223 పరఁగఁ దా నొసఁగఁ బరులుచెప్పినదైన, నీయఁజాలక భ్రమియించు నెపుడు
పొట్టఁదినెడిలోభి బువ్వలుపెట్టునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న దదాతి స్వయం చాన్యైరుక్తంచాపి న యచ్ఛతి।
వేమ! మూఢ స్తుషాభోజీ లుబ్ధ స్త్వన్నం దదాతి కిమ్?॥

తా॥ ఊఁక మేయు లోభి యితరునకు బువ్వలుపెట్టునా? అట్టివాఁడు తనంతటతానుకాని యితరులుచెప్పినకాని యీఁజాలక యేవేవియో భ్రమలలో మునిగియుండును.

224 ధనములేమి సుతులుదవ్వులనిడుదురు, ధనములేమి పత్ని తాకనీదు
ధనములే మెవరికిఁ దాళ్శక్యము గాదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిందంతి నిర్ధనం పుత్రాః న స్పర్శం సహతేఽంగనా।
వేమాహో! ధనరాహిత్యం సర్వస్యాపి సుదుస్సహమ్॥

తా॥ ధనములేకపోయిన సుతులు సైతము నేవేవియో నేరము లారో పింతురు. భార్యముట్టుకొననీదు. కాన దారిద్ర్యము స్థాయికుదురనీదు.

225 పచ్చఁజూచువారు బచ్చమెచ్చెదువారు, పచ్చమీఁద వాంఛ పడెడువారు
పచ్చనిచ్చువాని బ్రభువుఁగాఁజూతురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంచనం వేమ! పశ్యంతః ప్రశంసంత శ్చ సర్వదా।
వాంఛా ంవర్ణ్యేని పశ్యంతి ప్రభుం సంత్యక్తకాంచనమ్॥

తా॥ ధనమునే చూచుకొనువారు (హిరణ్యాదులు) ధనమునే మెచ్చు కొనువారు, ధనముమీఁదనే కాంక్షగలవారు ధనమిచ్చువానినే దేవునిగ భావింతురు.

226 తులసి నడవినుంచి స్వానము వెంటనుబోవు, రామచంద్రునిక న్న నసియఁడేడి
నేటికాలమునను జెడుబుద్ధిపుట్టును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతా మరణ్యే విన్యస్య చానుసృత్య మృగం గతః ।
శ్రీరామః కిం న రసికః ? నాశకాలే హ్యసన్మతిః ॥

తా॥ చక్కనైన తనభార్యను బంగారపు లేడికొఱకు భ్రమించి యడవిలో నొంటరిగావిడిచివెళ్ళిన రామచంద్రునకంటె తెలివైనవాఁడు కలఁడా ? వి॥ వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ॥

227 లంకపోవునాఁడు లంకాధిపతిరాజ్య, మంత కీశసేన లాక్రమించె
చేటుకాలమైనఁ జెఱుప నల్పుఁడేచాలు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥
లంకావినాశసమయే రాజ్యం లంకాపతేర్గతమ్ ।
ప్లవంగసేనాచక్రామ నాశాయాల్పోఽల మాపది ॥

తా॥ లంకాధిపతిరాజ్యము నాశనము కాఁగల కాలమునాఁడు [illegible] పల్లకోతులాక్రమించు [illegible]. చెడుకాలమునకు [illegible]ఁడే చాలును.

228 రామవిభుఁడు పుట్టి రఘుకులం బలరించె, కురువిభుండు పుట్టి కులముఁ జెఱచె
ఎవరి మంచిచెడ్డ లెంచిచూచినఁ దేలు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥
జాతో రామో [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible]యోధనః ।
కురూణాం చ [illegible] [illegible]ం సాధ్వసాధు విభేదనాత్ ॥

తా॥ రాముఁడు పుట్టి [illegible] [illegible]. దుర్యోధనుఁడు పుట్టి కౌరవవంశమును నాశనము గావించెను [illegible] మంచి, చెడ్డ, క్రియలవల్ల తెలియును.

229 దుష్టవృత్తిఁ జెడి దు[illegible]టువాఁడు. పట్టలేక తనను పాఱవిడిచి
కన్నతోయి తుదను గాకివంటం బాయు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥
దుష్టదృష్టిం వినా వేమ! [illegible] [illegible] [illegible]గ్రహః ।
మనో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] త్యాజ్యతే త్వరా ॥

తా॥ మంచిదృష్టిగల [illegible]వాఁడు [illegible] [illegible]
లేక [illegible]విడిచి కాకివలె [illegible]యెను.

230 దేశదేశములను గాసిలిపడుగంగ, నాత్మయందు ధ్యాన మంటుకొనునె?
కాసులను విడుగఁ గలుగునా మోక్షంబు? విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ద్రాగ్దేశాటన మాత్రేణ ధ్యానమాత్మని కిం భవేత్?।
యో ద్రవ్యార్థ మటే ద్దేవ! తస్య ముక్తిర్భవే త్కథమ్?॥

తా॥ దేశదేశంబు కష్టములకుఁబోయిను కాసులకొఱకె తిరిగిన నాత్మ యందు పరమాత్మ ధ్యాన ముంటుకొనునా? మోక్ష మబ్బునా?

231 కన్నె మీఁదనాశ కనకంబుపై నాశ, లేనివాఁడు పుడమిలేనివాఁడు
కలిగనేనిఁ తఁడు గానంగరాఁడయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతాయాం వనకే యస్య న తృష్ణా భువి నాస్తి సః।
యద్యస్తి వేమ! తత్తుల్యః న దృశ్యః॥

తా॥ కాంతాకనకములపై నాశలేనివాఁడే లోకమున లేనివాఁడు. ఒకవేళనున్నను వానికి లోకముతో పనియేమి? అందువలనఁగానుపించఁడు.

232 ఖరము మేనినిండ గంధంబుఁబూసిన, బూదిలోనఁబడు మఱి బొల్లుమరల
మాటువారిసాంగ సుఁబోలు నియ్యదిసుమీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

లిప్తాంగ చందనేనాపి ఖరో భస్మని లుంఠతి।
అనాగరికమర్త్యానా ప్రవృత్తి వేమ! నైజకీ॥

తా॥ గాడిద శరీరమునిండ పరిమళ ద్రవ్యములఁబూసినను నది మరల బూడిదలోనే పొర్లును. అట్లే నీచుఁడు కెంతగా నీతులు బోధించినను వక్ర మార్గమును మానఁడు విడువఁడు.

238 గాలిపమింతలేక కాలుస్సడదుచున్న, నిక్కకొలనిల్పు నెడలుకాని?
పచ్చిబుండ నిల్పు వట్టి నిల్పునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] వేమ! పండితాః।
[illegible] యథా॥

తా॥ [illegible] చున్న [illegible]

234 [illegible] వేయు [illegible] బట్టుచు బలుకు మాటలకు
చందనతరువందు సర్పముండినరీతి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! సంచింత్య [illegible] చాతుర్యపిహి [illegible]।
దుర్వచః కురుతే మూర్ఖో యథాహి [illegible]॥

తా॥ మంచిగింజ [illegible] పంము మట్టుకొన్నట్టు దానముచేయు దాతవద్దకు [illegible] మూర్ఖుఁడు [illegible] మాటలఁ [illegible] యుండును.

235 వైరునిడినవాని ఫలము నిష్ఫలంబు, వైరునిడనివాఁడు ఫలముఁ గనునె?
వైరునిడినవాఁడె బహుసౌఖ్యవంతుఁడౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] సేతరః ।
[illegible] వేహ [illegible] సౌఖ్యవాన్ [illegible] వేత ॥

తా॥ [illegible] ఫలితము లభించును కాని [illegible] ఫలితము లభించునా? [illegible]

236 కనకమృగము భువిని కలదులేదనకను, తను వెడిచిపోయె దాశరథియు
దైవమైన ఘనముఁ [illegible]?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ బంగారు [illegible] యుండునా [illegible] లేక [illegible] నాసించి శ్రీరామ [illegible] యూశ [illegible]!

237 కనకమున్నవాఁడు [illegible] మంచు
[illegible], విశ్వదా [illegible] వినురవేమ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ [illegible]

238 కనకపర్వతమున [illegible], కనియు విశ్వమునకు [illegible]
కనకకుండలములు [illegible]?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ బంగారపు పర్వతమగు మేరుపర్వతమునఁ గాపురముండినను దేవేంద్రునకు బంగారముపై నాశపోలేదు కాబోలు! బంగారముపై నాశపోయిన కర్ణుని కనకకుండలముల నేమిటకు యాచించును?

239 కర్ణుఁడొకఁడె కాని ఘనుఁడెవ్వఁడును లేఁడె?, దానశీలుఁడను మఁ దలఁపఁబడఁగఁ
దలప ధనము కర్ణ దాతఁగాఁ జేసెను, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఏకఏవహి కర్ణస్స్యాత్ ఘనః కిం వేమ! నేతరః।
దానశీలకలి ఖ్యాతో దాతారం కురుతే ధనమ్॥

తా॥ దానకర్ణుఁడను పేరు కర్ణుని కొక్కనికి మాత్రమే యెందులకు వచ్చెను? అట్టి ఘనులు మరిలేరా? ఎవరికినివ్వయిరనేమి? ధనము చేతికి కావలసినంత చిక్కుటయే కర్ణుఁడు దాతయగుటకుఁ గారణము.

240 కలిమికలుగు సకలనృపులకెక్కువ. కలిమి భోగభాగ్యములకు నెలవు
కలిమిలేనివాని కులమేమికులమురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కులీనో ధనవానేవ ధనం సర్వార్థసాధనమ్।
యస్య నాస్తి ధనం వేమ! కులం తస్య చ నిష్ఫలమ్॥

తా॥ కలిమి కలుగుటయే సకలనృపులకు నెక్కువ. కలిమియే సకల సౌభాగ్యములకు నెలవు. కలిమిలేనివాని కులమునకు విలువలేదు.

241 తనకుబంధుఁడనఁ దానెతో కొక్కనికచి, కలిమిఁగలవానిఁ జూచి కాంక్షఁబడుచు
దక్షిణలనొసంగి తనవాని నీయఁగఁ జూచు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible] నీయ ధనినం స్వయమ్।
సదక్షిణాం సదాలంకృత కన్యాం వేమ! స్వలంకృతామ్॥

తా॥ ధనముఁ గలవాఁడు నీచవంశమున బుట్టినను కలిమి కాంచుచు సమావేశము చ్చి దక్షిణల నొసంగి వాఁడెట్టివాఁడైనను సంతోషముతో కన్యాదానముఁ గావించును.

242 తల్లికొడుకులను నగవును [illegible], ధనము చేఁ గూర్చునని పచింత్రు
కాని గడనలేక గడుమటయుట్టురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible] ధనమ్ ।
[illegible] ! [illegible] వేమ! జీవనం [illegible] వినా॥

తా॥ తల్లికొడుకులమధ్య తగువును బుట్టించు ధనము కూడబెట్టుట మహాపాతకమందురు. కాని ధనమును దానిగడించయులేక కాల మెట్లు గడువఁగలను? వి॥ ధన మూర్ఖయ కానృత్ను! ధనమూల మిదం జగత్, అంతరం నాభిజానామి నిర్ధనస్య మృతస్య చ॥

243 తరుణి సుతులు ధనము ధాన్యముల్ సంపద, లెంతచుట్టుకొనిన నంతచేటు
పసిరికాయపురుగుపద్ధతి కానంగ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దారాపత్యార్థధాన్యాది సంపద్వ్యాప్నోతి యావతీ ।
కార్పాసకీటకస్యేవ వ్యథా వేమాస్య తావతీ ॥

తా॥ పసిరికాయ పురుగు పద్ధతిగా భార్య, పిల్లలు, ధనము, ధాన్యములు, సంపదలు వీనియందలి మమకారము, ప్రేమ, యెంతగా చుట్టుకొనిన నంతగా చెఱుపు కలుగఁగలదు. సంపద, వివేకి నుపకర్తఁ జేయును. మూఢుని భుజములపై నెక్కి పాపముచేయును.

244 పాలసాగరమునఁ బవ్వళించిన హరి గొల్లపల్లెఁ బాలుఁ గోరనగునె?
ఎదుటివారి ద్రవ్య మెల్లవారికిఁ దీపి, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యః [illegible] హరి [illegible] ।
[illegible] హి చరంతి వేమ! [illegible] ॥

తా॥ పాలసముద్రమున నివసించు శ్రీహరి గొల్లపల్లెలో పాలనుగోరి యపహరింప వచ్చునా? దేనికేమి? [illegible]? ఎదుటివారి ద్రవ్య మెల్లవారికిఁ దీపికాదా!

245 పుత్త్రుఁడొకఁడు కలవాని పుండుబాధయుఁ గూడ, వసుధలోనఁ జాల వాస్తికెక్కు
పేదవానియింటఁ బెండ్లైన నెఱుఁగరు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible] వేమ! [illegible] ।
[illegible] వేద్యతే ॥

తా॥ పేదవాని [illegible] తెలియఁబడఁ జాలదు. ధనవంతుని [illegible] బాధయైనను వార్తాపత్రికల కెక్కి [illegible] తెలియఁబడఁగలదు.

246 గండికోటలోనఁ గత్తిపట్టినయంత, రాజుగారి దొడ్డరౌతుకాఁడు
ఎంతవారికైన నెత్తినఁగొట్టునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గండికోటే నరో వేమ! ఖడ్గధారణమాత్రయా ।
న స్యాద్రాజభటస్స్యాచ్ఛూరాన్ కిం హంత్యభిముఖాన్ యుధి? ॥

తా॥ గండికోటలో గత్తిపట్టుకొన్న మాత్రమున రాజు ప్రాపకము గలుగుటచే దొడ్డయోధుఁడు కాఁగలఁడా? ఎంతవారికైన నెత్తినిగొట్టునా?

247 పెట్టెడు పతివెంట పెట్టని లోభున్నఁ, దిట్టితిట్టి తిరుగఁగొట్టుచుండు
పండ్లచెట్టుక్రింద ముండ్లకంపలుపోలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దాతుః సత్పుత్ర వేమ! పార్శ్వే యద్దాతా వసేత్ఖలః ।
నివర్తయేద్గృహాయాతాన్ ఫలద్రౌ కంటకా ఇవ ॥

తా॥ పండ్లచెట్టుక్రింద ముండ్లకంపలున్నట్లు పెట్టెడు ప్రభువు దగ్గఱ పెట్టని లోభియున్న దిట్టి దిట్టి తిరుగ గొట్టించుచునే యుండును.

248 లక్ష్మియేలినట్టి లంకాధిపతిపురి, పిల్లకోతిపౌజు కొల్లఁగొట్టె
కలిసివచ్చువేళ ఘనులౌదు రల్పులు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

లంకాపురం శ్రీయోఘామ విధ్వస్తం స్వల్పవానరైః ।
అనుకూలే వేమ! కాలే ఘనాస్స్యురధమా అపి ॥

తా॥ లక్ష్మీనివాసమగు లంకాధిపతి పట్టణము పిల్లకోతిపౌజు చుట్టుముట్టి కొల్లఁగొట్టెను. కలిసివచ్చుకాలమున నల్పులును ఘనులేయగుదురు.

249 పతకమందునొప్పు బలురత్నములసొంపు, బంగరంబుఁగూర్పఁ బరువుఁగనును
కాని యితరలోహమైన హీనమౌకాదె?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పతకస్థమణిశ్రేణిః స్థగితా హేమ్నిశోభతే ।
న తు పరలోహేషు వేమ! సద్ద్యుతిః సంభవేత్ ॥

తా॥ పతకమందు రత్నములు బంగారమున తాపిగిననే శోభిల్లును కాని యితర లోహముల పొదుగఁబడిన రత్నములు శోభింపవు. మంచివాని పరిచయమునకు మంచివాఁడైననే శోభింపఁగలఁడు.

250 దశముకొనినయట్టి దారిద్ర్యమేర్పడ, హీనకార్యములు సహించిచేయఁ
బరువుమాయునంతె ఫలమింతచిక్కదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాప్తే ప్రగాఢ దారిద్ర్యే యది కుర్యా దసత్క్రియాః ।
తతో నశ్యేత్ స్వప్రతిష్ఠా ఫలం వేమ! న లభ్యతే ॥

తా॥ దట్టమగు దారిద్ర్యావస్థ కలిగినప్పుడు సహించి చెడుకార్యములఁ జేయ గౌరవము పోవునే కాని ఫలితము మాత్రము లభింపఁజాలదు.

251 ఋణముఁ బెంచి సుతునిహీనుఁగా నొనరించి, విడుచుతండ్రి వైరివీరుఁడరయ
నలవికానియట్టి యాలునుఁ నట్టులే, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఋణాధిక్యకరః పుత్రం హీనం యః కురుతే పితా ।
స వైరీ వేమ! భార్యా చ త్వశక్తైవ వ్యాపకంగతా ॥

తా॥ ఋణముఁ బెంచి సుతుని హీనుఁ జేయు తండ్రి శత్రుఁడు. అలవి కాని భార్యయు నట్టిదే శత్రువు. వి॥ పితా చ ఋణవాన్ శత్రుః.

252 ఈఁగ తేనెకుచికి నింపుగాఁ జచ్చును, ఓగుకానువుచికి నొరిగి చచ్చు
త్యాగికానివాని ధర్మపుడుగఁ జచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

మక్షికా స్వాద్వర్థరుచేః కామీ కామరుచే ర్మృతః ।
త్యాగహీనో మహాధ్వేమ! ధర్మార్థే మృతః ॥

తా॥ తేనెరుచికి నీఁగ చచ్చును కామరుచికి సంభోగుఁడు చచ్చును. అట్లే త్యాగి కానివాని ధర్మపుడుగఁ జచ్చును.

253 స్నానసంధ్యజపముఁ జరియించు భుజియించు, నిష్ఠలెన్నియైన నెరపుఁగాని
ఒకనికీయఁ డెప్పుడు సుకృతంబు నెఱిఁగియు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్నానసంధ్యాజపాహార నిష్ఠా బహ్వీ స్సమాచరన్ ।
వర్తతే వేమ! పుణ్యజ్ఞః న దద్యా త్కస్మైచి ద్ధనమ్ ॥

తా॥ స్నానము, సంధ్య, జపము, ఇట్టి వెన్నైనఁ జేయును కాని, పుణ్య పాపములఁ దెలిసియు నొకనికిమాత్ర ముజ్ఞాని యేమియు నీయఁజాలఁడు. వి॥ చత్వారో ధనదాయాదాః ధర్మాగ్నిన్పతస్కరాః, తేషాం జ్యేష్ఠావమానేన త్రయః కుప్యంతి సోదరాః ॥

254 స్నానమొనరఁజేసి సద్ధర్మమీయక, నీళ్లయునుఁగన గుణ? నేర్పు లేక
నీరుకోడి నీళ్ళ నెలవుగా మునుఁగదా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్నాత్వా న దత్తే చేద్ధర్మం వృథా కిం జలమజ్జనైః? ।
న మజ్జ త్యప్సు కిం వేమ ?! తత్ర తోయే జలకుక్కుటః ॥

తా॥ స్నానముల మాత్రముఁ జేయుచు ధర్మముఁ జేయనేరని ఛాందసుఁడు నీటిలో మునుఁగు నీరుకోడి వంటివాఁడే యగును.

255 సత్యపరులతోడ సరసమాడఁగ రాదు, పేదవారితోడఁ బెనఁగ రాదు
కలిమికలుగువారిఁ గలియనే రాదయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

న హేళయే త్సత్యసంధా న్ దరిద్రై ర్న వివాదయేత్ ।
కదాచిదపి సంపన్నైః వేమ! కుర్యా న్న సంగతిమ్ ॥

తా॥ సత్యవాదులతో సరసము, పేదవారితో పెనుగులాట, పనికి రాదు. ఇఁక ధనవంతులలో దరిద్రుఁడు కలియుటయే కూడదు.

256 వల్లెపై పులేక వాగ్దత్తములఁ జేసి, యదిగో యిదిగో యనుచు నాసఁబెట్టి
గడువుఁ బెట్టి లేపు గడుపగాఁ బొమ్మను, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వాగ్దత్తం రహసా కృత్వా చాద్య శ్వ ఇతి మోహయన్।
సూచయిత్వా వేమ! గచ్ఛేతి నిష్కాసయతి నిర్ఘృణః ॥

తా॥ ఒకానొకఁడు పలుసారులు లేనిచో వాగ్దానములఁ జేసి "అదిగో యిదిగో" అని యాసఁబెట్టి గడువుఁబెట్టి, లేదని మాపని తిప్పి తిప్పి తుదకు లేదు పొమ్మనును.

257 పట్టుకుండి యధిక భాగ్యంబుఁ బడసినా, దొడ్డవారిఁ దిట్టి త్రుళ్ళిపడును
అల్పజాతికుక్క యధికులనెఱుఁగునా? విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కథంచి ద్యది భాగ్యం స్యాత్ సాధూన్ నిందేన్మదాన్వితః ।
వేమాధికాన్ స్వల్పజాతిః కిం విజానాతి కుర్కురః ? ॥

తా॥ అల్పజాతికుక్క యధికుల నెఱుఁగఁగలదా? అట్లే పట్టుకుండి యధిక భాగ్యము పట్టిన యల్పుఁడు దొడ్డవారిని దిట్టి త్రుళ్ళిపడుచుండును.

258 అతిథి రాకఁ జూచి యదలించి పడవైచి, కఠినచిత్తులగుచుఁ గానలేరు
కర్మమునకు ముందు ధర్మంబుఁ గానరు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వేమాతిథి ముపాయాతం దృష్ట్వా ధర్షయంతః ఖలాశయాః ।
అత్రాపర్యం న పశ్యంతి ధర్మా న్ప్రాగ ఖలు కర్మణః ॥

తా॥ అతిథియొక్క రాకఁజూచి కోపకలితుఁడై యదలించి పడవైచును. అందియు కాని సత్కర్మకు ప్రధానము ధర్మమని గ్రహించ నేరఁడు.

వి॥ అతిథౌ తిష్ఠతి ద్వారి ఆపోగృహ్ణాతి యో నరః, ఆపోశనం సురాపాన మన్నం గోమాంసభక్షణమ్॥

259 కైపువస్తువులను గాంక్షించి సేవింప, కానిపనులొనర్చు మేనెఱుఁగక
అట్టి పూనువారి నఘము లటుంచును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మత్తాః కుర్వం త్యకార్యాణి మాదకద్రవ్య సేవయా।
అకార్యకారిణో మర్త్యాన్ పీడయం త్యఘమూర్తయః॥

తా॥ కైపు వస్తువుల సేవించువాఁడు ఒడలెఱుఁగక కానిపనుల నొనర్చుచు లోకులచే నఘముఁ జనిపించుకొనును.

260 అండఁజేరినపుడు దశధార్మికునియిల్లఁజేరవలయుఁ, బ్రతుకఁజేయునతఁడు
ఆవిభీషణుఁ గొల్చె గా రాము విభుఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అనార్యో యో నరః [illegible] ! [illegible] ।
న రక్షతి [illegible] రాక్షసో [illegible] ॥

తా॥ అండఁజేరినవాఁడు విభీషణుఁడు శ్రీరాముని [illegible] నట్లు మిగుల ధార్మికుఁడైనవాని యాశ్రయము [illegible] అట్టి వాఁడు పరహితమును జేయఁగలఁడు.

261 కోమటికి దురాశ కొండలు నాములు, [illegible] శ్రీలు
ఆశవిడిచితే నెక్కుడగతిలేదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నర యో [illegible] ।
దురాశా [illegible] ॥

తా॥ ధన [illegible] యొకటిలేదు. అట్టి ధన [illegible] ప్రధానము [illegible] నను దురాశ కొండలు నాములు [illegible] అన్నిటికన్న నెక్కువగును. [illegible] లేదు. [illegible] కమున గతియు లేదు.

262 దశగలారల్లె తనుబంధువులటంచుఁ, దశ లేమినెంతు దక్కువగను
దశయనంగను ధనదశ యొక్కటే సుమీ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible] సర్వ్యసం చ నిర్ధనమ్।
[illegible] నాయు [illegible] వే [illegible]! [illegible] ॥

తా॥ దశగలవారినెల్ల [illegible] దశ [illegible] దక్కువగఁ దలఁతురు. దశయనఁగ ధనద [illegible] యొక్కటియని [illegible] యభిప్రాయము.

263 తల్లిబిడ్డలకును దగవుఁబుట్టించెడి, ధనము సుఖముఁగూర్చునని గడింత్రు
కాని యెల్లవేళల ఘనదుఃఖకరమని, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible] ధన [illegible]! [illegible]
[illegible] తు ధ [illegible] దుఃఖ [illegible]॥

తా॥ తల్లిబిడ్డలకు [illegible] ధనము [illegible] గూర్చునని గడింతురుకాని యెల్లయెడల [illegible] కల్గించును. [illegible]
అర్థానామూర్జ [illegible] దుఃఖం
[illegible] దుఃఖ [illegible] హాత
[illegible], మూ [illegible]॥

264 ప్రభువుంకి [illegible] విశ్వ [illegible]
సుర [illegible] సు [illegible]॥

[illegible]!
[illegible]॥

తా॥ [illegible] యుడు.
క [illegible] మునొ [illegible].

265 [illegible]
[illegible] వేమ॥

[illegible]।
య [illegible] ॥

తా॥ [illegible] యుచు వాఁడె [illegible] గురుగు.
(వగిరెగిరపడుసట) [illegible] యదు [illegible] డు

266 దాతయైనవాఁడు తాను మున్నిచ్చెడుఁ, గానివాఁడొసఁగునె? కాసునైన
జలముదప్పిఁదీర్చు మలమెట్లుఁదీర్చును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాగ్దదాతి స్వయం దాతా నాదాతా కాకిణీమపి ।
తృష్ణాహరం జలం వేమ! న తథా కుత్రచిన్మలమ్ ॥

తా॥ జలముదప్పిఁదీర్చును కాని మలము తీర్పలేదు. అట్లే దాతయైన వాఁడే యర్థికోరిక నెరవేర్పగలఁడు కాని దాతకానివాఁడు కాసైనను నీయఁగలఁడా?

267 కలిమిగలయతనికిఁ గన్యక నిచ్చెదు, మరియు మందు ద్రికాదె? మూఢజనులు
పూజఫలముకాని పూనికల్ నిల్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కన్యాం ధనవతే దద్యు మోహంతే బాలిశాజనాః ।
పూజాఫలం [illegible]రం వేమ!యత్నా హి న ఫలప్రదా ॥

తా॥ ధనవంతునకు పిల్లనువివాహముచేసిరి మనుష్యులు మరియు చుందురు కాని వారల (సంపదల) పూజాఫలముఫలించును గాని మన ప్రయత్నములు ఫలించునా ?

268 కోమటి నమ్మఁగోరు క్షామము ముప్పైన, వైద్యుఁ [illegible]డులకెపుడు వ్యాధిఁగోరు
నూరిపేద ధనికుఁజేరఁగాఁ [illegible]రును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వై[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ధనికమ్ ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥

తా॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. వైద్యుఁ డెప్పుడును వ్యాధి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యాశ్రయమే [illegible]రుచుండును.

269 బుధ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యముఁడుగనగు
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] వినురవేమ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] దా యమః।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మునిచ్ఛతామ్॥

తా॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible]లేనివాని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యముఁడెప్పుడెల్ల [illegible] [illegible].

270 చమురుగల్గుదివ్వె చక్కఁగా వెల్గును, ధనముఁగలుగువాని తలఁపుఁజెలఁగు
ధనములేనివాని తలఁపులుదీరునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్నేహాయుక్తో వేమ! దీపః సముజ్జ్వలతి నిత్యశః ।
సిద్ధ్యంతి ధనినో వాంఛా నిర్ధనస్యా న వై తథా ॥

తా॥ చమురుగల్గినదీపము చక్కఁగా వెలుఁగును. ధనముఁగలవాని తలఁపులును నీడేరును. ఇఁక ధనములేనివాని తలంపు లణఁగిపోవలసినవే కాని యెట్లు నెరవేరఁగలవు ?

271 అడుగ కిచ్చమిచ్చు నతఁడుబ్రహ్మజ్ఞాని, అడుగనరమిచ్చు నతఁడుత్యాగి
అడుగనీయలేని యాతఁడు పెనులోభి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అయాచితోఽపి యో దత్తే బ్రహ్మజ్ఞానీ స కథ్యతే ।
యాచితార్థప్రద స్త్యాగీ వేమాదాతాపి లోభవాన్ ॥

తా॥ అడుగకుండ కోరికనెరవేర్చువాఁడు బ్రహ్మజ్ఞాని. అడిగినఁగోరిక నెరవేర్చువాఁడు త్యాగి. అడిగినను కోరిక నెరవేర్పనివాఁడు లుబ్ధుఁడు.

272 తోటకూరకైన దొగ్గలికైనను, తవిటికుడుముకైనఁ దవుడుకైన
కావ్యములను జెప్ప కవులెల్లధనపరుల్, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కంబూకచనస్యాపి శేషస్య శాకాయ లవణాయ వా ।
కుర్వన్తి వేమ! కావ్యాని లుబ్ధా వై విత్తపరాః ఖలు ॥

తా॥ తోటకూరకుఁగాని యంతకంటెను హీనమగు దొగ్గలికూరకుఁగాని తవిటికుడుమునకుఁగాని తవుడునకుఁగాని కావ్యములను చెప్పు చౌకబారు కవులు ధనాశాపరులు లుబ్ధులు దరిద్రులు సుమా.

273 తవిటికిరయఁబోవఁ దండులంబులగంప, శ్వానమాక్రమించు సామ్యముగను
వైశ్యవరుని సొమ్ము వసుధ నీచులపాలు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! కంబూకలాభాయ నిర్గతే మానవే సదా ।
శ్వాక్రాన్తి తండులకంబోలం వైశ్యవిత్తం తథా ఖలాః ॥

తా॥ తవుడుకొఱకుఁ బోయిన బియ్యపుగంప కుక్కపాలాయెనన్నట్లు లుబ్ధత్వమున సంపాదించిన వర్తకునిధనము తుదకు నీచులపాలగును.

274 నీతి నోర్గాలేక నిర్మలంబగునేల, [illegible] గుణపర [illegible]
ధనము గలిగియున్న [illegible], విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥
నీతి [illegible] వేమ! [illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ నీతియును [illegible] నిర్మలముగా [illegible] ?
ధనము కలిగియున్న [illegible] ?

275 చచ్చిపడిన పసువు చర్మంబు కండలు, బ్రతికి [illegible]
గ్రద్దవంటివాడు గజపతి [illegible], విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥
[illegible] ।
వేమ! [illegible] ॥

తా॥ చచ్చిన [illegible] పశువు [illegible] గ్రద్ద [illegible]
తినును. దుర్మార్గుడు, [illegible] (అశ్వపతిరాజు) ప్రజల
పీడించినచో గ్రద్దవంటివాడు కాడా ?

276 వైశ్యులవని వచ్చు వార్ని మూత్రమైనాని, [illegible] కొంచు
నేలవిరాడ [illegible] ?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥
[illegible] ।
[illegible] ప్రభువు [illegible] ? ॥

తా॥ [illegible] ధనము [illegible]
[illegible] లవి [illegible] దా?
వి॥ [illegible]
కించిత్,కించిత్ [illegible] మోనా [illegible] ప్రశస్త [illegible]॥

277// [illegible] గుణవృద్ధిని
పాలు [illegible] విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥
[illegible] ।
[illegible] స్త్రీ [illegible] యథా ॥

తా॥ [illegible] స్త్రీల
[illegible]

278 పెంటిమేళమునకుఁ బెద్దగా నిత్తురు, పోతుమేళమునకుఁ బోకనీరు
పండుముసుగునీఁగ పుష్పపై వ్రాలునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్త్రీమేళాయ దదత్యర్థం పుంమేళాయ న కించన ।
మక్షికా మధుకా వేమ! పుష్పే కిం జాతు వర్తతే? ॥

తా॥ పెంటిమేళమున కెంతయైన నిత్తురుకాని పోతుమేళమునకు నొకటైన నీయరు. పండునం దిష్టపడి వ్రాలునీఁగ పుష్పముపై వ్రాలునా ?

279 శ్రీకరపరతత్త్వశీలుఁడౌ వేమన, పల్కినట్టి వేలపద్యములను
లోకమందుఁ జదివి లోపలిఁ బాయుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పరతత్త్వవిదా యేన ప్రోక్తం పద్యసహస్రకమ్ ।
లోకే పఠిత్వా త్యజత వేమాంతశ్చ బహిస్తమః ॥

తా॥ మోక్షలక్ష్మీస్థానమగు పరతత్త్వమం దాసక్తికల యీ వేమన పలికిన యీ వేయి పద్యములనైనఁ జదివి లోపల వెలుపలనున్న కల్మషములఁ బోఁద్రోలుఁడు. వి॥ మోహదారాది బాహ్యాంతస్తు తే చత్వారః పరికీర్తితాః, తమో విచార స్తు తేషు త్వపూర్వ స్సాధుసంమతః॥

280 వేయిపద్యములు వివేకియై భక్తితోఁ, బఠనఁ జేయునట్టి భక్తునకును
బాయకుండ మోక్షపదము చేతిదై, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

భక్త్యా సహస్రం పద్యానాం వివేకీ యః పఠేన్నరః ।
తస్య వేమ! సదా హస్తైతి ముక్తిః కరతలస్థితా ॥

తా॥ వివేకముగల్గి యీ వేయిపద్యములనైన భక్తిశ్రద్ధలతోఁ బఠించు భక్తునకు మోక్షపదము చేతిలోనిదై విడువకుండును.

సామాజిక విభాగము

281 సత్యమమరియున్న జ్ఞానమమరియుండు, జ్ఞానమమరియుండ సత్యముండు
జ్ఞానసత్యములును సమమైన ద్విజుఁడగు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

సత్యే స్థితే జ్ఞానలబ్ధిః లబ్ధజ్ఞానే చ సత్స్థితిః ।
'ద్విజ' ఇత్యుచ్యతే వేమ! జ్ఞానసత్యసమస్థితః ॥

తా॥ సత్యము (ఋజుత్వము) ననేజ్ఞానము. జ్ఞానముననే సత్యముఁ గలుగును. ఎఱిఁగి ఋజుత్వమార్గమున సంచరించిననే ద్విజుఁడు.

వి॥ న యోని ర్నాపి సంస్కారో న శ్రుతం న చ సంతతిః, కారణాని ద్విజత్వస్య వృత్తమేవ చ కారణమ్ (భాగవతము)

282 హృదయమందునున్న యీశుని దెలియక, శిలలకెల్ల మ్రొక్కు జీవులార!
శిలలనేమియుండు? జీవులందే కాక, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

హృత్స్థమీశ్వర మజ్ఞాత్వా శిలా నమథ జీవినః!।
జీవే ష్వేవేశ్వరో భాతి కిం వేమాస్తి శిలాదిషు? ॥

తా॥ హృదయమందలి పరమేశ్వరుఁ దెలియఁజాలక శిలలఁబూజించు వెఱ్ఱిజీవులారా! జీవులందున్న చైతన్యపదార్థము శిలలందుఁగలదా?

283 శిష్యవర్గమునకు శివుఁజూపనేరక, కానిమతములోనఁ గలుపునట్టి
గురునియెఱుక యరయ గ్రుడ్డెద్దుజోన్నరా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యోఽశక్తః శిష్యబృందాయ శివం దర్శయితుం గురుః।
అంధోఽక్షుణ్ణక్షుల్లం హి జ్ఞానం స్యా త్తస్య! తద్గురోః ॥

తా॥ పరమేశ్వరు నెఱుకపఱుపఁజాలక యేవేవియో మతకర్మముల ముంచు నసద్గురుబోధ గ్రుడ్డెద్దు చేలోఁబడినట్లుండును.

284 గురువులేకవిద్య గుఱుతుగాదొరకదు, నృపతిలేక భూమి తృప్తికాదు
గురువు విద్యలేక గురుతరద్విజుఁడౌనె?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

గురుం వినా నాప్తవిద్యా న భూతృప్తి ర్వినా నృపమ్।
గురుం విద్యాం వినా చాప్య వేమ! కిం భవతి ద్విజః? ॥

తా॥ ప్రభువున్నను కాని భూలోకము సంతసము నొందఁజాలదు. అట్లే గురువులేక సమస్తముఁ దెలియఁబడు విద్య లభింపనేరదు. అట్టి గురువు సద్విద్యలేనిది ద్విజుఁడు కానేరఁడు.

285 శూద్రుతనముఁబోయె శూద్రుఁడఁగానని ద్విజుఁడననుకొనుటెల్లఁ దెలివిలేమి
ఇత్తడెపుఁడు పసిడి కీడనవచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

న శూద్రతా న శూద్రోఽహం ద్విజోఽహ మితి భావనా।
అజ్ఞాన మారకూటం కిం? వేమ! హేమసమం భవేత్? ॥

తా॥ ఎట్టి యిత్తడియైన బంగారమునకు దీటుకాదు. అట్లే "నాకు శూద్రత్వము పోయినది, నేను ద్విజుఁడను" అని సామాన్య మానవుఁడను కొనుట తెలివి తక్కువయేకాని మఱియొకటికాదు.

286 వచ్చువిల్లు చేతఁ గర్భచ్ఛిజనులెల్లఁ, దర్భచ్ఛనాడఁబడిరి ధరణిలోనఁ
గులజుఁ డెవ్వఁడిందుఁ గులహీనుఁ డెవ్వఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమేటుధన్వనా సర్వేజనా శ్చ మథితా భువి ।
కోఽత్రభూపా కులీన స్స్యాత్ కులహీనో జన శ్చ కః ॥

తా॥ మన్మథునిచేఁ దలచఁబడుటవలననే జనులందఱుఁబుట్టుచున్నారు. ఇఁక కులభేదమెక్కడిది? సంస్కారముననే విశిష్టుఁడుకావలెను.

287 జాతులందు మిగులజాతియేదెక్కుడో, యెఱుకలేక తిరుగ నేమిఫలము?
ఎఱుకగలుగువాఁడె హెచ్చైనకులజుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కులేష్వగ్ర్యం కులం వేమ! న జానన్ కిం ఫలం భ్రమైః? ।
యస్యాస్తి నిర్మలం జ్ఞానం స ఏవాగ్రకులోద్భవః ॥

తా॥ ఏ జాతి యెక్కువయినదో తెలియక యెందులకుఁ దిరిగెదరు? ఎఱుక కలిగినవాఁడే హెచ్చైన కులముగలవాఁడు.

288 మాలమాలకాఁడు మహిమీఁద నేపొర్లిన, మాటఁదిరుగువాఁడె మాలగాక
వానిమాలయన్న వాఁడేపో పెనుమాల, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చండాలో న హి చండాలః చండాలో వేమ! నష్టవాక్ ।
తం చండాల ఇతి బ్రూతే య శ్చండాల స్స ఏవ హి ॥

తా॥ మాట నిలుపలేని యసత్యవాది మాలకాని సాధారణముగ 'మాల' యని పిలువఁబడువాఁడు మాలకాడు. అట్టి వానిని మాలయన్న వాఁడే పెద్దమాల.

289 ఎన్నిజాతములైన నేమంచివైనను, సత్యమింతలేక జాడవిడఁడు
సత్యముల్ గలిగిన జగతిలో ద్విజుఁడగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మంత్రాధిక్యే మతాధిక్యే వేమ! సత్యాపి భూరిశః ।
ఋతాదృతే న సిద్ధిస్స్యాత్ సత్యవాక్ పర్తతే ద్విజః ॥

తా॥ ఎన్ని మతములుకాని యేమంత్రములుకాని ఋజుత్వము, సత్ప్రవర్తనలేనిదే తరింపఁజేయఁజాలవు. అట్టి ఋజుత్వము కలవాఁడే ద్విజుఁడు.

290 రామ నామ పఠనచే మహి వాల్మీకి, పరఁగ బోయఁడయ్యు బాపఁడయ్యె
కులముఘనముకాదు గుణమె ఘనంబురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రామనామజపేనైవ కిరాతోఽపి ద్విజోఽభవత్ ।
వాల్మీకి ర్వేమ! న కులం ఘనం కింతు గుణో ఘనః ॥

తా॥ రామనామ జపముచేఁగలుష మడఁగి బోయఁడయ్యు వాల్మీకి బ్రాహ్మణులలో నగ్రగణ్యుఁడైన మహర్షి యయ్యెను. అక్కడ కులమా ఘనతఁదెచ్చినది ? గుణమా ?

291 కలియుగమునయున్న కాపుకులమునను, వేమన తనకీర్తి విక్రయించె
ఉన్నధర్మమెల్ల నుర్విపై వెదఁజల్లె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాపువంశే కలౌ వేమ! యశః స్స్వయం ప్రపూరయన్ ।
చిక్షేప సకలాన్ ధర్మాన్ లోకేఽస్మిన్ వేమధీమణిః ॥

తా॥ కర్షకవృత్తికలిగి ప్రజాజీవితమున కాధారమగు నాహారోత్పత్తిఁ గలిగించి మోసములేక ఋజుత్వము ననుసరించు పాలక వర్గమగు (కాపు) కర్షకుల తెగకే వేమన తన కీర్తిని విక్రయించెను. సమస్త ధర్మముల మానవులకొఱకు వెదఁజల్లెను.

292 పరధనములకుఁ జెయిపట్టును మిక్కిలి, సత్యమింతలేక జారుఁడగును
ద్విజుఁడననుకొనుఁ దాను దేజమింతయులేక, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పరద్రవ్యాపహర్తా చ జారశ్చాప్యనృతవాద్యపి ।
వేమ! నిష్ప్రభ మాత్మానం మన్యతే ద్విజ మల్పధీః ॥

తా॥ పరధనమునకుఁ జేతులు సాచును. జారుఁడు, నబద్ధములాడువాఁడుగ నుండును. నేను ద్విజుఁడననుకొనును. కళాహీనుఁడై తిరుగును.

వి॥ శమో దమ స్తప శ్శౌచం క్షాంతి రార్జవమేవ చ, జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్తిక్యం బ్రహ్మకర్మ స్వభావజమ్॥ (జన్మాంతరకృతసంస్కారః ప్రాణినాంవర్తమానజన్మని స్వకార్యాభిముఖ్యేనాభివ్యక్తస్స్వభావః॥)

298 విప్రవరులమనుచు వేదంబుఁజదువుచుఁ, బ్రాకృతులనుజూచి పరిహసించు
ధరణిసురులకన్న దాసరిమతమెచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విప్రోత్తమా వయమితి వేదాధ్యయనతత్పరాః ।
హసంతి ప్రాకృతాన్వేమ! తేభ్యో దాసమతం వరమ్ ॥

తా॥ "మేము విప్రవరులము" అని వేదపారాయణము మాత్రము చేయుచు సామాన్యమానవుల వెక్కిరించుచుండు జనులకంటె నేమియు జదువుకొనకున్నను నిత్యము భగవంతునిభజించి కీర్తించుదాసర్లేయధికులు.

వి॥ సత్యం దానం క్షమా శీల మానృశంస్యం తపో ఘృణా, దృశ్యంతే యత్ర నాగేంద్ర! సబ్రాహ్మణ ఇతి స్మృతః. శూద్రేతు యద్భవేల్లక్ష్యం ద్విజేతచ్చ న విద్యతే, నైవశూద్రో భవేచ్ఛూద్రో బ్రాహ్మణో న చ బ్రాహ్మణః, యత్రైతల్లక్ష్యతే సర్వ!వృత్తం సబ్రాహ్మణఃస్మృతః,(భారతం)

294 సోమయాజివనుచు సొంపుతో వేషంబుఁ, గట్టిమాంసమెల్లఁ గాల్చితినును
ద్విజుఁడ నేననఁగ నధికమేమితనకల్లు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యజ్వా ద్విజో[illegible]హమితి [illegible] వేషధారీ [illegible]యా ।
దగ్ధ్వా తు మాంస[illegible] [illegible]భక్ష్యం [illegible] ॥

తా॥ నేను యజ్వను [illegible] [illegible] [illegible]యూచి వేషముతో తిరుగును. యజ్ఞము[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]ద్యము (సోమము) త్రాగెను. మాంసము కాల్చుకొని [illegible]. అందువలన నతనికి వచ్చిన యాధిక్యమేమి? [illegible] [illegible]గలు. [illegible] సారా తీయువారు. [illegible] [illegible]. దానివలనే [illegible]యూచి)

295 కల్లుకుండకు పయిబూది గట్టిగాఁబూసిన, కండులోని కంపు లపునగల్లు
మొదను ద్రాడుపేసి [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]రామ వినురవేమ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ృతి [illegible]చిత్ ।
ఉపవీతే ధృతేకంఠే [illegible] [illegible]! కిం భవేత్? ॥

తా॥ కల్లుకుండకు పైన విభూతి పట్టుముగఁ బట్టించిన లోని కంపు పోవునా? అట్లే మెడను ద్రాడువేసకొన్నంత మాత్రమున ద్విజుఁడెట్లు కాఁగలఁడు? ఎట్లు బోధకవర్గమునఁజేరి ప్రజలఁ దరింపఁజేయఁగలఁడు?

296 బిందురక్తములను బెరసిన దేహంబు, చందమెఱుఁగక ద్విజశబ్దమిడుక
నడచినను విడుచునో నరకంబు మృత్యువు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

బిందురక్తభవం దేహ మజానన్ద్విజశబ్దభాక్ ।
యది స్యాద్వేమ! నిరయం నిధనం చ కథం త్యజేత్ ॥

తా॥ శుక్లశోణితములఁ గూడిన దేహముతోఁ బుట్టి యాత్మసంస్కార రహితుఁడై నేను ద్విజుఁడనని యనుకొన్నంత మాత్రమున మృత్యువు, నరకము వీనిని విడువఁగలవా ?

297 శివుఁడు గలఁడటంచు శిలలకు మ్రొక్కెడు, వెఱ్ఱిజీవులార! వెతలపడుఁడి
జీవులందె కాక శిలల నేమున్నది? విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

శివోఽస్తీతి శిలాం వేమ నమస్యంతో జడాజనాః ! ।
శివో జీవేషు చైవాస్తి న శిలాసు కదాచన ॥

తా॥ నిన్ను నీవు తెలిసికొనలేక రాతిలో మాత్రమే దేవుఁడున్నాఁడని యెందులకు భ్రమపడెదవు? ప్రతి చైతన్య పదార్థమున్నను జీవులందే కదా యున్నది? ఏ॥ అగ్నిర్దేవో ద్విజాతీనాం మునీనాం హృది దైవతమ్, ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనాం సర్వత్ర సమదర్శినామ్, తీర్థాని తోయరూపాణి దేవాః పాషాణమృణ్మయాః, యోగినో న ప్రపద్యంతే ఆత్మధ్యానపరాయణాః (ఉ॥ గీత)

298 ఎంజెరుమతమందు నెసఁగి మాంసముఁదిని, మాలపేర్లఁబెట్టి మధువుఁద్రావి
పాపవశుఁదప్పి వనితపాల్పడెడు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఎంజెర్వాఖ్యం మతమితి మధుం త్వాస్యనామభిః ।
మాంసం భుక్త్వా క్రమంత్యాత్మా ప్రయాం వేమ! సద్గతి ॥

తా॥ ఒకొక్కఁడు ఎంజెరుమతమని మాలపేర్లతో మద్యముఁద్రాగి మాంసము తిని పాపములు పడసి క్రూరులై యధోగతి పాలగును.

299 జాతిమతము విడిచి చని యోగిగా మేలు, జాతితోనె యున్న నీతులేల?
మతముఁబట్టి జాతిమానకుండుటెంత, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

త్యక్త్వా జాతిమతే గత్వా యది యోగీ భవేచ్ఛుభమ్ ।
స్వజాతిమతబద్ధస్య వేమ! నీతి ర్విలుప్యతి ॥

తా॥ జాతిమతముల కతీతుఁడై యోగి యగుట మేలు. లేకున్న జాతి మతముల నియమములకు బద్ధుఁడై నీతులఁజెప్పిన లాభమేమి ?

300 జననమరణములను సంధ్యతాౘదునులేదు, సంధ్యతాౘదులేదు జనని కెపుడు
తల్లిశూద్రురాలు తానెట్లుద్విజుఁడగు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యజ్ఞోపవీతం నాస్త్యేవ జననే మరణేఽపి చ ।
మాతు స్తన్నాస్తి సా శూద్రా స్స్వయం వేమ! కథం ద్విజః? ॥

తా॥ పుట్టినప్పుడు జందెప్రాఁడు లేదు. చనిపోయినపుడును ఆ త్రాడుండదు. తల్లి కెపుడును జందెప్రాఁడు లేదు. తల్లి శూద్రురాలా ? తాను ద్విజుఁడా? దేనిచేతనా ద్విజత్వము?

301 పితరయన్నమునుమఁ బ్రీతితోఁదిలిపించి, కాకులకును బెట్టు కర్మలార!
కాకులందు నేమి? ఘనులకుఁబెట్టుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పిత్రన్నమితి సంప్రీత్యా కాకానాహూయ కర్మతః ।
దత్త్వే కి మస్తి కాకేషు? మహద్భ్యో వేమ! దీయతామ్ ॥

తా॥ శ్రద్ధతోఁబెట్టునదికాన శ్రాద్ధము. అట్టి పితృదేవతలకుఁ బెట్టు భోజనము ఘనులకా ? కాకులకా ? వి॥ అక్రోధనై శ్శౌచపరై స్సతతం బ్రహ్మవాదిభిః, భవితవ్యం భవద్భిశ్చ మయా చ శ్రాద్ధకర్మణి ॥

302 పిండములనుజేసి పితరులఁదలపోసి, కాకులకును బెట్టు కర్మలార!
పెంటఁదినెడికాకి పితరయెట్లాయెరా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పిండాన్ కృత్వా పితౄన్ మత్వా కాకేభ్యో దదతః ఖలాః! ।
కథం పితా భవే ద్వేమ! వాయసో మలభుగ్భువి? ॥

తా॥ పితరుల పేరిటఁ బిండములఁ గాకులకుఁబెట్టు మూఢులారా ! అట్లు చేయుటమాని ఘనులకుఁబెట్టుఁడు. పెంటతినెడి కాకులు పితరులా?

303 పలుగురాళ్లఁదెచ్చి పరఁగగుడులఁగట్టి, చెలఁగిశిలలసేవఁ జేయనేల?
శిలలసేవఁజేయ ఫలమేమిగల్గురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! కర్కశపాషాణా నానీయాలయనిర్మితిమ్ ।
కృత్వా శిలా స్సమర్చంతి కిం స్యా దుపలసేవయా? ॥

తా॥ పిల్లలు బొమ్మరిండ్లు కట్టుకొన్నట్లు రాతిపలకలఁదెచ్చి గుడులఁగట్టి యందొక రాతినునిచి, సేవించి [illegible]దుచుందురు.

304 ఉపవసములనున్న నూరపందై పుట్టుఁ, దపసియై దరిద్రతను వహించు
శిలకు మ్రొక్క నగునె? జీవముగలబొమ్మ?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఉపవాసీ గ్రామకిటే ర్జన్మాప్నోతి త్యశ్నుతే యతిః ।
దరిద్రతాం వేమ! శిలాం ప్రాణీనార్హతి వందితుమ్ ॥

తా॥ ఉపవాసములుండి లోపలమాత్రమాకలిచే నెప్పుడువ్రతమగునా? ఎప్పుడు తిందుమా? అని తలఁచుచుండువా రూరపందు లగుదురు. తపస్సుఁ జేయుచు మనము భోగము లనుభవించుట కెప్పుడు తపస్సిద్ధియగునో యని తలంచువా రెప్పుడును పరమ దరిద్రులేయై యుందురు. జీవము కలిగినతాను నిర్జీవప్రతిమనే తలఁచుచుండిన శిలవలె మొద్దువారిపోఁగలఁడు. వి॥ కామాన్ యః కామయతే మన్యమానః స కామైర్జాయతే తత్ర తత్ర॥ (ముండకోపనిషత్) 3-2-20. యద్భావం తద్భవతి॥

305 పరఁగ బొమ్మగుడ్డుఁ బరికించి చూచినఁ, గులములన్ని యందుఁగూడిపుట్టె
అందఱొకటె కలియ నన్నదమ్ములె కదా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

బ్రహ్మాండే వేమ! జాతాని సకలాని కులాన్యపి ।
సర్వేపి సోదరా ఏవ భవంత్యేకత్వ మాస్థితాః ॥

తా॥ ఆలోచించి చూచిన సమస్త జీవులును నీ బమ్మగుడ్డు(బ్రహ్మాండము)లోనుండియే యుద్భవించెను. కాన జీవులందఱుసోదరులే.

306 కూడ దేమిచేసెఁ గులమేమిచేసెను?, భూమి యేమిచేసె? బొందె కిట్లు
నరుఁడుపడెడుపాట్లు నగుబాట్లుచూడఁగా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కిం చక్రేఽన్నం? కులంచాపి? తథైవ వసుధా తనోః? ।
పదర్థం యదహో వేమ! [illegible]త్యపహాస్యతామ్ ॥

తా॥ కూడేమిచేసినది? కులమేమి చేసినది? ప్రదేశమేమిచేసినది? ఈ పాడు బొందెకు నరుఁడుపడు పాట్లు గమనించిన నగుబాటుగఁదోచును.

307 పూజకన్న నెంచ బుద్ధినిదానంబు, మాటకన్న నెంచ మనసుదృఢము
కులముకన్న మిగుల గుణము ప్రధానంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

బుద్ధిః ప్రశస్తా పూజాభ్యో వచనేభ్యో మనోదృఢమ్ ।
కులాదపి చ వేమేహ ప్రధానో విమలోగుణః ॥

తా॥ పూజకన్నను బుద్ధిముఖ్యము. మాటకన్నను మనస్సుముఖ్యము. కులముకన్నను గుణము ముఖ్యము.

308 **కులము హెచ్చుతగ్గు గొడవలఁబనిలేదు, సానుజాతమయ్యె సకలకులము**
హెచ్చుతగ్గుమాట లెట్లెఱుంగఁగనగు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శృణు వేమ! కులస్యాత్ర కిం న్యూనాధికగాథయా? ।
సానుజాతం కులం సర్వం కథం జ్ఞేయోచ్చనీచతా ॥

తా॥ కులముల హెచ్చుతగ్గుల గొడవ లటుండనిండు. అన్ని కులములు నొకమాదిరిగనే పుట్టుచున్నవి. హెచ్చుతగ్గు లెట్లెఱుఁగుటకు సాధ్యపడును?

309 **మాలవానినేల మహిమీఁదనిందింప?, నొడలిరక్తమాంస మొకటికాదె?**
వానిలోనమెలఁగు వానికులంబేది?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చండాలనిందయా కిం వా? రక్తమాంసం సమం తనౌ ।
కులం కిం? వేమ! తత్త్వేన చాంతర్దేహోనువర్తినః ॥

తా॥ రక్తమాంసములతోఁగూడిన శరీరమందఱిది యొకటే. శరీరమందలి యాత్మపదార్థమును నొకటే. సంస్కృతి ననుసరించియే యంతరము లేర్పడఁగలవు.

310 **మాలవానినంటి మఱిమున్గుదురునీటు, మనుజకర్మచేత మాలఁడయ్యె**
ఏలఁదెలియఁజాలరీ నరపశువులు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చండాలం వేమ! సంస్పృశ్య జలే మజ్జంతి పామరాః ।
స్వకర్మణైవ చండాలో న విదంతి కథం త్విదమ్ ॥

తా॥ మాల తానుచేసిన దుష్కర్మచేతనేకదా (అస్పృశ్యుఁడు) లంటరానివాఁడాయెను? తానంతకన్నను చెడుకర్మఁ జేయుచు మాలయై యస్పృశ్యుఁడై స్పృశ్యు నేలస్పృశించి నీళ్ళమునుఁగును?

311 **మాదిగ, యననర్హు సుతిగుణమొనరిన, మాదిగనువసిష్ఠమౌనిదే?**
మాదిగ గుణమున్న సుతిద్విజుఁడగునయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గుణీస్యాద్యది మాతంగ ఇతి వేమ! న తం వదేత్ ।
మేనే వసిష్ఠో మాతంగీం మాతంగోఽపి గుణీ ద్విజః ॥

తా॥ మతంగమహర్షి మాదిగయందురు. వాని కుమార్తె యరుంధతి మహాపతివ్రత. వసిష్ఠమహర్షి భార్య. (కులమింటికోతిని పెండ్లాడుటకంటె స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి అని ఏ కులమందలి స్త్రీయైనను గుణవతియగు కన్యను పెండ్లాడుట మంచిదందురు) మహర్షిని మాదిగయనవద్దు.

812 శిలను బ్రతిమఁజేసి చీకటింటనుబెట్టి, మ్రొక్క వలదు వెఱ్ఱిమూఢులార!
ఉల్లమందు బ్రహ్మముండుటఁదెలియుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

శిలాం తు ప్రతిమాం కృత్వా సంస్థాప్య చ తమోగృహే ।
న భజధ్వం జడోన్మత్తాః! బ్రహ్మ జానీత హృత్స్థితమ్ ॥

తా॥ నీ హృదయ మందలి పరమేశ్వరుని నంతర్వీక్షణమునఁ గాంచి ధ్యానించి తరించుము. అంతియకాని రాతిని బ్రతిమఁజేసి చీకటింటిలోఁ బెట్టి మ్రొక్కినంత మాత్రమున ముక్తిఁబడయనేరవు.

813 మాలవాఁడయినను మఱి మాత్మమీఁదను, మనసునిల్పలేని మాలకాఁడు
మనసునిల్పకున్న మహిమీఁదమాలఁడు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

చండాలోఽపి న చండాలో యద్యాత్మని మనస్థితమ్ ।
యస్యాత్మసంస్థం న మనః చండాలః ఖలు వేమ! సః ॥

తా॥ పరిశుద్ధ మనస్సు కలవాఁడు మాలకాడు. అపరిశుద్ధ మనస్సు కలవాఁడే మాల.

814 తాతఁగన్నతల్లి తన తండ్రిఁగనుతల్లి, తన్నుఁగన్నతల్లి తల్లితల్లి
తల్లిశూద్రురాలు తానెట్లుబాపఁడు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పితామహస్య మాతా చ వేమ! మాతాపితు స్తథా ।
స్వమాతా మాతృమాతా స్యుః శూద్రా విప్రః కథం స్వయమ్?॥

తా॥ తన్నుఁగన్నతల్లి, ఆ తల్లి తల్లి, తండ్రినిగన్నతల్లి, తాతనుగన్నతల్లి, తల్లులందఱును శూద్రులేనా? (జందెపుత్రాడులేనివారే) తానేద్విజుఁడు? (సంస్కారమన యజ్ఞోపవీతధారణకాదు. అంతశ్శుద్ధి మానవత్వముల నుండి దానవత్వమునకు దిగజారక దేవత్వమునకు నర్హుఁడగుట)

315 తనదుతల్లి వేశ్య తనయాలుమాదిగ, శ్రీపతికిగురువు వసిష్ఠుఁడరయఁ
దపముచేత ద్విజుఁడు తర్కింపఁగులమెట్లు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జననీగణికా వేమ! మాతంగీ చాత్మనస్సతీ ।
గురుర్వసిష్ఠ శ్శ్రీజానేః ద్విజశ్శక్త్యా కులేన కిమ్?॥

తా॥ తల్లి వేశ్య (ఊర్వశి) భార్య మాదిగ (అరుంధతి) ఇట్టి వసిష్ఠ మహర్షి శ్రీరామచంద్ర ప్రభువునకు కులగురువు, జ్ఞానగురువు. ఎంత తర్కించినను దపోమహిమచే ద్విజత్వముకాని కులముచేమాత్రముకాదు.

316 జాతివేఱులేక జన్మక్రమంబున, నెమ్మదిని నభవుని నిల్పవేని
నఖిలజనులకెల్ల నాతండెఘనుఁడయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జన్మక్రమేణ హృదయే వినా జాతివ్యవస్థయా ।
యది స్థాపయతే దేవం వేమ! సర్వేషు సోఽధికః ॥

తా॥ జాతి, మతము, గొడవకాక పుట్టినది మొదలు సత్కర్మలచే మనఃపారిశుద్ధ్యమునకుఁ బ్రయత్నించుచు నట్టి పరిశుద్ధ మనమునఁ బరమేశ్వరుని ధ్యానించుచు విజ్ఞానమునఁ దత్త్వము గుర్తెఱింగినవాఁడే జనులందఱిలోను ఘనుఁడుసుమా.

317 ఉర్వివారికెల్ల నొక్క కంచముఁబెట్టి, పొత్తుఁగుడిపి కులముఁబొలియఁజేసి
తలనుజేయిపెట్టి తగనమ్మఁజెప్పరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కులభేద మథఃకృత్య చైకపాత్రాన్నభోజినః ।
కృత్వా న్యస్య కరం శీర్షే వేమ! విస్రంభయ ప్రజాః ॥

తా॥ ప్రజలనందఱ నమైక్యపఱచి యొకే యొక కంచమునఁ దిను సోదరభావము కల్పించి కులములయంతరములు సమూలనాశనముఁ గావించి శిరస్సునఁ జేయియుంచి ప్రమాణముఁగావించి తత్త్వజ్ఞానమున నమ్మకము కుదురులాగునఁ జేయుము.

318 గట్టురాళ్ళఁదెచ్చి కాళ్ళక్రేళ్ళనుద్రొక్కి, కాసెయులులచేత గాసిఁజేసి
మొఱపరాళ్ళకెఱఁగు మొప్పెలనేమందు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆనీయ పర్వతశిలాః పాదై రాక్రమ్య సర్వశః ।
టంకై స్సంతక్ష్య యే వేమ! భజంతే తే జడాః ఖలు ॥

[illegible]
నుని యోగించి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
దొంగలు మనమునకు [illegible] [illegible]!

319 రాతిబసవనిని రంకుగా ద్రొక్కుచు, మాసిబసవనిని (పమ్ము) మంద్రు
బసవభక్తులెట్టి పాపులో! తలపోయ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శిలోపాణాం వేమ! [illegible] సమర్చయంతి [illegible]!
సత్యోగ్రాణాం ఘ్నంతి దండైః తద్భక్తాః ఖలు [illegible]॥

తా॥ మేము బసవభక్తులమని కొందరు అజ్ఞానులు సజీవమగు వృషభ
మును గాళ్ళను దన్ని, చేతుల గ్రుమ్మి బాధ పెట్టి రాతిసందికి పూజలు
చేయుదురు. ఇట్టి భక్తు లెట్టి పాపులో యోచించుము. మానవుని జీవసామ్య
మంతలి యసూయయే యిట్లు గావించుచున్నది కాబోలు!

320 మన్ను మెత్తికరిగి మతిరూపుగావించి, గుంటనింటఁ బూడ్చి గుఱుతునిలిపి
మనుజులెల్లఁగూడి మతిదేవుఁడందురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మృదా లోహాదినా వేమ! కృత్వా చ ప్రతిమాం నరైః।
గర్తే గృహే చ సంస్థాప్య దేవోయమితి కథ్యతే॥

తా॥ త్రొక్కిన మన్ననో కరిగిన లోహముననో యొక రూప
మేర్పఱచి ఆలయమున గుంటలోఁ బాతి యొక గుఱుతుఁబెట్టి దేవుఁడని
పూజింపఁగడంగుదురు. ఇదెంత యవివేకమో యోచించుఁడు.

321 తిరుమలకును బోవఁ దురక దాసరికాఁడు, కాశికేగ లంజె గతితకాదు
కుక్క సింగమౌనె గోదావరికిఁబోవ? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గత్వా తిరుపతిం మ్లేచ్ఛో న దాసః కాశికాం గతా।
రండా న సాధ్వీ వేమ! శ్వా న సింహో గౌతమీంగతః॥

తా॥ కాశికిఁ బోయినంత మాత్రమునఁ గులట పతివ్రత కానేరదు.
గోదావరికిఁ బోయినంత మాత్రమునఁ గుక్క సింహముగునా? అట్లే
మతనియమముల బద్ధుఁడగువాఁడును నెక్కడకుఁబోయినను మఱియొక
మతస్థుఁడు కానేరఁడు. తిరుపతి వెళ్ళినంతమాత్రమున తురక వైష్ణవ
మతస్థుఁడును మక్కా వెళ్ళినంతమాత్రమున దాసరి తురకయుఁగానేరఁడు.

322 కాశికాశియనుచుఁ గడువేడ్కఁ బోదురు, అందుఁగలుగుదేవుఁ డిందులేఁడె?
ఇందునందుఁగలఁడు హృదయంబులఁ జూచిన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాశీ కాశీతి మూఢా స్సర్వే పశ్యన్తి తత్రగాః ।
కిం నా స్తి హృదయే వేమ ! సర్వత్ర వర్తతే ॥

తా॥ కాశీ, కాశీ, యని పిలచుచు మిక్కిలి వేడుకతోఁ బోవుదురు. అందున్న దేవుఁ డిందుమాత్రము లేఁడా? మనహృదయము బాగుపడిన నిందును సంపూర్ణముగాఁ గలఁడు. వి॥ అనంతకర్మ శౌచం చ, జపయజ్ఞ స్తథైవ చ, తీర్థయాత్రాభిగమనం యావత్తత్త్వం నవిందతి (ఉ॥ గీత)

323 నీళ్ళమునుఁగ నేల? నిధుల మెట్టఁగ నేల?, మొనసి వేల్పులకును మ్రొక్క నేల?
కపటకల్మషములు కడుపులోనుండఁగా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుక్షిస్థితే పాపచయే గంగాస్నానై ర్నిధిప్రపాతైః ।
దేవతావందనై శ్చైవ కిం ఫలం వేమ ! చింతయ ॥

తా॥ కపటము మొదలగు కల్మషములు లోనఁబెట్టుకొని నీటిలో మునిఁగిననేమి ? నిధులఁ ద్రొక్కిననేమి ? ఎంతటి దేవతలకు మ్రొక్కిన నేమి ? కపటమునకుఁ దగిన ఫలితమును మాత్రమే యనుభవించును. వి॥ న దేవో విద్యతే కాష్ఠే న పాషాణే న మృణ్మయే, భావేహి విద్యతే దేవో తస్మాత్ భావోహి కారణమ్ ॥

324 పరఁగ జలకమాడి పట్టెనామముఁదీర్చి, నీరుకావిపంచె నెరయఁగట్టి
వారకాంతఁజూచి వ్రతమెల్లఁ దప్పురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్నాత్వోర్ధ్వపుండ్రం నిధాయ ధృత్వా కాషాయ మంబరమ్।
వేశ్యాం వేమ ! నరోఽన్వీక్ష్య విస్మరత్యఖిలంవ్రతమ్ ॥

తా॥ ఒకఁడు స్నానముచేసి యూర్ధ్వపుండ్రముల ధరించి నీరు కావి పంచెలఁ గట్టి తుదకు భోగస్త్రీనిఁ జూచి వ్రతనియమము మఱచి నీచాతినీచుఁడగును. వి॥ తావద్వివేకవిభవ స్తాపస్స న్మార్గవర్తనమ్ పుంసామ్, నిపతంతి దృష్టివిశిఖా యావన్నేందీవరాక్షీణామ్॥

325 సకలతీర్థములను సకలపుణ్యంబులఁ, దలలుగొఱుగఁగన్న ఫలముకలదె?
మంత్రిజలముకంటె మంగలిజలమెచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వతీర్థేషు యజ్ఞేషు శిరస్సంవపనాదృతే ।
న ఫలం తన్మంత్రజలాత్ వేమాంబష్ఠజలం ఘనమ్ ॥

తా॥ అన్ని తీర్థయాత్రాస్థలములందును అన్ని యజ్ఞప్రదేశములందును మంగలిచే తలలు గొరిగించుకొన్నఁ గాని ఫలితము లేదందురు. మంత్రజలముకంటె మంగలి జలమునకే పవిత్రత కలదా యేమి ?

326 పట్టుబట్టఁగట్టి పట్టనామముఁబెట్టి, వట్టి భ్రాంతిఁజెంది వైష్ణవుఁడయి
లొట్టెతాగియతఁడు లోకులఁజెఱచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! క్షౌమాంబరం ధృత్వా చోర్ధ్వపుండ్రం నిధాయ చ।
వైష్ణవోహమితిభ్రాంతో జనాన్వంచతి మద్యపః ॥

తా॥ పట్టుబట్టలఁగట్టి పట్టనామములఁబెట్టి లొట్టెత్రాగి నేను వైష్ణవుఁడనని భ్రాంతిఁజెంది లోకులను పాడుచేయుచున్నాఁడు.

327 బాపలన్న మాత్రఁ బరువుఁజూడరు, కానిపనులఁజేయఁ గడలుకొనరు
కులములెక్కయేమి? గుణమె ప్రధానంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న సహంతే తుచ్ఛకార్యం నాద్రియంతే ద్విజాఇతి ।
గణనా కా? కులస్యాత్ర వేమ! ముఖ్యో గుణః ఖలు ॥

తా॥ కానిపనులఁజేయుచు నేమము బ్రాహ్మణుల మన్నంత మాత్రమున నెవరును గౌరవించరు. గుణము ప్రధానముకాని కులముగొప్ప యెవరికావలెను ?

328 బ్రాహ్మణులకు సకలభాగ్యంబులీవచ్చు, గౌరవింపవచ్చుఁ గలియవచ్చు
జ్ఞానమొసఁగి జనులఁగడతేర్చునట్టివైన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞానం దత్వా యది జనాం స్తారయిష్యంతి బాడబాః ।
తేషాం దేయం మహాభాగ్యం సఖ్యం వేమాలి గౌరవమ్ ॥

తా॥ జ్ఞానమొసఁగి జనులఁదరింపఁ జేయువారైన బ్రాహ్మణులకే బోధకవర్గమనియెంచి సకల భాగ్యముల నీయవచ్చు. గౌరవించవచ్చు, కలియవచ్చు. లేకున్న వారివలనఁ బ్రయోజనమేమి ?

329 ఒరులకొఱకు భూమి నొదిగించువారును, అవనిపతికి వశ్యులైనవారు
పాలవంటికులమువారు కాపులెఱుంగ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! భూమిపతే ర్భృత్యా అస్యేభ్యో భూమికర్షకాః ।
క్షీరోపమకులోత్పన్నా ధన్యా స్సాంపాలకా భువి ॥

తా॥ కృషిచేయువారు, భూమినుంచి యాహార పదార్థములనుత్పత్తిఁ గావించి ప్రజలఁగాపాడువారు, ప్రభువునకుఁ బ్రభుత్వమునకు నండగా వశ్యులైనుండువారునగు కర్షకవర్గమే పాలవంటి పవిత్రము స్వచ్ఛము నగు తెగసుమా.

330 కసవు మేసెతినెడు పసరముఁదినువాని, మాలయండ్రుకాదె? మహిని నరులు
పట్టికోడిఁదిన్న బాపలటందురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తృణాశి పశుఖాదీ యస్స 'చండాల' ఇతీర్యతే ।
వేమ! కుక్కుటభోక్తారః కిం కథ్యంతే 'ద్విజా' ఇతి? ॥

తా॥ గడ్డితిను పశువును దినుటచే మాలయని బహిష్కరింతురు. కోడిని దినిన బ్రాహ్మణునిగా గౌరవింతురు కాబోలు!

331 పాలపిట్ట శకునఫలమిచ్చునందురు, పాలపిట్టకేమి ఫలముఁదెలియుఁ?
దనదు మేలుకీళ్ళు తనతోడనుండంగ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శాకునం శుభ ఫలం దత్తే క్షీరపక్షీతి కథ్యతే ।
కిం పక్షీ వేత్తి? వేమాహో! అస్త్యస్త్యేవ శుభాశుభే ॥

తా॥ తన మేలుకీడులు తనతోనుండుచుండ పాలపిట్ట శకునమిచ్చు నందురు. పాలపిట్ట కెటుల ఫలము తెలియఁగలదు?

332 పాడికాదు జగతి పంచాంగములు చెప్పి, కొంచెమైన బుద్ధినొంచలేక
బ్రహ్మమెఱుఁగకిట్లు పౌరోహితముఁజేయు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాజితాత్మాఽనాత్మజ్ఞః వృథా పంచాంగజల్పనైః ।
పౌరోహిత్య కరశ్చేత్తత్ భవే దనుచితం భువి ॥

తా॥ కొంచెమైనను బుద్ధిని నడుపునఁ బెట్టలేక బ్రహ్మపదార్థముఁ దెలియఁజాలక యేవేవో పంచాంగములఁ జెప్పుచు నిట్లు పౌరోహిత్యముఁ జేయుచుండుట తగనిపని.

333 ద్విజకులంబునందుఁ దేజరిల్లుచుఁబుట్టి, తాఁదరించి యొరుల దాటఁజేయ
లేనియాతఁడున్న లేకున్ననొక్కటే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భూత్వా ద్విజకులే తీర్ణః స్వయం నాన్యాం శ్చ తారయేత్।
య స్తేన వేమ! కో లాభో జీవితేన? మృతేన వా? ॥

తా॥ ద్విజకులమునఁ బుట్టి బ్రాహ్మణుఁడనని చెప్పికొనుచుఁ దాను దరించలేక యొరులఁ దరింపఁజేయలేక యుండువాఁడున్నను లేకున్నను నొక్కటే. వి॥ వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞో విప్రస్సర్వత్ర పూజ్యతే, అనధీత శ్రుతి ర్విప్రః సభామధ్యే న శోభతే ॥

334 ఐదువ్రేళ్ళబలిమి హస్తంబుపనిజేయు, నందొకటిదుంపిన బొందికచెడు
స్వీయుఁడొకఁడువిడినఁ జెడుఁగదా తనబల్మి?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పంచాంగుళిబలా ద్వేమ! కర్మాణి కురుతే కరః ।
నైకో నాఽపి తథైకేన వినా హ్యేతి స్వకం బలమ్ ॥

తా॥ అయిదుబ్రేళ్ళ బలిమిచేతనే హస్తము పనిఁజేయుచుఁగాని యం దొకటి విడిపోయిన పూర్ణస్థితి పొందిక కుదురదు. అట్లే కావలసినవారిలో నొకఁడు విడిపోయిన సాంఘికబలము చెడుసుకదా ?

335 సోమలతలరసము సోలలకొలదిని, త్రావి మిగులఁ దామె చేవటందు
క్రతుఫలంబు కంఠగతము గుఁగాబోలు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! ప్రస్థమితం భూరి పీత్వా సోమలతారసమ్ ।
ధన్యంమన్యా శ్చరంత్యాహో! కంఠస్థం కిము తత్ఫలమ్? ॥

తా॥ సోమలతల రసము (లిప్పలీగెల సారా) సోలలకొలది త్రాగి నేనుసోమయాజిని నేనే ఘనుఁడనసును. యజ్ఞఫలితము సుద్యపానముననే కంఠగతమయినది కాఁబోలు ? వి॥ లోకే వ్యవాయామిషమద్యసేవా నిత్యాస్తు జంతో ర్నహి తత్ర చోదనా, వ్యవస్థితి స్తాసు వివాహయజ్ఞ సురాగ్రహై రాసునివృత్తి రిష్టా (భాగవతము) ప్లవా హ్యేతే అదృఢా యజ్ఞరూపా, అష్టాదశోక్త మవరం యేషు కర్మ (ముండకోపనిషత్)

336 సముదయంబునందు సర్వమొక్కటియైన, వైరమొకపదెట్టివారలైన
హెచ్చుతగ్గులందు నేర్పడుగా హాని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వస్మిన్ ప్రాంపితే హ్యైక్యం సంఘాతే నాస్తి శాత్రవమ్।
న్యూనాధిక క్రమే వేమ! వైరం హాని శ్చ జాయతే ॥

తా॥ అందఱు నొకచేయను సాముదాయిక భావమున విరోధమంత రించును. ఇఁక హెచ్చు తగ్గుల యంతరముననే హాని యేర్పడును.
వి॥ యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని ఆత్మైవాభూ ద్విజానతః, కో మోహ స్తత్ర క శ్శోక ఏకత్వ మనుపశ్యతః (ఈశావాస్యోపనిషత్తు)

387 వేషధారినెపుడు విశ్వసింపఁగరాదు, వేషదోషములొకవిధమె యగును
రట్టుకాదె మున్ను రావణువేషంబు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న విశ్వసే ద్వేషధరం వేషదోషా సమా ఖలు ।
పురా వేషో రావణస్య వేమ! హానిప్రదోనను ॥

తా॥ వేషధారిని నమ్మకూడదు. వేషము, దోషము, రెండును సమానమైనవే. పూర్వము రావణాసురుని వేషమునమ్ముటచే సీతామహాసాధ్వి కెట్టి కష్టములు సంభవించినవి ?

388 ఊపిరున్నయపుడె యుపదేశమందుము, రూపుమాయు నెపుడొ రూఢిగాను
బాపఁడైననేమి? బడబాగ్ని మ్రింగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాణే స్థితే సోపదేశో భవ ప్రాణః కదా నన ।
నశ్యే ద్వేమ! బ్రాహ్మణోఽపి కిం గ్రసేత్ బడబానలమ్? ॥

తా॥ ఊపిరియున్నయపుడే తరుణోపాయ మాలోచించుము. లేకున్న నెపుడో యీ దేహము రూపుమాయఁగలదు. ఎవడైననేమి ? బ్రాహ్మణుఁడైనంత మాత్రమున బడబాగ్ని మ్రింగఁగలఁడా ?

339 శూద్రయువతికొడుకు శుద్ధాంతరంగుఁడై, వేదవేద్యమైన పాదుఁదెలిసి
బ్రహ్మపదవిఁగన్న బ్రాహ్మణుఁడేకదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! శుద్ధాంతరంగస్సన్ శూద్రాపుత్రోఽపి మర్మవిత్ ।
యది బ్రహ్మపదం వేత్తి స బ్రాహ్మణ ఇతీర్యతే ॥

తా॥ శూద్రస్త్రీకి జనించి పరిశుద్ధాంతరంగుఁడై వేదవేద్యమగు పరబ్రహ్మము గుర్తెఱింగి బ్రహ్మపదవిఁగన్న బ్రాహ్మణుఁడే సుమా:

340 బ్రాహ్మణునకు మ్రొక్కఁ బలుదీవెనలొసంగు, నాత్మశుద్ధికలుగు నాతఁడైనఁ
గలుగునన్ని కామి కంఠశోషయెసుమీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నమస్కృతో వేమ! విప్రో దదాతి భృశ మాశిషః ।
యద్యాత్మశుద్ధ స్తా స్సర్వాః నోచేత్స్యాత్ కంఠశోషణమ్॥

తా॥ ఆత్మశుద్ధి కలుగు బ్రాహ్మణునకు నమస్కరింప నతఁడొసంగిన యాశీస్సులును వృథా కావు. లేకున్న కంఠశోషకాని మఱొండు కాదు.

341 బాపఁడైన నేమి? భక్తుఁడైన నేమి?, యతియునైన నన్యుఁడైన నేమి?
ఇన్నియైన వెనుక నినజుండు పనిదీర్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
భవతు బ్రాహ్మణో భక్తో యోగీ వా చేతరోఽపివా।
సర్వేఽప్యేతే తతో వేమ! హన్యంతే సమవర్తినా॥

తా॥ బాపఁడగుఁగాక భక్తుఁడగుఁగాక యతియగుఁగాక మఱి యొకఁడగుఁగాక కాలుఁడు తనపనికిఁ గనిపెట్టుకొనియే యుండును.

342 // కల్లుద్రాగువాని గల్లుమ్రిప్పవరాదు, కల్లలాడువాఁడె కల్లుమ్రిద్పు
నిజముఁబల్కకున్న నీచచండాలుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
నాధమో మద్యపాయీ స్యాత్ అధమోఽనృతభాషకః।
న బ్రూతే వేమ! యస్సత్యం స చండాల స్సః॥

తా॥ కల్లలాడువాఁడు త్రాగుబోతుకాని కల్లుత్రాగువాఁడు కాడు. నిజముఁబలుకనియతఁడే నిజముగ చండాలుఁడు.

343 దాసరనఁగవచ్చు వేషమ్మునైనను, జంగమనఁగవచ్చు లింగమున్న
బాపఁడనఁగరాదు పదివేలనైనను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
బహుధా దాసతావాప్తిః లింగవాన్ వేమ! జంగమః।
న వాప్య బ్రాహ్మణ్యం తథా సహస్రశః॥

తా॥ లింగమున్న జంగమునగును. ఊర్ధ్వపుండ్రములున్న దాసరనగును, పదివేలఁజెప్పనిమ్ము. సాపాస్యుని బ్రాహ్మణుఁడనుటమాత్రము కూడదు.

344 దర్శనములయందు భరవణ్మతములందు, వర్ణమాశ్రమముల వదలకెపుడు
తిరుగుచున్నవాఁడు ధరణిని నజ్ఞాని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
దర్శనేషు మతేష్వపి వేమ! వర్ణాశ్రమేషు చ।
నిత్యసక్తో య శ్చరతి స స్యా దజ్ఞానవాన్ భువి॥

తా॥ ఆఱుమతములని, ఆఱుదర్శనములని, నాలుగు వర్ణములని నాలుగాశ్రమములని వదలకుండే మూఢత్వమునఁ దిరుగువాఁ డజ్ఞాని.

345 టీకవ్రాసిన శ్లోకములు పెద్దలు, లోకమంత చెప్పి యేకమనుచుఁ
గాకులట్టిజనులు కానరీమర్మమ్ము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

లోకే౽నేకే బుధా వేమ! టీకాకృత ఇవాబ్రువన్ ।
ఏకం బ్రహ్మేతి తన్మర్మం కాకాంభా న విదుర్జనాః ॥

తా॥ పెద్దలు లోకమంతయు నేకమేయని స్పష్టముగా నొక్కి వక్కాణింప కాకులవంటి యజ్ఞానులీ మర్మమేల కానరో తెలియకున్నది.

346 జాతిమతములందు జనులెల్లబద్ధులై, భావపాశమునందుఁ బ్రాలుమాలి
చచ్చిపుట్టుచుందు రజడమతులై భువి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! జాతిమతైర్బద్ధా శ్చాలసా భావసంగ్రహే ।
జాయంతే చ మ్రియంతే చ మానవా జడబుద్ధయః ॥

తా॥ జాతియని మతమని జనులందఱుఁ గొంతగొంత యావరణమున యథార్థము తెలిసికొనఁజాలక బద్ధులగుచున్నారు. అట్టి యజ్ఞానులిట్లే చచ్చుచుఁ బుట్టుచు దగ్ధపర్వాలై వెతల నొందుచుందురు.

347 గుడులు దేవతలని గుర్తులుగావింతురు, ముక్తిబాటలనుమ మూర్ఖనేల?
మొప్పెలకనుదారి మఱియుంగఁజూపిరి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దైవతాన్యాలయానీతి చిహ్నం కుర్వంతి వేమ! యే ।
తద్విప్రసిద్ధయాలం తైః మూర్ఖాణాం దర్శితాగతిః ॥

తా॥ ముక్తిబాటలు గుడులని దేవతలని యేవేవియో గుర్తులుగావింతురని యెందుకు మూలిగెదరు! మూర్ఖులకు మొదట భక్తిమార్గములవడుటకే వారట్లుగావించిరి.

348 బట్టలట్టులరవ ఫలమేమికలదయా, అంమసార్థకంబుఁ జెందకున్న
విన్నవారు వారి వెఱ్ఱులుగాఁజేంతురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది పాఠితా నార్థా సఖిలా శ్రుత్వాహేతురవైః ।
వాగ్భిః కిం? వేమ! మన్యంతే తా నున్మత్తాన్ జనాఅపి ॥

తా॥ బట్టలపట యథార్థముఁ దెలియని చదువు పలికినంత మాత్రమున నేమి ఫలము? విన్నవారు వారిని భ్రాంతసులని, యింగితజ్ఞానశూన్యులని, వెఱ్ఱివారని భావించుటకే యుపయుక్తమగును.

349 ప్రకటముగ నింతలోకమందున గుంటి, పల్లెముత్త(డెన్న(బరమగుణుడు
అన్నదానమునను హరిభక్తిచేతను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
హరిభక్త్యాన్నదానేన లోకేఽస్మిన్ సకలేఽపి చ ।
స్యాద్గుంటుపల్లీముత్తాఖ్యో గుణవాన్ వేమ ! సర్వశః ॥
తా॥ ఇంత లోకములోను అన్నదానముచేత హరిభక్తిచేత మంచివా(డనిపించుకొనుటచే గుంటుపల్లిముత్త(డే శ్రేష్ఠుడు.

350 ఋగ్యజుస్సులెఱి(గి యోగ్యతలేకున్న, విప్రు(డైన నెట్లువిహితుడగును?
భర్తకల్గి యన్యభావింపతివలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
వేమర్గ్యజుర్వేదినోఽపి నోచితో యస్య విద్యతే ।
స విప్రోఽపి కథం పూజ్యః? జారేవ స్త్రీ సభర్తృకా ॥
తా॥ భర్త కలిగియు నన్యుని భావించు స్త్రీవలె, ఋగ్యజుస్సా మాది విద్య లభ్యసించియు యోగ్యతలేకున్న బ్రాహ్మణు(డైనను నెట్లు గౌరవింప(బడ(గల(డు ? శ్లో॥ యథా కాష్ఠమయో హస్తీ యథా చర్మమయో మృగః, యశ్చ విప్రోఽనధీయాన స్త్రయస్తే నామధారకాః, యోఽనధీత్య ద్విజో వేద మన్యత్ర కురుతే శ్రమమ్, స జీవన్నేవ శూద్రత్వ మాశుగచ్ఛతి సాన్వయః॥ (మనుస్మృతి)

351 మూఢభక్తిచేత ముక్కంటి(బూజింప, మున్నుబోయనరు(డు ముక్తి(డాయె
పూజకేమి? తనదు బుద్ధి ప్రధానంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
మూఢభక్త్యా శివం వేమ ! సంపూజ్య తాం కిరాతకః ।
ముక్తోఽభూత్ పూజయా కిం వా? స్వబుద్ధి స్తత్ర కారణమ్॥
తా॥ మూఢభక్తిచేత ముక్కంటిని బూజింప బోయవా(డు ముక్తి(గాంచెను. వాని పూజావిశేష మేముండు? అందుకు వాని బుద్ధియే ప్రధాన కారణమైనది.

352 కొండ దండిమామ కొండకూతురె యాలు, కొండ మేటివిల్లు కొండయిల్లు
కొండవంటి దొరయు గుండయిపోయెను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
శ్వశురస్తు గిరి ర్వేమ ! భార్యాపి గిరినందనీ ।
గిరిర్ధను ర్గిరిర్గేహం గిరితుల్యః శిలోఽభవత్॥

తా॥ కొండ (హిమవంతుఁడు) మామగారు. కొండకూతురు (పార్వతి) భార్య. కొండ (మేరుపర్వతము) ధనుస్సు. కొండ (రజతాద్రి) నివాసము. ఇట్టి కొండవంటి గొప్పదేవుని నైరము గుండ్రాతిని (లింగాకారమును) చేసి కూర్చుండఁబెట్టిరిమి.

353 విష్ణుభక్తులెల్ల వెలిబూదిపాలైరి, వాదమేల? మతవిభేదమేల?
తెలియ లింగధరులు తిరుమణిపాలైరి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వాదైః కిం? మతభేదైః కిం? భస్మస్నాతా హి వైష్ణవాః ।
తథా లింగధరా వేమ! [illegible] త్రికామయాః ॥

తా॥ విష్ణుభక్తులు భస్మమును [illegible] తుదకు దహనసంస్కారమున భస్మమగుచున్నారు. లింగధారులు తిరుమణిని (మన్నుమట్టిని) పాలనఁ జేసి తుదకు ఖననసంస్కారమున మట్టియగుచున్నారు. ఇఁక వాదము లెందుకు? మతభేదము లెందుకు?

354 బొమ్మమాయ కొలువు [illegible] కి వేట, [illegible] ట్రటం బ్రతుకు [illegible] తెవులా?
అమ్మవారిపేర నంపలుఁ [illegible], విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] బలిం కురు ।
[illegible] క్తయే ॥

తా॥ [illegible] వాని వేటవెయ్య వలెనంటిరు. [illegible] వానిఁ [illegible] తెలియుచున్నది. అమ్మవారిపేర [illegible] ?

355 మనసునదయలేని మాలకొడుకున్, [illegible] యున్న పరిజనుఁ జేటునిజము
[illegible] మంటిరు [illegible] వినురవేమ॥

[illegible] ।
[illegible] తా ॥

తా॥ మనస్సున దయలేని [illegible] యున్న పరిజనుఁ జేటుమూడుటనిజము. [illegible] గుర్తించుచుండుదు.

356 తగవుఁదీర్చువేళ ధర్మంబుఁదప్పిన, మానవుండు పాపమానియుండు
ధర్మము తెపలికిన దైవంబు కోపగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న్యాయోద్ఘాటనవేళాయాం యది ధర్మం త్యజే న్నరః।
పాపీ స్యా ద్వేమ! తద్దైవం సాహాయ్యం ధర్మవాదినః॥

తా॥ తగవుఁ దీర్చునప్పుడు చాల ధర్మముగఁ బ్రవర్తింపవలెను. ధర్మముఁ దప్పి చరించిన పాపి యగును. ధర్మమార్గము వదలకున్న దైవముకూడ సహాయకారి కాఁగలఁడు.

357 భావలాడకున్నఁ బరులు మెచ్చరు కాన, భావలాడవలయుఁ బరువుఁ జూచి
భావపరువు తెలియఁగఁ బరమాత్ముఁ డెఱుఁగును, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అబ్రువంతం నరం వేమ! న శ్లాఘంతే తతో బుధః।
ప్రతిష్ఠార్థ వదేన్నిత్యం భావాన్ ప్రముఖ్యాపి చ్ఛివః॥

తా॥ మాట్లాడ కూరకున్న నెవ్వరును మెచ్చరు కాన మంచిమాటలని తలఁచినవే పలుకవలెను. తరువాత మాటల యొక్క గౌరవాగౌరవము లా పరమాత్మకే తెలియఁగలదు.

358 వావివర్తనలును వరుసలు మర్యాదఁ, దప్పినడిచెనేని దగులుఁ గీడు
వదలదెపుడుఁ బాపు వందురఁ దప్పదు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

మర్యాదాక్రమ ముల్లంఘ్య చరేద్యది విపద్భవేత్।
సదా నాపైతి సా వేమ! దుఃఖం చ న నివార్యతే॥

తా॥ వావులు వరుసలు నియమములు మర్యాదలు మీరి సంచరించినఁ గీడు తగులక మానదు. తరువాత [illegible] బాధముండదు.

359 హింసఁజేయకుంటయే ముఖ్యధర్మంబు, ప్రాణిఁజంపితినెడువారికన్న
నావుపసువుఁ దినెడి చండాలుఁడే మేలు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible] ! ప్రా[illegible]ః।
[illegible]॥

తా॥ హింస చేయకుండుటయే పరమ ధర్మము. "అహింసా పరమో ధర్మః" [illegible] మాంసము తిను చండాలుఁడు మంచివాఁడు కాఁడా?

360 వేముఁడిట్లు చెప్పె వేలపద్యంబులఁ, దప్పు లెన్నియున్న నొప్పుచుండు
తత్త్వపడకఁ దిద్దుకొందు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వేమ ప్రోక్తేషు పద్యేషు సంతు దోషా స్సహస్రశః ।
తథాపి గుణసంవాస్తే వేమ ! ప్రాప్నుహి ధీరతామ్ ॥

తా॥ కంగారు పడక ధైర్యమువహించి స్థిరబుద్ధితో నాలోచించిన వేమనయోగి చెప్పిన వేలకొలది పద్యములయందును నేదైనఁ దప్పుగాఁ దోచినను తుద కందుండునది యొప్పేకాని తప్పయి యుండదు.

సాంసారిక విభాగము

361. కూటికి నెడబాసి కూర్చున్న మనుజుఁడున్, కొలదులఁగనుఁగొన్న వెతలఁజిక్కి
చెలఁగి యగ్నిఁజూచు శలభంబుచాడ్పున, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అన్నచింతాజ్వరార్తోఽపి వేమాన్యోఽన్య పుమాం స్త్రియః ।
జ్వలంతం జ్వలనం దృష్ట్వా పతంగఇవ ముహ్యతి॥

తా॥ అగ్నినిజూచి భ్రమించి యందుపడి తగులఁబడుమిడతవలె కూటికి గతిలేని యసమర్థుఁడును స్త్రీ మోహమునఁ జిక్కి పలుబాధ లనుభవించు చున్నాఁడు, వి॥ అహాహా! గహనో మోహమహిమా॥ (భర్తృ)

362 / ఎవ్వరిగుణములును నేమన్నమానవు, చక్కఁజేయరాదు కుక్కతోఁక
గడుసురాలు మగనిగంపఁబెట్టియు నమ్ము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వగుణా న నివర్తంతే,శ్వపుచ్ఛం యాతి నార్జవమ్ ।
సాగల్భా వేమ! నిక్షిప్య విక్రీణాతి పిటే పతిమ్ ॥

తా॥ కుక్కతోఁక సరిచేయుట కెట్లసాధ్యమో యట్లే యెవరెవరి సహజనీచగుణములును సరిచేయ నసాధ్యమైనవే. ఎన్ని పతివ్రతానియమములు విన్నను సొకార్కుక్క గడసరిది భర్తను గంపలోఁబెట్టి యమ్ముటకే ప్రయత్నించును కదా ?

363 అంగమెల్లవదలి యటుదంతములునూడి, తనువునుదిమిచేతఁ దఱచు వణఁక
ముప్పుతిప్పలఁబడి మోహంబువిడువఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేహే జర్జరితే వేమ! దంతేషు గళితేష్వపి ।
జరయాంగే వేపమానేఽప్యార్తో మోహం న ముంచతి ॥

తా॥ ధనమును సంపాదించుటకుఁ దగిన మార్గము, మునుఁబడిన ధనమున కధికమెంతగా సంపాదించి ... ప్రయత్నము సాగించుచున్నను మానవుఁడు మోహము మార్గమును విడువఁజాలకున్నాఁడు.

364 ఆడువారిఁగన్న నర్థంబుఁగొనఁగన్న, సారమైన రుచుల చవులుఁగన్న
అయ్యగార్లకైన నాశలు పుట్టవా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతాం చ కనకం దృష్ట్వా వేమ! సారాన్వితాన్ రసాన్।
గురూణామపి చార్యాణాం ద్రాగాశా న భవంతి కిమ్?॥

తా॥ ఆడువారిని ధనమును మంచి రుచులుగల పదార్థములను జూచిన నెట్టి ప్రముఖునికైనను నాశ పుట్టక మానదు. వి॥ చిత్వా మోహము యీం ప్రమాదనుదిరా ము... ॥ వినా ... మృగశాబాక్ష్యా తమోధూత మిదం జగత్॥ ...॥

365 స్త్రీలసుఖముఁజూచి చిత్తంబు నిలుకడ చేయనిమనుజుండు చెడునిజంబు
పిటిగట్టుమ్రాను కెప్పుడుఁజలనంబె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్త్రీసుఖం ప్రేక్ష్య యశ్చిత్తం నిగ్రహీతుం న శక్నుతే।
స నశ్యతి ... వేమ! నదీతీరద్రుమో యథా॥

తా॥ ఏటిగట్టునున్న చెట్టు కెప్పుడైన కూలుటకుఁ బ్రమాదము కలుగకమానదు. అట్లే స్త్రీసుఖముఁగాంచి మనస్సును నిలుపుకొనలేని మానవుఁడెన్నటికైనను ... ...

366 కూలినాలిచేసి గుంజాఫలనిఁ ... తెచ్చినట్టి నాలు మెచ్చనేర్చు
లేమిఁజిక్కు విభుని వేమారుఁదిట్టును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృత్వా ... ధర్తి చేత్।
... వేమ! నిందతి నిర్ధనమ్॥

తా॥ కూలినాలిచేసి ... ఆహారము చేసి తెచ్చినట్టు మన్న భార్య ... ... లేని దరిద్రిముతో బాధపడుచున్న భర్తను ... పెట్టి వేధించుచు నేయుండును.

367 కష్టివానికైన ... ... బహుదరోగికైన
స్త్రీలఁజూచినపుడు చిత్తంబు రంజిల్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉన్మత్తః స్యాత్తు వేషస్థో రోగిణో యోగినోఽపివా ।
యోషితాం దర్శనే వేమ! ద్రవీభవతి మానసమ్ ॥

తా॥ వెఱ్ఱివాఁడగుఁగాక వేషధారియగుఁగాక రోగియగుఁగాక యోగియగుఁగాక యెట్టివాఁడైన స్త్రీలఁజూచినప్పుడు చిత్తము చలించకమానదు. వి॥ కంస వశీకురుతే భువి రామా (భర్త్రు)

368 గుణవతియగుయువతి గురుముదక్కఁగనుండుఁ, జీకటింట దివ్వెచెలఁగురీతి
దేవియున్నయిల్లు దేవార్చన గృహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యువతీ యా గుణవతీ వేమ! తత్సద్మ రాజతే ।
సా దీపికా తమోగేహే తస్య దేవార్చనాలయమ్ ॥

తా॥ గుణవంతురాలగుభార్య యున్న యిల్లు చీకటింటిలో దీపము వలె ప్రకాశించును. అట్టియిల్లు దేవతార్చనగృహామువలె పవిత్రమైనది.

369 మగనికాలమందు మగువకష్టించిన, సుతులకాలమందు సుఖము నొందు
కలిమిలేమి రెండుఁగల సెంతవారికిన్,విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భర్తృకాలే వేమ! కష్టం యది ప్రాప్నోతి మానినీ ।
పుత్రకాలే సుఖం భుఙ్క్తే సకలం సుఖదుఃఖగమ్॥

తా॥ కలిమి లేమి యెంతవారికైనఁ గలవు. కాన మగనికాలమందు భార్యకష్టించినఁ సుతులకాలమందైనను సుఖ మొందఁగలదు.

370 దొంగతనము లంకు దొరకనియుండుజగతి, లంకులాడి కింట శంకపుట్టు
దొంగకన్న లేవెలుం దొప్పకానఁట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చోరత్వం వేమ! జారత్వం వ్యాప్తి మేతద్ద్వయం భువి ।
జారాయా స్తు గృహే శంకా చోరత్వా చ్చోరస్య నేష్యతే ॥

తా॥ దొంగతనము లంకుతనము రెండును గొంచె మెంచుమించు సమానములైనవే. మంచివారికిటువనికిరాదు. లంకుతనంతనముఁ గల్గించు పెన్నెల దొంగకష్టము కాన్నస్తే సుఖముఁగల్గించు దినయిల్లును లంకులాడి కిష్టముకాదు.

371 / ఆపదందుఁజూడు మాగసిబంధుల, భయమునేళఁజూడు బంటుగుణము
పేదపడినవెన్క పెండ్లాముగతిఁజూడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బంధూన్ విపది వీక్షస్వ భటస్యాపి గుణం భయే ।
సంప్రాప్తే వేమ! దారిద్ర్యే గతిం పత్న్యా విలోకయ ॥

తా॥ బంధువుల యాదరణయెట్టిదో యాపదసమయమునఁ జూడుము. సేవకునిగుణమెట్టిదో భయసమయమున చూడుము. పెండ్లాముప్రేమ యెట్టిదో పేదఱికమునఁ జూడుము.

372 మగఁడు మదనుఁడైన మంచికాపురమైన, సహజ మేలమాను? జారకాంత
పాలుఁ ద్రావుకుక్క పడిపడిపోవదా? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పతి ర్మన్మథతుల్యోఽపి సన్సౌఖ్యాయాపి జీవితః ।
నాశ త్యుత్పత్తి నైసర్గ్యం యథా శ్వా వేమ! దుగ్ధపః ॥

తా॥ పాలుపోసి పెంచుచున్నకుక్కయైనను నేదో మునిగిపోయినట్లు వెంటనే పడిపోవును. అట్లే మన్మథునివంటి మగఁడైనను మంచికాపురమైనను జారిణి తనసహజమును మాత్రము విడఁజాలదు.

373 పురుషుఁ డేలుఁగాంపు భూపతిఁ జేటు, అఖిలనిందలకును నాలయంబు
పరపురుషగమనము పతివ్రతనరకంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది వేత్తి పతి స్త్రీంది విభుః పతి సాపరాధ ।
సర్వనిందాస్పదం వేమ! కౌలట్యం నిరయో ఖలు ॥

తా॥ భర్తఁ దెలిసినఁ జంపును. ప్రభువునకుఁ దెలిసిన ప్రమాదము. అన్ని నిందలకుస్థానము. ఇట్టి పరపురుషభార్యాంతి స్త్రీకి ప్రత్యక్షనరకముసుమా.

374 ఆలిపంచలేక యధమత్వమునఁ గుండి, వెనుకఁ జంతుననుట వెర్రితనము
చెట్టుముదురనిచ్చి చిదిమినఁబోవునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పతికర్తు మశక్తః స్త్రీణాం పశ్చా ద్విసృజతి క్షణాత్ ।
వృద్ధః ప్రవృద్ధో హి సత్వై ర్ఛేత్తుం కిం వేమ! శక్యతే? ॥

తా॥ చెట్టునుముదరనిచ్చి గిల్లుదునన్నఁ బోవునా? అట్లే భార్యను నదుపునఁ బెట్టలేక యధముఁడై యెప్పుడో ముందునకుఁ బెట్టుదుననుట వెర్రితనముసుమా.

375 ఆలుమగనిమాట కడ్డంబువచ్చెనా, ఆలుకాదు వాని ప్రాలుకాని
అట్టిగూలి విడిచి యడవినుండుట మేలు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యాంతిక్రామతి పత్యుక్తిం స సా భార్యా హ్యాసద్గుణా ।
లలాటలిఖితం వేమ! తాం త్యక్త్వా విపినం వ్రజేత్ ॥

తా॥ ఆలు మగనిమాట కడ్డముతగులుసదియైన నది యాలుకాదు వానితలవ్రాలు. అట్టిభార్యనువిడచి యడవిలోనుండుటే సుఖప్రదము.

376 మాటవిననియాలు మగనికిమృతియౌను, ఓరపడగసర్ప మొంటిగృహము
తనకుఁగానియాలు దానవురాలయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భార్యాత్వవశ్యా పత్యుస్స్యాత్ మృతి ర్దంశోద్యతః ఫణీ ।
దేవోపిష్టా పిశాచీ చ రాక్షసీ హ్యాత్మవైరిణీ ॥

తా॥ మాటవినిపంచుకొననియాలు మగనికిమృత్యుదేవత. కఱచుటకు సిద్ధముగపడగనెత్తిపట్టిన క్రూరసర్పము. వంటసంటిపెట్టుకొనియుండు దయ్యము. సొత్తు తనకుఁగాను నపహరించిన రాక్షసి.

377 ఓజమాలుపొలఁతి యోషిమూడలచేటు, పోటుకేడలుబంటు కూటిచేటు
పనికిమాలుతొత్తు బత్తెంబుచేటురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అసతి కుల్యనష్టస్స్యాత్ భటో భీతోఽన్న నష్టయే ।
భృతి నష్టాయ భవే ద్వేమ! దాసీ కార్యేషు కృత్రిమా ॥

తా॥ పనికిమాలినభార్య కులిచెడుగ. యుద్ధమునకు బెదరుభటుఁడు భోజనముచెడుగ. పనిచేయనిదాసి ధనవ్యయము చేయుగ.

378 కల్లలాడువాని గ్రామకర్తయెఱుంగు, సత్యమాడువాని స్వామియెఱుఁగు
పుక్కిటిండిపోతుఁ బెండ్లామెఱుంగురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మిథ్యాభిభాషిణం వేత్తి గ్రామణీ స్సత్యవాదినమ్ ।
స్వామీ వేత్తి తథా వేమ! భార్యా పేత్యతిభక్షకమ్ ॥

తా॥ అబద్ధములాడువానిసంగతి గ్రామమునిఁడు దెలియును. నిజమాడువానిసంగతి యజమానికిఁ దెలియును. తిండిపోతుమగనిసంగతి పెండ్లామునకుఁ దెలియును.

379 కలిమికలిగినేని గాముఁగాఁ జూతురు, లేమిచేతఁ జిక్కి లేవలేని
మదనునంటిసుగుని మాలఁ గాఁ జూతురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సంపన్నం సుమిం కామం మన్యంతే వేమ! యోషితః ।
విపన్నం కామసదృశం చండాలమివ నిర్ధనమ్ ॥

తా॥ కలిమికలిగినమగని కురూపియైనను మన్మథునివలె భార్య చూచును. లేమికలిగిన చక్కదనములేని మన్మథునివంటి మగనినైన మాలఁగాఁ (అంటరానివానినిగా) [illegible]చును.

380 ఏటులకనుల కెంతో విభ్రమమైయుండు. సాటిలేని పొలఁతి చక్కఁదనము
కంటిలోనిపాప [illegible]నఁదగూ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ [illegible]
[illegible] (ప్రక్షిప్త)

381 గురువనఁగను బ్రహ్మ[illegible], [illegible]
గురుఁడు [illegible] గుర[illegible]ఁడే మురా!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ [illegible]
[illegible]

382 తీపిమాటఁ జేపి [illegible], [illegible] బసిఁడితీపి
పనిఁదీర్న [illegible] మాటలుతీపి, [illegible] వినురవేమ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ [illegible] (ప్రక్షిప్త)

383 పసులతోన[illegible], [illegible]
[illegible] మాటలతో[illegible], విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥

తా॥ పనసతొనలకన్నను పంచదారకన్నను పట్టుతేనెకన్నను జున్ను కన్నను చెఱకురసముకన్నను ప్రియురాలిమాట అధికతమమగుతీపిసుమా.

384 కొమ్మదిమ్మరైన దిమ్మరులనెకోరు, సరసవిటుల నేలసమ్మతించు?
పేడఁదినెడిపురుగు బెల్లమే మెఱుఁగురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జారాస్త్రీ కాంక్షతే జారాన్ సరసాన్ వేమ! నేచ్ఛతి।
గోమయాశీ కృమి స్స్వయ్యా కిం వేత్తి మధురం గుడమ్?॥

తా॥ పేడఁదిను పురుగునకు బెల్లపురుచి తెలియనేరదు. అట్లే చెడు జారిణియుసరసవిటులను గోరక మర్వ్రసనలోలురగునీచవిటులనేకోరును.

385 కుక్కయేమెఱుంగు గుగ్గిలంగజంగంబుఁ బిక్కయొడిసిపట్టి పీకుఁగాని
సంతపాకతొత్తు సన్యాసినెఱుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కిం వేత్తి శివభక్తం [illegible] జంఘా మాకృష్య దంశతి।
అప [illegible] రీ [illegible] తా [illegible] వేమ! కిం వేత్తి యోగినమ్?॥

తా॥ సంతలో [illegible] పేకొని వ్యభిచరించు దానికి సన్యాసి ప్రవర్తన మేమి తెలియగలదు? లింగధారియైన [illegible] ముసనున్న మహానీయుఁడగు జంగముపేమని [illegible] తెలియగలదా? పిక్కపట్టి పీకుటయే దానికి తెలియును.

386 తనదుస్వపతితోడఁ దగనాయకునితోడ, నగ్నితోడఁ బరునియాలితోడ
హాస్యమాడుకొన్నఁ బ్రాణాంతకరము సుమ్ము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] సంయుక్తం [illegible] పరభార్యయా।
[illegible] వేమ! [illegible] ప్రాణాంతకం నృణామ్॥

తా॥ ప్రభువుతోను, ఆయుధముతోను, అగ్నితోను, పరునిభార్యతోను హాస్యమాడుట ప్రాణాంతకమగును జుమా!

387 తరుణి సొగసుగాని దనయోనిగన్నను, మరునికేళిలమించి మనముజాఱు
పాపజాతిమనముఁ బట్టంగరాదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అస్వీయస్య సుందరస్ఫురత్ మపిస్యాత్ స్త్రీస్మరార్దితా।
మానసం వేమ! పాపిష్టం నిగ్రహీతుం న శక్యతే॥

తా॥ అందగానిని కుమారునిపరుసవానిని గాంచినను, యువతికి మన్మథావస్థకలిగి మనస్సు భ్రమించును. మనస్సుచాల పాపిష్ఠిది. దానిని జారకుండ నిలుపుట చాల కష్టము. కాన జాగ్రత్త వహించుట మంచిది.

388 తేనె పంచదార తియ్యమామిడిపండుఁ దిన్నఁగాని తీపి తెలియరాదు,
కన్నఁ నింపువుట్టుఁ గామిని యధరంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

శర్కరాయా మధో ర్వేమ! రసాలస్య చ మాధురీ।
జ్ఞేయా నాఘుంజతో జ్ఞేయా పశ్యతో యోషిదోష్ఠయోః॥

తా॥ తేనె, పంచదార, తియ్యమామిడిపండు తిన్ననుగాని తీపి తెలియఁబడదు. కాని స్త్రీ యధరముతీపి చూచిన మాత్రముననే తెలియఁబడును.

వి॥ క శ్చుంబతి కులపురుషో వేశ్యాధరపల్లవం మనోజ్ఞ మపి। చారభట చోరచేటకనటవిటనిష్ఠీవనశరావమ్ ॥ (భర్తృ)

389 సుతులవలనఁ బుణ్యసుఖమునొందుదమని, మనుజుఁడుండుఁ గర్మమతముఁదవిలి
ఏనుఁగుపడియున్న నెత్తునా మశకంబు?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

భవేత్ పుణ్యసుఖం పుత్రాదితికర్మీహ చింతతి।
వారణం పతితం వేమ! మశకః కథ ముద్ధరేత్?॥

తా॥ ఏనుఁగు పడిపోయిన నేనుఁగే యెత్తవలెనుగాని దోమ యెత్తఁగలదా? అట్లే మానవుఁడు తన శిథిలావస్థలో సుతులవలన సుఖమును బొందవచ్చునని భ్రమించి పలువెతలఁ బడుచుండును.

390 వాడకుటికితిట్టు వలదన్న మొఱఁబెట్టు, ముందు మగనిదిట్టు ముసుఁగుఁబెట్టు
గడుసురాలు మగని గంపఁబెట్టియు నమ్ము, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పిధ్యాం నిందే ద్వేమ! రుద్ధా క్రోశతేఽగ్రే పతిం శపేత్।
స్యాత్స్వావలుంఠా పిటగం విక్రీణా త్యసతీ పతిమ్॥

తా॥ ధూర్త, వాడమీద కుటికి తిట్టును. వద్దంటే పెద్దపెట్టున నేడ్చును. మగనిని ముందు తానేతిట్టి మగఁడేదియో యన్నట్లు మూతి బిగించి ముసుగుపెట్టి పరుండును. ఇంకను మగనిని నేమైనఁజేయఁగలదు.

391 ఆలు రంభయైన నతిశీలవతియైన జారపురుషుఁ డేల జాడమాను?
మాలవాడఁగుక్క మరిగినచందంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

స్వభార్యా సాధుశీలాపి రంభాభాపి స్వవైఖరీమ్ ।
జారో నోజ్ఝతి వేమ ! శ్వా యథా చండాలవాటికామ్॥

తా॥ మాలవాడలో మాంసము తినమఱిగిన కుక్కవలె భార్య రంభ వంటి రూపముకలదియైనను పతివ్రతయైనను జారపురుషుఁడు తన పద్ధతిని మాత్రము మానఁజాలఁడు.

392 కలిమినాఁడు మగనిఁ గామించిచూచును, లేమిఁజిక్కునాఁడు లేవకుండు మనినమగనినైన మడిసినట్లుగఁజూచు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సకామా విభవే పత్యౌ దారిద్ర్యే నాభిమన్యతే ।
జీవంతమపి తం వేమ ! పశ్యే స్మృతమివాంగనా ॥

తా॥ కలిమి కలిగిననాఁడు మగనినెంతగనో కామించి ప్రేమించును. లేమిచేఁ జిక్కియున్ననాఁడు లేచి గౌరవించుటకుఁగూడ నిష్టపడదు. సరికదా బ్రతికియున్న మగనినైనను జనిపోయిన వానినిగనే చూచును.

393 కడు విచిత్రమరయఁ గామునియంత్రంబు, పువ్వుబోడిచుక్కబొట్టుఁగన్నఁ గాంచిబెళుకుఁగన్నఁ గడు సొక్కుపుట్టురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అహో ! చిత్రం కామయంత్రం స్త్రీబిందుతిలకం పుమాన్ ।
ధాళధళ్యం మేఖలాయా దృష్ట్వా వేమ ! విముహ్యతి॥

తా॥ ఆ మన్మథయంత్రము చాల విచిత్రమైనది. స్త్రీని జూచిన మోహము కలుగుటగొప్పకాదు. పూఁబోడి చుక్కబొట్టుఁజూచినను నడుమునకుఁ బెట్టుకొను వడ్డాణము సొగసుఁ గాంచినను గూడ మోహమును గొల్పును. వి॥ స్త్రీణా మేతద్భూషణం చాయుధం చ (భర్తృ)

394 కనకమెడల మంచికాంతలయెడలను, వలచియుండు రెంతవారలైనఁ, దోయజాక్షిఁబాయు దొరలెవ్వరునులేరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతాసు కనకే చైవ ముహ్యంతి ఖలు పండితాః ।
యోపి ద్వివమోచితాత్మానః కేఽపి వేమ ! న సంతి హి ॥

తా॥ ధనముఁజూచినను సుందరాంగులఁజూచినను నెంతవారలైనను భ్రాంతిని గలిగియుందురు. అందునను స్త్రీ భ్రాంతికిఁజిక్కని మహానీయు

395 సాస్త్రితోడిపొందు సోమయాజిమునకును, లంజతోడిపొందు లజ్జకొరకును
జారతోడిపొందు చావుకే మూలమౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దాసీసంగో మహాదోషో వేశ్యాసంగో మహాభయః।
జారాసంగస్తు వేమ ప్రాణాన్తకరం స్మృతమ్॥

తా॥ దాసీపొందు చాల దోషము. లంజపొందు మహాభయము.
ఇక పరిమంటిలోని వ్యవహరించు జారిణిపొందు ప్రాణముల నీయునదిగదా.

396 సాధుచరిత్రమైన సతి సత్పురుషునకే, గాక యేమెఱుంగు? సాధువైన,
బ్రహ్మనిష్ఠయెఱుంగు బ్రాహ్మణుండె కాదె? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్పురుషం యోషితః సాధ్వ్యాః కిం విజానాతి సంస్థితిః?।
సాధు స్థితి బ్రహ్మనిష్ఠాం బ్రాహ్మణో వేమ! వేత్తి కిం?॥

తా॥ సత్పురుషునకే బ్రహ్మనిష్ఠ తెలియఁబడును కాని సాధారణ
మానవున కెట్లు తెలియఁ బడఁగలదు? అట్లే పతివ్రత స్వభావము
జారిణికిని దెలియఁబడదు.

397 చక్కఁదనములేల? సంపత్కరములేల? విద్యయేల? భూమివిరివియేల?
పుత్రపదవికన్నఁ బుట్టు నాపదవులు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సౌందర్యేణ చ సంపత్త్యా భూమి విస్తృత్యా చ విద్యయా।
కిం ఫలం వేమ! తత్సర్వం కిం పుత్రకపదా ధ్వనమ్?॥

తా॥ చక్కఁదనము, సంపద, విద్య, భూమివిస్తృతి మొదలైన
వన్నియు లభించిన సంతసము సత్పుత్రసంతానమునకదా సార్థకము?

398 తుంటరింటివాని తూఁపులఘాతకు, మింటమంటవడును మిడుకఁదరమె?
ఇంటికూలి విడిచి యెట్లుండవచ్చురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమేఘధ్వనే బాణైః పీడితో న హి శక్యతే।
సంస్థాతుం ఘనసభోమధ్యే పత్నీం త్యక్త్వా కథం వసేత్?॥

తా॥ మస్తకగ...ములు తాకిడిచేఁ దట్టుకొని భూమ్యాకాశ మధ్యప్రదేశముల స్థిరస్థలముతో వెలుఁగుట దేవునికిని సాధ్యముకాదు. కనుక యింటియగాలిని విడిచి యెట్లుండఁగలవు?

399 తగినకులజుఁడైనఁ దలయెత్తుధనమైన, భాగ్యపురుషు నేలపట్టెంచు ?
పరమపాపివేమాడఁ బరులనంటుకు ముమ్మో, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కులీనం ధనినం వాస్యం భాగ్యవంతం చ పూరుషమ్।
పాపీ ... పరమా వేమ ! ప్రణేతుం కథ మిచ్ఛతి ?॥

తా॥ పవిత్రమగు గొప్ప కులము గలవాఁడైనను, తలయెత్తు ధనము గలవాఁడు, భాగ్యముగల మనుష్యుడైనను పురుషు నేల ప్రేమింతును ?

400 కూటికిగతిలేకకూర్చున్నవారికి నాడు దానిమీఁద నాసయున్నె ?
అన్నమదముచేత నన్నిమదంబులౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అన్నాభావా న్నిష్కించనానాం వాంఛా భవేత్ స్త్రియామ్।
సర్వే మదా అన్నమదా దేవ వేమ ! భవంతి హా॥

తా॥ కూటికిలేక యాకలిచే బాధపడువానికి నాడు దానిమీఁద నాసకలుగదు. అన్నమదముచేతనే యన్నిమదములును గలుగుచున్నవి.
వి॥ తేషా మింద్రియనిగ్రహో యదివా పే ద్బంధ్యా స్లవే త్సాగరే (భర్తృ)

401 సతులఁజూచి నరుఁడు సౌఖ్యంబుఁగోరును, గతులఁగానలేఁడు కర్మమందు,
గతులు సతులవలనఁ గానంగలేరయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఈక్షిత్వా సతీసౌఖ్యం గతీః కర్మసు నేక్షతే।
సతీభ్యో న గతీ ర్మర్త్యో వేమ ! నూనం న పశ్యతి॥

తా॥ స్త్రీలవలననే సుఖముకలుగునని యజ్ఞాని భ్రమించి సత్కర్మలఁ జేయఁజాలఁడు. స్త్రీలవలన దుర్గతికలుగఁ గలదుకాని సద్గతిగలుగఁగలదా?
వి॥ బలవానింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపి కర్షతి॥

402 అలిమాటలువిని యన్నదమ్ములఁగోసి, వేఁబడెడువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు
కుక్కతోఁకఁబట్టి గోదావరీదునా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విభక్తో దారవచసా, వేమ ! యో భ్రాతృవంచకః।
స ఉన్మత్త శ్శ్వపుచ్ఛేన కిం వా తరతి గౌతమీమ్ ?॥

తా॥ ఆలిమాటలు విని యన్నదమ్ముల నిరసించి వేఱుపడఁజూచు వెఱ్ఱివాఁడు కుక్కతోకఁ బట్టుకొని గోదావరినది యీదదలచినవానితో సమానుఁడు కాఁడా. (వేఱింట ముఱుపు - గోరింట యెఱుపు ఎంతో కాలము నిల్వదు)

403 స్త్రీలుఁగల్గుచోటఁ జెల్లాటములుఁగల్గు, స్త్రీలులేనిచోటు చిన్నబోవు
స్త్రీలచేత నరులు చిక్కుచున్నారయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యత్రస్త్రియ స్తత్ర కేళ్యః రిక్తం స్త్రీరహితమ్ స్థలమ్।
వశా భవంతి వేమ! స్త్రీమాయాకృష్టధియో నరాః॥

తా॥ స్త్రీలున్నచోటఁ జెల్లాటములుఁ గలుగును. స్త్రీలులేనిచోటు చిన్నఁబోవును. ఏమన్నను స్త్రీలచేతనే మానవుఁ డజ్ఞానాంధకారమునఁ బడుచున్నాఁడు. వి॥ న విషయాన్ భోక్తుం న మోక్తుం క్షమః (భర్తృ)

404 కరఁగఁగరఁగఁబుట్టుఁ గనకంబునకువన్నె, పెనఁగఁబెనఁగఁబుట్టు ప్రేమసతికి,
ముదియముదియఁబుట్టు మోహంబు లోభంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తప్తేతప్తే హేమ్నివర్ణః ముహుస్సంగే స్త్రియారతిః।
జరాపరిణతౌ వేమ! మోహో లోభ శ్చ జాయతే॥

తా॥ కరిగినకొలదియు బంగారమునకు వన్నెవచ్చును. స్త్రీ పురుషులు కలిసిమెలసి సంచరించినకొలదియుఁ గామ మధికమగును. ముసలితనము వచ్చినకొలదియు మోహమును లుబ్ధత్వము నధికమగును. వి॥ సుతాంగనాబంధుషు సోదరేషు, నృపేషు భృత్యేషు చ జాతమోహః, ప్రవాసమాత్రేణ హి నశ్యతేఽఖిలం, చిరంప్రవాసేన హర త్యశేషమ్॥

405 అన్నమదమువలన నతివలుఁబురుషులు, నేపురేగి మదనుఁ దేచెనందు
అన్నముడుగువెన్క నతఁడెందుఁబోవురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్త్రియః పుమాంసోఽన్నమదా దుద్రిక్తభ్రష్టబుద్ధయః।
వవృధే స్మరఇత్యాహుః గతేఽన్నే వేమ! కుత్ర సః?॥

తా॥ తినుటకుఁదిండి మస్తుగ నున్నకొలది స్త్రీ పురుషుల మన్మథుఁడు చెలరేగి బాధించుచునే యుండును. తిండిలేక వస్తులతోనున్నప్పు డా మన్మథుఁడు దరిదాపులకైనరాఁడు.

406 ఎట్టిదానిఁ బురుషుఁ డేపారఁ జూచిన వేఁకిపుట్టి చాలవెఱ్ఱిపట్టు,
పల్లుఁదెఱచి నగినఁ బట్టుఁ బెన్భూతంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వర్ణాంగీం నా యదీ క్షేత జ్వరోన్మాదయుతో భవేత్ ।
భూతావిష్టో భవే ద్వేమ ! వివృతే దంతకుట్మలే ॥

తా॥ అందగత్తెను గాంచినంత మాత్రమునఁ బురుషునకు మన్మథ జ్వరము తగిలి, వెఱ్ఱిచేష్ట లధికమగును. ఇఁక నా యందగత్తె పల్లుకనబడునట్లు నవ్వినఁ బెద్దదయ్యము పట్టినట్లు వికారగుణములు కలవాఁడగును.

407 ఎట్టిస్త్రీలఁగనిన నింతింతయనరాదు, కాలవహ్నిలక్క కరగినట్లు,
ఇట్టిగాఢమోహ మెంతైనఁజేయురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్త్రీసాన్నిధ్యా ద్ద్రవేచ్చిత్తం యథా లాక్షాగ్నిసంగతేః ।
వేమైతాదృ గ్గాఢమోహః కుర్యా త్క్రియద పి ధ్రువమ్ ॥

తా॥ ఎట్టి హీనలగు స్త్రీలను జూచినను గాఢాగ్నికి లక్కకఱిగినట్లే పురుషుని చిత్తము కఱుగును. ఇట్టిచెట్టదగు మోహ మెట్టిచెడుకార్యములఁ జేయింపలేదు ? వి॥ అంగారసదృశీ నారీ ఘృతకుంభసమః పుమాన్, తస్మాన్నారీషు సంసర్గం దూరతః పరివర్జయేత్॥ భాగవతము॥

408 కాంత కుంకమైన కానికులంబైన, బాయలేక విటుఁడు భ్రమసియుండు
మరగి గ్రుడ్డికుక్క మాంసంబుఁ దిన్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నీచాం చ నిష్కులాం వా స్త్రీం విట స్త్యక్తు మశక్నువన్ ।
భ్రాంత స్తిష్ఠతి వేమాంధ శ్శ్వేవ దుర్మాంసభక్షకః ॥

తా॥ గ్రుడ్డికుక్క మాంసమునకుమఱిగి తిన్నదే తినుచు దానిని వదల లేకయున్నట్లు విటుఁడు స్త్రీకుంకయైన, కులవిహీన గుణవిహీన కురూపియైనను విడువలేక భ్రమచే లోకమునుమఱచి దానితోనేయుండును.

409 వారకాంతలెల్ల వలచిరే తెంతురా ?, పొఁదుఁజేసి ధనము పుచ్చుకొనక
మారిపొచ్చి యిల్లు మఱియూరకేగునా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మోహాంగతా వేమ ! వేశ్యా ఆగచ్ఛంతి కిమంతికమ్? ।
ధనం సంగేన కర్షంతి వృథా మారీ స గేహాగా ॥

తా॥అమ్మవారు (విప్పూచి, పశూచి) ఇంటిలోఁబ్రవేశించి యెవనినో బలిగొనకయూరకపోవునా ? అట్లే వేశ్య చన్నువలచి యూరకవచ్చునా? కపటప్రేమఁ గనఁబరచి ధనమపహరించి సర్వభ్రష్టునిఁగావించుటకేచేరును.

410 కులముకలనఁగొంత బలముకలనఁగొంత కలిమికలనఁగొంత గర్వమునను,
ఱంకుచదువుచదివి ఱంకునఁబడుదురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కులాఢ్యత్వాత్ బలాఢ్యత్వాత్ ధనాఢ్యత్వాచ్చ గర్వతః।
వ్యభిచారపరాం విద్యాం వేమాధీత్య వినశ్యతి॥

తా॥ మంచికులముగలవాఁడనని (కులమదము) బలముగలవాఁడనని (శరీరమదము) ధనముగలవాఁడనని (ధనమదము) ఇట్టియష్టమదముల గర్వించి పోతరించి ఱంకుపనుల (శృంగారగ్రంథముల) చదివి ఱంకుకులోనై మానవుఁడు భ్రష్టుఁడగుచున్నాఁడు. వి॥ యౌవనం ధనసంపత్తిః ప్రభుత్వ మవివేకితా, ఏకైక మప్యనర్థాయ కిము యత్ర చతుష్టయమ్?॥

411 ఇచ్చిపుచ్చుకొన్న హితమైనబంధువులు, తగులేక యుల్లఁ దామరవలె,
కాచిపూచిపండి కడురమ్యమైయుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దానప్రతిగ్రహాభీష్టసంబంధాః పద్మినీసమాః।
అసల్పత్వేన లోభం తే వేమ! రమ్యం హి తత్ఫలమ్॥

తా॥ భార్యాభర్తలు పెద్దలు నిష్టపడి కావించుకొన్న పెండ్లిసంబంధము లేవిధమగు లోపములేక తామరతంపరగ నల్లుకొని కాచి పూచి చాల శోభాయమానముగ శోభిల్లుచుండును.

412 కూడుఁగుడిచి తెన్నుకూర్చున్నవాఁడైన నాడుదానికన్న నట్టితగులు,
అన్నరసము మొదలి కతిమదంబగుఁజుమీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భుక్త్వాన్నం సమ్యగాసీనః స్త్రియం దృష్ట్వా విముహ్యతి।
వేమాన్నరసపవాహ తనో ర్దత్తే ఘనం మదమ్॥

తా॥ సంతృప్తికరముగఁ దిని సావధానముగఁ గూర్చున్నవాని కాడుదానిమీఁద మనస్సట్టే తగులును. అన్నరసమే శరీరమున కధికతమమగు మదమును గల్గించును.

413 తల్లికెదురుకొనుట తండ్రికెదురుకొంట, అన్నకెదురుకొనుట లరయ మూఁడు
పాతకముల నెఱిఁగి వర్తింపఁగావలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమేహ మాతృధిక్కారః పితృధిక్కార ఏవ చ ।
భ్రాతృధిక్కార ఇత్యేతాన్ జ్ఞాత్వాఽనూం స్త్రీం స్పరేన్నరః॥

తా॥ తల్లికి, తండ్రికి, అన్నకు నెదురుకొనుట యను నీ మూఁడు పాతకములఁ బడకుండు పద్ధతి యెఱింగి సంసారి ప్రవర్తించవలెను. వి॥ కే కే హ్యుపాస్యాః ? గురుదేవవృద్ధాః॥ (రం॥మణి)

414 ఇంతి తనదు పేరు నెల్లకాలంబును, బ్రజలుతలఁచునట్లు ప్రతిభఁగాంచు,
ఇంతికిఁ బతిభక్తి యెంతనవచ్చును ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! స్త్రీపతిభక్త్యైవ ప్రతిష్ఠాం యాతి సర్వశః ।
తస్యాః [illegible] లోకసుతా పతిభక్తిః స్త్రియో ధనమ్॥

తా॥ స్త్రీ పతిభక్తిసంపన్న [illegible] యెల్లకాలము ప్రజలు తలంచు లాగున ప్రతిష్ఠగాంచును. [illegible] ప్రఖ్యాపము వహించును.

415 ఇంగలంబుతోడ నిలకల్లుతోడను, పరునియాలితోడఁ బతితుతోడ,
సరసమాడు [illegible] వుకు మూలంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] యయా ।
[illegible] ! [illegible] న సంశయః ॥

తా॥ అగ్నితో [illegible] సరసమాడుట చావుకుమూలముసుమా.

416 పరయువతిరతులంబుఁ బ్రార్థించి [illegible] కోటిపూ [illegible] గొల్లబోవు,
సెగకుఁబొంత [illegible] చేసిన [illegible] చేత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కోటిపూజాం వినశ్యంతి పరస్త్రీగత కాంక్షిణః ।
స సద్య త్యక్తం వేమ ! తాపాత్ ! నవనీతం శిఖాంతికే ॥

తా॥ నిప్పుసెగకు వెన్న రూపుమాయునట్లు పరస్త్రీసంగమము కోరుచుండెడి వ్యక్తికి కోటిపూజలైనను వ్యర్థాయగునుజుమా.

417 మంచిశకునములని యెంచిపెంచితియేని వారలొకరులేరు వసుధలోన,
జనులకర్మములను శకునముల్ నిల్పునా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అన్వీక్ష్య శకునం సమ్యగ్ గూఢావపి చ దంపతీ ।
మ్రియేతే వేమ ! నేహాస్తః శకునైః కర్మ కిం హ్యృతమ్?॥

తా॥ మంచిశకునములు ముహూర్తములుచూచియే పెండ్లిచేయుదురు. కాని యట్టివారొకరైననుండఁగలిగిరా? బ్రతుకుల శకునములు నిల్పునా?

418 వాడవదినకేల వావివర్తమనలు? చాడిగానికేల జాడబుద్ధి?
మూఢమతులకేల ముదముతో జ్ఞానంబు?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వాటీవధూనికాయాస్తు, కిం వేమ! క్రమవర్తనైః ?।
కిం సూచకస్య సద్బుద్ధ్యా ? కిం జ్ఞానేన జడాత్మనామ్?॥

తా॥ వాడకెల్ల వదినెవరుసగుదానికిఁక వావివరుసలతోఁ బనియేమి? చాడీలుచెప్పువానికి మంచిచెడ్డలతో నిమిత్తమేమి? అట్లే మూఢులకు జ్ఞానానందముతోను పనియుండదు.

419 తొత్తుతొత్తెకాని దొరసానికాఁబోదు, హత్తెదెపుడు దానికైనగుణము
మిత్తికూళ్ళదొంగ మేలెన్న నేర్చునా ?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దాసీదాస్యేవ వేమాహో ! న స్యాత్సా స్వామినీ క్వచిత్।
ఔచిత్యం తు న తస్యాస్స్యాత్ శుభార్థీ కిం మృతాన్నభుక్ ?॥

తా॥ మిత్తికూళ్లు (పసుగుపైకూడు) దొంగిలిఁచువానికి బాగుసంగతి తెలియఁబడఁగలదా ? అట్లే దాసికి దాసీగుణములున్నుకాని సాధ్వియగు యజమానురాలిసద్గుణము పట్టువడునా ?
(వృత్తి ప్రవర్తన భావనలననుసరించికుండ మంచిచెడుగుణములలవడును)

420 నాడెమైనవెడిపె నయమెఱింగిమెలంగు, విటునిగుస్తరించు వివరమెఱుఁగు
బానిసైనతొత్తు పాటించలేదయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

శ్రేష్ఠా తు కులటా వేమ ! నయజ్ఞా సతతం విటమ్ ।
వేత్తిమర్మాత్మసాత్కర్తుం న దాసీ జారిణీ తథా ॥

తా ॥జారిణియైనను మంచిదైన విటుని స్వాధీనముచేసికొను వినయాది మంచిగుణముల మెలంగును. కాని బానిసయైనది యట్లు మెలఁగనేరదు.

421 కులుకుగుబ్బఁజూపి గొబ్బునఁగరగించి, చేతికాసులెల్లఁ జేర్చుకొందు,
రతనుచేతికత్తులనయంగఁగాంతలు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పీనస్తనౌ దర్శయిత్వా ద్రవీకృత్య భృశం మనః ।
హరంతి విత్తం కాంతాస్తాః వేమానంగకరాసయః ॥

తా॥ కులుకుగుబ్బలఁజూపి వెంటనే విటునిఁ గరగించి ధనమెల్ల హుఁజుకొందురు. స్త్రీలన్న సామాన్యులుకారు. మన్మథునిచేతిలోని చూరకత్తులు.

422 అనుకూల్యముగల యంగనకలిగిన, సతికిఁబతికిఁబరమసౌఖ్యమమరుఁ
ప్రాతికూల్యమైనఁ బరిహరింప సుఖంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అనుకూలసతీప్రాప్తౌ సతీపత్యో స్సుఖం మహత్ ।
యది స్యాత్ ప్రతికూలా సా వేమ! తద్వర్జనా త్సుఖమ్॥

తా॥ అనుకూలదాంపత్యమైన సతికిఁబతికిఁగూడ సౌఖ్యములభించును. ప్రతికూలదాంపత్యమైన విడిపోవుటయే సౌఖ్యమీయఁగలదు.

428 గొప్పపిరుదుఁగన్నఁ గుచకుంభములఁగన్నఁ జెప్పరానిచోటు చెలమఁగన్న
ముప్పిరిఁగొనునయ్య మునికైన మోహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నితంబ మున్నతం ప్రేక్ష్య కుచకుంభౌ చ పీవరౌ ।
అవాచ్యస్థలగర్తం చ వేమ! మౌన్యపి ముహ్యతి ॥

తా॥ స్త్రీ పెద్దపెద్దపిరుదులు కుంభములవంటికుచములు ఇఁక చెప్పరాని మర్మస్థలముఁగాంచిన మునికైనను మోహము ముప్పేటఁబడును. వి॥ నివృత్త స్సర్వత త్త్వజ్ఞః కామక్రోధవివర్జితః, ధ్యానస్థో నిష్క్రియో దాంత స్తుల్యమృత్కాంచనో మునిః ॥

424 మతముదారిమఱచు మధురాధరముఁజూచి, మగువరూపుఁజూచి మనసుమఱచు
ఉక్తి లాలకించి యోగంబుమఱచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రేక్ష్య కాంతాధరం రమ్యం విస్మరేత్ స్వమతం నరః ।
రూపం వీక్ష్య మనో వేమ! వచశ్శ్రుత్వా తప స్తథా ॥

తా॥ మధురమగు స్త్రీ యధరముఁ జవిఁజూచి మతనియమములే మఱచును. అందమగురూపుఁజూచి మనస్సు మఱచిపోవును. ప్రేమాలాపముల యోగమే మఱచును.

425 తొడలమెఱుపుఁజూచి తోరంపుకుచములు, వారకొప్పుఁగలుగు వనితఁజూచి,
విటుఁడునిల్పుటెట్లు విరహాగ్నిఁజొరకను ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కామ మూర్తిం ప్రాకరభాస్వాం సీవర స్తనని భ్రమమ్ ।
కథం విద్యాత్ప్రియో వేమ ! నైతి కిం విరహం విటః ?॥

తా॥ తొడలమెఱుపు ద్విగుణమగు నమృతగౌరవ్యగు వారకొప్పుఁగల స్త్రీనిఁ జూచి మునికైన మోహముపొందును నిక విటుఁడు విరహాగ్నిఁబడకుండ నెట్లునిలువఁగలఁడు ?

426 చదువులెల్లఁజదివి సర్వజ్ఞుఁడైయుండి, బ్రహ్మవిద్యలెల్లఁ బడటఁగలిపి,
యువతిఁ జూచి పొంగి యోగంబు మఱచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అధీత్య సర్వశాస్త్రాణి సర్వజ్ఞోఽపి మునిస్స్వయమ్ ।
యోషాం వీక్ష్యోత్సుకో వేమ ! యోగం విస్మరతీహ చ॥

తా॥ అన్నిచదువులుఁజదివి సర్వజ్ఞుఁడయ్యు బ్రహ్మవిద్యయందుఁ బరిపూర్ణుఁడయ్యు యువతినిజూడఁగనే యోగముమఱచి భ్రష్టుఁడగును.

427 ఊరపందెఱుంగ దుత్తమగంధంబు, చెడ్డనరక మెల్లఁ జెందుఁగాని,
సాధ్విమహిమ మెట్లు స్వైరిణియెఱుఁగురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గ్రామక్రోడో న జానాతి సుగంధద్రవ్యసౌరభమ్ ।
అమేధ్య మత్తి సాధ్వీత్వం వేమ ! కిం వేత్తి పుంశ్చలీ?॥

తా॥ బురదగుంటలోఁబడి సంతసించునుగాని యూరపంది పరిమళవస్తువులకు నానందించునా? అట్లే జారిణి పాతివ్రత్యప్రభావ మెఱుఁగఁజాలదు.

428 కలిమిఁజూచి యీయఁగాయమిచ్చినయట్లు, సమునకీయ నదియు సరసతయగు
పేదకిచ్చుమనువు పెనవేసినట్లుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దత్తదేహసమా వేమ ! దత్తా ధనపతే సుతా ।
సమాయ సరసత్వాత్తా నిర్ధనాయాతిబంధురా ॥

తా॥ కలిమిఁజూచిచేసెడికన్యాదానము శరీరముకోసియిచ్చినట్లే(శరీరమమ్ముకొన్నట్లే) సమానమైనవానికిఁ జేయుకన్యాదానము సరసమైనదే. ఇఁక కన్యప్రేమించిన పేదకిచ్చుటయు పెనవేసికొన్నట్లుండఁగలదు.

429 పలికిబొంకలేక బ్రహ్మణ్యమాటు పడఁతిఁగూడనిచ్చెఁ బడున కపుడు,
బాళిమీఱ నలఁడు బాలుఁడై పడినూనె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అసత్యభీతః ప్రాగ్వేమ ! బల్లాణ స్స్వప్రియాం నృపః।
దదౌ పరస్మై సంగంతుం బాలోஉభూత్ విరహీ చ సః॥

తా॥ పూర్వము బల్లాణచక్రవర్తి కోరిన దిచ్చెదనని వాగ్దానముఁజేసి శివభక్తునకు భార్యనుగూడుట కిచ్చెను. విరహిగాఁగ నామె పాతివ్రత్య ప్రభావమున నతఁడు వెంటనే బాలుఁడై పడియుండెను.

430 మగనికలిమిబలిమి మగువకునుబలంబు, కలిమిలేనిమగఁడు కాఁడు గాఁడు,
పనికిరానిమగని బాటించి చూడరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పత్యు స్సంపద్బలం పత్న్యై నిస్స్వోభర్తా నిరర్థకః।
నిరర్థకం పతిం వేమ ! నాద్రియంతే హి యోషితః॥

తా॥ మగనికలిమి, బలిమి మగువకును బలమిచ్చును. కలిమిలేనిమగఁడు గుడ్డిగవ్వకుఁబనికిరాఁడు. అట్టిపనికిరానిమగని నెట్లాదరింతురు ?

431 విటుఁడు స్త్రీనిరోసి విడిచిపెట్టుపిదప, నేడనున్న సిగ్గు నెంచనేల?
కుడిచివేయుపుల్లె గోతుల దొర్లదా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతాం విరజ్య సంత్యజ్య విటః పశ్చాత్తు తత్స్మృతిమ్।
కిం స్మరే ద్వేమ ! నోచ్ఛిష్టపత్రం కిం భువి లుంఠతి ?॥

తా॥ తినిపారవేయు నెంగిలియాకే గోతిలో దొర్లిన నెవరికి కావలెను ? అట్లే విటుఁడు స్త్రీయందలిరోతచే విడిచిపెట్టినపిదప నాస్త్రీ యే నికృష్ట కార్యములొనర్చిన నెవరికిసిగ్గు ?

432 విటుఁడు చెలువిపిదప విడిచిపెట్టినయది, పేదపెనిమిటిఁగని ప్రియముఁజేయు,
పప్పులోనిచెప్పు కుక్కతిన్నట్లయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విటోపభుక్తా త్యక్తాస్త్రీ నిస్స్వం మాద్రియతే పతిమ్।
ఉపానహం రాశిగతాం వేమ ! శ్వా ఖలు భక్షతి ?॥

తా॥ చెత్తకుప్పలో దిగవిడిచిన పాతచెప్పునే కుక్కతిన్నట్లు విటుఁడు చెఱచివిడిచిపెట్టినయది మగల నాపేదపెనిమిటినే ప్రియముగఁజూచును.

433 దున్నపోతుమదము దురుసు గా సాగదు, ఎద్దుమదము కొంటె హెచ్చుకాదు,
ముద్దరాలిమగఁడు ముదుసలి మెచ్చునా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మందం స్యాత్సైరిభహలం న్యూనం వృషభలాంగలాత్ ॥
ముగ్ధాయా వల్లభో వేమ ! శ్లాఘేత జరఠాం కథమ్?।

తా॥ చులుకగు నెడ్లనాగలి దున్నువాఁడు మడ్డిదున్నపోతుల నాగలి దున్నుటకిష్టపడఁడు. ముద్దరాలిమగఁడు ముసలదానిని మెచ్చుకొనునా ?

484 కావుకావుమనుచుఁ గరుణారయేడ్చెడి, శిశువుఁజేరదీసి చిత్తమలరఁ
బాలనిచ్చునట్టి పడఁతిపుణ్యాత్మురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

రక్షరక్షేతి కృపణో యో రోదితి శిశు ర్భృశమ్ ।
తస్మై దదాతి యా స్తన్యం వేమ ! సా పుణ్యభాగినీ ॥

తా॥ 'కావు కావు, మని యేడ్చుబిడ్డ యెవరిబిడ్డయైనను ప్రేమచేఁజేరదీసి మనసారపాలనిచ్చి సంతసింపఁజేయుతల్లి పుణ్యాత్మురాలగును.

485 ముండమోపికేల ముత్యాలపాపట ? వన్నెలెల్లఁబుణ్యవతికిఁ గాక,
కుక్కకేంతలఁపఁ గుచ్చులపాలకీ ?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కిం వా మౌక్తికసీమంతై ర్విగతేంతో పుణ్యయోషితః ।
సర్వస్వోచితా వేమ ! శునః కిం శిబికోచితా ? ॥

తా॥ పుణ్యస్త్రీకి (ముత్తైదువకు) ముత్యాల పాపట యుపయోగముగాని ముండమోపికెందులకు ? కుచ్చులపాలకీ కుక్కకెందులకు ?

436 మగనిమీఁద భక్తిమానకుండినకాంత, మూఁడులోకములను ముక్తిగనును,
మగువలందఱకును మగలె దేవతలయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పత్యౌ భక్తిం వేమ! యా స్త్రీ న త్యజేత్తస్యా జగత్త్రయే।
ముక్తిం ప్రాప్నోతి పతయో దేవతా సర్వయోషితామ్॥

తా॥ మగువకు మగఁడే దేవుఁడు. అట్టిమగనిమీఁదనెల్లప్పుడు భక్తికలిగి యుండుభార్య ముల్లోకములఁ గీర్తిని ముక్తిని గూడఁబొందును.

437 భావ మరసి తన్ను భార్యసేవించిన నింటికైన నగును నీశ్వరుండు,
అదియులేక బ్రతుకు టధమంబు భువిలోన, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

భావజ్ఞా యది సేవేత భార్యాత్మానం ప్రభు ర్భవేత్।
గృహస్యాపి వృథా వేమ ! తదభావేతు జీవనమ్ ॥

తా॥ మనసార తన్నుఁ బ్రేమించి భార్య సేవించినయజమాని తనయింటికైనను ప్రభువగును. ఆభాగ్యముకూడ లేకుండ బ్రతుకుట నీచాతినీచము.

438 **పడుచునిచ్చినతని బత్తెమిచ్చినవాని, కడుపుచల్లఁజేసి ఘనత నిడుచు,**
నడువనేరనతఁడు నాలిముచ్చేకదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృత్వా ప్రశాంతం యః కన్యాదాతారం భృతిదాయకమ్ ।
నాద్రియేత స వై వేమ! కథ్యతే కూటమానసః ॥

తా॥ తనకుఁ గన్యాదానముచేసినమామను బత్తెమిచ్చిపోషించిన ప్రభువును సంతసింపఁజేసి గౌరవమర్యాదలతోఁ జూడనేరనివాఁడునాలిముచ్చు.

439 **తరుణి పుణ్యవతిగ వరునిఁబట్టియెయగు, పాపినియగు మగని పాపువలన.**
భర్తవర్తనంబె పడఁతులయందుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పత్యుః ప్రభావతో వేమ! స్యాత్ తరుణీ పుణ్యశాలినీ ।
తథైవ పాపినీ భర్తృవర్తనం స్త్రీషు వర్తతే ॥

తా॥ భర్తనుబట్టియే భార్య పుణ్యాత్మురాలు, పాపాత్మురాలు నగును. భర్తప్రవర్తనము భార్యయందుఁగూడ నలవడును.

440 **తన్నుఁగన్నయట్టి తల్లివంటిదెసుమ్ము, అన్యకాంత న్యాయ మరసిచూడఁ**
గన్నదానిజనులు కానంగలేరయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అన్యకాంతా మాతృతుల్యా న్యాయబుద్ధ్యా యదీక్ష్యతే,
తథా వేమ! జనా నిత్యం న పశ్యంతి పరస్త్రియమ్ ॥

తా॥ పరస్త్రీ తనకన్నతల్లివంటిదిసుమా. పెండ్లాడిన స్త్రీ యొక్కతియే భార్య. మిగిలిన స్త్రీలందఱును కన్నతల్లులే.

441 **ఐకమత్యమున్న నాల్మగలకువాసి. మగనిబుద్ధులెల్ల మగువనేర్చు**
దానిరక్షణంబె వానిరక్షణమగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఐకమత్యే సుప్రతిష్ఠా దంపత్యోర్వేమ! వర్ధతే ।
పత్యుర్ధర్మానుస్మృతిం పత్న్యాం భార్యారక్షైవ తస్య చ ॥

తా॥ ఆల్మగలకు నైకమత్యమే శోభ. మగనిబుద్ధులే మగువకును వచ్చును. దానిరక్షయే వానిరక్ష.

442 వాదమాడితిట్టు పరునెవ్వరినైనఁ జేరరాదటన్నఁ జేటుఁదెచ్చు,
గడుసురాలు తెలియ వడిసెల రాయిరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిందేత్సర్వానపి సదా వేమ! వాదపరాయణా।
దత్తే హాని మహామానాం ధూర్తా స్త్రీ క్షేపణీశిలా॥

తా॥ ధూర్త, వాదమాడి యెవ్వరినైనఁ దిట్టును. వలదన్న ప్రమాదముఁ దెచ్చును. అది వడిసెలలో రాయివంటిది సుమా.

443 నావసత్యమెల్ల నడిసముద్రములోన, బండిసత్యమెల్ల బట్టబయల
నాడుదానిసత్య మెడనులేదురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నావస్సత్యం వార్ధిమధ్యే శకటస్య బహిస్థ్సలే
వ్యక్తం భవతి వేమాహో! స్త్రీ సత్యం నాస్తి కుత్రచిత్॥

తా॥ నావయెట్టిదో దానిసంగతి నడిసముద్రమున ఋజువగును. బండిసంగతి యెడారిలోఁ దెలియును. కాని యాడుదానిసంగతి యెక్కడను ఋజువుకానేరదు.

444 వశముకానియాలి వైరమేమనవచ్చు? యశముఁ జెఱుచుఁ గాని యనువుపడదు
కొసరుటెల్ల దానికోర్కెఁదీర్చుటయె యౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అవశ్యాయాః స్త్రియా వైరం కిం వాచ్యం? కీర్తినాశనమ్।
న సంశయం వేమ! తస్యాః ప్రార్థనం కామితార్పణమ్॥

తా॥ స్వాధీనపడని (లొంగని) భార్యను వర్ణించుటకు వీలులేనిది. కీర్తిని పాడుచేయును కాని స్వాధీనముమాత్రము కాదు. దానిని ప్రతిమాలి కొసరుట దానికోరికలఁదీర్చుటకే యుపయుక్తమగును కాని వానికేమియు నుపయోగకారి మాత్రము కానేరదు.

445 వరుఁడు చక్కనైన వజ్రాలగనియైనఁ దళుకుమెఱుపుపంటి తన్వియున్న.
అన్యపురుషవాంఛ యాడుదానికియుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుందరోఽపి ధవో వేమ! యదిస్యాత్ వజ్రసేవధిః।
శిలపి భావితోఽపి స్త్రీ పుమాంసం పర మిచ్ఛతి॥

తా॥ భర్త చక్కనివాఁడైన మంచిగుణములకు [illegible] రసికత్వమున్న వాఁడుదానికి సత్పురుషవాంఛ యుండకమానదు.

446 **మానధనము విడదు సతి పుణ్యవతియైనఁ, బూని పతికిభక్తి పొసఁగఁజేయు**
లోనమెచ్చుచుండు లోఁగుట్టుకనవలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పుణ్యస్త్రీ కురుతే పత్యుః భక్తిం మానధనాన్వితా।
ఆత్మని శ్లాఘతే వేమ! విద్యాద్యంతర్గతం రహః॥

తా॥ పుణ్యవతియగుస్త్రీ భర్తను లోలోన మెచ్చుకొనుచుఁ దనగౌరవమును గాపాడుకొనుచుఁ బతిభక్తి కలిగియుండును. భర్త దాని లోగుట్టు కనవలెను. జారిణివలె నిచ్చకపుమాటలు లేవని తిరస్కరింపఁగూడదు.

447 మగఁడుతప్పఁగనక మనసిచ్చియున్నను, సహజగుణముపిడదు జారకాంత
పిండితినెడికుక్క వెంటకాఁగొనదా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] జారిణీ।
[illegible] యథా॥

తా॥ పిండి [illegible] మనసిచ్చి యున్నను జారిణి [illegible]

448 బొల్లిమాటలాడు [illegible], [illegible] నిల్లుగుల్లఁజేసి
వెళ్లరమ్మటంచు [illegible], విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible]
[illegible]॥

తా॥ [illegible] గాఁగ నిల్లు గుల్లఁజేసి యదు "వెళ్ళిరా" అను [illegible].

449 పిచ్చివానికైనఁ జేవవానికైనఁ, కుష్ఠరోగికైనఁ గుంటికైన
[illegible], విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] రోగిణమ్।
[illegible]! [illegible]గతా॥

తా॥ [illegible] కాని, కుంటవాఁడు కాని, [illegible] కష్టములపాలు సేయును [illegible].

450 దేహభావమెల్లఁ దెలియంగఁ జూచిన, నఖిలహేయములకు నాలయంబు
పరసతిగమనంబు ప్రత్యక్షనరకంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యది పశ్యే ద్దేహభావం బహుహేయాలయం ఖలు।
పరస్త్రీసంగమో వేమ ! ప్రత్యక్షనరకం ధ్రువమ్॥

తా॥ దేహముయొక్క యథార్థస్థితిఁ దెలిసిచూచిన సమస్తమగు రోతలకు నది పుట్టిల్లు. అందునను పరస్త్రీసంగమము మఱింత ప్రత్యక్షనరకము.

451 జగడమునకుఁ బోదు జారిణియెప్పుడు, మాయఁ జేసి పురుషు మమతఁ బెట్టుఁ
గానిమాటలాడు గయ్యాళి సతతంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వశీకరోతి పురుషం జారా న కలహప్రియా।
కుర్యా దవాచ్యవాదాంశ్చ ధూర్తా వేమ ! నిరంతరమ్॥

తా॥ జారిణి యెల్లప్పుడును మమకారముఁ జూపి మాయఁ జేసి మగని వలలో వేసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించును గాని జగడముమాత్ర మాడదు. గయ్యాళిభార్య యటుగాక కానిమాటలాడుచుఁ గష్టపెట్టుచుండును.

452 జాలలోననుండి స్త్రీలవీథులవంకఁ, జూడనీయరాదు సుమ్ము వినక
చేతురేని యట్లు చేటుమూడును జుమీ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

జాలేభ్యో వీథిషు స్త్రీణాం ముఖదర్శం న కల్పయేత్।
యదికుర్యా త్స్త్రీభి ర్వేమ ! సర్వనాశో భవే ద్ధ్రువమ్॥

తా॥ కిటికీలలోనుండి స్త్రీలను వీథులవంకఁ జూడనీయరాదు. అట్లు జూడనిచ్చినఁ జేటుమూడును జుమీ.

453 చక్కనైనవాని మక్కువఁ గన్నంతఁ, దక్కువగను జూచుఁ దనదు విభుని
ఆఁడుబుద్ధికంటె నవరబుద్ధియు లేదు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యదిపశ్యేత్ రూపవంతం పురుషం స్త్రీ స్వవల్లభమ్।
పశ్యే న్న్యూనం వేమ ! నాస్తి స్త్రీబుద్ధే రవరామతిః॥

తా॥ చక్కనైనవాని మక్కువతోఁ జూచినంతమాత్రమునఁ దన మగనిఁ దక్కువగఁ జూచి యెవగించుకొనుచుండును స్త్రీ బుద్ధికంటెఁ గామమున లాఘవమైనది మఱియొకటిలేదు.

454 కాంతమేనుఁజూచి కలవరపడెదరు, కడుపులోనిరోతఁ గానలేక
ఇంతరోతగల్గు నీదేహమేలరా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అంగనాయా స్తనుం వీక్ష్య వేమ! ముహ్యాంతి పూరుషాః।
కుక్షౌ మలం న పశ్యంతి ఏన్యా కిం మలయుక్తయా?॥

తా॥ స్త్రీశరీరముఁజూచి కడుపులోని రోతఁగానలేక కలవరపాటుఁ జెందెదవు. ఏహ్యామగుశరీరమేలరా? (వి) అమేధ్యపూర్ణం కృమిభిస్తు సంకులం స్వభావదుర్గంధ మశౌచ 'మధ్రువమ్, కళేబరే మూత్రపురీష భాజనే రమేత మూర్ఖో న రమేత పండితః॥ 2 సమస్తభావైః ఖలు బంధనం స్త్రియః. (భర్తృ)

455 ఆడుదానిబొంకు గోడఁబెట్టినయట్లు, పురుషపరునిబొంకు పూరితడక
స్త్రీలనేర్పు మగలఁ జీకాకుఁబఱచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుడ్యోపమం నార్యసత్యం పుంసస్తు కటసమ్మితమ్।
స్త్రీణాం తు వేమ! చాతుర్యం పుంసః క్షోభయతే భృశమ్॥

తా॥ ఆడుది యబద్ధమాడిన గోడపెట్టినట్లు. పురుషుఁ డబద్ధమాడిన దడికట్టినట్లులుండును. స్త్రీలనేర్పు మగలఁ జాలఁజీకాకు ఁబఱచునుజుమా.

456 సుగుణవంతురాలు సుదతియైయుండిన, బుద్ధిమంతులగుచుఁ బుత్రులొప్ప
స్వర్గమేటికయ్య? సంసారికింకను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది భార్యా గుణవతీ పుత్రకా బుద్ధిశాలినః।
తదా సంసారిణో వేమ! కిం స్వర్గేణ ఫలం? వద॥

తా॥ భార్యగుణవంతురాలైయుండి పుత్రులుబుద్ధిమంతులైన సంసారి కింక స్వర్గ మెందులకు?

457 సతియొనర్చుచెడుగు పతి కవశ్యమువచ్చుఁ, బతియొనర్పుమంచి సతికిసగము
పతియొనర్చుచెడుగు సతికేలరాదురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్యాద్దోషః పతిం యాతి అర్ధం పతిగుణే సతీమ్।
దోషః పతికృతో వేమ! న సతీం ప్రాప్నుయాత్ ఖలు॥

తా॥ భార్యచేయుపాపమంతయు భర్తదే. భర్తచేయుపుణ్యములో సగము భార్యది. భర్తచేయుపాపముమాత్రము భార్యకు రాదు. ఏలనో!

458 విత్తహీనమైన వేళలందును దల్లి, తనయులాలుసుహృదు లనెడువార
లెల్లశత్రులగుదు రెంచైన నిజమిది, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యదా దవే ద్విత్తహీనః సదా మాతా చ పుత్రకాః।
భార్యా చ సుహృద స్సర్వే వేమ! స్యు శ్శత్రవో ధ్రువమ్॥

తా॥ దరిద్రమందు తల్లి, కొడుకులు, భార్య, మిత్రులు, నందఱును శత్రువులే యగుదురు.

459 పాపజాతినరుడు పరసతిఁగోరుట, చేప జిహ్వరుచికిఁ జిక్కినట్లె
తీపినంటి యీఁగ తెగుపతో నీల్గదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పాపః పరసతీకాంక్షీ జిహ్వాబద్ధో ఝషో యథా।
మధుద్రవ్యే వేమ! లగ్నాః న కిం నశ్యంతి మక్షికాః?॥

తా॥ పాపాత్ముఁడగు మనుజుఁడు పరసతినిఁగోరుట చేప జిహ్వరుచికిఁ జెడినట్లును, తేనెటీగ తీపెకిఁజచ్చినట్లును నగును.

460 తల్లిదండ్రిహితులుఁ దగినచుట్టములెల్ల, నేరకోరిపోరు నెగుపుఁజూచి
పడుచునిత్తురింతె భాగ్యమీయఁగలేరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మాతా పితా బాంధవా శ్చ హితా స్సర్వే సమీక్షయా।
కన్యాం దిశంతి కిం వేమ! దదతే భాగ్య ముజ్జ్వలమ్?॥

తా॥ తల్లి, తండ్రి, మిత్రులు, బంధువులు. ఇట్లుకావలసినవారందరు పరిస్థితిననుసరించి పడుచునీయఁగలరుకాని భాగ్యము మాత్రమీయలేరు.

461 సతులమాయఁదెలిసి సైరింపలేకను, పెద్దకడుపువాఁడు పెండ్లిమానె
పుట్టుకాసెఁగట్టె భువి నాంజనేయుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మోహినీమాయాం విదిత్వైవ వేమ! లంబోదరః పురా।
అనూఢవాన్ బద్ధకచ్ఛః జన్మనై వాంజనాసుతః॥

తా॥ సతులమాయఁదెలిసిన విఘ్నేశ్వరుఁడు వారలమాయను దట్టుకొనలేమను భయముసఁ బెండ్లిలేమానెను. ఆంజనేయుఁడు పుట్టుకనుంచియే లంగోటీ బిగించి బ్రహ్మచారి యయ్యెను.

462 చదివినతనికన్నఁ జాకలియే మేలు, గృహముపేల్పుకన్న గేదె మేలు
సకలసురలకన్న జారభామిని మేలు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రజకో వర ముఖ్యాస్తు కుటిలవిద్యా త్వథైవ చ।
గృహదేవాచ్చ మహిషీ సురేభ్యో వేమ! జారిణీ॥

తా॥ ఈ మాయచదువుఁజదివినవానికన్నఁ జదువుకొనక యున్నను గుర్తు కలిగియుండుటకుఁ జాకలియే మేలు. గృహదేవతను బూజించి విఫలుఁడగుట కన్న గేదెను మేపుకొనుట మంచిది. యజ్ఞములఁజేసి దేవతల మెప్పించి రంభాసంభోగమును బడయుటకంటె నా ధనముతో వేశ్యలతో స్వేచ్ఛగా సంచరించుటయే మంచిది.

463 ఔరసుండె నీకు వారసుఁడగుఁగాని, వేశ్యయందుఁబుట్టు విధవకొడుకు
నీవుపోయినపుడు నీకైనవడలునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఔరసః ఖలు సత్పుత్రః కిం వేశ్యోద్భవేన సూనునా?।
వేమ! త్వయి మృతే దత్తే కిం తిలోదకముద్వహేత్!॥

తా॥ నీకన్నకొడుకు నీకు వారసుఁడగును కాని నీవుంచుకొనిన వేశ్య కొడుకు నీవు చచ్చినప్పుడు తిలోదకములనైన నొసఁగఁగలఁడా?

464 గుణవతిగలయిల్లు గోమునొందించుచు, చీఁకటింటదివ్వె చెలఁగునట్లు
దేబెయున్నయిల్లు దివ్వె మల్చినయట్లు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

తమోగృహం దీపకేవ గుణినీ భాసయేత్ గృహమ్।
దుర్గుణాకలితం గేహం వేమాదీప మివాప్రభమ్॥

తా॥ గుణవంతురాలగు భార్యయున్నయిల్లు చీకటింటదీపమువలెఁ బ్రకాశించును. ఇఁక దేబెయైనభార్యయున్నయిల్లు దీపమారిపోయినయిల్లు వలె నంతయు నయోమయముగనుండును.

465 కాకిగూట నాడుకోకిల తనగుడ్లఁ, బెట్టి పెనుపఁజేయు గుట్టెఱుఁగుచు
నాడువారిమోస మపుడైనఁ దెలియుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కాకనీడే పికీ వేమ! నిధాయాండాని పోషణమ్।
కారయేత్ మర్మ జానీత స్త్రీమాయా జ్ఞాయతే తదా॥

తా॥ ఆడుకోకిల కాకిగూటిలోని కాకిగ్రుడ్లనుబడఁగొట్టి తనగ్రుడ్లను బెట్టి పొదిగించుకొని పిల్లలను జేయించుకొనును. దీనినిబట్టియైన నాగరికతాస్త్రీల మోసమెట్టిదియో గ్రహింపుఁడు.

466 విడుచుదానిపొందు విడువఁజాలనివాఁడు, చచ్చుదనుక మోయుఁ జాప గుడిసె
భాగవతులపటుఁ బడయంగ నోపఁడు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

త్యక్తవత్యా స్త్రియాస్సంగం వేమ! త్యక్తు మశక్నువన్।
వోఢా కటం కుటీం యావజ్జీవం నైతి మహద్గతిమ్॥

తా॥ తన్నువిడుచుదానిని దాను విడుపఁ జాలనివాఁడు చచ్చువఱకు దానిచాపయు, గుడిసెయు మోయుచుండవలసినదేకాని భగవన్నామ స్మరణఁ జేసికొనుచు భక్తుఁడుమాత్రము కానేరఁడు.

467 వెలఁదిసొంపుఁజూచి విఱ్ఱవీఁగఁగ రాదు, కలికికెపుడు గుణమె కారణంబు
చక్కనైనరూపు జారిణికుండదా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

లావణ్యం యోషితో దృష్ట్వా న ముహ్యే ద్వేమ! కారణమ్।
గుణఏవ హి భామిన్యా జారిణీ కిం న సుందరీ?॥

తా॥ స్త్రీ యందముగనున్నదని గ్రహింపఁగూడదు. స్త్రీకి మంచిగుణమే ముఖ్యము. రూపప్రధానమన్న జారిణికున్నరూపు దానికినిఉండదు.

468 తనకునొప్పిపుట్టి తనువెంతబడలినఁ, గూళవిటుఁడు యువతిఁగూడఁజూచు
పండ్లుపడినకుక్క పసరంబుఁగఱువదా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నిస్సత్త్వ క్రాంతదేహోఽపి దుర్విటు స్సజ్జతేఽంగనామ్॥
నిర్దంతః కుర్కురో వేమ! కిం పశ్వస్థి న దంశతి?॥

తా॥ పనికిమాలిన విటుఁడు శరీరమెంతగా వ్యాధులచేఁగృశించి బాధలఁ గల్గించుచున్నను పండ్లూడినకుక్క గొడ్డెముకనే కొఱుకఁ జూచినట్లు చెడిపె పొందునే కాంక్షించుచుండును.

469 ముండమోపితోడ మునుఁగుచుఁదేలుచు, నుండునపుడె మోహముండుఁగాని
అండబాయువెనుక నాయాశలేపోవు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

రండయా వర్తతే యావ త్తావన్మోహే నిమజ్జతి।
అపాస్తే వేమ! తత్సంగే ఆశా నశ్యంతి తా స్తదా॥

తా॥ ముండమోపితో మునుగుచుఁ దేలుచు నున్నపుడే మోహముండును కాని దానియెడబాటుగలిగినప్పుడా యాశయే కొన్నాళ్ళ కంతరించఁగలదు.

470 కావవలయు మగఁడు కాంతనెల్లప్పుడు, కావలేనివాఁడు చావవలయు
కాపులేనిదాని కాపుర మడుగనా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రక్షేత్కాంతాం సదా భర్తా ద్రాక్ష్మియేతావనాశుమః।
రక్షావిహీనా యా కాంతా వేమ! తత్సంస్కృతి ర్వృథా॥

తా॥ పెండ్లిచేసికొన్నందులకు భార్యనుగాపాడవలసిన బాధ్యత భర్తది. అట్లుకాపాడలేనివాఁడు చావవలయును. రక్షణలేని యాడుదానియునికి క్లిష్టమైనదిసుమా.

471 భక్తిముక్తికల్గు భాగ్యము గల్గును, చిత్తమెఱుఁగు పడఁతిచెంతఁబతికిఁ
జిత్తమెఱుఁగనిసతిఁ జేరంగనీరాదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చిత్తజ్ఞా యా వేమ! పత్న్యాః ప్రాంతే పత్యు ర్భవంతి హి।
భక్తి ర్ముక్తి స్తథా భాగ్య మచిత్తజ్ఞాం స్త్రియం త్యజేత్॥

తా॥ తనభావముగుర్తించి మెలఁగు భార్యచెంతనున్న భర్తకు భక్తి, ముక్తి, భుక్తి, అన్నియు లభించును. తనభావమును గుర్తింపనేరని భార్యనుదగ్గఱకే చేరనీయఁగూడదు.

472 ప్రీతిలేనిలంజె భూతంబె యాఁజూడ, ప్రీతిలేనిపాటు చేతచేటు
దాతలేనియూరు దయ్యాలపేటయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అప్రీతా కులటా భూతం కర్మాప్రీతం శ్రమావహమ్।
యత్ర దాతా నాస్తి వేమ! సా పూః పైశాచవాటికా॥

తా॥ దాతలేనియూరు దయ్యాలపేట (దయలేనికఠినాత్ములుండునది) ప్రతిఁగల్గింపనిశ్రమ చేతచేటుకాని లాభములేనిది. అట్లే తానంటే ప్రేమలేని భార్య పెనుభూతము (పెద్దరాకాసి).

473 బత్తిలేనిలంజె పలుమారుబిలిచిన, బత్తికాదు లయపుమిత్తికాని
మిత్తిచొరఁగ నిల్లు మ్రింగకపోవునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అపలాయమానా బహుశః కులటా భక్తివర్జితా।
మృత్యుస్స్యా త్సదనం విష్టా వేమ! గ్రసతి సా న కిమ్?॥

తా॥ భక్తిలేనిలంజెను బలుమారులుపిలిచి బ్రతిమలాడినను దానికి భక్తి రాదుసరికదా ప్రళయకాలపుమృత్యువుగాఁ దయారగును. అట్టిమృత్యుదేవత యేయింటిలోనున్న నా యింటినది మ్రింగక విడిచిపెట్టునా!

474 భవుఁడు చిత్రముగను భార్యల మోయును, అట్టుమోయఁగలుగు దిట్టయైన
నతినివలెనె బూది యలఁదిన మెఱుఁగగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భార్యావాహీ భవశ్చిత్రం యదిత్వం వహానక్షమః।
తథైవ తత్సమో వేమ! భూతలిప్తతను ర్భవ॥

తా॥ పరమశివుఁడు భార్యల మోయును. శరీరమునకు బూడిదయుఁ బూయును. అట్లే భార్యల నీవును ధరింప సమర్థుఁడవగుదేని శరీరమున బూడిద సలదుము.

475 విటులఁజూడఁగానె మటుమాయఁజేసియు, కిటికియందుఁ జేరి కేరింత
పటిమమీర స్త్రీలఁ బరికింపలేరయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దృష్ట్వా విటాన్ వంచయిత్వా గవాక్షస్థా నితంబినీ।
విలాసాన్ కురుతే వేమ! మాయాస్థైయాహి యోషితామ్॥

తా॥ కిటికీనుండి వీధినిఁ జూచినఁజపల స్త్రీ విటుఁడు కనఁబడఁగనే యింటిలో నున్నవారల నందఱు మటుమాయఁజేసి బయటకుఁ బోఁగలదు. స్త్రీలనడత గుర్తించుట చాలకష్టమైనపనిసుమా.

476 ఇంద్రపదవిఁగోరి యింపుగా యజ్ఞముల్, కలిమిచేతఁ జేసి కాములైరి
పరమయోగమాని పట్టంగలేమిని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాకాంక్ష్యేంద్రపదవీం యజ్ఞైరిష్ట్వా మహాధనైః।
కామినస్సంత్యజ్ఞనా సుంస ముముక్షూ యోగధారణమ్॥

తా॥ యోగాభ్యాసము నియమనిష్ఠలు భక్తిజ్ఞానములు కుదుర్చుకొనలేక ధనముకొలఁది నింద్రపదవిలభ్యమగుననియు స్వర్గసుఖము లనుభవింపవచ్చుననియు భ్రమించి కాములై యజ్ఞములఁ జేయుట కజ్ఞానులెఱుబడెదరు, వి॥ శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప! సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ! జ్ఞానే పరిసమాప్యతే (గీత)

477 పాలప్రియముచేత బరగనేడ్చెడిబిడ్డ, దూత్తుదప్పులకిల శోకపడఁగఁ
దల్లి పనులమాని తనయుని ముద్దాడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పుత్రశ్చాన్యం వ్యాకులో బాలః స్తన్యార్థీ యది రోదితి।
త్యక్త్వా కర్మాణి వేమాంబా లాలయిత్వాశు చుంబతి॥

తా॥ పాలకొఱకు నాకలిదప్పులకుఁ దట్టుకొనలేక బిడ్డయేడ్చుచుండినఁ దల్లి యెన్నిపనులున్నను గట్టిపెట్టి తనయునిముద్దాడి పాలనిచ్చును. అట్లే భగవంతుఁడును నాపదుద్ధారకుఁడుసుమా.

478 పడుచునూరకేల పారఁజూచెదరొక్కొ!, ఎంతవారలైన భ్రాంతిఁజెంది లోనమీఱు కాము లొంగఁదీయఁగలేరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మహాత్మనోఽపి విభ్రాంత్యా హ్యాత్మస్థకామవశంగతాః।
కిమర్థం ? యువతీం వేమ ! పశ్యంతి భ్రాంతదృష్టయః॥

తా॥ లోనఁబెఱుగుకాముని లొంగదీయనేరక యెంతవారలైన సిగ్గు విడిచి యందగత్తెను వృథాగా తేఱిపాఱఁజూతురేలనో తెలియకున్నది.

479 దాతలేనియూరు దయ్యాలపెనువాడ, నీతిలేనిమాట రాతిపెట్టు ప్రీతిలేనిలంజె ప్రేతవాహనమయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పుర్దాతృహీనా ప్రేతాంచీ వాగనీతి శ్శిలాహతిః।
కులటా ప్రీతిహీనాస్యా చ వేమ ! స్యాత్ప్రేతవాహనమ్॥

తా॥ దాతలేనియూరు దయ్యాలపనుపాడు. అట్టే రాతిమీదదెబ్బవలె నీతిలేనిమాటవ్యర్థము. ఇఁకప్రీతిలేనిలంజెను భరించుట శవమును మోయుచున్నట్లే.

480 ఫాలనేత్రుఁడైన వంపంగలేఁడయా, ఆలిమీఱఁబెట్టి యాదిమునువ గోలయనుచు నమ్మఁగూడదు వెఱ్ఱిమై, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృత్వా ప్రగల్భాం విస్మృత్య మూలం త్ర్యక్షోఽపి చాంగనామ్.
న వశీకురుతే వేమ ! అమాయేతి న విశ్వసేత్॥

తా॥ ఆలిని 'బాల, అమాయకురాలు' అని వెఱ్ఱిగా నమ్మఁగూడదు. మొదట నుపేక్షచేసి యమాయకానిమీఁదబెట్టిన నాఫాలాక్షుఁడైనను (మూడవకన్నుకలవాఁడైనను) తరువాత వంచలేఁడు సుమీ.

వి॥ శక్రాదయోఽపి విజితా స్త్వబలాః కథం తాః ? (భర్తృ)

481 ఫలక మెడమ చేతఁబట్టి ఖడ్గంబూన, బంటుతనమురాదు ప్రీతిభలేమి వీధిలోనఁదిరుగ వెలఁది పురుషుఁడౌనె?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఖడ్గం చ ఫలకం వేమ ! కరాభ్యాం ధారయన్నపి।
న శూరస్స్యా దప్రతిభః కిం పుమాన్? వీధిగాంగనా?॥

తా॥ వీధిలోఁ దిరిగినంతమాత్రమున స్త్రీ పురుషుఁడు కానేరదు. కుడి చేతఁగత్తి నెడమచేతడాలు ఁబట్టినంతమాత్రమున ప్రతిభ లేనివాఁడు యుద్ధ భటుఁడగునా ?

482 పురుషు భాగ్యముననె పుణ్యవతిదొరకుఁ, బుణ్యవతికి నట్లె పుట్టుసుఖము
నిరువు రనుభవింప హితులగు పుత్రులు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

భాగ్యేన లభ్యతే పుంసః పుణ్యా స్త్రీ యోషితః పుమాన్,
ఉభయోరపి భాగ్యేన వేమ ! పుత్రా స్తథా హితాః॥

తా॥ పురుషునిభాగ్యమునఁ బుణ్యాత్మురాలగు భార్యయు స్త్రీ భాగ్యమునఁబుణ్యాత్ముఁడగు భర్తయు నిరువురి భాగ్యమునఁబుణ్యాత్ములగు పుత్రులును లభింతురు.

483 పుత్రసంతులేక పురుషుండు జగతిలోఁ, బుణ్యలోకమెట్లు పొందఁగలఁడు?
పుత్రహీనునకును బుణ్యంబు కలదెట్లు?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పుమాన్ పుత్రవిహీనస్తు పుణ్యలోకం కథం వ్రజేత్॥
వేమ ! పుత్రవిహీనస్య కథం పుణ్యం ప్రవర్తతే ?॥

తా॥ పితృదేవతల ఋణమునుండి విముక్తుఁడగుటకుఁ బుత్రసంతతి లేని వాఁడు పుణ్యాత్ముఁడు కానేరఁడు. అట్టివానికిఁ బుణ్యలోకములును లభింపవు.

484 పుడమిలోన నరులు పుత్రులఁగనఁగోరి, యడలు మందు రనుపమాశ చేతఁ
గొడుకుఁగలిగినంతఁ గుల ముద్ధరించునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నరాః పుత్రార్థినో వేమ ! చింతంతి పరమాశయా।
పుత్రే సంజాతమాత్రే కిం ? కుల ముద్ధరతి స్వయమ్॥

తా॥ పుత్రులఁగనుటకు నరులు ప్రయాసపెందుదురు. కొడుకు గలిగినంత మాత్రమునఁ గులము నుద్ధరించునా ? శ్లో॥ అజాతమృతమూర్ఖాణాం వరమాద్యౌ న చాంతిమః । సకృద్దుఃఖకరావాద్యౌ అంతిమస్తు పదేపదే॥

485 పిన్నవాండ్రస్వేచ్ఛ మన్ననఁ జెఱచును, ఆడువారిస్వేచ్ఛ గోడొనర్చు
పురుషవరునిస్వేచ్ఛ భూతినిఁగూర్చును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిహంతి బాలకస్వేచ్ఛా గౌరవం వేమ! సర్వశః।
స్త్రీస్వేచ్ఛా తనుతే దుఃఖం పుంసస్స్వేచ్ఛా విభూతిదా॥

తా॥ పిన్నవాండ్రస్వేచ్ఛ గౌరవమును పాడుచేయును. స్త్రీలస్వేచ్ఛ కష్టముఁగల్గించును ఉత్తమపురుషునిస్వేచ్ఛ సౌఖ్యమును సంతోషమును గూర్చును. వి॥ లాలనాత్ బహవో దోషాః తాడనాత్ బహవో గుణాః, తస్మాత్ పుత్రం చ శిష్యం చ తాడయేత్ న తు లాలయేత్॥

486 దొడ్డివాఁడు పెద్దతోడేలునైనను, పట్టుఁ జూచి దానిమర్మ మెఱిఁగి
గొడ్డుగొఱ్ఱెనైనఁ గొనిచననీయండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అజాజీవ స్తు మర్మజ్ఞో జానన్ వృకగతిం సదా।
వంధ్యాం మేషీం చ వేమాశు నీత్వా గంతుం చ నేచ్ఛతి॥

తా॥ గొఱ్ఱెలకాపరి పెద్దతోడేలునైనను దానిరహస్య మెఱిఁగి చంపఁ జూచునుకాని పనికిమాలిన గొడ్డుగొఱ్ఱెనునైతము పట్టుకొనిపోనీయఁడు. అట్లే కుటుంబరక్షణకు యజమాని (సంసారి) శ్రద్ధవహించవలెను. కాని యుపేక్షాభావముతోను నుదాసీనభావముతోను నుండుట పనికిరాదు.

487 తల్లి యేడ్వవినక తనయాలువగచిన, జాలిపడెడువాఁడు జడుఁడు సుమ్ము
తారతమ్య మెఱుఁగ నేరని పశువగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అశృణ్వన్ మాతృరుదితం య స్స్వభార్యా వ్యథాకులః।
దయతే స జడో వేమ! పశు ర్జ్ఞాతారతమ్యవిత్॥

తా॥ తల్లి యేడుపువినక పెండ్లాము యేడ్పునకు మాత్రము జాలిపడెడు జడుఁడు తారతమ్యమెఱుఁగనేరని పశువు సుమా.

488 ఎంగిలెంతవట్టు హితవుగా నెంచక, యొగ్గియుందు రంత నుర్విజనులు
కన్న నెంగిలెంత? కన్నెంగి లధికమా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉచ్ఛిష్ట మహితం మత్వా విముంచంతి జనా భువి।
వక్త్రోచ్ఛిష్టం కియద్వేమ? నేత్రోచ్ఛిష్ట మిహాధికమ్॥

తా॥ నోటియెంగిలిని మాత్రమె సర్వులు నిరసింతురు. అంతకన్నను దూష్యమైనది కన్నుయెంగిలిసుమా.

489 చని యడవికి బుషులు చవులఁగోరుటరోత, నరులు కలిగి తినమి నరయరోత
భార్యలనుచు వారి భరియింపమియు రోత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
బుషీణాం విపినే వేమ ! జుగుప్సా విషయార్థితా।
అభోగో ధనినాం చైవ భార్యాణాం చా ప్యపోషణమ్॥

తా॥ అడవికిఁ బోయియు బుషులు చవులఁగోరుటరోత. కలిగి యుం డియు నరులు లోభత్వమున ననుభవింపకుండుటరోత. భార్యలని పెండ్లిచేసి కొనుటతప్ప వారలఁబోషింపకుండుట రోత.

490 ఇందుఁడయ్యుఁ గామి హీనుఁడైపోయెను, మారుఁడయ్యుఁ గామి మండిపోయె
బ్రహ్మయయ్యుఁ గామి భైసిపోనాడెను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
ఇంద్రోఽపి వేమ ! కామీ సన్ హీనత్వ మగమ త్తథా।
మారోఽపి చాశు దగ్ధోఽభూత్ ప్రథాం బ్రహ్మాపి ముక్తవాన్॥

తా॥ కామగుణమునకులోనై యింద్రుఁడు హీనుఁడాయెను. మన్మ థుఁడు మండిపోయెను. బ్రహ్మ యగౌరవముపాలాయెను.

491 రాయిమై యహల్య రాముపాదముసోకి, యాఁడుదయ్యెనందు రవనిజనులు
చేయుసుకృతము లిల శిలలైనఁబొందును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
వేమాహల్యా శిలా భూత్వా స్పృష్టా రామాంఘ్రిణా సకృత్।
కాంతాభూదితి సంప్రాహుః శిలా ప్యేతి కృతం ఫలమ్॥

తా॥ చేసిన పుణ్యఫలితము శిలలైనఁబొందును. శ్రీరామచంద్రుని పాదరజముఁదాకి శిల యహల్యయై పతివ్రతామతల్లి కాలేదా ?

492 కొడుకునువరియింపఁగోరి వచ్చినదానిఁ, దండ్రిపెండ్లియాడ ధర్మమగునె?
తప్పునితెలిసియును దాఁజేయుఁ గర్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
సుతం వరయితుం వేమ ! కన్యకా మాగతాం పితా।
యద్యుద్వహేత్ స కో ధర్మః ? దోషజ్ఞోఽప్యఘ మాచరేత్।

తా॥ తప్పని తెలిసియును మానవుఁడు ఇంద్రియములకు వశుఁడై విషయాభిలాషలకులోనై మనము నరికట్టలేక యంతస్సాక్షిప్రతిఘటించు చున్నను దానికి సమాధానమీయలేక చెడుపనులనే చేయుచున్నాఁడు.

కొడుకును వరించివచ్చినదాని నొక ప్రబుద్ధుఁడగు రాజరాజేంద్రుఁడు పెండ్లియాడెనందురు. ఇది ధర్మమేనా ?

493 ఇంచుకంతసుఖమె యీరేడుజగములఁ, గంచమునకుఁ బిల్లి కాచినట్లు
పంచబాణుబారిఁబడియు నాసింతురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చతుర్దశసు లోకేషు ఈషన్మాత్రసుఖార్థినః।
వర్తంతే వేమ ! కామార్తా ఉచ్ఛిష్టార్థిబిడాలవత్॥

తా॥ పదునాలుగులోకములందలి జీవులును యెంగిలికంచముకొఱకు పిల్లి కనిపెట్టుకొనియున్నట్లు అల్పసుఖమగు స్త్రీసుఖమునకే మన్మథుని పంచ బాణములఘాతలకు దట్టుకొనలేక యాసించుచున్నారు. వి॥ వినారామం వినాభీష్మం హనూమంతం వినాశుకమ్, కురంగఖురమాత్రేణ చర్మణా మోహితం జగత్ ॥

494 పెరటఁజెట్టుబెట్టిఁ పరికింపకుండిన, వెలుగుదాటి తీగ వెడలఁబాఱు
నాడుదానిగుణము నటువలెనుండురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యదినేక్షే తోప్తలతాం వ్యతిక్రమ్యావపాలికామ్।
నిర్గచ్ఛేద్వేమ ! తచ్ఛాఖా తథా స్యాద్యోషితో గుణః॥

తా॥ మనదొడ్డియావరణలో మనముపెట్టినపాదైనను మనముచూడక యుపేక్షఁజేసినఁ గంచెదాటి యవతలిదొడ్డిలోఁ గాయలుకాసి ప్రక్కదొడ్డి యజమానికి మేలుచేకూర్పఁగలదు. అట్లే యాడుదానివిషయములోఁ గూడ గుర్తించుకొనుము.

495 ఒడలుశిథిలమైన నోరుపుగలసతి, గుణము మేల్మిఁబట్టి కోటిసేయు
పాతయెనుముపాలు రోతనవచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జీర్ణాంగ్యా శ్చ క్షమావత్యాః సత్యా వేమ ! గుణోదయైః।
కోటిలాభః కిం జుగుప్స్యం జీర్ణాంగమహిషీపయః ?॥

తా॥ శుష్కించినశరీరముకలదియైనను భూదేవివలె నోర్పుగలభార్య మంచిగుణమునుబట్టియే కోటివరహాల ఖరీదుఁజేయును. గేదెయొక్క పాలు మనకుఁగావలసినదికాని గేదెయెట్టిదైనను మనకేమి ?

496 కడుపునిండఁ దవుడు గంపలోఁబెట్టక, చన్నుముట్టనీక తన్ను గేదె
వారకాంత లట్లు వలతురో యూరక, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కండోలే వేమ! కంబూక మస్థాప్య మహిషీ పయః।
న దత్తే తాడయే త్పద్భ్యాం వేశ్యా కాంక్షతి కిం వృథా?॥

తా॥ గేదెసైతము గంపనిండఁ దవుడుఁబెట్టకుండ పాలకుఁ జన్ను ముట్టుకొనినఁ దన్నునుగదా. వెలయాలు నిన్నూరక ప్రేమించివచ్చునా ?

497 చాడిగానిమాట చావిడిలో నిక్కు, వేటపో శునకము వీటనిక్కు
వేశ్యఁజూచునపుడె విటకాఁడు నిక్కురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పురి శ్వా మృగయాగామీ సూచికోక్తి ర్గృహాంతరే।
ఉజ్జృంభతే వేమ! వేశ్యా దర్శనే తు విటస్తథా॥

తా॥ చాడికోరువానిమాట చావిడిలోనేశోభించును. వేటకుఁదీసికొని పోవుకుక్క యూరిలోనే మిడిసిపడును. అట్లే వేశ్యనుజూచినపుడే విటకాఁడును మిడిసిపడును.

498 కైకపుట్టిచెఱిచెఁ గా రాముపట్టంబు, సీతపుట్టి లంకఁ జెఱిచెఁ గాదె?
కౌరవులను జెఱిచెఁగద ద్రౌపదీదేవి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కైకా రామస్యాభిషేకం నాశయామాస వై పురా।
సీతా లంకాపురీం వేమ! కౌరవాన్ ద్రుపదాత్మజా॥

తా॥ కైకపుట్టి శ్రీరామచంద్రుని రాజ్యపట్టాభిషేకముఁబాడుఁ జేసినది. సీతపుట్టి లంకను నాశనముఁ జేసినది. ద్రౌపదీదేవి కౌరవ నాశనముఁగావించినది. (ఏనాశనముకలిగినను స్త్రీలవలననే కలుగఁగలదు)

499 పతికిమారుఁబల్కు పడఁతియే పందిరా, మీఱినసతితోడ మెలఁగుపంది
పంది పంది కూడి పడిదొర్లవా రొంపి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పతిధిక్కారిణీ జాయా సూకరీ కేవలం తయా।
చరిష్ణు స్సూకరో వేమ! లుంఠత స్తౌ హి కర్దమే॥

తా॥ పతికెదురాడుభార్య పంది. అట్టియెదురాడుపందితో ఁగాపురము చేయు భర్త మఱియొక పంది. పందులు బురదలోఁబడి దొర్లినట్లు వారి సంసారమును నుండఁగలదు.

500 ప్రస్తుతంపువేళఁ బద్యంబుఁజదివినఁ, దప్పుఁగలిగియున్న నొప్పియుండు
వెలఁదిసురతవేళ బిత్తరైయుండదా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ప్రస్తుతే సమయే వేమ ! యది పద్యం పఠే న్నరః।
సదోషమపి నిర్దోషం న కిం ధృష్టా రతేఽంగనా ?॥

తా॥ సమయోచితముగఁ జదివినపద్యము తప్పుఁగలిగియున్నను స్త్రీ సంభోగసమయమున నెంతసిగ్గువిడిచిన నంతగా శోభించునట్లు శోభ కలిగియే యుండఁగలదు. వి॥ అనవసరే యత్ప్రోక్తం సుభాషితమపి భవతి హాస్యాయ 2 అన్యథా భూషణం పుంసాం క్షమా లజ్జేవ యోషితామ్। పరాక్రమః పరిభవే వైయాత్యం సురతే ష్వివ॥

ఆధ్యాత్మిక విభాగము.

501 వేమనఁగ యోగి వెలసె లోకములోనఁ, బూజలిడుఁడు పుణ్యపురుషులార!
పూజలిడినయంత భుక్తిముక్తులనిచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వేమనాఖ్యో మహాయోగీ లోకేఽభూత్ పుణ్యపూరుషాః!॥
పూజాం కురుత వేమాతో భుక్తిముక్తీ దదాతి సః॥

తా॥ 'వేమన' అను యోగి లోకము నవతరించెను. పుణ్యపురుషులారా! వాని నాశ్రయించి పూజింపుఁడు. అతఁడు భుక్తి ముక్తి లభించు మార్గ ముపదేశింప సమర్థుఁడు. (వి) చరంతి హ్యవనౌ కామం బ్రాహ్మణా భగవత్ప్రియాః, మాదృశాం గ్రామ్యబుద్ధీనాం బోధాయాత్మ త్తలింగినః, కుమారో నారదో ఋభు ర ఙ్గిరా దేవలో ఽసితః, ఏతే పరే చ సిద్ధేశా శ్చరంతి జ్ఞానహేతవః (భాగ)

502 పలుకుమన్న నేను పలుకక యున్నానా?, పలుక నన్నుఁగూర్చి ప్రబలవాక్కు
పలుకుమన్న నీకు పలుకు నేసెదేద, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

బ్రూహీత్యుక్తో న కిం బ్రూషే? బ్రూహి మాం ప్రబలం వచః।
బ్రూహీత్యుక్త! వేమ! జ్ఞాస్యామి భవదీయ మహం వచః।

తా॥ ప్రభూ! మాట్లాడుము. ఎందుకుమాట్లాడవు ? నీ గొప్పమాటల నేను తెలిసికొనఁగలను. (భగవచ్ఛక్తి చోదనయే ప్రవక్తసూక్తులు)

503 నిన్నుఁజూచెనేనిఁ దన్నుఁదానుమఱచును, తన్నుఁజూచెనేని నిన్నుమఱచు
నేవిధమునమనుజుఁ డెఱుఁగు నిన్నునుదన్ను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

త్వద్విస్మృతిస్స్యా త్స్వాలోకే త్వదాలోకే స్వవిస్మృతిః।
కథం వేమ ! విజానాతి ? త్వాం చాత్మానం చ మానవః॥

తా॥ తన్నే చూచుకొనుచున్న ప్రభూ! నీవుకనఁబడవు. నిన్నేచూచుచుండినఁ దాను కనఁబడఁడు. నిన్నుఁదన్ను నొకేసారి యెట్లుచూడఁగలఁడో చెప్పుము? (వి) ఏకమేవ. అద్వితీయం బ్రహ్మ॥

504 జీవి పోకముందె జీవవస్తువులిచ్చి, జీవి నిలుపవలయు జీవనముగ
జీవి తొలఁగువెనుక జీవవస్తువులేల?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాక్మృతే జీవవస్తూని దత్వా జీవం తు ధారయేత్।
గతే జీవే తతో వేమ ! కిం ఫలం జీవవస్తుభిః ?॥

తా॥ జీవముపోకముందే తగిన జీవాధారవస్తువులనిచ్చి జీవిని నిలుపవలెను. జీవముపోయిన నిఁక జీవాధారవస్తువులతోఁ బనియుండునా ? తరుణము మించకుండ మోక్షసౌఖ్యము నొందుటకుఁ బ్రయత్నింపుము.

505 కల్లనిజము రెండు కఱకంఠుఁ డెఱుఁగును, నీరు పల్లమెఱుఁగు నిజముగాను
తనయుని జననంబు తల్లి తానెఱుఁగును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్యాసత్యే నీలకంఠో వేత్తి వారి చ నిమ్నతామ్।
పుత్రస్య జననం మాతా వేమ ! జానాతి హి స్వయమ్॥

తా॥ నీరుపల్లమును దనయునిపుట్టుక తల్లియు నెఱుఁగునట్లు సత్యాసత్యము లాభగవంతుఁడే యెఱుఁగును.

506 మాటలెల్లఁగల్ల మనసుదొంగతనము, కోటిపాపిని యింక నేటిబ్రతుకు?
మాటసత్యమైన మఱి శతాయుష్యంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మృషావచాంసి సర్వాణి వేమ ! చౌర్యం తథా మనః।
కియాన్ పాపిని ? కియాన్ జీవః ? శతాయు ర్వచనే ఋతే॥

తా॥ అబద్ధపుమాటలు దొంగమనస్సు నీచపుబ్రతుకు. ఎందుకట్లు జీవించుట? సత్యవాక్కు ఋజువర్తనముఁగలిగి యెన్నాళ్ళుజీవించినను నూరేండ్లునిండిన పరిపూర్ణజీవితముకదా.

507 చమురుగల్గుదివ్వె సరవితోమండును, చమురులేనిదివ్వె సమసిపోవు
తనువుకోరలేని దలపుఁదోడనె తీరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్వలేత్ స్నేహాయుతో దీపః గత స్నేహో వినశ్యతి।
వాసనాక్షయతో వేమ! జన్మనాశో భవే ద్ధ్రువమ్॥

తా॥ చమురున్న నే దీపము వెలుఁగును. లేకున్న దీపమారిపోవును. అట్లే కోరికలు లేకున్న జన్మ లేదు. జన్మ లేకున్నఁ గోరికలు లేవు.

508 పాపమనఁగ వేఱె పరదేశమున లేదు, తనదుకర్మములను దగిలియుండు
కర్మతంత్రికాక కనుకనియుంటొప్పు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పాపో నామ పృథఙ్నాస్తి విదేశే వేమ! కశ్చన।
స్వకర్మతంత్రపవాతో న స్యాత్ కర్మవశో నరః॥

తా॥ పాప మనునది పరదేశమునుండి రాదు. తానుచేయు దుష్టకర్మల నుండియే వచ్చును, కాన జాగ్రత్తపడించుట మంచిది. (మనము చిందించు బురదకన్న మనకుఁగీడుఁజేయుబురద వేఱేయుండదు.) (వి) అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తే తాత్మైవ శత్రువత్॥ గీత॥

509 వెళ్ళివచ్చునాఁడు మళ్ళిపోయెడునాఁడు, వెంటరాదు ధనము కొంటుఁబోఁడు
తాను నేడఁబోనో! ధనమేడఁబోవునో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సహ నాయాతి జననే న నయేత్ మరణే ధనమ్।
కుత్ర గచ్ఛే త్స్వయం వేమ! కుత్ర గచ్ఛే దహో! ధనమ్॥

తా॥ మనమీలోకమునకు వచ్చునప్పుడు కూడ ధనముఁ దెచ్చుకొనలేదు. పోవునప్పుడు వెంటఁగొని పోవుటయును లేదు. ధన మెక్కడకుఁ బోవునో; తానెక్కడికిఁ బోవునో! (వి) యో మే గర్భగతస్యాపి వృత్తిం కల్పితవాన్ ప్రభుః, శేషవృత్తివిధానాయ సుప్తః కిం ను మృతోఽపివా॥

510 బొంది యెవరిసొమ్ము పోషింపఁ బలుమాఱు, ప్రాణ మెవరిసొమ్ము భక్తిసేయ
ధనమదెవరిసొమ్ము ధర్మమే తనసొమ్ము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కస్య దేహం పోషయితుం కస్య ప్రాణా స్థాపితుమ్।
కస్య విత్తం గోపయితుం వేమ! ధర్మ స్స్వకం ధనమ్॥

తా॥ ఈబొంది నీదని పోషింతువేకాని నిలుపఁగలుగుచున్నావా? అట్లే ప్రాణమును గాపాడుకొనఁగలుగుచున్నావా? ధనమును భద్రముగ వెంటఁ గొనిపోఁగలవా? కాన ధర్మమే యనుసరింపఁదగినది (వి)ధర్మమేవ గచ్ఛంత మనుగచ్ఛతి॥

511 **ఉసురులేనితిత్తి యినుమంత యూదినఁ, బంచలోహములును భస్మమౌను**
పెద్ద లుసురుమన్నఁ బెనుమంట లెగయవా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాప్రాణా చర్మభస్త్రీ శ్వసేచ్చేత్ లోహపంచకమ్।
భస్మీభవతి నిశ్వాసైః నోద్యంత్యర్చింషి కిం సతామ్?॥

తా॥ ప్రాణములేని తిత్తి యూదిననే పంచలోహములును భస్మమగుచున్నవి. ప్రాణములున్నతిత్తుల నూది యగ్నిరగుల్పఁజేసిన (పెద్దలనుసురుఁబెట్టిన) పెనుమంట లెగసి వేనిని భస్మమొనరింపలేవు?

512 **చెడ్డవానిమిగులఁ జెఱచును దైవంబు, అష్టపడఁడు వానికాపదైనఁ**
జెడినచేనుఁజూచి యొడయఁడు మెచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భ్రష్టాన్ భృశం భ్రంశయతే విధి ర్విపది నోద్ధరేత్।
నష్టం సస్యం కిముద్వీక్ష్య స్వామీ వేమ! ప్రశంసతే?॥

తా॥ పండెడిచేనుకై రైతు శ్రద్ధచేసినట్లు పండనిచేనుకుఁ జేయఁడు. అట్లే భగవంతుఁడును సంస్కరణకుఁబనికిరాని దుష్టుని యాపదనుంచి రక్షించుటకు శ్రద్ధఁదీసికొనఁడు.

513 **ఎక్కుడైనయాశ లినుమడియుండఁగాఁ, దిక్కువట్టి నరుఁడు తిరుగుచుండు**
కుక్కనువలెనాశ కూర్చుండనీయదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అత్యాశాగ్రస్తహృదయో భ్రమతే విమతి ర్నరః।
ఆశా శునఇవ స్వాస్థ్యం పుంసః వేమ! నయచ్ఛతి॥

తా॥ కుక్కను లోపలజనింమకోరికలు కుదురుగనుండనీక పరుగెత్తించును. అట్లే మూర్ఖుఁడును దురాశకొలది స్థాయిలేక పరుగులిడుచుండును. (వి) నజాతుకామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతే॥ గీత॥

514 తత్త్వమెఱుఁగువాఁడు దైవంబు నెఱుఁగును, సర్వకామములను జంపఁజేయుఁ
కదళిమ్రింగువాఁడు గరళంబు మ్రింగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యస్తత్త్వజ్ఞ స్సదైవజ్ఞః సర్వకామాన్ వ్యుదస్యతి।
యో౽త్తి రంభాఫలం వేమ ! స తు గ్రసతి కిం విషమ్?॥

తా॥ అరటిపండ్లుతినువానికి విషమిష్టమగునా ?తత్త్వము తెలిసినవాఁడే దైవమును దెలిసికొనును. అట్టి కదళీఫలభోక్త (దైవజ్ఞుఁడు) 'కోరికలను విషమును ననుభవించుటకును నిచ్చగింపఁడు(వి)యే హి సంస్పర్శజాభోగా దుఃఖయోనయ ఏవ తే, ఆద్యంతవంతః కౌంతేయ! న తేషు రమతే బుధః॥

515 నీళ్లమీఁద బుగ్గ నిలిచినయప్పుడు, తప్పువేగవచ్చి తాకుచుండు
విడెడుకండ కింత విభ్రాంతిపడుదురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యావ న్నవీచయో ఘ్నంతి తావ త్తోయేషు బుద్బుదః।
భిద్యమానే ఘటే మూఢా భ్రమంతే వేమ ! సర్వశః॥

తా॥ నీటిమీఁదబుడగలు లేచును. కెరటములు తాకును. బుడగలు చితుకును. మఱల మఱల నట్లే యగుచుండును. అట్లే శరీరములును గాల ప్రవాహమున విడిపోవుచుండును. మానవులిట్టి సహజసంఘటన కేల విభ్రాంతిఁజెందెదరో తెలియకున్నది.

516 హేమకారవిద్య నెఱిఁగినవారెల్ల, వెతలఁబడనియట్లు విద్యచేతఁ
దత్త్వ మెఱుఁగువెన్క తనకుఁజింతేలరా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యో హేమకారవిద్యాం తు వేత్తి న వ్యథతే హి సః।
జానంతి విద్యయా తత్త్వం యే తేషాం వేమ! కా వ్యథా?॥

తా॥ సువర్ణయోగముఁ దెలిసినవా రీలోకమున నార్థికబాధఁ జెంద నట్లు జ్ఞానముచేఁ బరమార్థతత్త్వ మెఱుంగు మహనీయు లెల్లయెడల సౌఖ్యమునే పొందుదురు. చింతనొందరు.

517 జీవభావమెఱుఁగఁ జెడదెన్నటికి మతి, దైవమును నెఱుంగఁ దనరు బుద్ధి
తేజ ముదయమొందఁ దిమిరంబు నిలువదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జీవభావే తు విజ్ఞాతే వేమ ! న భ్రంశతే మతిః।
జ్ఞాతే దైవే రమేత్ బుద్ధిః తేజస్యుత్థే గతం తమః॥

తా॥ జీవభావము దైవపద్ధతి నెఱిఁగిన మహనీయులబుద్ధికి విజ్ఞాన ప్రభాసమే కాని తమస్సు నిలువదు. వెలుగుండినఁ జీకటి నిలచునా? (వి) తమసో మా జ్యోతి ర్గమయ॥

518 పరుస మినుముసోకి బంగారమైనట్లు, కప్పురంబు జ్యోతిఁ గలిసినట్లు
పుష్పమందుఁదావి పొసఁగి నట్లగు ముక్తి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాయ స్స్వర్ణతామేతి స్పర్శేణ స్పర్శవేధినః।
కర్పూరం జ్యోతిషి సుమే గంధో ముక్తి శ్చ తాదృశీ॥

తా॥ పుష్పమందుఁ బరిమళమున్నట్లు,కర్పూరము జ్యోతిలోఁ గలియు నట్లు, ఇనుము పరుస వేదినిదాకి బంగారమైనట్లు, ముక్తిస్వరూపముసుమా.

519 జపము బాహ్యపూజఁ జాలఁజేసిపిదపఁ, గపటమువిడలేక కష్టనరులు
ముక్తినొందలేక మునిగిరి తమమున, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జపం చ బాహ్యపూజాం చ కృత్వాత్యంత మనంతరమ్।
న త్యజంత శ్ఛలం వేమ! మగ్నా స్తమసి బంధితాః॥

తా॥ జపములు బాహ్యపూజలు చేయుదురు. కాని యంతఃకరణము నందలి యసూయాదికల్మషముల విడువలేరు. అందువల్ల ముక్తినొందలేక యజ్ఞానాంధకారమున మునిఁగి భ్రష్టులై నరకబాధల ననుభవింతురు.

520 ఊర్ధ్వలోకమందు నుచితక్రియంబున, రూప మేమిలేక రూఢితోన
పరమయోగి చూచుఁ బరమాత్ముఁ డితఁడని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యథోచితం చోర్ధ్వలోకే నిరాకారం నిరంజనమ్।
పరమాత్మాఽయ మిత్యేవం వేమ! యోగీ సమీక్షతే॥

తా॥ గ్రద్దకెంతపైకిఁబోయినను గ్రిందఁజూచు నీచపుదృష్టియే. యోగిపుంగవుఁడట్లుఁగాక ఊర్ధ్వదృష్టిచే నూర్ధ్వలోకమునఁ దగినపద్ధతితో నామరూపక్రియాశూన్యమగు పరమాత్మస్వరూపమును గాంచుచు నిత్యానందపరవశుఁడగుచుండును.

521 దానమొసఁగుకన్న దేనంబు మఱిహెచ్చు, దేనగానముకన్నఁ దెలివిహెచ్చు
తెలివికన్న నాసఁదెగవేసినదిహెచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శ్రేయో దానా దిహ ధ్యానం ధ్యానాత్ జ్ఞానం విశిష్యతే।
జ్ఞానా దాశాపరిత్యాగః సర్వథా వేమ! చోత్తమః॥

తా॥ దానముకంటె ధ్యానము, ధ్యానముకంటె జ్ఞానము, జ్ఞానము కంటె నాచరణము నుత్తరోత్తరము బలీయము.

522 **గాలిలేనిదీపకళిక చందంబున, నలలు సుళ్ళులేని జలధిరీతి**
నిశ్చలాత్మ యుండు నిర్వికారంబున, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యథా దీపో నివాతస్థః యథా నిర్వీచి రంబుధిః।
తథై వాత్మాచలో వేము! నిర్వికారతయా స్థితః॥

తా॥ నిశ్చలమగు పరమాత్మస్వరూపము నిర్వికారముతో గాలిలేని చోటనుండు దీపకళికవిధమునఁ గెరటములు సుళ్ళు లేని గంభీరసముద్రము రీతిని నుండును. (వి) యథాదీపో నివాతస్థో నేంగతే సోపమా స్మృతా॥

523 **కలుషమెల్లఁదెలియఁ దలవంపులకుమూల, మరయఁ దత్త్వమెల్ల నాత్మఁబుట్టు**
తెలిసినందుకు మతి ధీరుండు కావలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞాతే సమస్తే కలుషే మూలం వేమ ! శిరోనతేః।
సర్వం తత్త్వం చాత్మజాతం జ్ఞాత్వా ధీరో భవే న్నరః॥

తా॥ మనపుట్టుక, బ్రతుకు,ఇట్టికల్మషములఁ దలచుకొన్న తలవంపులకు మూలము. అవమానము. అగౌరవము. ఆత్మయందే(తనయందే)తత్త్వము (యథార్థస్థితి) తెలియఁబడఁగలదు. అట్టిదానిని దెలిసికొని ధీరత్వముతోఁ బొందుటయే చేయఁదగిన ముఖ్యకార్యము. (వి) యోంతః సుఖోంతరారామః తథాంత ర్జ్యోతిరేవ యః, స యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం, బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి॥ గీత॥

524 **అడవిఁదిరుగలే దదాకాశమునలేదు, అవనిఁ దీర్థయాత్ర లందులేదు**
ఒడలు శుద్ధిఁజేసి యొడయునిఁజూడరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నారణ్యే నాంతరిక్షే వా నోర్వ్యాం నో తీర్థభూమిషు।
పశ్య శుద్ధాం తనుం కృత్వా వేమాంతస్స్థం విభుం శివమ్॥

తా॥ పరమాత్మ (దైవశక్తి) నీలోపలనేకలదు. వేఱే యడవిలోనో,

ఆకాశముననో, యాత్రలలోనో యున్నదని భ్రమఁజెందక నీయుపాధిని (అంతఃకరణమును) బాగుఁజేసికొని యందుఁజూడుము. తెలియఁబడును.

525 కప్పురంపుమనసుఁ గాంక్షించు యోగికి, జ్ఞానదీపశిఖయుఁ దా నటించుఁ
గానవచ్చు నాత్మ క్రమమూణమై నిచ్చ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కర్పూరసదృశం చిత్తం కాంక్షతో వేమ ! యోగినః।
జ్ఞానదీపశిఖా భాతి తయాఽత్మా పరిదృశ్యతే॥

తా॥ మనశ్శుద్ధిఁగోరు యోగికి జ్ఞానజ్యోతియు వెలుగును. ఆవెలుగునఁ బరమాత్మయు గోచరించును.

526 ఇంద్రియములచేత నిగ్గొందుచుండెడు, వెట్టిమనుజుఁ డేల వెదకు శివుని?
ఇంద్రియములఁ రోసి యీశునిఁ జూడుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఇంద్రియై స్సవ్యథో మత్తః కిమన్వేష్టి సదాశివమ్?।
ఇంద్రియాణి తిరస్కృత్య పశ్య వేమ ! పరాత్పరమ్॥

తా॥ ఇంద్రియచాపల్యమున బాధపడు వెఱ్ఱివాఁడు భగవంతుని దెలిసికొనుటకెట్లు ప్రయత్నించఁగలఁడు? తాత్కాలికములగు విషయాభిలాషలఁ ద్యజించి శాశ్వతానందస్వరూపుఁడగు పరమాత్మఁ గాంచుఁడు. (వి) యస్తువిజ్ఞానవాన్ భవతి యుక్తేన మనసా సదా, తస్యేంద్రియాణి వశ్యాని సదశ్వాఇవ సారథేః (కఠోపనిషత్)

527 కడుపునిండ సుధను క్రమముతోఁద్రావినఁ, బాలమీద నేలపాఱుమనసు?
తత్త్వమెఱుఁగువెనుక తదితరమేటికి?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుక్షిపూర్త్యై సుధాం పీత్వా క్షీరం స్మరతి కిం నరః?।
తథా జ్ఞాతే వేమ! తత్త్వే తదన్యేన తతశ్చ కిమ్ ?॥

తా॥ అమృతముఁ ద్రాగువానికిఁ బాలమీఁదకు మనస్సుపోనియట్లు తత్త్వము(పరమాత్మయథార్థస్వరూపము)గోచరించినవానికిఁ దదితరమగు దేనిమీఁదకు బుద్ధిప్రసరించును ? (వి) వైరాగ్యమస్తి కిమితః పరమర్థనీయమ్? (భర్తృ) యథాఽమృతేన తృప్తస్య పయసా కిం ప్రయోజనమ్?॥

528 ఉత్తమోత్తముఁడగు సుచితజ్ఞుఁడిలమీద, మహిమఁజూపువాఁడు మధ్యముండు
వేషధారి యుదరపోషకుఁ డధముండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వోత్తమ స్త్వ్వాచితిజ్ఞః మధ్యమ స్సిద్ధిదర్శకః।
కుక్షింభరి ర్వేషధారీ వేమాధమ ఇతీర్యతే॥

తా॥ యుక్తాయుక్త వివేకముకలవాఁ డుత్తముఁడు. ప్రభావములఁ గల్పించువాఁడు మధ్యముఁడు. వేషధారియై పొట్టకూటికి మాత్ర మేడ్చువాఁ డధముఁడు.

529 మనసునందు ముక్తిమలయుచునుండంగ, మనసు నెఱుఁగలేక మనుజులెల్ల
మనసు నణచలేక మాయనై పోదురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ముక్తి ర స్తి మనస్యేవ మజానంతో మనో నరాః।
అశక్తాశ్చ మనో రోద్ధుం వేమ! నశ్యంతి సర్వశః॥

తా॥ ముక్తి మనస్సునసే కలదు. కాని యట్టి మనోమర్మమెఱిఁగి దాని దుష్టత్వ మణచలేక మానవులు సర్వనాశనమగుచున్నారు. (వి) కిమితరం చేతస్సమంసాధనమ్? 2 సర్వం వస్తుభయాన్వితం భువి నృణాం వైరాగ్యమేవాభయమ్ (భర్తృ) కస్యాస్తినాశో మనసో హి మోక్షః, క్వ సర్వదా నాస్తి భయం? విముక్తౌ ॥శం॥ మణి॥

530 మనసుముక్తియనుమ పదినెఱుంగఁగలేరు, మనసుచేతఁ దగిలి మాయమైరి
మనసు శుద్ధమైన మర్మజ్ఞుఁడగు యోగి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న జానాతి మనోముక్తి రితి తేనైవ మోహితః।
నశ్యే చ్చిత్తం యస్య శుద్ధం యోగీ వేమ! స మర్మవిత్॥

తా॥ మనస్సే ముక్తికిఁగారణమని గుర్తింపక దానికి వశులై చెడుచున్నారు. మనశ్శుద్ధిలేని యోగి దానిమర్మమెట్లు గుర్తెఱుంగఁగలండు ? (వి) మనో హి ద్వివిధం ప్రోక్తం శుద్ధం చాశుద్ధమేవ చ, అశుద్ధం కామసంకల్పం శుద్ధం కామవివర్జితమ్॥ మనఏవమనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః, బంధాయ విషయాసక్తం ముక్త్యై నిర్విషయం స్మృతమ్॥

531 మదినెఱిఁగినవాని మహిఁ గాన మెందును, మదినెఱుంగు నరుఁడు మహిని నరుదు
వెదకి తనువులోన వేడ్కతో నిసుఁజూచు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న పశ్యామో మానసజ్ఞం మనోవేత్తేహ దుర్లభః।
వేమాన్విష్య తనౌ సమ్యక్ స త్వాం పశ్యతి నిశ్చలః॥

తా॥ మనస్సు సంగతియెవరికిని బోధపడుటలేదు. అది బోధపడినఁ దన యందే ప్రభూ! నిన్నుఁజూడఁగలఁడు (వి) కిం భూషణాత్ భూషణమస్తి శీలమ్ 2 తీర్థం పరం కిం ? స్వమనో విశుద్ధమ్ 3 జితంజగత్కేన ? మనోహి యేన॥ శం॥ మణి॥

532 బ్రహ్మమును నెఱుఁగదు భావ మిందుండెనా, తనువు గుడిగఁజేసి తన్ను నిలిపి
లోకబుద్ధివిడిచి లోఁజూపుఁ జూడరా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యద్యత్ర తిష్ఠతి మనో వేమ! బ్రహ్మ న వేత్తి హి।
తన్వాలయే నిధాయ స్వ మంతర్దృష్టి ర్భవేద్ధధీః॥

తా॥ తనభావము ప్రాపంచికవిషయముల నిమగ్నమైనఁ బరమాత్మ స్వరూపము నెట్లుఁగాంచఁగలఁడు? శరీరమే దేవాలయ మనుకొని యందుఁ దన్నే ప్రతిష్ఠించుకొని లోకబుద్ధివిడిచి లోఁజూపుఁజూచిన ప్రభూ! నిన్నుఁ గాంచఁగలఁడు.

533 నిన్నుఁజూచు చుండ నిందును దత్త్వంబు, తన్నుఁజూ చుచుండఁ దగులు మాయ
నిన్ను నెఱిఁగినపుడె తన్నుఁ దా నెఱుఁగును, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

త్వద్దర్శనే పూర్ణ తత్త్వం మాయాబంధ స్స్వదర్శనే।
త్వద్వేత్తై వాత్మవేత్తా స్యాత్ వేమ! నాస్త్యత్ర సంశయః॥

తా॥ ప్రభూ! నిన్నుఁజూచుచున్న "సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ" అన్నట్లు అంతట పరమార్థస్వరూపమే గోచరించును. తన్నుఁజూచుకొనుచున్న మాయాదేవియే యావరించుకొనియుండును. ఇట్టివాఁడు నిన్నెన్నటికిని దెలిసికొనలేఁడు.

534 వెదక వెదక దొరకదు వేదాంతవేద్యుండు, వెదకువాని దాను వెదకుచుండు
వెదక నేర్చినట్టి వెరవరుల్ గల రొకో?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

బహుధాన్వేషణేనైవ వేదవేద్యో లభేత హి।
వేమాన్వేష్టార మన్వేష్టి కిం సంత్యన్వేషణే చణాః ?॥

తా॥ వేదాంతవేద్యుఁడగు మహనీయుఁ డెంతవెదకినను దొరకఁడు. ఆతఁడు తన్నువెదకువానిని వెదకుచునే తిరుగుచుండును. కాని యట్టి వానిని వెదకుటకుఁ బ్రయత్నించువారలే యరుదు.

535 ఊర్విజనులు పరమయోగీశ్వరునిజూచి, తెగడువారెకాని తెలియలేరు
అమృతమాదిరుచుల హస్త మేమెఱుఁగును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
జనా యోగీశ్వరం దృష్ట్వా నిందంతే న విదంతి తమ్।
పీయూషాదిరసజ్ఞానం వేమ! పాణేః కథం భవేత్?॥

తా॥ అమృతముపంటి మంచిరుచులు జిహ్వకుఁ దెలియఁగలవు. కాని జిహ్వ కందించు చేతికిఁ దెలియఁగలవా? అట్లే లోకమందలి సామాన్య జనులు యోగీశ్వరులఁజూచి తిట్టువారలే కాని వారిప్రభావముఁ దెలిసికొనుటకు సమర్థులుకారు.

536 మాటలాడఁగల్గు మర్మ మెఱింగినఁ, జిన్న పెద్దతనము లెన్న నేల?
పిన్న చేతిదివ్వె పెద్దగా వెలుఁగదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
యది వక్త్యుక్తిమర్మజ్ఞో బాలవృద్ధాంతరేణ కిమ్?।
బాలహస్తస్థితో దీపో వేమాలం కిం న భాసతే?॥

తా॥ చిన్నవాని చేతిలోనున్న దివిటీయైనను బెద్దగనే వెలుఁగును. చిన్నవారలలోనే మేధావులుండవచ్చు. మంచివిషయముల మాట్లాడు వారిని పిన్నవారని నిరసించఁగూడదు. (వి) యుక్తియుక్తవచో గ్రాహ్యం బాలాదపి సుభాషితమ్॥

537 ఆఱురుచులువేఱు సారంబదొక్కటి, సత్యనిష్ఠవేఱు సత్యమొకటి
పరమఋషులువేఱు భావ్యుఁడొక్కండగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
రసాః పృథక్ షడేకో హి సారః సత్యరతిః పృథక్।
సత్యమేకం తు ఋషయః పృథక్ వేమైక ఈశ్వరః॥

తా॥ ఆఱురుచులు వేఱువేఱు కాని సారమొక్కటి. సత్యనిష్ఠలు వేఱు వేఱు కాని సత్యమొక్కటే. అట్లే భావించు ఋషులు వేఱువేఱుకాని భావ్యుఁడగు పరమాత్మయొక్కఁడే. (వి) గవా మనేకవర్ణానాం క్షీరం స్యాదేకవర్ణకమ్, క్షీరవత్పశ్యతిహి జ్ఞానం దేహినాం చ గవాం యథా॥

538 సజ్జనములచెలిమి చాలింపఁగారాదు, ప్రకృతినెఱుఁగకున్న భక్తిలేదు
పలువ లెట్టికీతి భక్తినిల్పుదురయా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న త్యాజ్యం సాధుసాంగత్యం అజ్ఞాత్వా ప్రకృతిం నృణామ్।
భక్తి ర్నాస్తి కథం మూఢా భజంతే వేమ ! తం శివమ్?॥

తా॥ సద్గోష్ఠిమానిన జ్ఞానము తిత్తూడుటమానిన కొలిమివంటిది. కాన సజ్జనులమైత్రి చాలించుకొనఁ గూడదు. దాన ప్రకృతివిధాన మెఱుంగనగు. దాన భక్తికుదురును. సాధుమైత్రిలేక తత్త్వమెఱుంగక దుష్కర్మలఁ జేయుచు భక్తినలవరచుకొనవలెనన్న నెట్లు సాధ్యము? (వి) సత్సంగతిః కథయ కిం న కరోతి పుంసామ్ ? (భర్తృ)

539 ఇట్టికనుల బ్రహ్మ మెట్టుచూడఁగవచ్చు?, చూచుకనులువేఱు చూపువేఱు
మూపు లోననుంచి చూడంగవలదా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కథం బ్రహ్మేంద్రదృగక్షిభ్యాం సంద్రష్టుం వేమ ! శక్యతే?।
పృథక్ తదక్షిదృష్టి స్స్యాత్ అంతర్ద్రష్ట్వా తదీక్షయేత్॥

తా॥ జ్ఞానచక్షువుల, లోఁజూపుఁజూచినఁగాని పరమాత్మస్వరూపము తెలియఁబడదు. స్థూలప్రపంచమును జూచుకన్నుల నది సాధ్యపడదు. ఆ చూచుకన్నులు, ఆచూపు వేఱే. (వి) న హి మాం శక్యసే ద్రష్టుం అనే నైవ స్వచక్షుషా॥ గీత॥ బుద్ధ్వా సబోధ్యం పరిశిష్యతే కిం? శివప్రసాదం సుఖబోధరూపమ్2జ్ఞాతను కస్మిస్ విదితం జగత్స్యాత్ సర్వాత్మకే బ్రహ్మణి పూర్ణరూపే॥ శం॥ మణి॥

540 మూలములనుబోలు దురవస్థలనునెన్ని, గోసి యాశలన్ని కోసివేసి
వాసనలఁదెలిసిన వాఁడెపో బ్రహ్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దురవస్థా స్థూణతుల్యా హిత్వాశాపాశవర్జితః।
వాసనా యో విజానాతి వేమ ! బ్రహ్మ స కథ్యతే॥

తా॥ పెద్దపెద్దమూలములవంటి దురవస్థల గడచి యాశలవిడనాడి పూర్వవాసనలఁదెలిసినవాఁడే పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడగును. (వి) కే దస్యవ స్సంతి ? కువాసనాఖ్యాః॥ శం॥ మణి॥

541 మాటలాడవేఱె మనసుకొలఁదివేఱె, ఒడలిగుణమువేఱె యోజనేఱె
ఎట్లుకలుగుముక్తి? యేలాగు తనలాగు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వచోభిన్నం మనోభిన్నం గుణోభిన్న స్తథా స్మృతిః।
కథం వా లభ్యతే ముక్తిః ? కథం వేమ ! స్వపద్ధతిః ?॥

తా॥ మనోవాక్కాయకర్మల (త్రికరణముల) శుద్ధిలేదు. ఏమిటి ? తన పద్ధతి ? ఎట్లుముక్తిలభించును ?

542 **వెలఁదిచక్కఁదనము వెరపైనయీడును, విభునికరుణలేక వితగనుండు**
నీదుకరుణలేక నేర్పులు కొఱగావు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అప్రసన్నే విభౌ తన్వ్యాః వృథా రూపం నవం వయః।
నైపుణీ వేమ ! మర్త్యస్య నాభాతి త్వత్కృపాం వినా॥

తా॥ స్త్రీకిఁజక్కఁదనము యౌవనము మొదలగు నాకర్షణవిషయము లెన్నియున్నను భర్తయొక్కకరుణలేకపోయిన నవియన్నియు నిష్ప్రయోజనములైనట్లు ప్రభూ ! నీకరుణలేక యేవ్యక్తి నేర్పరితనమైనను శోభించదు (వి) దుర్భగాభరణప్రాయం జ్ఞానం భారః క్రియాం వినా॥

543 **ఎంతకష్టముండు నంతపాపపుచింత, చింతచేత మిగులఁ జివుకు మనసు**
చింతలేకయున్నఁ జెడనిసంపదఁ జూచు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యావత్కష్టం పాపచింతా తావతీ వేమ ! చింతయా।
మనో జీర్యతి నిశ్చింతః పశ్యేత్ భూతి మనశ్వరామ్॥

తా॥ పాపపుపనులఁ జేయుటచేఁ గష్టము లనుభవించును. కష్టము లనుభవించుచుఁ బూర్వపువాసనచే పాపచింతనయే చేయుచుండును. మనస్సునకుఁ గుదురుపాటుండదు. కాన మనస్సునకట్టి యాలోచనలు లేకున్న శాశ్వతానందసంపదను జూడఁగలఁడు. (వి) అదానదోషేణ భవే ద్దరిద్రో దారిద్ర్యదోషేణ కరోతి పాపమ్, పాపా దవశ్యం నరకం ప్రయాతి పున ర్దరిద్రో పునరేవ పాపీ॥

544 **ఎండవేళ చీఁకటేకమైయున్నట్లు, నిండుకుండ నీరు నిలిచినట్లు**
దండిని బరమాత్మతత్త్వంబుఁ దెలియుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యథాతపే తమోలీనం యథా కుంభే స్థితం జలమ్।
తథా వ్యాప్తం వేమ ! విద్ధి తత్త్వం తు పరమాత్మనః॥

తా॥ (మిట్టమధ్యాహ్నము నీడనిలబడినట్లు) ఎండవేళ చీకటి నిలచి యున్నట్లు నిండుకొండ నీరులోనికనట్లు పరమాత్మతత్త్వమంతటఁ బూర్ణముగ నిండియున్నది. తెలిసికొనుఁడు.

545 ఇంటిలోనిధనము 'ఇదినాది' యనుచును, మంటిలోన దాచు మంకుజీవి
కొంటుఁబోడు వెంట గుల్లకాసైనను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

'ఇదం మమేతి' యద్గేహే ధనం తత్సర్వ మేవచ।
నిక్షిపే న్మృది వేమాజ్ఞో నాంతే నయతి కాకణీమ్॥

తా॥ తెలివితక్కువమానవుఁడు "నాది" అని దాచును. శరీరము విడిచి పోవునపుడు గ్రుడ్డిగవ్వయైనఁ గొనిపోఁజాలఁడు. (వి) ద్వేపదే బంధ మోక్షాభ్యాం నమమేతి మమేతి చ, మమేతి బధ్యతే జంతు ర్నమమేతి విముచ్యతే॥ ఉ॥ గీత॥

546 దేశవేషములను దేటసేయక దేవుఁ, డాత్మలోననుండు నరఁగి పెనఁగి
వేస మరసిచూడ గాలిసంబుకోలకయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేశవేషై ర్న విజ్ఞేయో హ్యాత్మ న్యంతర్గతో విభుః।
ఆవశ్యకత్వం వేషస్య గ్రాసార్థం వేమ! కేవలమ్॥

తా॥ దేశవేషముల దేవుఁడు తెలియఁబడఁడు. ఆత్మలోనే దేవుఁడు నిండియుండును. ఇఁక వేషభాషలు గాలిసముకోలకే.

547 పర్వతవనవాసి పరిణామవర్తన, కూపవాసి కెట్లుగుఱుతుపడును?
బ్రహ్మనిష్ఠు వెంటఁ బాలిశ్రుతుఁ డరుగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పరిణామదశా శైలవాసినః కూపవాసినా।
జ్ఞాయతే కథ? మజ్ఞః కిం యోగీంద్ర మనుగచ్ఛతి?॥

తా॥ కూపస్థ మండూకమునకు (నూతిలోనుండుకప్పవంటివ్యక్తికి) పర్వతముల, వనముల సంచరించువాని నడవడిక తెలియునా? అట్లే బ్రహ్మనిష్ఠుని విధానము ప్రాకృతునకును దెలియఁబడదు. ప్రకృతి ననుసరించిపోవువాఁడు ప్రాకృతుఁడు ప్రకృతి కతీతుఁడు బ్రహ్మనిష్ఠుఁడు.

548 అల్పసుఖములెల్ల నాశించి మనుజుండు, బహువిధదుఃఖములను బాధపడును
పరసుఖంబునొంది బ్రతుకంగ నేరఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అభ్యర్థ్యాల్పసుఖా న్యజ్ఞో వ్యథతే బహుదుఃఖభాక్।
పరమం తు సుఖం లబ్ధ్వా జీవితుం వేమ! నార్హతి॥

తా॥ వివేకశూన్యుఁడగు మానవుఁ డల్పసుఖముల కాసపడి యధిక దుఃఖమునొందును. కాని పరమాత్మస్వరూపముఁ దెలిసికొని శాశ్వతానందమునొందుటకుఁ బ్రయత్నింపఁడు. (వి) బద్ధో హి కో? యో విషయానురాగీ, కా వా విముక్తిః? విషయే విరక్తిః, కో వాస్తి ఘోరో? నరకః స్వదేహః॥ శం॥ మణి॥

549 కడఁగి వట్టియాస కడ తేరనీయదు, ఇడుమలందుఁ బెట్టి యేడ్చుఁ గాని
పుడమిజనుల భక్తిపొందముం గనీయదు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వ్యర్థాశా తరణోపాయవారిణీ కష్టకారిణీ।
వేమాథ భువి మర్త్యానాం స్యా ద్భక్త్యుదయరోధినీ॥

తా॥ అడియాస కష్టముల ననుభవింపఁజేసి యేడ్పించును. కాని ముక్తిమార్గమును జూపదు. భక్తిపుట్టనీయదు. సౌఖ్యమనుభవింపనీయదు. (వి) తృష్ణా న జీర్ణా వయమేవ జీర్ణాః (భర్తృ)॥

550 ధర్మ మరసిపూని ధర్మరాజాదులు, నిర్మలంపుఁ బ్రౌఢి నిల్చికొనిరి
ధర్మమే నృపులకుఁ దారకయోగంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ప్రతిష్ఠాం ధర్మ మాశ్రిత్య ధర్మరాజాదయో యయుః।
యోగ స్తారక ఇత్యాహుః ధర్మం వేమ! మనీషిణః॥

తా॥ ధర్మరాజు మొదలగు ప్రభువు లెన్నికష్టములువచ్చినను ధర్మమునే యాశ్రయించి నిర్మలమగుకీర్తి నార్జించిరి. ధర్మమే ప్రభువుతరించుమార్గము.

551 దానములను జేయఁ ధరఁ జేతులాడక, బహుధనంబుఁ గూర్చి పాతిపెట్టి
కుదరు దండుగనిడి మొదలుచెడు నరుఁడు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అనిచ్ఛన్ దాతు మర్థిభ్యో సంచిత్య బహుళం ధనమ్।
వేమాంతే నష్టసర్వస్వః పామరో నశ్యతి ధ్రువమ్॥

తా॥ మూర్ఖుఁడు తానుతినక యితరులకుఁ బెట్టక సంపాదించుటకే జీవితమంతయు ధారపోసి చచ్చును. నిరుపయోగజన్మనొంది సర్వభ్రష్టుఁడగును.

552 విను వివేకమనెడు వింతగొడ్డలిచేత, నలఁగు నవిద్యయనెడు నడవి నఱికి
తెలివియనెడు గొప్పదీపంబు చేపట్టు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శృణు వేమ! వివేకాఖ్యకుఠారేణాద్భుతేన వై।
అవిద్యాఖ్యాటవీం ఛిత్వా గృహాణ జ్ఞానదీపికామ్॥

తా॥ వివేకమను గొడ్డలిచే నవివేకమను ఘోరారణ్యమునఱికి జ్ఞానబుద్ధియను దీపసహాయమున నాపరమాత్మను జూడుము.

553 పాలనీరుక్రమము పరగ హంసయెఱుంగు, నీరుపాలక్రమము నెమలికేల?
అజ్ఞుఁడైనమనుజుఁ డలశివు నెఱుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

క్షీరనీరక్రమం హంసో జానాతి న శిఖావళః।
అజ్ఞః కథం విజానాతి? వేమేహ పరమం శివమ్॥

తా॥ పాలను నీటిని వేఱుఁజేసి పాలనుమాత్రముత్రాగి నీటినివిడిచి పెట్టువిధానము హంసకుఁదెలియును. కాని త్రాచుపాములమేయు నెమలికేమి తెలియఁగలదు? అట్లే ప్రకృతిపరమేశ్వరులఁ బ్రకృతిని విడఁద్రొక్కి పరమేశ్వరుఁబొంది యనుభవించు విధానము పరమహంసలగు యోగిపుంగవులకుఁ దెలియును గాని పామరునకుఁ దెలియఁబడదు.

554 కన్నులందు మదముక్రమ్మి కానరుకాని, నిరుడుముందలేడు నిన్నమొన్న
దగ్ధులైనవారు తమకంటెఁ దక్కువా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పశ్యంతోఽపి న పశ్యంతి మదాంధా వేమ! వై మృతాః।
హ్యః పరహ్యో గతేఽబ్దేతత్పూర్వే న్యూనాః కిమాత్మనః?॥

తా॥ కళ్లకు మదముగ్రమ్మి గ్రహించలేరు కాని నిరుడు, ముందలేడు, నిన్న,మొన్నచచ్చి తగులఁబెట్టఁబడ్డవారు తమకంటెఁ దక్కువవారా? తామది తప్పించుకొనుటకు మొనగాళ్లా? (వి) సర్వంవస్తు భయాన్వితం భువి నృణాం వైరాగ్యమేవాభయమ్ (భర్తృ)॥ న హి కళ్యాణకృత్కశ్చి ద్దుర్గతిం తాత! గచ్ఛతి॥ గీత॥

555 ఏఱుదాటి మెట్టకేగినపురుషుండు, పుట్టిసరకుఁగొనక పోయినట్లు
యోగపురుషుఁడేల నొడలుఁ బాటించుగా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సదీం తీర్త్వోన్నతం దేశం ప్రాప్తో నాద్రియతే ప్లవమ్।
యోగారూఢః పుమాన్ వేమ ! కిమర్థం గణయేత్తనుమ్?॥

తా॥ ఏఱు దాటి మెట్టకుఁ జేరినవాఁడు తెప్పను విడుచునట్లు పరమాత్మను దెలిసికొన్న యోగియు దానికిసాధనమగు శరీరమును లెక్కచేయఁడు.(వి) గ్రంథమభ్యస్య మేధావీ జ్ఞానవిజ్ఞానతత్పరః, పలాల మివ ధాన్యార్థీ త్యజే ద్గ్రంథ మశేషతః॥ ఉ॥గీత॥

556 మట్టికుండవంటి మాయశరీరంబు, చచ్చు నెన్నడైనఁ జావదాత్మ
ఘటములెన్నియైన గగనంబదేశమే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మ్రియతే మృద్ఘటసమా తను రాత్మా న కర్హిచిత్।
పృథగ్రూపా వేమ ! ఘటా ఏకరూపో విహాయసః॥

తా॥ మట్టికుండవంటి శరీర మనిత్యముకాని యాత్మస్వరూపము శాశ్వతమైనదే. ఘటములెన్నియైన నాకాశమొకటే. శరీరములెన్నియైన నాత్మయొకటే. (వి) యం ప్రవ్రజంత మనుపేత మపేతకృత్యం ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆజుహావ, పుత్రేతి తన్మయతయా తరవోఽభినేదు స్తం సర్వభూతహృదయం మునిమానతోఽస్మి॥ భాగ॥ న హన్యతే హన్యమానే శరీరే॥ గీత॥

557 మాయయనుచెఱసాల మనసనుగొలుసును, భేదమనెడు బొండ బెఱసియుండు
ఇట్టి బద్ధజీవి కెన్నడుమోక్షంబు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మాయా కారా మనః పాశః భేదబుద్ధి స్తు శృంఖలా।
ఏతై ర్బద్ధస్య జీవస్య వేమ ! మోక్షః కదా భవేత్॥

తా॥ జీవి భేదమను బొండకు మనస్సుగొలుసునఁ గట్టఁబడ మాయ యను చెఱసాలలో బంధింపఁబడియున్నాఁడు. అట్లు బద్ధుఁడగు జీవికి విముక్తి యెప్పుడు కలుగును?

558 ఎఱుకకన్నను సుఖ మేలోకమునలేదు, ఎఱుక నెఱుఁగ నెవని కెఱుకలేదు
ఎఱుకసాటి యెఱుకె యెఱుకయే తత్త్వంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞానతుల్యం సుఖం నాస్తి జ్ఞానం వేమ ! న వేద్యతే।
జ్ఞానస్య సామ్యం జ్ఞానం హి జ్ఞానం తత్త్వం హి కేవలమ్॥

తా॥ జ్ఞానవికాసమునకన్న సుఖ మేలోకమునను లేదు. కాని యది పొందుమార్గము మాత్ర మెవ్వరికిని గోచరించుటలేదు. జ్ఞానమునకు సాటి జ్ఞానమే. జ్ఞానస్వరూపమే పరమాత్మ (వి) [illegible] సుఖం కస్తు? సమాధినిష్ఠః, జాగర్తికో వా? [illegible] ।సం। ।మట। యం లబ్ధ్వా చాపరంలాభం. మన్యతే నాధికం తతః ।గీత।

559 ఉరకకుంటఁ దెలియ నుత్తమయోగంబు, మానసంబుకలిమి మధ్యమంబు
ఆసనాదివిధుల యధమయోగంబురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible]సం స్యా దుత్తమో యోగః మధ్యమో మానసస్థితిః।
ఆసనాదివిధానైస్తు వేమ! యోగో౽ధమస్స్మృతః॥

తా॥ అన్నియుఁ దెలిసి [illegible] ఉత్తమము, మనస్సును స్వాధీనమునందుంచుకొనుటయు వాయుసాధనములు మధ్యమము. కేవల [illegible] సాధనములగు ఆసనాదులు అధమము.

560 మనసుఁబూని [illegible] మనసులో సుఖియించి, కడకు మోక్షపదముఁ గనువాఁడు
చెట్టుఁ బెట్టఫలము చేకూర్చుకొనునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ధృత్వా [illegible] ముక్తి [illegible]।
ఉప్త[illegible] వేమ! [illegible] ఫలమ్?॥

తా॥ చెట్టును పెంచినవాఁడు ఫలితముఁబొందునట్లు, [illegible] విధమున మనస్సును నిలిపి సుఖమునొంది తరించు [illegible] వాఁ డెన్నటి [illegible] మోక్షముఁబొందఁగలఁడు. (వి) [illegible] దుర్నిగ్రహం చలం, అభ్యాసేన తు కౌంతేయ! వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే॥

561 మాటలాడవచ్చు మనసు నిల్పఁగరాదు, తెలుపవచ్చుఁ దన్నుఁ దెలియరాదు
సురియఁబట్టవచ్చు శూరుఁడుఁ గారాదు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible] వస్తుం [illegible]।
శస్త్ర[illegible] వేమ! [illegible]॥

తా॥ ఆయుధము బట్టుకొన్న మాత్రమున శూరుఁడును, తెలియఁజెప్పు నంతమాత్రమున తెలిసినవాఁడును, [illegible] మాట్లాడినంతమాత్రమున నిశ్చలమనస్సుకలవాఁడును గాఁజాలఁడు.

562 గురువు చిల్లగింజ కుంభమీ దేహంబు, ఆత్మకలుషపంక మడుగుఁబట్టు
తెలిసివిరి పెనేని దివ్యామృతము తేలు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

గురుః కతకబీజం స్యాత్ అఘః పంక స్తను ర్ఘటః।
తత్పంకాధఃప్రిపణాత్ స్యాత్ వేమ ! జ్ఞానసుధోదయః॥

తా॥ కుండలోని బురదనీటిని పరిశుభ్రపరచుటకుఁ జిల్లగింజ గంధముఁ గలిపిన బురద క్రిందకుఁబోయి తేటఁగా నీరుపైకిఁ దేరునట్లు దేహమను కుండలోని ఆత్మ కలుషమను బురదనీటిలో గురుప్రబోధమను చిల్లగింజ గంధమును గలిపినఁ గలుష మడుగంటి యాత్మజ్ఞానామృతము తేరి యను భవయోగ్యము కాఁగలదు.

563 జీవి లోననుండు స్థిరమును గానక, తిరుగు నస్థిరంబు వరుస నమ్మి
స్థిరము నస్థిరమును దెలియు జీవికి ముక్తి, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

[illegible]స్థస్థిరం [illegible]ద్వ్యక్త్వ బహి రస్థిరమ్।
[illegible]టతి ముక్తి స్స్యాత్ స్థిరాస్థిరవిదో ధ్రువమ్॥

తా॥ [illegible] వస్తువివేకములేక యస్థిర బాహ్యసౌఖ్యముల నమ్మి [illegible] స్థిరాస్థిరపదార్థములం దెలియక తిరుగుచు ముక్తి నొంద [illegible] [illegible] నాయుః [illegible] ము॥

564 [illegible] కలఁగన్న [illegible]ంబు, నడుమకాలమేమి నమ్మరాదు
క్షణములోని బ్రతుకు సంసా[illegible]భ్రాంతి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] వర్తమానం న విశ్వసేత్।
[illegible] హి [illegible] వేమ ! భ్రాంతిస్స్యాత్ భవవర్త్మని॥

తా॥ [illegible] కలలోఁ గాంచిన పదార్థమువంటిది. వర్తమాన మెంతకాలము నిలుచునో నమ్మఁదగినదికాదు. క్షణములోని బ్రతుకు, విభ్రాంతిఁకల్గించు సంసారము. ఇఁక భవిష్యత్ (పరము) ఎట్లుండునో నిర్ణయించుటకు వీలులేనిది. కాన ప్రతిక్షణము నప్రమత్తుండవై విధినిర్వహణ మునకుఁ బూనుకొనుము. (వి) జ్ఞాతే తత్త్వే కస్సంసారః (భజగోవిందమ్)

565 తానవంగ నెవరు? తనవారన నెవరు?, తెలిసి తెలియలేరు తిక్కనరులు
అరయఁ బసిరి కాయపుముగుపద్ధతిఁ గాఁగ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కో నామాత్మా కే స్వకీయాః విదిత్వా న విదంతి హి।
క్షుధియో వేమ! నశ్యంతి కార్పాసక్రిమయో యథా॥

తా॥ తాను సుఖించుటకు గూడునల్లుకొని తుదకు గూటిద్వారమును గూడ మూసివేసికొని యందే మరణించు పసిరికాయపురుగువలె నజ్ఞానులు 'తాను తనవారు' అని దానిమూలముఁ దెలిసికొనక స్వనాశనమున కుపక్రమించు చున్నారు.

566 చచ్చె, చచ్చెననుచుఁ జావుకుఁ జెడు, దీనవరుల వెట్టిఁ దెలుపరాదు
ప్రాణి కరయ మృత్యుబంధంబు లుండునా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యే మమార మమారేతి శోచంతే తద్విమూఢతా।
కిం వాచ్యా? ప్రాణినాం వేమ! కుతో బంధః? కుతో మృతిః॥

తా॥ [illegible]లగు మానవులు మరణమునకు భీతిల్లి విచారింతురు. ఈవెఱ్ఱి [illegible] [illegible]. అనిత్యమగు శరీరము నిత్యము కాఁగలదా? నిత్యుఁ డగు [illegible] [illegible]చునా?

567 జన[illegible]ములకు స్వతంత్రుఁడు గాడు, ముక్తుఁ గర్త గాడు తుదనుగాడు
[illegible] నగుబాటు గాదొకో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] వేమ! [illegible] మానవః।
[illegible] కర్తా [illegible] దుర్గ్రహః॥

తా॥ [illegible] మహా[illegible] [illegible] బాఱవేసినది. [illegible] [illegible] [illegible] గాలముతోఁ బాటు [illegible]. [illegible]. [illegible] స్వాతంత్ర్యము? ([illegible] తాను గాదు. సూర్యుఁడు)
([illegible] యథా [illegible] కౌమారం యౌవనం జరా, తథా దేహాంతరప్రాప్తిః (గీత)

568 బ్రహ్మ [illegible]నముఁ బలుమాఱు సంగుచు, [illegible] విధము [illegible]
బ్రహ్మ మన్నిటందుఁ బరిపూర్ణమై యుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] బ్రహ్మేతి బహుధా ప్రలపం త్యప్రదా జడాః।
సర్వత్ర పరిపూర్ణం హి బ్రహ్మ వేమ! విరాజతే॥

తా॥ దేహములో జీవునివలె పరబ్రహ్మస్వరూపమంతట నిండియున్నది. కాని యజ్ఞాను లిది తెలియఁజాలక బ్రహ్మ మెక్కడనుండునని పలుకుదురు.

569 పసులవన్నె వేఱు పాలెల్లనొక్కటే, పుష్పజాతి వేఱు పూజయొకటె
దర్శనంబు వేఱు దైవంబదొక్కటే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పశువర్ణాః పృథక్ క్షీర మేకం వేమ! సుమాదవః।
జాతి ర్భిన్నాపి పూజైకా దైవ మేకం స్మృతిః పృథక్॥

తా॥ పశువులరంగు వేఱుకాని పాలరంగొకటే. పుష్పజాతులు వేఱు కాని పూజాస్వభావమొకటే. దర్శనము వేఱుకాని దైవమొకటే. (వి) గవా మనేకవర్ణానాం క్షీరం స్యా దేకవర్ణకమ్, క్షీరవద్భాతి హి జ్ఞానం దేహినాం న గవాం యథా॥ (ఉ॥ గీత)

570 పనితొడవులు వేఱు బంగారమొక్కటే, పరగ ఘటము వేఱు ప్రాణమొకటె
అరయఁ దిండ్లు వేఱు దాకలియొక్కటే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భూషణాని పృథక్ వేమ! హేమైకం స్యాత్ ఘటాః పృథక్।
పరః ప్రాణో భోజనాని పృథ గేకా బుభుక్షుతా॥

తా॥ నగలువేఱుకాని బంగారమొకటే. శరీరములు వేఱుకాని యాత్మయొకటే. తినుబండారములు వేఱుకాని యాకలిస్వభావమొకటే.

571 కానలేఁడు నుదురు కన్నులఁ జీపురు, చెవులుఁ గానలేఁడు నెత్తిమీఁద
తన్నుఁగానలేఁడు తత్త్వమేమెఱుఁగును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నేక్షతే నిటలం కర్ణౌ పృష్ఠం కేశాంశ్చ మూర్ధని।
నాత్మానం వేత్తి కిం వేమ! తత్త్వం జానాతి బాలిశః? ॥

తా॥ తనశరీరమందలి నుదురు, చెవులు, వీపు, తలపై వెంట్రుకలు మొదలైనవే తాను చూడలేఁడు. ఇఁక నంతట నిండియున్న పరమాత్మ స్వరూపుని నీచమనుజుల నెట్లుఁగాంచఁగలఁడు?

572 తిరిగితిరిగి నరుఁడు మరులుకొనుటె కాక, అందువలన నేమి యగుపలేదు
అంతరాత్మనిలుపు నతఁడెపో బ్రహ్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మోహజాలే ముహుర్వేమ! సక్తో భవతి మానవః।
తేనః ఫలం న కించి త్స్యాత్ అన్తర్నిష్ఠో బ్రహ్మ కేవలమ్॥

తా॥ పరిశుద్ధాంతఃకరణమునఁ బ్రతిబింబించు పరమాత్మ స్వరూపము నిశ్చలముగఁజూచు బ్రహ్మవేత్త కాలేక మానవుఁడు వృథా తిరిగి చెడును.

573 చిత్తమనెడు వేరు శిథిలమై నప్పుడే, ప్రకృతియనెడుచెట్టు పడును బిదపఁ
గోర్కులనెడు పెద్దకొమ్మలెందునుగదా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

శిథిలే చిత్తమూలే స్యాత్ పతితః ప్రకృతిద్రుమః।
శుష్యంతి హి తతో వాంఛాశాఖా వేమ! నిరాశ్రయాః॥

తా॥ ప్రకృతి మహావృక్షమునకుఁ జిత్తము కూకటివేరు. కోరికలు కొమ్మలు. చిత్తము శిథిలమైనఁ బ్రకృతి మహావృక్షము పడును. ఇఁక కోరికలను కొమ్మ లెల్లెదుగఁ గలవు?

574 తిట్టికొట్టిరేని దిరిగి మాటాడక, ఊరకున్నఁజూడ నుర్విమీఁద
వాఁడగుఁబరమాత్మ వర్ణింప శక్యమా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దూషిత స్తాడితో వాపి యత్కించి దపి చా బ్రువన్।
తూష్ణీం భావం గతో వేమ! పరమాత్మేతి వర్ణ్యతే॥

తా॥ మన మెన్ని తిట్టినను భగవంతుఁ డెదురుతిరుగనట్లు, మానాభిమానముల నరకుఁగొనక నిర్లిప్తతతో సంచరించువాఁడే పరమాత్మ రూపుఁడు.

575 కల్మషంబుపోక కన్పించ దెందును, రూప మెవ్వరికిని రూఢితోడ
తామసం బుడిగినఁ దగఁగల్గు జ్ఞానంబు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అనిర్గతే హి కాలుష్యే న రూపం ద్యోతతే ధ్రువమ్।
తమ స్యపావృతే వేమ! జ్ఞానం నూనం ప్రకాశతే॥

తా॥ మురికితోనున్న యద్దమునఁ బ్రతిబింబరూపము కాన్పించనియట్లు అంతఃకరణమాలిన్యమునఁ బరమాత్మ స్వరూపమును గాన్పించదు. (వి) ధూమేనావ్రియతే వహ్నిః, యథా దర్శో మలేన చ, యథోల్బే నావృతో గర్భః తథా తేనేద మావృతమ్॥ (గీత)

576 నీటిలోనవ్రాత నిలుకడయున్నట్లు, పాటిజగతిలేదు పరములేదు
మాటమాటకెల్ల మనసు కోరుచునుండు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

జలే రేఖా స్థిరా న స్యాత్ త థేహా చ పరే సుఖమ్।
మనో ముహు ర్ముహు ర్వేమ! కామితా న్యభివాంఛతి

తా॥ నీటనుఁవ్రాసిన వ్రాఁత నిలువనట్లు కోరికలతో మాలిన్యముఁ జెందిన మనమున నిహపరసౌఖ్యము, న్యాయము నిలువదు. (వి) చంచలం హి మనః కృష్ణ! ప్రమాథి బలవ ద్దృఢమ్॥ (గీత)

577 దొంగతెలివిచేత దొరుకునా మోక్షంబు?, చేతఁగానిపనులఁ జేయరాదు
గురుఁ డనంగవలదు గుణహీనుఁ డనవలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మిథ్యాజ్ఞానేన కిం ముక్తి ర్లభ్యతే? వేమ! దుష్క్రియః ।
న వక్తవ్యో గురు రితి గుణహీన ఇతీర్యతే ॥

తా॥ పరిశుద్ధజ్ఞానముచే లభించు మోక్షము దొంగతెలివిచేఁ జెడ్డపనులఁ జేయువారికి లభించునా? అట్టి దుష్టుల గుణహీనులనవలెను. కాని గురువు లనవచ్చునా? (వి) సంసారహృత్కః? శ్రుతిజాత్మబోధః 2 కో మోక్ష హేతుః ? కథిత స్సఏవ॥ (శం॥మణి)

578 ఆశలఁదెగఁగోసి యనలంబుఁ జల్లార్చి, గోచి బిగియఁబెట్టి కోప మడఁచి
గుట్టుమీఱువాఁడు గురువుకు గురువురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కౌపీనవంత శ్ఛిన్నాశాః ప్రశాంతా గతమన్యవః ।
వేమాతీతరహస్యా యే గురూణాం గురవో హి తే ॥

తా॥ ఆశల నణచి ఆగ్రహముఁ జంపి కామము నరికట్టి, క్రోధము రానీక, పరమార్థతత్త్వరహస్యము గుర్తెఱింగిన వాఁడే గురువులకును గురువు. (వి) కోవా గురు ర్యోహి ? హితోపదేష్టా 2 శిష్యస్తు కో? యో గురుభక్త ఏవ॥ బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో మనో హృది నిరుధ్య చ॥

579 ఆశలనెడుత్రాళ్ళ నమరఁగోయఁగఁజేసి, పాఱనైవఁగాని పరము లేదు
కొక్కుతిండియాశఁ జిక్కి చచ్చినయట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆశాపాశాన్ భృశం ఛిత్వా న విసృజ్య పరం న హి ।
ఆహారాశావశో వేమ! మూషికో మ్రియతే ఖలు ॥

తా॥ పందికొక్కు తిండియాశచే బోనులోఁజిక్కి చచ్చునట్లు ఆశాపాశములచే బద్ధుఁడగువాఁడు సంసారములోఁజిక్కి నశించును. వానికిఁక పరము (భవిష్యత్తులో బాగు) లేదు.

580 **సూక్ష్మరూప మెఱిఁగి సుఖమొందఁగాలేక, బహుళముగను జదువుఁ బడుచునరుఁడు**
చావుచేఁ జెలుఁగని చదువేలఁజదువఁడో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సూక్ష్మరూప మభిజ్ఞాయ సుఖ మప్రాప్నువా న్యవా।
బహ్వాధీతే వేమ! విద్యా మమృతాం న పఠే త్కథమ్?॥

తా॥ శాశ్వతానందము కలుగు చదువుచదివి యానందముఁ గల్గించు నా సూక్ష్మముఁ దెలిసికొనఁ జాలక పనికిమాలిన చదువు రాత్రింబవళ్లు కష్టించి చదివి యజ్ఞాని భ్రష్టుఁడగుచున్నాఁడు.

581 **తను వదెవరిసొమ్ము తనదనిపోషింప, ధన మదెవరిసొమ్ము దాచుకొనఁగ**
ప్రాణమెవరిసొమ్ము పాయకుండఁగనిల్ప, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! భర్తుం స్వీయమితి కస్య స్వం దేహ మీదృశమ్।
కస్య స్వం ద్రవిణం గోప్తుం ప్రాణః కస్యావితుం సదా॥

తా॥ శరీరమును బోషించి నిలుపుకొనుటకు, ధనమును దాచి తనదిగా నుంచుకొనుటకు, ప్రాణము నాపుకొనుటకు నేజీవికైన సమర్థత కలదా?

582 **జీవిఁజంపుటెల్ల శివభక్తిఁదప్పుట, జీవి నరసిచూడ శివుఁడుఁగాఁడె?**
జీవుఁడె శివుఁడనుచు సిద్ధంబు తెలియుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శివాభక్తి ర్జీవవధో జీవోనామ శివః ఖలు।
అభేదం జీవశివయోః వేమ! జానీహి తత్త్వతః॥

తా॥ ప్రతి జీవియుఁ బరమాత్మ స్వరూపము గనుక జీవిని హింసించిన దైవమును హింసించినట్లే యగును. కాన నేజీవిని హింసింపకుండుటయే ముఖ్యధర్మము. (వి) కా స్వర్గదా? ప్రాణభృతా మహింసా॥ (శం॥మణి)

583 **కొంకణంబుఁబోవ కుక్క సింగముకాదు, కాశిబోవఁ బందిగజముఁగాదు**
వేఱుగుణమువాఁడు విబుధుండుకాఁడయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న సింహ శ్శ్వా కోంకణగో కాశీగో న గజః కిటిః।
పృథగ్గుణం గతో మర్త్యః వేమ! యోగీ న కథ్యతే॥

తా॥ కొంకణదేశము వెళ్ళినమాత్రమునఁ గుక్క సింహమును, కాశీ వెళ్ళినమాత్రమునఁ బంది యేనుఁగును గానట్లు దుష్టబుద్ధికలవాఁ డెక్కడ తిరిగినను, నేమిచెప్పినను, నేమిచేసినను దెలిసినవాఁడు కాజాలఁడు.

584 ఈతకంటెలోతు నెంచంగఁబనిలేదు, చావుకంటెఁ గీడు జగతిలేదు
గోచిపాతకంటెఁ గొంచెంబు మతిలేదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తరణా న్నా స్త్యగాధత్వం మరణా న్నాస్తి దుర్వ్యథా।
కౌపీనా న్నాస్తి దీనత్వం వేమ! కించిదపి ధ్రువమ్॥

తా॥ ఈతకుమించిన లోతు, చావుకుమించిన కీడు, గోచికిమించిన దరిద్రము లోకమున నుతేదియులేదు. అట్టి దరిద్రమున నగాధ సంసారముఁ దరించి కీడులేని మోక్ష సామ్రాజ్య మందుము.

585 జాణలైనయట్టి చపలాయతాక్షుల, వలపు లరసి చూచి బ్రమయ నేల?
బయలిరూపులెల్లఁ బరికింపఁగా నేల?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రౌఢానాం చంచలదృశాం విభ్రమాన్వీక్ష్య కిం భ్రమైః?।
వేమ! బాహ్యాని రూపాణి కిం నిరీక్ష్య వృథా శ్రమైః॥

తా॥ వెలుపలిదృశ్యముల కానందము. ప్రౌఢాంగనల క్రీగంటి ప్రసారముల వలపులకు భ్రమ,యేలఁ జెందెదవు? అవి కష్టముతోఁగూడిన క్షణిక సౌఖ్యములు. లోఁజూపుఁ జూచి చిదానందమయుఁడవై సౌఖ్యము. (వెలఁదిపై, వలపు-త్రాగుడు కైపు ప్రమాదము 2 అందమైన యింద్ర ధనుస్సు క్షణికము) (వి) త్వయ్యాంసాస్థిమయం వపు ర్మృగదృశాం మందో జన స్సేవతే॥ (భర్తృ)

586 తఱచుఁజదువఁజదువఁ దర్కవాద మెకాని, దివ్యజ్ఞాన మచటఁ దేటపడదు
పసిరికాయపురుగు పగిదిని జెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బహ్వధీతే స్తర్కవాదః న తత్ర జ్ఞాన ముద్భయమ్।
కోశకారః కృమిరివ వేమ! తాదృ గ్వినశ్యతి॥

తా॥ కలగఁ ద్రొక్కిన నీరు బురదనీరు. మాయచదువులు తర్కవాదమునకుఁ గారణములు. అట్టి కుతర్కముల దివ్యజ్ఞానము తేరదు. కల్మష జ్ఞానమున జీవి పసిరికాయ పురుగువలెఁ జచ్చును.

587 ఎద్దుకన్నదున్న యేలాగుతక్కువ?, ఎఱుపులేకపోయి తలిరె విలువ
నేర్పుఁగనివాని నెఱయోగి యందురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కథం న్యూనో బలీవర్దా న్మహింషో వేమ ! కేవలమ్ ।
నై ల్యామేవాత్రి హేతు స్స్యా దజ్ఞో యోగీ కి ముచ్యతే?॥

తా॥ ఎద్దువిలువ మడ్డితనముచేతను,మాలిన్యముచేతను దున్నకు వచ్చుట లేదు. అట్లే ప్రభావ విహీనుఁడగు యోగిని ప్రఖ్యాత యోగియని వాడము.

588 సుతులు సతులు మాయ సుఖదుఃఖములుమాయ, సంసృతియునుమాయ చావుమాయ
మాయబ్రతుకుకెంత మాయఁగల్పించితి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మాయయా వేమ ! సుతా జాయయా స్సుఖం దుఖః భవో మృతిః।
కల్పితై తావతీ మాయయా మృ షా జీ వి త సం గ తౌ ॥

తా॥ సుతులు, సతులు, సుఖదుఃఖములు, సంసారము, చావు, ఇవన్నియు మాయాకల్పితములే. మాయ బ్రతుకునకే యిన్ని మాయలు కల్పింపఁ బడినవి. (వి) వైరాగ్యమస్తి కిమితః పరమర్థనీయమ్ (భర్తృ) ద్వారం కిమేకం నరకస్య నారీ 2 సంమోహయత్యేవ సురేవ కా? స్త్రీ. 3 కా శృంఖలా ప్రాణభృతాం హి? నారీ 4 త్యాజ్యం సుఖం కిం ? స్త్రియ ఏవ సమ్యక్॥ (శం॥మణి)

589 సిగ్గువారలమని సృష్టిలోపలివారు, వెఱ్ఱివేమనఁగని వెలుగుపడిరి
తనకుఁగలుగుసిగ్గు దైవమెఱుంగురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

హ్రీమంతో వయమి త్యేవం పిశ్యు వేమ మమాయికమ్,
విస్మితాస్స్యు ర్జనా వేమ ! దైవం వేత్తి నిజత్రపామ్ ॥

తా॥ లోకులు తామెంతో సిగ్గుగలవారలమని దిగంబరుఁడగుట వేమన్నను సిగ్గులేనివాఁడని నిందింతురు. వేమన్నకుఁ గల సిగ్గు దైవము నకుఁ దెలియును. (బట్టకట్టి సిగ్గుమాలిన పనులు చేయువానికంటె దిగంబర యోగియే శ్రేష్ఠుఁడు (వి) అపయశో యద్యస్తి కిం మృత్యునా? (భర్తృ)

590 తన్నుఁ దా నెఱుఁగఁడు తానెవ్వరికి నేర్పుఁ, బ్రాలుమాలితిరుగు పశువుకొడుకు
కాసుకొఱకుకాదె? కర్మముల్ గట్టును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న వేత్తి స్వయ మాత్మాన మన్యేభ్యో బోధతే కథమ్? ।
పశుతుల్యోఽలసో వేమ ! బధ్నా త్యర్థాయ కర్మసు ॥

తా॥ తనబాగు తనకుఁదెలియని నరపశువు, పరులకు హితబోధఁ జేయుదునని పైసాకొలకు బయలుదేరి యేదేదో కర్మకాండ నంటగట్టి యజ్ఞానుల నిహపరంబులకు దూరులఁ జేయును. (వి) పరోపదేశే పాండిత్యం, సర్వేషాం సుకరం నృణామ్ 2 స్వస్యానుష్ఠానసమయే మునయోఽపి న పండితాః, పరప్రబోధవేళాయాం సర్వే వ్యాసమహర్షయః॥

591 ఎంతొ చదువుఁజదివి యెన్ని విన్నను గాని, హీనుఁ డవగుణంబు మానలేఁడు బొగ్గుఁ బాలఁగడుగఁ బోవునా మలినంబు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బహ్వాధీత్య బహుశ్రుత్వా నైచ్యం త్యజతి నాధమః।
క్షీరేణ ధౌత మంగారం నైల్యం కింవేమ! ముంచతి? ॥

తా॥ నల్లనిబొగ్గును దెల్లనిపాలతోఁగడిగిన మాత్రమున నా నలుపు బొగ్గునకుఁ బోనియట్లు గుణహీనుఁ డెంతఁజదివిన నేమివినిన మంచిగుణము మాత్రముకలుగదు. (వి) అధీత్యశాస్త్రాణ్యపి మూఢఏవ యస్తు క్రియావాన్ పురుష స్స విద్వాన్ ॥

592 ఆలుబిడ్డలు ధన మరయఁదల్లియుఁదండ్రి,కై మనుజుఁడు మిగులఁగష్టపడును తనకు నెవరులేరు తాను బ్రహ్మముఁగన్న, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పితృభ్యాం దారపుత్రేభ్యో ధనాయ వ్యథతే నరః।
వేమ! బ్రహ్మణి సందృష్టే నాత్మన స్సంతి కేచన॥

తా॥ భార్య బిడ్డలు ధనము తల్లి తండ్రి యిట్టి సంసారపోషణకై భ్రాంతి మునింగి మనుజుఁడు చాలఁగష్టపడును. కాని తాను నిర్మలజ్ఞానమునఁ బరమాత్మను దర్శించిన నెవరైన దృష్టిగోచరులుకాఁగలరా? (వి) సంసారే రే మనుష్యా! వదత యది సుఖం స్వల్పమప్యస్తి కించిత్॥ (భర్తృ)

593 ఆస పాపజాతి యన్నింటికిం బెను, ఆసచేత యతులు మోసపోరె? చూచి విడుచువారు శుద్ధాత్ము లెందును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వేభ్యః పాతకి న్యాశా మునయో వంచితా స్తయా
వేమోద్వీక్ష్య విముంచంతి తాం శుద్ధాత్మాన ఏవ హి॥

తా॥ పాపిష్ఠిదురాశవలన నియమముగల యతులునైతము మోసపోయిరి. కాన దానిసంగతి దెలిసికొని విడిచినవారే పరిశుద్ధాత్ములు. (వి) కా దుస్త్యజా సర్వజనై ర్దురాశా॥ (శం॥మణి)

594 నిజములాడువాని నిందించు జగమెల్ల, నిజములాడరాదు నీచులోడ
నిజమహాత్ముఁగూడి నిజమాడవలయురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్యవ్రతం జగ న్నిందేత్ సత్యం బ్రూయా న్న దుర్జనైః।
మహాత్మనైవ సంగత్య వేమ! సత్యం వదే న్నరః॥

తా॥ నిజమాడువానిఁగూడ లోకము నిందించును. కాన యెల్లయెడల నిజముఁబలుకరాదు. మహాత్ములతో నిజముఁబల్కవలెను. నీచులతోఁ గూడదు.

595 భూమి నాదియన్న భూమి ఫక్కునవ్వు, దానహీనుఁజూచి ధనమునవ్వు
కదనభీతుఁజూచి కాలుండు నవ్వును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మమేయం భూమి రిత్యుక్తా వేమాపహసతి క్షితిః।
ధనం హస త్యదాతారం భీరుం హసతి చాంతకః॥

తా॥ భూమి నాదియన భూమి ఫక్కున నవ్వును. తా ననుభవింపక దానముఁజేయక దాచువానిఁజూచి ధనము నవ్వును. యుద్ధమునకు జంకి పాఱిపోయెడువానిఁజూచి యముఁడు నవ్వును.

596 పంకజాక్షిఁగన్న బంగారుఁబోడగన్న, దిమ్ముపట్టు వేగ దెలివికెల్ల
మనుజులకును దత్త్వ మహిమెటుగలుగురా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతాం చ కనకం దృష్ట్వా వివేకో వేమ! నశ్యతి।
నృణాం గతవివేకానాం తత్త్వస్య మహిమా కుతః?॥

తా॥ కాంతను గనకమును జూచినమాత్రమునఁ దెలివికి దిమ్ముపట్టు నజ్ఞానులకుఁ దత్త్వజ్ఞాన మెట్లలవడఁగలదు? (వి) భో స్సాధో! క్షణభంగురే తదితరే భోగే రతిం మాకృథాః (భ_ర్తృ) 1 కిమత్ర హేయం? కనకం చ కాంతా 2 కిం తద్విషం భాతి సుధోపమం స్త్రీ॥ శం॥ మణి॥

597 మొండివానికేల ముంజేతికడియాలు, తొట్టివానికేల కట్టుపండ్లు
గాడిదలకునేల గడ్డముల్ మీసముల్, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అదతో దారుదంతైః కిం? అపాణే ర్వలయైశ్చ కిమ్?।
వేమ! గార్దభతుల్యానాం శ్మశ్రుభిః కిం జడాత్మనామ్॥

తా॥ మొండిచేతులవానికి మురుగులెందుకు? తొఱ్ఱిపండ్లవానికిఁ గట్టడపు పండ్లెందుకు? గాడిదలవలె సంచరించు మూర్ఖులకు మహర్షులవలె గెడ్డములు మీసము లెందుకు?

598 మొదలఁగ్రియనుదప్పి మోసంబుఁజేసియుఁ, బొట్టకొఱకె మనసుఁ బొందుపఱచి
బీదకుక్కరీతిఁ బెఱుఁగును మనుజుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విధినోక్తం న కృత్వాదౌ వంచయి త్వోపరంభరిః।
సమాధాయ మనో వేమ! దీనశ్శ్వేవేహ వర్ధతే॥

తా॥ ఒక్కొకఁడు మంచిదారి మొదటనే విడిచిపెట్టి, లోకమును మోసగించి, యాలోచనఁ బొట్టకూటికొఱకే వినియోగించి, బీదకుక్కవలె బీదపొట్టతో నొడలుపెంచి సంచరించుచుండును.

599 ఎట్టివానికైనఁ బుట్టును మోహంబు, పుట్టుమోహమెల్లఁ బూడఁ ద్రొక్కి
గట్టిచేసిచూడఁ గనుపించు బ్రహ్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మహతోఽపి భవే న్మోహః తన్మోహం యతమానసః।
అధఃకృత్య యదీక్షేత వేమ! బ్రహ్మాథ దృశ్యతే।

తా॥ మోహమనునది యెట్టివానికైనఁ బుట్టవచ్చు. పుట్టిన మోహమును నణఁగఁద్రొక్కి మనస్సును గట్టిపరచి చూచిన బ్రహ్మపదార్థము గోచరించును.

600 పట్టుకొమ్మలేక పలుపాట్లఁబడువారు, పెట్టిపోయలేక నెటువారు
ముట్టి శివునిపూజ మొదలెనేయఁగలేరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిరాశ్రయా స్స్వయత తో ఽప్యదాతారో నిరోధకాః।
శివస్య పూజా [illegible] కాంచి [illegible]॥

తా॥ ఎట్టియాధారమునులేక [illegible] దయ త్యాగము మొదలగు సద్గుణము [illegible] చుట కష్టపడరు. అట్టిబుద్ధియుఁబుట్టదు. పుట్టినట్లు నటించుట మోసమునకే.

601 ఆత్మలోన శివుని ననువుగా శోధించి, నిశ్చలముగ భక్తి నిలిపెనేని
సర్వముక్తుఁడౌను సర్వంబుఁ దానౌను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శోధయిత్వాత్మని శివం స్థిరాం భక్తిం కరోతి యః।
స సర్వముక్త స్సర్వాత్మా భవే ద్వేమ! న సంశయః॥

తా॥ అంతఃకరణమునఁ బరమాత్మను వెదకి తెలిసికొని నిశ్చలభక్తితోఁ జూచుచుండినఁ సర్వముక్తుఁడు, సర్వముఁ దానైయైనవాఁడు కాఁగలఁడు.

602 ఎఱిఁగినశివపూజ యెన్నఁడుఁ జెడిపోదు, మొదలఁబట్టు పట్టు వదలరాదు
మొదలవిడిచి గోడ కుదిఁబెట్టనిల్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నశ్యేన్నార్హా శివార్చాహి ప్రాగారభ్య న తాం త్యజేత్।
విహాయాదౌ నిర్మితాంతే భిత్తిః కిం వేమ! తిష్ఠతి?॥

తా॥ జ్ఞానముతోఁగూడిన ధ్యానమెన్నటికిఁ జెడదు. ఆదినుండియు విజ్ఞత, విశ్వాసము, పట్టుదల కలిగి ప్రవర్తించవలెను. మధ్య విడువఁ గూడదు. అట్టి ప్రవర్తనము సిద్ధిఁ బొందఁగలదు. పుట్టదిట్టములేని మట్టిగోడ యెన్నటికి నిలువనేరదు.

.603 చేటువచ్చెనేనిఁ జెడనాడు దైవమున్, మేలువచ్చెనేని మెచ్చుఁ దన్ను
చేటుమేలుఁదలఁపఁ జేసినకర్మమే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కష్టే స్యా ద్దైవనిందాళుః ఆత్మశ్లాఘాపర స్సుఖే।
కారణం కష్టసుఖయో ర్వేమ! కర్మ పురాకృతమ్॥

తా॥ మంచిచెడ్డలు తన సత్కర్మ దుష్కర్మల ఫలితమని భావింపక మంచికిఁదన్ను మెచ్చుకొనుచుఁ జెడ్డకు దైవమును నిందించుటకూడనిపని.
(వి) దైవం నిహత్య కురు పౌరుష మాత్మశక్త్యా యత్నే కృతేయది న సిద్ధ్యతి కోఽత్రదోషః (భర్తృ)

604 కడుపుచిచ్చుచేతఁ గామానలముచేతఁ, గ్రోధవహ్నిచేతఁ గుటిలపడక
ఒక్కమనసుతోడ నుండినప్పుడె ముక్తి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కామానలాత్ క్షుధాగ్నే శ్చ క్రోధవహ్నే రబాధితః।
వేమైకాగ్రేణ మనసా తిష్ఠేచ్చే న్ముక్తిమా న్నరః॥

తా॥ యజ్ఞము (సంయమనము) దక్షిణాగ్ని (క్షుధాగ్ని) పుటల మటలఁ గల్గునది. గార్హపత్యము (కామాగ్ని) గృహస్థున కుండునది. ఆహవనీయము (క్రోధాగ్ని) ఆవేశమునవచ్చునది. ఈత్రేతాగ్నులబారికిఁ దట్టుకొని నిశ్చలమనమున సంయమనశక్తి కలిగియున్ననే ముక్తి.

605 **పాలు పెరుగు వెన్న పాయసాన్నము నెయ్యి, జున్ను నెన్నియైనఁ జూడఁ జాలె పాలవంటికులము బ్రహ్మంబుఁ గానరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥**

దధి తక్రం పాయసాన్నం నవనీతం ఘృతం తథా।
సర్వం క్షీరమయం వేమ! బ్రహ్మ వీక్షస్వ తత్సమమ్॥

తా॥ పాలే, పెరుగు వెన్న నెయ్యి జున్ను మొదలైనవిగఁ బలుకఁబడును. ఈ యన్నిటికి మూలపదార్థము పాలే యైనట్లు సృష్టికంతకు మూలపదార్థము పరబ్రహ్మమే.

606 **చదువులందు రాజ్యపదవులందును బాడి, మొదవులందు స్త్రీల పెదవులందు నాశ లుడుగునట్టి యయ్యలు ముక్తులు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥**

క్షుద్రవిద్యాసు రాజ్యేషు స్త్రీణా మోష్ఠేషు ధేనుషు।
ఆశాం ముంచంతి యే మర్త్యాః ముక్తా స్తే వేమ! సర్వశః॥

తా॥ ఈమాయచదువులయందు రాజ్యపదవులందు గోసంపద మొదలగు సంపదలయందు స్త్రీల పెదవులయందు, ఆశపోయిన మహానీయులే ముక్తులు. (వి) కిం మండనం? సాక్షరతాముఖస్య 2 క శ్శోభతే? యస్సదసి ప్రవిద్యః 3 మా తేవ కా? యా సుఖదా, సువిద్యా 4 కిమేధతే దాన వశాత్? సువిద్యా॥ (శం॥ మణి)

607 **కడుపుకేల మనస! కళవళపడియెదు?, కడుపుకేడఁదృప్తి కలుగుచుండు? కడుపు రాతిలోని కప్పకుఁగలుగదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥**

కిం త్వం భ్రమసి కుక్ష్యర్థం కుక్షేః తృప్తి ర్మనః! కుతః?।
శిలాంతస్థస్య భేకస్య కుక్షి ర్వేమ! న చాస్తి కిమ్?॥

తా॥ కడుపులోనియాకలి రాతిలోనికప్పకును గలదు. దానికచ్చటనే యాహారము లభించుచున్నదికదా. ఓమనమా! కడుపు (ఆకలి) కొఱకేలనే యింత కలవరపాటు? (కడుపున కెచ్చటను దృప్తి యుండదు.)

608 **శాంతమానసమునఁ జల్లనై శీతాంశు, వగిదినున్నవాఁడు పరమయోగి అట్టివాఁడు ముక్తి నతివేగఁ గైకొను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥**

ప్రశాంతే మానసే శీత శ్శీతాంశు రివ యో మునిః।
వర్తతే వేమ! సోఽత్యాశు గృహ్ణాతి పరమం పదమ్॥

తా॥ మనస్సున కధిదేవతయగు చంద్రునివలె ప్రశాంతమనమునఁ బ్రశాంతతేజస్సున నున్నవాఁడే పరమయోగి. అట్టివాఁడే సద్యోముక్తుఁడు.

609 మధురసంబుఁగోరి మక్షికంబులుచేరి, చొచ్చి వెడలలేక సాక్కినట్లు
మునిగి వెడలలేరు మోహాంబురాశిలో, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఆకాంక్ష్య మధు వేమాశు ప్రవిశ్య మధుమక్షికాః।
యథా నిర్గమనాశక్తా మగ్నా మోహాంబుధౌ తథా॥

తా॥ ఈఁగలు తీపి విడువలేక దానినే యంటిపెట్టుకొని చచ్చునట్లు, అజ్ఞానులు మోహమును విడువలేక యందే మరణింతురు. (వి) జీవే వారితరంగచంచలతరే సౌఖ్యం కుతః ప్రాణినామ్?॥ (భర్తృ)విషా ద్విషం కిం? విషయా స్సమస్తాః,దుఃఖీ సదా కో? విషయానురాగీ ॥శం॥మణి॥

610 బ్రహ్మమున్నచోటు పరగంగఁదెలియక,యెందొ వెదుక బ్రహ్మ మేలకలుగు?
అంజనంబులేక యాసొమ్ముదొరకునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అజానన్ బ్రహ్మణస్థానం వేమాన్యత్ర గవేషణాత్।
కిం బ్రహ్మ దృశ్యతే? విత్తం లభ్యతే కిం వినాంజనమ్?॥

తా॥ మనకకుఁ గాటుక పెట్టుకొని కండ్లు బాగుచేసికొన్నఁగాని వస్తువు కనఁబడనియట్లు అజ్ఞానమను మసక తొలఁగించుకొని జ్ఞానదృష్టినిజూచినఁ గాని పరమాత్మస్వరూపమును గోచరింపదు. మఱొకవిధమున నెంత వెదకినను లాభ మేముండును ?

611 హీనుఁ డెన్నివిద్య లిలనభ్యసించిన, ఘనుఁడు కాఁడు హీనజనుఁడె కాని
పరిమళములఁ గర్దభము మోయ ఘనమౌనె?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అభ్యస్తసర్వవిద్యోఽపి వేమ! స్యా న్నఘనః ఖలః।
జడఏవ ఘనః కిం స్యాత్? ఖరో గంధా న్వహన్నపి॥

తా॥ పరిమళవస్తువుల మోయుచున్నను గాడిదకు వానితోఁ బ్రయోజనములేనట్లు గుణహీనుఁడెట్టిచదువుఁ జదివినను వానికి దానితోఁ బ్రయోజనము కన్పట్టదు. ఘనత రాదు.

612 మనసులోననున్న మమతలన్నియుఁగోసి, దృఢముఁజేసి మనసుఁ జేటఁబట్టి
ఘటము నిల్పువాఁడు ఘనతరయోగిరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఛిత్వా హృత్స్థాని సర్వాణి మమత్వాని దృఢం మనః ।
కృత్వా శుద్ధం య స్తు దేహం ధత్తే వేమ ! స తాపసః ॥

తా॥ మమకారములఁగోసి మనమును దృఢపఱచి తేటఁజేసి దేహధారి యైనవాఁడే పరమయోగి. (వి) ముముక్షుణా కిం త్వరితం విధేయం ? సత్సంగతిః నిర్మమతేశభక్తిః 2 కిం దుఃఖమూలమ్ ? మమతాభిమానమ్॥

613 కాఁగలపనులెల్లఁ గాకెటుఁబోవును?, కానిపనులు కాని కావు భువిని
మహిమ వేఱయుండె మనతోడనున్నదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న భవిష్యం త్యభావ్యాని నాభావో భావికర్మణామ్ ।
మహిమా పృథగస్త్యేవ వేమాస్మాభి స్తు కిం భవేత్? ॥

తా॥ కానివికావు. కావలసినవి కాకపోవు. మహిమ వేఱుగనున్నది. కాని మనతోలేదు. ధైర్యమువహించి విధినిర్వహణకుఁ బూనుకొనుము. (వి) నాభావ్యం భవతీహ భాగ్యవశతో భావ్యస్య నాశః కుతః ? (భర్తృ)

614 పాముకన్న లేదు పాపిష్ఠమగుజీవి, అట్టిపాము చెప్పినట్లు వినును
ఇలను మోహిఁదెల్ప నెవ్వరివశమయా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నాహే ర్జీవ్యస్తి పాపీయాన్ యథోక్తం శ్రుణుతే హి సః ।
మోహినం బోధితుం వేమ ! శక్నువంతి న కేఽపి చ ॥

తా॥ పాపిష్ఠిదగు పాముకూడ చెప్పినట్లు వినును. కాని మోహిని (మోహసముద్రమున మునిఁగినవాని) ఎవ్వరును జెప్పినట్టు వినులాగునఁ జేయలేరు. (వి) య థైధాంసి సమిద్ధోఽగ్ని ర్భస్మసాత్కురుతేఽర్జున ! జ్ఞానాగ్ని స్సర్వకర్మాణి భస్మసా త్కురుతే తథా॥ (గీత)

615 గతముచేసినటి కర్మబంధములన్ని, పరిసిపోవు సత్యగురునివలన
కుమ్మరికొకయేఁడు గుదియకు నొకనాఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కర్మబంధాని పూర్వాణి ఛిద్యంతే గురుణా సతా ।
వేమైకాబ్దం కులాలస్య దండస్యైకం క్షణం ఘటాః ॥

తా॥ కుమ్మరి సంవత్సరము పొడుగునఁ జేసిన కుండలదొంతరలు కఱ్ఱతోఁ బగులగొట్టుటకొక క్షణమైనఁబట్టదు. అట్లే మహిమాన్వితుఁడగు

తా॥ పడినప్పుడే గూండ్లు విఱుగును. అందగత్తెను జూచినపుడే కాంక్ష కలుగును. కాన కాంతాకనకముల కెంతదూరముగనున్న నంత మంచిది.

620 ధర్మమన్న వినరు తమునమ్మిభూనరుల్, యమునిభటులువచ్చి యడలునించి
చొచ్చికొట్టఁ దమరు చొఱఁబాఱఁగలరొకో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విశ్వస్య మర్త్యాస్స్వవశ్వర్యం ధర్మే కుర్వం త్యనాదృతిమ్ ।
వేమైత్య యమభృత్యేషు తాడయత్స్వహో కా గతిః? ॥

తా॥ అజ్ఞానులు ధర్మమన్నఁ జెవిచెవినిబెట్టి తమయందే నమ్మిక కలిగి యుందురు. యమభటులు గొనిపోవునప్పుడు వెళ్ళకుండ నుండఁగలరా?

621 కన్నపుత్రు నాస కనకంబుమీఁదాస, స్త్రీలమీఁద నాస చిత్తమెపుడు
భ్రమలువిడువకున్న బ్రహ్మముకేఁ గానఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఔరసే తనయే విత్తే స్త్రీష్వాశావిహ్వలాశయః ।
న ముంచేచ్చేద్భ్రమం వేమ! నరో బ్రహ్మ న పశ్యతి ॥

తా॥ కన్నపుత్రులపైన, ధనముపైన, స్త్రీలపైన నాశవోయి భ్రమలు తొలఁగి చిత్తశుద్ధి కలుగకున్న బ్రహ్మస్వరూపము గోచరింపదు.
(వి) కే శత్రవో మిత్రవ దాత్మజాద్యాః॥ (శం॥మణి)

622 చెట్టుచేమఁగొట్టి చుట్టుగోడలఁబెట్టి, యిట్టునట్టు పెద్దయిల్లుఁగట్టి
మిట్టిపడును నరుఁడు మీఁది చేటెఱుఁగక, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఛిత్వా తరులతాః భిత్తీః కృత్వా నిర్మాయ మందిరమ్ ।
వేమాహంకురుతే మర్త్యో న వేత్త్యాగామిదుస్థితిమ్ ॥

తా॥ అజ్ఞాని చెట్టుచేమఁగొట్టి, చుట్టు గోడలఁబెట్టి, యిల్లుకట్టి ఘన కార్యముఁ జేసినట్లు మిట్టిపడును. కాని ముందువచ్చు నాపదఁ గానఁడు.

623 ఒకటితోలుఁదెచ్చి యొఱపుబొమ్మఁజేసి, ఆడునట్లుఁజేసి యట్టెవేయు
తన్నుఁద్రిప్పువానిఁ దానేలగానఁడో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

చర్మపాంచాలికాం కృత్వా నరో భ్రామయతే భృశమ్ ।
వేమాత్మానం భ్రామయంతం న పశ్యతి కథం శివమ్? ॥

తా॥ బొమ్మలాటవాఁడు తోలుబొమ్మను తెరపైఁ గొంతసే పాడించి పడవేయును. అట్లే తన్నాడించి పడవేయువాఁడు భగవంతుఁడని యజ్ఞాని

యేల గుర్తింపఁడో తెలియదు. (వి) ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున! తిష్ఠతి.భ్రామయన్ సర్వభూతాని,యంత్రారూఢానిమాయయా॥

624 పరబలము జూచి ప్రాణభయమున, వెఱికిపాఱిపోవుఁ బిఱికినరుఁడు
యముఁడు కుపితుఁడైన నడ్డమెవ్వఁడగు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భీరుః పరబల వీక్ష్య ప్రాణగుప్త్యై పలాయతే।
కృతాంతే కుపితే వేమ! నిరోద్ధుం కేన శక్యతే॥

తా॥ పిఱికిపంద యుద్ధమునకుఁబోయి శత్రుసైన్యమునుజూచి ప్రాణభీతిచే మఱలివచ్చును. యముఁడడ్డుకొనిన నేమిచేయఁగలఁడు?
(వి) యమస్య కరుణానాస్తి, ధర్మస్య త్వరితాగతిః॥

625 తల్లి తండ్రి చావఁ దనయుఁడు తానేడ్చు, మగఁడుచావ నాలు మగుచుండు
కార్యవశమెకాని కలుగదు మోహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమేహ మృతయోః పిత్రోః పుత్రో రోదితి దుఃఖితః।
మృతే భర్తరి భార్యా చ కార్యార్థం న హృది వ్యథా॥

తా॥ పెద్దవారలప్రేమ పిన్నలపైఁ జెట్టుపండువలెఁ బడును. కాని పిన్నలభక్తి పెద్దలపైఁ గుదురుట కష్టము. అందువలనఁ దలితండ్రులు మరణించినఁ గుమారుఁ డేడ్చుట, భర్త మరణమునకు భార్య యేడ్చుట, లోకాచారమునకే. ప్రేమచేఁ గాదు. (వి) యావద్విత్తోపార్జనసక్త స్తావన్నిజపరివారోరక్తః,పశ్చాజ్జీవతిజర్జరదేహే వార్తాంకోఽపి నపృచ్ఛతిగేహే॥

626 మనసులోనిముక్తి మఱియొక్కచోటను, వెదకఁబోవువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు
గొఱ్ఱెఁజంకఁబెట్టి గొల్లవెదకురీతి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వచేతసి స్థితాం ముక్తిం యోఽన్యత్రాన్వేష్టు మిచ్ఛతి।
ఉన్మత్త స్స హి కక్షస్థమేషాన్వేషీవ గోపకః॥

తా॥ గొఱ్ఱెను జంకఁబెట్టుకొని యా గొఱ్ఱెకొఱకే గొల్లవెదకునట్లుముక్తి తన మనస్సునసే యుండ మఱొకచోట వెదకఁ బూనుట వెఱ్ఱితనమేసుమా

627 ఆశకన్న దుఃఖ మతిశయంబుగలేదు, చూపునిలుపకున్న సుఖములేదు
మనసునిలుపకున్న మఱిముక్తిలేదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నాత్యంతం దుఃఖమాశాతః నాస్థిరాయాం సుఖందృశి।
చేత స్యనాస్థితే వేమ! ముక్తి ర్నాస్తి కదాచన॥

తా॥ ఆశకన్న నెక్కువగు దుఃఖము మఱియొకటిలేదు. దృష్టి నిలిచి మనస్సు స్థాయిఁజెందిన నట్టి ప్రశాంత పరిస్థితికంటె సుఖము (ముక్తి) మఱియొకటిలేదు. (వి) దృగ్భ్యాగ్మంలీయతే యత్ర తత్రతత్ర సమాధయః॥

628 తత్త్వహీనులుంద్రు తఱచు గాభువిలోనఁ, దత్త్వమెఱుఁగువారు తఱచులేరు కలిగిరేనివారు కన్పింప రారయ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! ప్రాయ స్తత్త్వహీనా వసంతి జగతా తథా।
న తత్త్వజ్ఞా న దృశ్యంతే యది సంత్యపి తత్త్వతః॥

తా॥ అజ్ఞాను లెందరైన దొరకుదురు. కాని తత్త్వవేత్తలగు సుజ్ఞానులు లభించుట యరిది. సుజ్ఞానులున్నను మనతోఁబనిలేదు. కాన కనఁబడరు.

629 తాను నింద్రియములఁ దనర జయించినఁ, దత్త్వ మరసిచూడఁ దానయగును గా యోగియిల్లు దేజరిల్లుచు నుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

య ఇంద్రియాణి జయతి తత్త్వమాత్మైవ వేమ! సః।
ఏవం నిత్యం రాజయోగీ రాజతే భూరితేజసా॥

తా॥ ఇంద్రియములబెడద తొలఁగిన నంటను దానే గోచరించును. ఇట్లు రాజయోగి శోభిల్లును (వి) కే శత్రవ స్సంతి? నిజేంద్రియాణి, 2 తాన్యేవమిత్రాణి జితాని యాని॥ (శం॥ సం)

630 గురము గూడుఁజేసి గుణము వత్తిగఁజేసి, తగవిఁగర్మ ఫమితిఁ ముఱుఁజేసి మూలనొకజ్యోతి ముట్టించిచూడరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గేహం చ మల్లకం కృత్వా వశాం కృత్వా గుణానపి।
స్నేహం కృత్వా కర్మచయం జ్యోతి ర్వేమ! ప్రదీపయ॥

తా॥ దేహము ప్రమిదగను గుణము వత్తిగను కర్మఫలితము చమురుగను జేసి జ్ఞానజ్యోతి వెలిగించి చూచిన నీకు దత్త్వము గోచరింపఁగలదు. (వి) అజ్ఞానజంతమః, నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా॥ (గీత)

631 ఎన్నియెన్ని పూజ లెన్ని చేసిననేమి?, భక్తి లేనిపూజ ఫలములేదు భక్తికలుగుపూజ బహుళకారణమురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గణయిత్వా ఘనాః పూజాః కృత్వా ప్రాప్నోతి కిం ఫలమ్?
భక్తిం వినా పూజయా కిం? భక్తిర్వేమేహ కారణమ్॥

తా॥ ఎన్ని యెన్ని పూజలనో భక్తికుదురకుండఁజేసిన ఫలితమేమి ? భక్తికుదిరిన పూజయే ఫలితమిచ్చును. (వి) కార్యా ప్రియా కా ? శివ విష్ణుభక్తిః 2 కిం జీవనం ? దోషవివర్జితం యత్॥ (శం॥మణి)

632 ఆపగాలివెంట నడవులవెంటను, కొండరాళ్లవెంట గొడవదేల?
ఉల్లమందునె శివుఁ డుండుటఁదెలియరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతారేషు సరిత్సు శైలేషు కిము గాథయా ?
చేతస్యేవ స్థితం వేమ ! న జానంతి సదాశివమ్ ॥

తా॥ హృదయమందున్న పరమేశ్వరుని దెలియక కొండల నడవుల నదీతీరముల నెంచుచు తిరిగెదవు. (వి) హృషీకేంద్రియగ్రామో యత్ర యత్ర వసేన్నరః, తత్ర తత్ర కురుక్షేత్రం నైమిశం పుష్కరాణి చ॥

633 గాడిదేమెఱుంగు గంధంబువాసన?, కుక్కయేమెఱుంగు గొప్పకొద్ది
అల్పుఁడేమెఱుంగు హరునిగొల్చువిధము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శ్వా కిం వేత్త్యుచ్చనీచత్వం ? ఖర శ్చందనసౌరభమ్ ।
అల్పో వేత్తి కిం వేమ ! వైరాగ్యా ద్ధరపూజనమ్ ॥

తా॥ గాడిదకు గంధపుఁ బరిమళము, కుక్కకుఁ బెద్దపిన్నల తారతమ్యము, అల్పునకుఁ బరమేశ్వరు విరాగమునఁ గొల్చుట. తెలియదు.

634 మూఁడువేళలందు ముదముతో శివునాత్మఁ, బూజసేయువాఁడు పుణ్యమూర్తి
పూజలేక మోక్షభోగంబు గొరకునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాలత్రయే శివం దృష్ట్వా యోఽర్చయేత్ స పుణ్యవాన్ సః ।
పూజాం వినా జాతు కథం మోక్షభోగ మవాప్నుయాత్ ॥

తా॥ ఎల్లవేళలఁ బరమేశ్వరుఁ బూజించు వాఁడే పుణ్యపురుషుఁడు. సత్కర్మల భక్తియు, భక్తివలన జ్ఞానమును, జ్ఞానమున మోక్షమును లభించును. కర్మ పిందె,భక్తి కాయ, జ్ఞానము పండు, మోక్షమనుభవము.

635 ఒడలు బడలఁజేసి యోగులమనువారు, మనసుకల్మషంబు మాన్పలేరు
పుట్టమీఁదఁగొట్ట భుజగంబుచచ్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శ్రాంతాంగా యోగినంమన్యాః న వ్యుదస్యంతి హృన్మలమ్ ।
వల్మీకాగ్రే హతే వేమ ! మ్రియతే కిం ఫణాధరః? ॥

తా॥ పామును గొట్టినఁ బాము చచ్చును. కాని పుట్టమీఁదఁ గొట్టఁ బాము చావదు. అట్లే మనస్సునందలి కల్మషములు, ఆసన ఉపవాసాది శారీరకశ్రమలఁబోవు. (వి) తాం యోగమితి మన్యంతే స్థిరా మింద్రియ ధారణామ్ (కఠోపనిషత్)

636 కుక్కయేకతంబుఁ గొక్కెరధ్యానంబు, ఖరమురాగ మెన్నఁ గప్పమునుక
ఆత్మనెఱుఁగుభావ మదియేలఁగానరో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శ్వైకాంతత్వం బకధ్యానం రాగం వేమ! ఖరస్య చ।
మండూకమజ్జనం చైవ న కుర్వం త్యాత్మభావనామ్॥

తా॥ కుక్కయేకాంతము, బకధ్యానము, గాడిదరాగము, కప్పమునుక వీనికే యజ్ఞాను లెగఁబడెదరు. కాని పరమాత్మను దెలిసికొనుభావ మలవరచుకొనరు. (వి) దీర్ఘకాలాదరనైరంతర్యసత్కారాసేవితో దృఢభూమిః॥

637 సకలశాస్త్రములను జదివియు వ్రాసియుఁ, దెలియఁగలరు చావుఁ దెలియలేరు
చావుఁదెలియలేని చదువులవేలరా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అధీత్య సర్వశాస్త్రాణి లిఖిత్వాపి విదంతి హి।
న విదంతి మృతిం వేమ! కిం శాస్త్రై ర్మృత్యవేదిభిః?॥

తా॥ సమస్తశాస్త్రములఁ జదువుచు వ్రాయుచుఁ దెలియుచుందురు. కాని చావు మర్మముఁ దెలిసికొనఁ జాలకున్నారు. అట్టి శాస్త్రాధ్యయనమున లాభమేమి? (వి) విద్యాహి కా? బ్రహ్మగతి ప్రదా యాబోధోహి కో? యస్తు విముక్తి హేతుః॥ (శం॥మణి)

638 కొండరాళ్లఁదెచ్చి కోరికఁగట్టిన, గుళ్ళలోనఁదిరిగి కుళ్లనేల?
పాయకానిశివుఁడు ప్రాణిసైయుండంగ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శైలాన్ధృత్వా ఽనీశైర్నిర్మితే ష్వాలయే ష్విహా।
భ్రమంతో యాంతి వేమార్తిం శివే ప్రాణి న్యుపస్థితే॥

తా॥ పరమేశ్వరుఁడు తన్ను విడువని ప్రాణిగానుండ భజించి తరించక యజ్ఞాని కొండరాళ్ళ గుళ్ళుకట్టి యందుఁ గ్రుళ్ళి మ్రగ్గు చుండులకో!

639 విశ్వమునునడిపెడు విశ్వేశ్వరుండుండఁ, బ్రభువు నేనటంచుఁ బలుక నేల?
వనములోనికోఁతి వసుమతి నడుపునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జగన్నియామకే దేవే స్థితేఽహం ప్రభురిత్యహో! ।
వక్తి కిం? వేమ! నా శాసే ద్వన్యః కిం మేదినీం కపిః? ॥

తా॥ సమస్తమును నాపరమేశ్వరుఁడు పాలింపుచుండ మానవుఁడు నేను భూపతి ననుట యెంతయవివేకము? అడవిలోని కోతి నేను భూపతి నని యీభూలోక మేలఁగలదా?

640 **బూదిపూతలెన్న భుజములపొంకాలు, వ్రాలులింగములును వరుసమతము**
లిక్కడందగుఁగాక యక్కడఁదగవెప్డు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

చక్రాంకితా భస్మలేపాః లంబలింగాని సర్వశః ।
అత్రైవ మతచిహ్నాని వేమ! తత్ర న తత్ప్రథా॥

తా॥ వైష్ణవుల భుజములకాల్పులు. శైవుల మెడకు వ్రేలాడులింగములు **ఈమతములు**, జాతులు, పూతలు, ఇక్కడ శోభించును. కాని యక్కడ **శో**భింపవు, అక్కడ శోభించునవి గుణము, మనము, భక్తి జ్ఞానములు.

641 **కడఁక నింద్రియములఁ గట్టివేయఁగలేక, చావుకవ్వనపుడు సన్యసించు**
ఆత్మజితములేక యందునా మోక్షంబు?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఇంద్రియాణి స్వయం రోద్ధు మశక్తః సన్న్యసేన్మృతౌ ।
ప్రయాతి వేమ! ముక్తిం క్వ వినేంద్రియజయం కథమ్? ॥

తా॥ ఇంద్రియముల స్వాధీనముఁ జేసికొనలేక వృద్ధుఁడై సన్యసించిన **నెట్లు** మనస్సునకుఁ దార్ఢ్యము గల్గును? అట్టివాఁడు మోక్షమెట్లు పొందును?

642 **అధికసూక్ష్మమైన యానందమెఱుఁగక, మతియులేక చదివి మగ్నుఁడగును**
అతిరహస్యమద్ది యల్పుఁడెఱుంగునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమానంద మజానన్ మతివర్జితః ।
అధీత్య వేమ! మగ్నస్స్యాత్ వేత్త్యల్పః కిం మహాద్రహః?॥

తా॥ సూక్ష్మతమమగు నానందవిధానముఁ దెలియక మతిహీనులాగున **మాయ**పదుపులఁ జదివి మాయలో మునిగి చెడుచున్నారు. అతిరహస్యము, **సూక్ష్మ**మునగు నానందవిధాన మల్పుఁడెట్లెఱుంగఁగలఁడు ? (వి) **అధీత్య చతురో** వేదాన్ ధర్మశాస్త్రాణి **మానవః**, న వై బ్రహ్మ **విజానాతి దర్వీ పాకరసం** యథా॥ **ఉ॥** గత॥

643 దేవపూజఁజేయ దివ్యభోగముఁగల్గుఁ, దత్త్వమెఱిఁగనేని దైవమఁడె
ఏమిలేనినరున కేగతిలేదురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేవపూజాకృతో వేమ ! దివ్యభోగో భవే త్ఖలు ।
త త్త్వజ్ఞో దై వసదృశః తద్ధీనస్య న సద్గతిః ॥

తా॥ దేవతలభక్తితోఁ బూజించిన దివ్యభోగములు కల్గును. తత్త్వ మెఱిఁగిన దైవసముఁడే యగును. భక్తిజ్ఞానములులేని నరుని కేగతియుఁ గలుగదు (వి) కే హేతవో బ్రహ్మగతే స్తు సంతి? సత్సంగతి ర్దానవిచార తోషాః ॥ (శం॥మణి)

644 చెవిని నిల్లుఁగట్టి చెప్పెను వేమన, బట్టబయలనుండు బ్రహ్మమనుచు
బుద్ధికలిగిదానిఁ బొంది సుఖింపుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిర్మాయ సదనం కర్ణే వేమ ! వేమో మహాధియః! ।
చిదాకాశో ము క్తిధామేత్యాహ తత్రాప్య మోదత ॥

తా॥ చిదాకాశము బట్టబయల పరబ్రహ్మస్వరూపము గోచరించునని వేమన చెవిని నిల్లుఁగట్టి నొక్కి పక్కాణింపుచుండ బుద్ధికలిగి దానిని బొందుట కేల ప్రయత్నింపరు ?

645 పొంకముగను మనసు పోనీక సర్వేశు, వంకనిల్పువాఁడు వంశకరుఁడు
శంకనిల్పకున్న వచ్చునాపదవులు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిరుద్ధ్యోత్పతనం చిత్తం య శ్శివే కురుతే సదా ।
స వంశకృన్మహే వ్వేమ ! నోచేత్ బ్రహ్మపదం కుతః? ॥

తా॥ మనస్సును నొక్కిపట్టి పరమేశ్వరునివంకకు మరల్పువాఁడే చరితార్థుఁడవి. అట్టివాఁడు కాకున్న మోక్షాదిపదవు లెట్లులభ్యములుకాఁగలవు? (వి) యతోయతో నిస్సరతి మనశ్చంచల మస్థిరమ్, తత స్తతో నియమ్యైత దాత్మన్యేవ వశం నయేత్॥ (గీత)

646 ఉండియుండి జ్ఞాని యుగములుచనిపోవఁ, బ్రాణహానిలేదు ప్రళయమునను
ప్రాణహానిమైనఁ బరమాత్మఁ గలియును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞానీ యుగేషు యాతేషు తిష్ఠే న్న ప్రాణవిప్లవః ।
ప్రాణహానౌ చ వేమాసౌ లీయతే పరమాత్మని ॥

తా॥ జ్ఞాని కనేక యుగములుగడచి ప్రళయకాల మాసన్నమైనను మరణములేదు. ఒకవేళయున్నను నాపరమాత్మలోఁగలిసి శాశ్వతుఁడగును.

647 గురువు తానయినను హరునిదాఁజూపును, బ్రహ్మలోకముఁదగఁ బాఱఁజూపు
శిష్యునరసిపట్టి చీఁకటిఁబాపురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది స్వయం సద్గురుస్స్యాత్ హరం బ్రహ్మజగత్తథా।
దర్శయే ద్వేమ! శిష్యం స్వం స్వీకృత్య చ హరే త్తమః॥

తా॥ సద్గురువు శిష్యునిఁజేరఁదీసి యజ్ఞానాంధకారముఁ దొలఁగించి బ్రహ్మలోకముఁజూపి పరమేశ్వరు గోచరింపఁజేయును.

648 నీళ్ళుపోసికడిగి నిత్యంబుశోధించి, కూడుఁబెట్టి మీఁదఁ గోకఁగట్టి
ఏమిపాట్లుఁబడుదు రీదేహమున కిల, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్నపయిత్వా చ సంశోధ్య భిస్సాం దత్వాంబరాన్వితమ్।
కృత్వా చాస్మై శరీరాయ వేమ! యాంతి కియచ్ఛ్రమమ్?॥

తా॥ ఈ పాడుదేహమునకే నిత్యము నీళ్ళుపోసి తోమి కడిగి కూడుపెట్టి గుడ్డచుట్టి యవివేకపు మానవులు పలుపాట్లుపడుచున్నారు.

649 లేఁడులేఁడనినను లేఁడులేనేలేఁడు, కాఁడుకాఁడటన్నఁ గానెకాఁడు
తోడుతోడనినను తోడనేతోడౌను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నాస్తినాస్తీతి యో బ్రూతే తస్య నాస్త్యేవ వేమ! సః।
అస్త్యస్తీతి సవిస్రంభం వదతోఽస్తి సహాయవాన్॥

తా॥ దేవుఁడులేఁడనినవారికి లేఁడు. ఉండెనువారికే యుండును. అతఁడే నాకుతోడనువారినే చేఁబట్టి రక్షించును.

650 లోభమోహములను బ్రాభవంబులు తప్పుఁ, దలఁచినపనులెల్లఁ దప్పిచనును
తానొకటితలఁచిన దైవమొండుఁదలంచు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాభవం లోభమోహాభ్యాం నశ్యే త్కార్యఫలం తథా।
వేమాత్మచింతితం కార్యం దైవ మన్యత్ర చింతయేత్॥

తా॥ లోభమోహముల శక్తిసామర్థ్యములు తగ్గును. తలచినపనులు నెఱవేరవు. తానొకవిధమునఁదలఁచిన దైవము మఱియొకవిధమునఁ దలంచును. (వి) అన్యథా చింతితం కార్యం దైవ మన్యత్ర చింతయేత్॥

651 తాముఁదినక యటులె ధర్మంబుఁజేయక, కొడుకులకని ధనముఁ గూడఁబెట్టి
తెలియఁజెప్పలేక తీరిపోవును దాను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వయం న భుఙ్క్తేఽన్యేభ్యశ్చ న దత్తే స్వార్జితం ధనమ్।
పుత్రార్థమితి సంచిత్య మ్రియతే వేమ! న బ్రువన్॥

తా॥ లుబ్ధుఁడు తానుదినక ధర్మముఁజేయక కొడుకులకని ధనముఁగూడఁబెట్టి పాతిపెట్టి తుదకావిషయమైనను జెప్పలేనిస్థితిలో మరణించును.

652 దాచినధనమునకు దారయుఁ గొడుకును, వాంఛఁబడుటెకాని వట్టిభ్రమలు
భాగ్యహీనులకును ఫలము లభించునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గుప్త మర్థం సతీపుత్రా వాంఛంతి భ్రమపవ నః।
వేమ! భాగ్యవిహీనానాం లభతే కిం ఫలం మనాక్?॥

తా॥ దాచినధనమునకు భార్య, పుత్రులు, నాశపడుటయేకాని యది వట్టిభ్రమ. వారలు దురదృష్టవంతులగునెడల నట్టిఫలిత మెట్లుచేకూరఁగలదు? (వి) హతవిధిపరిపాకః కేన వా లంఘనీయః?॥

653 భాగ్యహీనునకును బరుసనేవారయక, నదియు నిలువదపుడె వదలుఁగాని
వానతోడ [illegible] వడగండ్లునిల్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

[illegible] వేధ [illegible] లభేత యది న స్థిరః।
[illegible] ! [illegible] కర కాశ్చ కిమ్?॥

తా॥ [illegible] నిలువనట్లు భాగ్యహీనునకు [illegible] నిలువదు.

654 ధనవిహీ[illegible] తండ్రిగ[illegible]కొడుకు పగఁబుట్టి
బహుళ[illegible] పరుల [illegible], విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! గర్భ [illegible] భాగ్యవాన్ పుమాన్।
[illegible] కరో[illegible] సదా॥

తా॥ దరిద్రునికడుపున నొకఁడు జనించి ధనవంతుఁడై పరోపకారపారీణుఁడును నగును. (వి) సంతః స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః॥

655 ఇహమునందు బాధలెన్నైనఁబడవచ్చు, యమునిబాధలేక యమరవలెను
పరమున వ్యథలేక బ్రతుకుఁడీ నరులార!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

651 తానుదినక యటులె ధర్మంబుఁ జేయక, కొడుకులకని ధనముఁ గూడబెట్టి
తెలియఁజెప్పలేక తీరిపోవును దాను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వయం న భుఙ్క్తేఽన్యేభ్యశ్చ న దత్తే స్వార్జితం ధనమ్।
పుత్రార్థమితి సంచిత్య మ్రియతే వేమ! న బ్రువన్॥

తా॥ లుబ్ధుఁడు తానుదినక ధర్మముఁ జేయక కొడుకులకని ధనముఁగూడఁబెట్టి పాతిపెట్టి తుదకావిషయమైనను జెప్పలేనిస్థితిలో మరణించును.

652 దాచినధనమునకు దారయుఁ గొడుకును, వాంఛఁబడుటెకాని వట్టిభ్రమలు
భాగ్యహీనులకును ఫలము లభించునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గుప్తమర్థం సతీపుత్రా వాంఛంతి భ్రమపవ సః।
వేమ! భాగ్యవిహీనానాం లభతే కిం ఫలం మనాక్?॥

తా॥ దాచినధనమునకు భార్య, పుత్రులు, నాశపడుటయేకాని యది వట్టిభ్రమ. వారలు దురదృష్టవంతులగునెడల నట్టిఫలిత మెట్లుచేకూరఁగలదు? (వి) హతవిధిపరిపాకః కేన వా లంఘనీయః?॥

653 భాగ్యహీనునకును బరుసవేదిదొరక, నదియు నిలువదపుడె వదలుఁగాని
వానతోడవచ్చు వడగండ్లునిల్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్పర్శవేధీ త్వభాగ్యస్య లభేత యది న స్థిరః।
వృష్ట్యాసహాగతా వేమ! తిష్ఠంతి కరకాశ్చ కిమ్?॥

తా॥ వా... ...ఁడు వడగండ్లు ...మునకుఁబైన నిలువనట్లు భాగ్యహీనునకు సిను...ను బంగార...యు పరుసవేది దొరకినను నిలువదు.

654 ధనవిహీ...ైన తండ్రిగర్భ... ...భాగ్యపురుషుఁడొకఁడు పరగఁబుట్టి
బహుళధనముఁగల్గి పరుల ...ంచు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! గర్భే నిర్ధనస్య సంజాతో భాగ్యవాన్ పుమాన్।
బహువిత్తయుతోఽన్యేభ్యః కరోత్యుపకృతిం సదా॥

తా॥ దరిద్రునికడుపున నొకఁడు జనించి ధనవంతుఁడై పరోపకారపారీణుఁడును నగును. (వి) సంతః స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః॥

655 ఇహమునందు బాధలెన్నైనఁబడవచ్చు, యమునిబాధలేక యమరవలెను
పరమున వ్యథలేక బ్రతుకుఁడీ నరులార!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమేహ బాధా వివిధా స్సోఢుం శక్యాః కథంచన ।
యమబాధాంసు న తథా జీవతాముత్రితాం వినా ॥

తా॥ ఇహమున (వర్తమానమున) బాధ లెన్నైనఁ బడవచ్చును. కాని పరమున (భవిష్యత్తులో) ఇంతకంటెను సహించరాని యమయాతన లవశతతో ననుభవించుట చాలఁ గష్టము. కాన జాగ్రత్త వహింపుఁడు.

656 ధర్మకంటకుండు ధనముచే గర్వించి, సకలసంపదలను చాలబొరలి
కడకుఁ దాను మేలుఁ గానక చెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వసంపత్సమన్వితో గర్వితో ధర్మకంటకః ।
అప్రాప్యాంతే స్వయంశ్రేయో వేమ! ప్రాప్నోతి నాశనమ్ ॥

తా॥ అజ్ఞాని ధనమదమున గర్వించి ధర్మమును నిరసించి సంపదల ననుభవింపలేక వానిపై దొర్లి తుద కెందుకును బనికిమాలినవాఁడై నశించును.

657 మత్సరంబు మదము మమకారమనియెడు, వ్యసనములను దవిలి నసుబోక
పరుల నుపకరించి పరమె నమ్మును యోగి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మమతా మదమాత్సర్యరూపవ్యసనవర్జితః ।
యోగీ పరం విశ్వసితి వేమేహాన్యహితే రతః ॥

తా॥ "మదమాత్సర్యములు మమకారము" అను దుర్వ్యసనముల బాధనొందక యోగి పరుల కుపకరించుచుఁ బరమునే నమ్మి సంచరించును.
(వి) కావ్యశాస్త్రవినోదేన కాలోగచ్ఛతి ధీమతాం, వ్యసనేన చ మూర్ఖాణాం నిద్రయా కలహేన వా॥

658 దానధర్మములును దయయు సత్యము నీతి, వినయధైర్యధుర్యవితరణములు
రాజునకిటి కివి రాజయోగంబులు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దానం ధర్మో దయా సత్యం నీతి ర్ధైర్యం వదాన్యతా ॥
రాజయోగా ఇమే వేమ ! భవేయు ర్మేదినీపతేః ॥

తా॥ దానము, ధర్మము, దయ, సత్యము, నీతి, వినయము, ధైర్యము, వితరణము ప్రభువుల కుండవలసిన రాజయోగములు.

659 పగలు రేయు మఱచి భావంబును మఱచి, తాను నేననియెడి తలఁపుమఱచి
ఉండువాని నెంచు ముత్తమయోగిఁగా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వేమ ! రాత్రిందివం భావ మాత్మాహ మితి సంస్మృతిమ్ ।
విస్మృత్య వర్తతే య స్తం త్వం విద్ధ్యుత్తమయోగినమ్ ॥

తా॥ పగలు, రాత్రి, భావము, తాను, నేను, ఇట్టి యహంస్మ కాలభేద ముల మఱచి పరమాత్మధ్యానమున నుండువాఁడే యుత్తమయోగి.

660 మంట లోహమందు మ్రాఁకుల శిలలందుఁ, బటముగోడలందుఁ బ్రతిమలందుఁ
దన్నుఁదెలుపుకొనఁగఁ దగులదా పరమాత్మ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

మృది దారుషు లోహేషు శిలాకుడ్యపటేషు చ ।
ప్రతిమాసు తథాత్మానం బోధితుం వేమ ! న ప్రభుః ॥

తా॥ మన్ను, లోహము, మ్రాను, శిల, గోడపటములు, ప్రతిమ వీనియందే తన్నుఁదెలుపుకొనుట కాపరమాత్మ యుండఁడు.

661 పుట్టినదియు మొదలు పురుషుఁడే కాలంబు, పాప మెఱిఁగి శుద్ధపశువుఁ గాక
ముదిసి యోగికరణి ముద మొప్పఁగావలె, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఆరభ్య జన్మనో వేమ ! పాపం జ్ఞాత్వా సదా పుమాన్ ।
అపశు ర్జరయాగ్రస్తో వేమ ! యోగీవ సంచరేత్ ॥

తా॥ పుట్టినదిమొదలు మానవుఁడు శుద్ధపశువువలె సంచరింపక పాప పుణ్యములెఱింగి సత్ప్రవర్తనతో మెలఁగుచు వార్ధకమున యోగివలె సంచరింపవలెను. (వి) మృత్యుశ్చ కో? పాపయశః స్వకీయమ్. 2 మూర్ఖో స్తికో? యస్తు వివేకహీనః. 3 విద్యావిహీనః పశుర స్తి కో వా॥

662 జనుఁడు తెలివినొందఁ జంచలింపడు మది. ద్వైతమును దెలిసినఁ దగులుబుద్ధి
తివురుభానుఁజూచి తిమిరంబునిల్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

జ్ఞానే ప్రాప్తే స్థిరంచిత్తం జ్ఞాతే ద్వైతే వశా మతిః ।
ఉదితం భాస్కరం వీక్ష్య వేమ! తిష్ఠతి కిం తమః ? ॥

తా॥ సూర్యోదయమునఁజీకటి తొలంగునట్లు అజ్ఞానము తొలఁగిన మనస్సు చలింపదు. ద్వైతమును దెలిసికొనిన నందుండి బుద్ధియు మఱలదు. (వి) మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే, స గుణాన్ సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే॥

663 మనసులోనివాని మాసుగాఁదెలిసిన, [illegible]ములు వాని [illegible]

నీవు నిన్నెఱుంగ నీవెపో శివుఁడవు, [illegible]రాభిరామ [illegible]వేమ॥

యస్తు విద్యా చ్చిత్తసంస్థ మూహ్య స్తం [illegible]గినం బుధాః।

త్వయి జ్ఞాతే త్వయా వేమ! త్వమేవ [illegible] ఉచ్యసే॥

తా॥ అంతఃకరణపారిశుద్ధ్యమునఁ బరమేశ్వరునిఁగాంచిన మహనీయునే ప్రజలు యోగియందురు. ఇంతయేల? నీవు నిన్నుఁ దత్త్వదృష్టితోఁ దెలిసికొనిన నీవే పరమేశ్వరుఁడవుగాఁ జూడఁబడుదువు.

664 ముష్టివేఁపచెట్టు మొదలుగాఁబ్రజలకుఁ, బరగ మూలికలకుఁ బనికివచ్చు

నిర్దయాత్మకుండు నీచుఁ డెందుకగు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తపస్వినింబాద్యంఘ్రిపాశ్చ మూలికాకార్యకారిణః।

ప్రజానాం వేమ! కిం నీచః? నిర్దయాత్మోపయుజ్యతే॥

తా॥ పనికిమాలిన ముష్టి వేప చెట్టులును మూలికలుగా ప్రజల కుపకరించుచున్నవి. కాని దయాశూన్యుఁడు నీచుఁడునగు మానవుఁడు మాత్ర మెందులకును బనికివచ్చుటలేదు.

665 కోపమునను నరకకూపంబుఁజెందును, కోపమునను గుణము కొంచెమగును

కోపమునను బ్రతుకు కొలఁదిమైపోవును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృధై తి నారకం కూపం వినశ్యతి గుణః కృధా।

కృధైవ వేమ! సర్వేషాం జీవనం లాఘవం వ్రజేత్॥

తా॥ కోపమున నరకము (కష్టము) నొందును. కోపమున గుణము లాఘవత్వముఁగాంచును. కోపమున జీవితమే పనికిమాలినదగును.

666 చేకొనుచును దనకుఁ జెయిసాగినంతలోఁ, జెడినప్రజల రక్ష సేయలేని

తనదుసాగు లేమి? తనతనువదియేమి?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యావద్ధస్తః ప్రసరతి తావ ద్గృహ్ణాన్ హతప్రజాః।

రక్షాం యది న కుర్వీత వేమ! తస్య జని ర్వృథా॥

తా॥ తనకుఁ జెయిసాగినంత[illegible] రక్షింప[illegible] నిఁక తనసుసాగియున్నదేమి? తనబ్రతుకు పరిస్థితి[illegible]దేయుం [illegible] సద్దైవ॥ 2 కి ముత్తమం? [illegible] (శం॥ [illegible]

667 మనసునిల్పినట్టి మర్మజ్ఞులగువారు, గరిమ మోక్షపదముఁగన్నవారు
చెట్టుఁబెట్టి ఫలముఁజేకొనఁడా తాను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యే మనోనిగ్రహాచణా స్తే హి ముక్తిపథంగతాః ।
ఉప్తవంత స్తరుం వేమ ! న కిం గృహ్ణాంతి తత్ఫలమ్? ॥

తా॥ చెట్టును నాటుకొన్నవాఁడు ఫలిత మనుభవించునట్లు నిశ్చలముగ మనస్సును నిల్పుటకుఁ బ్రయత్నించువాఁడు మోక్షమును బొందును.

668 మంచివారులేరు మహిమీఁదవెదకిన, కష్టులెందరైనఁ గలరు భువిని
పసిడిలేదుకాని పదడెంతలేదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న సంతి సాధవో భూమౌ బహవ స్సంతి దుర్జనాః ।
కాంచనం నాస్తి వేమాత్ర లోపః కిం భస్మనో భవేత్ ॥

తా॥ మట్టి దొరకును. కాని బంగారము దొరకదు. అట్లేమంచివారు దొరకరు. కాని దుర్మార్గుల కేమికొఱత?

669 ఆశ లుడుగఁగాని పాశముక్తుఁడుగాఁడు, ముక్తుఁడైనఁగాని మునియుఁగాఁడు
మునియునైనఁగాని మోహంబు లుడుగవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న పాశముక్తో హ్యాశావా నముక్తో న మునిర్భవేత్ ।
అమునే ర్వేమ ! మోహా స్తు నాపయాంతి హి సర్వదా ॥

తా॥ ఆశపోయినఁగాని పాశములు వీడవు. పాశములు వీడినఁగాని మునికాఁడు. మునియైనఁగాని మోహజాలము తప్పుకొనదు.

670 దైవమతుల నరులు తమవంటివారని, యరసి గూఢతత్త్వ మరయలేరు
ఇట్లు మాయఁబడిన నెట్లుమర్మమెఱుంగు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నరా దైవపరాన్ వేమ ! మన్యంతే స్వసమా ఇతి ।
గూఢం తత్త్వం న జానంతి మర్మజ్ఞాః కథ మీదృశాః? ॥

తా॥ పామరులు దైవభక్తులనుగూడఁ దమవంటివారేయని వారల యందలి నిగూఢతత్త్వ మరయలేక భావించెదరు. ఇఁక నిట్టి మాయా లంపటులు దైవముయొక్క మర్మము నెట్లుతెలిసికొనఁగలరు ?

671 నీవుకలిగియుండు నెలవుఁదెలియువాఁడు,వసుధయందుఁ దోఁవ వదలఁడెందు
కాలు కదలనీక గ్రిక్కున నినుఁజేరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! త్వత్స్థానవిన్మర్త్యో మార్గం నో౽ఝ్యతి సర్వశః ।
అచంచలపదో నూనం స్థానం తవ విశే న్నరః ॥

తా॥ నీతావుఁదెలిసిన జ్ఞాని సన్మార్గము వీడఁజాలఁడు. కాలు కదపకుండ నిశ్చలమనస్కుఁడై నిలిచినచోటుననే నిన్నుఁ జేరఁగలఁడు. (వి)ప్రియోహి జ్ఞానినో౽త్యర్థ మహం స చ మమప్రియః॥ (గీత)

672 నీవునిశ్చయుండ నిఖిలంబు నిలుకదు, నిశ్చయుండు నెండనీరువలెను
నీవు నిశ్చయంబు నిఖిలంబు మాయయే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

త్వయి స్థితే౽ఖిలం నాస్తి మృగతృష్ణోపమం స్థితౌ ।
త్వమేవ నిశ్చయం వేమ ! నిఖిలం మాయయావృతమ్ ॥

తా॥ నీవు గోచరించిన మిగిలిన దేదియు నుండదు. ఒకవేళనున్నట్లు కనఁబడిన నెండమావులవలె భ్రాంతియే. నీవే నిజము. మిగిలినది మాయః

673 పికము వనములోన విలసిల్లఁబలికిన, భంగి ప్రాజ్ఞజనులపలుకు గులుకు
కాకికూతఁబోలు కలుషాత్మువచనంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పరపుష్టో వనే సమ్యక్ సంకూజతి యథా తథా ।
వక్త్యార్యో వేమ ! ధూర్తస్య వాక్యం కాకరుతోపమమ్ ॥

తా॥ తెలిసినవారిమాటలు ఉద్యానవనములోని కోకిలకూతవలె శ్రావ్యముగనుండుము. అజ్ఞానులమాటలు కాకుల యఱపునకు సరిపోవును.

674 జ్ఞానులమనియెంచి చపలాత్ములగువారు, తెలివిలేక తమ్ముఁదెలియలేరు
కష్టగహనమందు భ్రష్టులైయుందురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞానినో వయ మిత్యేవం మత్వా వేమ ! కుబుద్ధయః ।
అనాత్మజ్ఞా భవం త్యజ్ఞాః కష్టే తిష్ఠంతి కాననే ॥

తా॥ చపలులు జ్ఞానశూన్యులై జ్ఞానముకలవారలుగఁదమ్ము భావించి యజ్ఞానకర్మల నొనరించి కష్టము లను ఘోరాటవిలో భ్రష్టులై పడుదురు.

675 పాపపుణ్యములను పసులకాపెఱుఁగునా?, ధరను బరమయోగి యెఱుఁగుఁగాని
లోనిపొందికఁగని లోహముల్ గూర్పుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేత్తి యోగీ పాపపుణ్యం కిం వేత్తి పశుపాలకః? ।
అంతర్యోగం ప్రాప్య వేమ ! లోహసంగ్రథనం కురు ॥

తా॥ పరమయోగిపుంగవునకుఁ బాపపుణ్యములవిషయము బోధపడును. కాని యజ్ఞానియగు పశువులకాపరి కెట్లావిషయము బోధపడఁగలదు ? పరిశుద్ధాంతఃకరణమున వినఁబడు నంతర్వాణిచోదక సంజ్ఞలగ్రహించియైన సామగ్రి సమకూర్చుకొనుము. (వి) సతాం హి సందేహపదేషు వస్తుషు ప్రమాణ మంతఃకరణప్రవృత్తయః॥ (కాళిదాసు)

676 పెద్దలవచనములు పేర్మితోఁ దావిని, అటులనడువబోవ ననువుపడదు
పులినిఁజూచి నక్క పూతపూసినయట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! శ్రుత్వా మహద్వాక్యం తథా కర్తుం న శక్యతే ।
కుర్యాచ్చే ద్వ్యాఘ్ర మన్వీక్ష్య లిప్తజంబుకవ ద్భవేత్ ॥

తా॥ పెద్దలవచనములు విని యట్లు తామును నడువఁబూనుకొనుట సాధ్యముకానిపని. పులినిఁ జూచి నక్క వాతలు పెట్టుకొన్నట్లే.

677 బుద్ధియుతునకేల పొసఁగనిసఖ్యంబు?, కార్యవాదికేల? కడుఁజలంబు
కుత్సితునకునేల గురుదేవతాభక్తి?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కి మసంబద్ధసఖ్యేన పుంసో వేమేహ ధీమతః ।
కార్యార్థినః కిం హఠేన? దైవభక్త్యా ఖలస్య కిమ్? ॥

తా॥ బుద్ధివంతునకు దుష్టునితో సరిపడనిస్నేహమెందులకు? కార్యసాధకునకుఁ బట్టుదలతోఁ బ్రయోజనమేమి? కుత్సితునకు గురుభక్తితోను దైవభక్తితోను సంబంధ ముందునా? (వి) నస్థాతవ్యం నగంతవ్యం దుర్జనేన సమం క్వచిత్॥ (పంచతంత్రం)

678 ఎల్లి నేఁడు మఱియు నెల్లుండియైనను, మనసునిల్పువాఁడు మంచివాఁడు
శివుఁడుభర్త కర్తచింతింపఁ దానయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అద్య వా శ్వః పరశ్వో వా శివార్పితమనా స్సుధీః ।
శివోభర్తా భవే ద్వేమ ! స్వయం కర్తా హి మానవః ॥

తా॥ ఈనాఁడు రేపు ఎల్లుండి ఎప్పుడైనను మనస్సు నిలుపువాఁడు మంచివాఁడు. కర్మకుఁ దానుకర్త. పోషించుటకు భగవంతుఁడుభర్త.

679 ఏమిగొంచువచ్చె నేమిదాఁగొనిపోవు, పుట్టువేళ నరుఁడు గిట్టువేళ
ధనము లెచటికేగుఁ దానేగు నెచటికి?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆజగామ కి మానీయ? కిం గృహ్ణాన్ వేమ! గచ్ఛతి? ।
జననే మరణే గచ్ఛేత్ కుతో వి_త్తం? కుత స్స్వయమ్ ? ॥

తా॥ మానవుఁడు పుట్టినపుడు తెచ్చినదేమి? చచ్చునపుడు గొనిపోవునదేమి? ధన మెచటికిఁబోవునో! తానెచటికిఁ బోవునో!

680 కడుపులోనిరోత కడునోటియెంగిలిఁ, గడుగఁ దరమె బ్రహ్మకొడుకుకైన?
సత్యమున్నఁ గొంత జగతిపై సిద్ధించు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వక్త్రోచ్ఛిష్టం కుక్షిమలం న శుద్ధ్యే ద్బ్రహ్మజేన వా ।
యద్యస్తి సూనృతం కించిత్ వేమ! సిద్ధ్యతి తద్భువి ॥

తా॥ కడుపులోని కశ్మలము నోటియందలి యెంగిలి శుభ్రపరచుకొనుటకు నాబ్రహ్మకొడుకునకైన శక్యమా? సత్యవాక్కు కలిగిన నోరు, కోరికలు మంచివైనఁ గడుపు, శుభ్రపరచుకొన్న ట్లగును.

681 ఆశఁ గోసివేసి యనలంబుఁజల్లార్చి, గోచి బిగియఁగట్టి కోప మణఁచి
ఆశవిడిచెనేని నతఁడు దా యోగిరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఛిన్నాశో వేమ! శాంతాగ్ని ర్బద్ధకౌపీన ఏవ చ ।
నిరాశీ రుజ్ఝితక్రోధః పుమాన్ యోగీతి కథ్యతే ॥

తా॥ ఆశాపాశములఁద్రెంచి ఆవేశమడచుకొని కామమునకుఁ జిక్కక కోపమురానీక కోరికల నంతరింపఁజేసిన నతఁడే నిజమగు యోగి. (వి) పాశోహికో? యో మమతాభిమానః 2 సంసారమూలం చ కి మస్తి? చింతా॥ (శం॥మణి) శక్నోతీ హైవ యస్సోఢుం ప్రాక్ఛరీరవిమోక్షణాత్, కామక్రోధోద్భవం వేగం స యుక్త స్ససుఖ నరః॥

682 గుణవిహీనజనుని గుణ మెంచఁగా నేల?, బుద్ధిలేనివాని పూజయేమి?
మనములేనివాని మంత్రింబులేమయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జనస్య గుణహీనస్య గుణానాం గణనేన కిమ్? ।
నిర్బుద్ధేః పూజయా కిం హా మంత్రైః కిం వేమ! దుర్మతేః ॥

తా॥ గుణవిహీనునిపనుల నెంచుట యెందులకు? బుద్ధిలేనివాని పూజ లేల? నిశ్చలమనస్కుఁడు కానివాని మంత్రముల పటుత్వమేమి?

683 ధర్మసత్యములను దప్పక చేయని, కర్మజీవి మేలుగానలేడు
నిర్మలహృదయుండు నీరూపమున నుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ధర్మసత్యపథాలంబీ యో నరో న ప్రవర్తతే।
నాప్నోతి స శుభం వేమ! సాధుచిత్తో భవత్సమః॥

తా॥ ధర్మముగా నడువక సత్యము పలుకక సంచరించు కర్మజీవి మేలును గాంచలేడు. హృదయనైర్మల్యము కలవాడుమాత్రమే నీ రూపమున సాక్షాత్కరించును.

684 చచ్చువారలెవరో చావనివారేరో, చచ్చిబ్రతికియుండు జనములెవరో
విచ్చలవిడిగాను వివరించి చూడరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గతాసవో వేమ! యే స్యుః యే స్యు రత్రామృతాజనాః।
మృతజీవా జనా యే స్యుః తాం స్తాన్ సమ్య గ్విమర్శయ॥

తా॥ మృతులెవరో అమరులెవరో మృతజీవులెవరో జీవన్మృతులెవరో స్వేచ్ఛగా విమర్శించి యాలోచించుచు. నీకే బోధపడును. (వి)జాతో హి కో? యస్య పున ర్న జన్మ, కో వాఽమృతో? యస్య పున ర్న మృత్యుః॥

685 చిత్తముగలయోగి శివునివలెనెయుండు, మిథ్యయోగియుండు మిడుతవలెను
నిత్యుడైనయోగి నీవలెనుండురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శివోపమ స్సాధుచిత్తః పతంగ శ్ఛలభోపమః।
నిశ్చయాత్మా మహాయోగీ వేమ! నూనం భవత్సమః॥

తా॥ నిశ్చలచిత్తుడు సాక్షాత్తు పరమేశ్వరుడే. టక్కరి యోగి మాత్రము తుట్టెపురుగు. (మిడుత) శాశ్వతుడగుయోగి పరమాత్మ స్వరూపుడే. (వి)ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున!, సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః॥ గీత॥

686 ఓగుబాగెఱుగని యుత్తమూఢజనంబు, లిల సుధీజనముల నెంచుటెల్ల
కుక్క సింగముగనుగొని మొఱిగిన రీతి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యుక్తాయుక్తానభిజ్ఞో హి వేమ! మూఢజన స్తథా।
సాధునిందాం కరోతి శ్వా మృగేంద్రం భషతే యథా॥

తా॥ మంచియుఁజెడ్డయు నెఱుఁగని పరమమూర్ఖులు పెద్దలనిందించుట సింహామునుజూచి కుక్కలు మొఱిగినట్లే.

687 నేరనిజనులకును నేర్పి నేరములెల్లఁ, జక్కఁజేతు రరయ సాధుజనులు
ఒప్పె దుర్జనములు తప్పుగ నెంతురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుశలా న్కుర్వతే వేమ ! సాధవోఽకుశలాఞ్ జనాన్।
న తథా దుర్జనా దోషా నారోపంతి గుణేష్వపి ॥

తా॥ సత్పురుషులు తెలియనివారితప్పులఁ దెలియఁజెప్పి సరిజేసి సరిపుచ్చుకొందురు. దుష్టులు ఒప్పులనే తప్పులుగనెంచి హేళనఁజేయుదురు.

688 పలుగువానికేల పరసమృద్ధిదలంప?, పలుగువానికేల భక్తిపథము?
పలుగువానికేల పరమార్థతత్త్వంబు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కిం ? ధూర్తస్య పరర్ధ్యా స్యా ద్భక్తిమార్గేణ వా పి కిమ్?
వేమ ! కిం పరమార్థస్య తత్త్వేనేహ మనాగపి ॥

తా॥ దుర్మార్గునకుఁ బరసమృద్ధితోను భక్తిమార్గముతోను పరమార్థతత్త్వముతోను సంబంధముండునా? (వి) పరోపకారః పుణ్యాయ పాపాయ పరపీడనమ్. (భర్తృ)

689 ఉచితవంతుఁడైన నుద్యోగపరుఁడౌచు, సాగిపాటియున్న సమయమునను
పరుల కుపకరించి పరఁగరక్షించును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఔచిత్యవా న్నరో నిత్య ముద్యోగీసన్ సమర్థతః ।
వేమాన్యేభ్య శ్శక్తికాలే చోపకృత్యేహ రక్షతి ॥

తా॥ యుక్తాయుక్తవివేచనకల మహనీయుఁడు తగినపద్ధతి కలవాఁడై సాగిపాటియున్నసమయమున దీనుల రక్షించుచుఁ బరోపకారియగును.

690 బంగరుఁబోడఁగన్న భామలఁబోడఁగన్నఁ, జిత్తమునను జింతఁ జేయఁడేని
వాఁడె పరమయోగి వర్ణింప జగమందు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాంతాం చ కనకం వేమ ! సంవీక్ష్య హృది యో నరః ।
మోహం నాప్నోతి లోకేఽస్మిన్ స యోగీ పరమో మతః॥

తా॥ బంగారముఁజూచిన భామలనుజూచిన మనస్సున నెవఁడు భ్రాంతిఁజెందఁడో వాఁడే నిజమగు పరమయోగిపుంగవుఁడు.(వి) వికారహేతౌ సతి

కిమస్తి? నారీ॥ నారీస్తనభరనాభీదేశం దృష్ట్వా మాగా మోహావేశమ్, అర్థ మనర్థం భావయ నిత్యం నాస్తితత స్సుఖలేశ స్సత్యమ్॥(భజగోవిందమ్)

691 కండకావరమునఁ గానఁడు మరణంబుఁ, దనుమదమునఁ గనఁడు తత్త్వమిట్లు
భోగవాంఛచేతఁ బుణ్యంబుఁ గానఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉద్ధత్యా నేక్షతే మృత్యుం తత్త్వం తనుమదేన చ ।
భోగవాంఛాసమాక్షిప్తః పుణ్యం వేమ! న పశ్యతి ॥

తా॥ కండకావరమున మరణమును, శారీరికమదమునఁ బరమార్థతత్త్వమును, భోగవాంఛలచేఁ బుణ్యమును, మానవుఁడు గాంచలేకున్నాఁడు.

692 పెట్టినంతఫలము పెక్కుండ్రకుపకృతిఁ, జేయకున్నఁ దాను జెఱుపకున్నఁ
బెండ్లిఁ జేయునట్టి పెద్దఫలంబురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న బాధతే యది బహూం స్తస్య దానఫలం భవేత్ ।
న భవేద్యది తన్నాశీ వేమై త్యుద్వాహకృత్ఫలమ్ ॥

తా॥ ఇతరుల కపకారము చేయకున్నఁ బెక్కుండ్రకుఁ బెట్టినంతఫలము. తానెవరినిఁ బాడుచేయకున్నఁ బేదవానికిఁ బెండ్లిచేసినంత ఫెద్దఫలము.

693 . మేఁకఁ జంకఁ బెట్టి మెలఁగుచు మందలోఁ, బ్రమసి వెదకు గొల్లపగిది హృదిని
దైవ మెఱుఁగక పరదైవతములఁ దల్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మేషం స్వకక్షే నిక్షిప్య గోపోఽన్విష్యాత్ యథా వ్రజే।
తథా హృత్స్థం వేమ! దైవం త్యక్త్వాన్యత్ర భజే జ్జడః ॥

తా॥ హృదయమందున్న పరమాత్మ నెఱుఁగక కల్పితేతర దైవముల కొఱకు గాలించువాఁడు మేఁకను జంకఁ బెట్టుకొని మందయంతయు నా మేక కొఱకే మతిపోయి వెదకిన గొల్లమాదిరి సుమా.

694 వెట్టిపట్టువాని వినయంబు లధికముల్, చెడ్డముండ ముసుఁగుచెలఁగి పెట్టు
చెడిపెకొడుకు మిగులఁ జేయు నాచారంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉన్మత్త స్యాతివినయాః సావగుంఠా చ పుంశ్చలీ ।
కౌలటేయో వేమ । సమ్యగాచారం కురుతే సదా ॥

తా॥ వెట్టివాఁడుఁ ద్రాగినవాఁడును నధికమగు వినయముఁ జూపింతురు. (అతివినయం ధూర్తలక్షణమ్) చెడిపోయిన రండ ఘోషా (ముసుగు)

ధరించును. చెడిపోయినదాని కొడుకు (పాతఅంకు బయల్పడకుండ) ఎక్కువయాచారములఁ గనబరచును.

695 నొసలుబత్తుఁడౌచు నోరు తోడేలౌచు, మనసు భూతమువలె మలయఁగాను
శివునిఁ గంటినన్న సిగ్గెట్లు కాదొకో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భక్తః ఫాలే వృకో వక్త్రే భూతం చిత్తే చ యో భవేత్।
దృష్టం బ్రహ్మేతి తస్యోక్తిః వేమ! లజ్జాకరా న కిమ్?॥

తా॥ నొసలు భక్తుఁడా? నోరు తోడేలా? మనస్సు లొంగుబాటులేని పెనుభూతమా? ఇట్టివాఁడు నేను భగవంతునిఁ జూచితినని చెప్పుటకేల సిగ్గు పడఁడో! చెప్పినను వినువార లెట్లు నమ్ముదురో తెలియకున్నది.

696 భూతిదేహమందుఁ బూసిననాయెనా?, నిష్ఠ శివునియందు నిలుపవలయుఁ
గాక భస్మమందు గాడిద దొర్లదా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కిం దేహలిప్తయా భూత్యా? కుర్యాన్నిష్ఠాం సదాశివే।
అనారతం ఖరో వేమ! కిం భస్మని న లుంఠతి?॥

తా॥ శివభక్తునిలక్షణము శరీరమున బూడిదఁ బులుముకొనుట కాదు. శివునియందు నిష్ఠఁగలిగి యుండవలెను. శివభక్తిలేని బూడిదపూతవలనఁ బ్రయోజనమేమి? గాడిద బూడిదలో దొర్లదా?

697 ఆకులెల్లఁదిన్న మేఁకపోతులకెల్లఁ, గాకపోయెనయ్య కాయసిద్ధి
లోకులెల్ల వెఱ్ఱిపోకిళ్లఁ బోదురు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మేషాః పర్ణాశిన స్తేషాం కాయసిద్ధి ర్న సిద్ధ్యతి।
లోకా స్సర్వే తథా వేమ! కుర్వం త్యున్మత్తచేష్టితమ్॥

తా॥ లోకులు పెక్కు వెఱ్ఱిపోకిళ్లఁ బోవుదురు. కాయసిద్ధికి నాకలలములఁ దిందురు. అంతమాత్రముచేఁ గాయసిద్ధికలుగునా? ఆకులు నలములు తిను మేకపోతులకుఁ గాయసిద్ధి కలుగుచున్నదా?

698 బోడితలల జడల బూడిదపూతల, భాషణాసనముల వేషములను
యోగికాఁడు లోన బాగుఁగాకుండిన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జటాభి ర్వేమ! ముండైశ్చ భస్మలేపై శ్చ సర్వశః।
భాషణాసనవేషైశ్చ న యోగీ హ్యజితేంద్రియః॥

తా॥ లోన నంతఃకరణశుద్ధిలేకున్న బోడితలలలు జడలు బూడిదపూతలు వేదాంతపారిభాషికపదములు ఆసనములు ఇట్టివేషముల యోగి కానేరఁడు. లోనబాగుపడిననే యోగి. (వి) స్థైర్యం యోగమహోత్సవేఽపిచ యది త్రైలోక్యరాజ్యేన కిమ్? (భ_ర్తృ)

699 వేషభాషలెఱిఁగి కాషాయవస్త్రముల్, బోడినెత్తికలిగి పొలయుచుండు
తలలు బోడులైనఁ దలఁపులు బోడులా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమేహ ముండితం శీర్షం వేషభాషా దధ త్యహో! ।
యది ముండాని శీర్షాణి సంకల్పాశ్చాపి కిం తథా ? ॥

తా॥ వేషము భాష కాషాయవస్త్రములు బోడినెత్తి కలిగియున్నంత మాత్రమునఁ గోరికలు చావవు. తలలు బోడులైనంత మాత్రమునఁ దలఁపులు బోడులుకావు.

700 కాలుసేయివంచి గాలినిండుగఁజేర్చి, నేలవ్రాలి మఱియు నిలిచిచేయు
నాసనముఖవిద్య లభ్యాసవిద్యలు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నమయిత్వా పాణిపాదం వాయుపూర్ణః పతన్ స్థితః ।
వేమాసనాద్యా స్స్యు ర్విద్యా అభ్యాసేన కృతా భువి ॥

తా॥ కాళ్లువంచి చేతులువంచి గాలిపూరించి నేలమీదపండుకొని కొన్ని, నిలిచికొన్ని, చేయు ఆసనములు వేయుట మొదలగు పనులభ్యాసవిద్యలుకాని యంతమాత్రమున హృదయపారిశుద్ధ్య మేర్పడదు.

701 కావిపంచెఁగట్టి కడుయోగివలెనుండి, వెలికిఁగోర్కులెల్ల విడిచిపెట్టి
తొడరి తిరుగువాఁడు దొంగసన్యాసయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాషాయధారీ యోగీవ స్థితః కామాన్ ముహు ర్బహిః।
విక్షిప్య వర్తతే వేమ ! య స్స మాయీ ముని ర్ధ్రువమ్ ॥

తా॥ మహాయోగివలె కాషాయవస్త్రములు ధరించి బాహ్యప్రపంచముపైకిఁ గోరికల విజృంభింపఁజేసి యాడంబరముగ సంచరించువాఁడు దొంగసన్యాసికాని మంచి సన్యాసికాఁడు.

702 కలియుగమునఁబుట్టి కడతేరఁగాలేక, ఒడలు బడలఁజేసి యుగ్రతపముఁ
దాముఁజేసి యేమి తత్త్వంబుఁ గందురో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జాతాః కలౌ వనుత్తీర్ణా శ్రాంతదేహాః ఘనం తపః ।
కుర్వంతి కిం ఫలం తేన? కిం తత్త్వం వేమ ! వేద్యతే? ॥

తా॥ "కలౌ సంకీర్తనాన్ముక్తిః,, అన్నట్లు కలియుగమున జనించి సూక్ష్మముగ మోక్షమును బొందలేక శరీరమును శుష్కింపఁజేసి సృష్టి తత్త్వముఁ దెలియలేక ఘోరతపస్సుఁజేయుటయు నిష్ఫలమే.

703 ఇల్లు నాలు విడిచి యినుపకచ్చలుఁగట్టి, వంటకంబు నీరు వాంఛ లుడిగి
ఒంటినున్నయంత నొరుగునా తత్త్వంబు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గృహాన్ దారాన్ పరిత్యజ్య విహాయాన్నాదికే స్పృహామ్।
ఏకాకీ బద్ధకౌపీనస్తత్త్వం వేమ ! లభేత కిమ్? ॥

తా॥ ఇల్లును ఇల్లాలిని విడిచి లోపలి కామమును జంపలేక పైకి మాత్రము ఇనుప లంగోటీలు బిగించి యేకాంతమున నున్నంత మాత్రమునఁ బరమార్థతత్త్వము బోధపడదు (వి) నకర్మణా మనారంభా న్నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే,న చ సన్న్యసనాదేవ సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి।

704 జీవలింగపూజఁ జేసినవారికి, శిలలరూపమందుఁ జింతయున్నె?
చెలఁగి మధువుఁగ్రోలఁ జేదు రుచించునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుర్వాణస్య ప్రాణిపూజాం చింతా స్యాత్కిం శిలాదిషు? ।
ఆస్వాదితే మధురసే తిక్తః కిం వేమ ! రోచతే? ॥

తా॥ తీయనితేనెత్రాగినవోటికి చేదురుచించునా? అట్లే జీవలింగపూజ (మహనీయులపూజ) చేసెడివారికి శిలారూపముల బుద్ధి పుట్టునా ?

705 రాతిప్రతిమఁదెచ్చి రాజసంబుననుంచి, పూజఁజేయు నరుఁడు బుద్ధిమాలి
భావమందుఁ బరము భావింప నేరఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బుద్ధిహీనో రసో వృత్త్యా చానీయోపలవిగ్రహమ్ ।
పూజతే వేమ ! భావే స్వం పరం జ్ఞాతుం న పారయేత్ ॥

తా॥ అజ్ఞాని తెలివితక్కువచే రాతిబొమ్మను దెచ్చి రాజసముతో దానిఁ బూజించును. అంతియ కాని హృదయముననున్న పరమాత్మను దెలియఁడు.

706 వేదవిద్యలెల్ల వేశ్యలవంటివి, బ్రజలఁ బెటి తేటపడఁగనీవు
గుప్తవిద్యయొకటె కులకాంతవంటిది, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేశ్యాతుల్యా వేదవిద్యాః కుర్వంతి భ్రాంతి మస్ఫుటాః ।
ఏకైవ గుప్తవిద్యా స్యాత్ వేమ! తుల్యా కులస్త్రియా ॥

తా॥ వేదవిద్యలు భ్రమలఁబెట్టి వేశ్యలవలె యదార్థము బోధపడనీయవు. రహస్యమగు బ్రహ్మవిద్యయే కులకాంతవలెఁ దన్నుఁదరింపజేయును.

707 వ్రతములెన్నియైన వట్టిచిక్కులెకాని, ఆత్మచిక్కుఁ గాన నలవికావు
ఆత్మచిక్కుఁబాపు నతఁడెపో ఘనయోగి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వవ్రతాని వేమేహ కాయక్లేశకరాణ్యహో! ।
న దర్శయం త్యాత్మతత్త్వం మహాన్యోగ్యాత్మతత్త్వవిత్ ॥

తా॥ ఎన్నివ్రతములైనను జీవికి మఱింత చిక్కులు కల్పించునవే కాని పరమాత్మను దెలిసికొనసీయని చిక్కును దొలఁగింపనేరవు. అట్టి యాత్మచిక్కు తొలఁగినవాఁడే పరమయోగి.

708 నల్లబోడితలలుఁ దెల్లనిగోంగళ్ళు, ఒడలబూదిపూత లొంటినున్న
ఇట్టివేషములిఁ బొట్టకోసమెసుమీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సమ్యఙ్ముండితశీర్షాణి కంబళాని సితాని చ ।
భస్మలేపా స్త్వసౌ వేమ ! తాన్యగ్వేషాశ్చ కుక్షయే ॥

తా॥ నున్ననిబోడితలలు తెల్లనిగొంగళ్లు శరీరమున బూడిదపూతలు నట్టి శరీరవేషధారణ పొట్టకోసమేకాని తత్త్వజ్ఞానమునకుఁగాదు.

709 పుస్తకములు జడలుఁ బులితోలు బెత్తంబుఁ గక్షపాలలుఁ బదిలక్షలైన
మోతచేటెకాని మోక్షంబులేదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గ్రంథా జటాః కక్షపాలా వేత్రం చ వ్యాఘ్రచర్మ చ ।
భారాయ కేవలం వేమ ! మోక్షో నాస్తి తతః ఖలు ॥

తా॥ పుస్తకములు జడలు పులితోళ్లు బెత్తములు కక్షపాలలు ఇట్టివి పదిలక్షలు ధరించినను మోతచేటుకాని మోక్షము కలుగనేరదు.

710 ఆసనములఁబన్ని యంగంబు బిగియించి, ఒడలువిఱుచుకొనెడు యోగమెల్ల
జెట్టిసాములన్నఁ జింతాకు తక్కువ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృతాసనః పీడితాంగః యోగాభ్యాసీ నమత్తనుః ।
కించిద్వ్యాయామకృన్మల్లాత్ వేమ! న్యూనత్వ మాప్నుయాత్ ॥

715 తాను విమలుఁడైనఁ దనగుణమంతయు, శివునికీనిగురువు చెడ్డగురువు!
గుడ్డిగుఱ్ఱమెక్కి గుడితిరిగినటులౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిర్మలోఽప్యాత్మనో వేమ! గుణం దేవాయ యో గురుః ।
న దదాతి స దుర్మేధా అంధాశ్వారూఢవ ద్భ్రమేత్ ॥

తా॥ విమలుఁడగు సద్గురువు తనసద్గుణము భగవదర్పిత మొనరించును. అసద్గురువట్లు గావింపనేరఁడు. అట్టివాఁడు గ్రుడ్డిగుఱ్ఱమునెక్కి గానుగెద్దువలె నక్కడనే గుడి తిరిగి నట్లౌను. గమ్యస్థానముఁ జేరలేఁడు.

716 జారపురుషుమీఁద సద్భక్తి సలుపుచుఁ, బతికి నిచ్చకంబుఁ బలుపుభంగి
పరముకొఱకు యోగి పాటించు దేహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పుంశ్చలీ వేమ ! కుర్వంతీ జారే రక్తిం స్వభర్తరి ।
ముఖప్రీతిం యథా కుర్యాత్ ముక్త్యై దేహే తథా యతిః॥

తా॥ జారిణి జారపురుషునిపై లక్ష్యముంచి భర్తను దాత్కాలికపు టిచ్చకములఁదృప్తిపరచుచుండును. అట్లే యోగిపుంగవుఁడు పరమాత్మపై లక్ష్యముంచి తాత్కాలికమైనదిగా దేహమును బాటించుచుండును.

717 తనువులోని జీవతత్త్వమెఱుంగక, వేఱె కలదటంచు వెదుక నేల?
భానుఁడుండ దివ్వెఁ బట్టి వెదకనేల, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆత్మతత్త్వం శరీరస్థం [illegible] పృథక్ ।
అస్తి [illegible] స్థితే రవౌ ॥

తా॥ సూర్యుఁడుండ దీపముచే [illegible] శరీరమందలి జీవతత్త్వమును దెలిసికొనఁ జాలక [illegible] వెదకుటయు నంత యవివేకమే.

718 చచ్చువారినిఁగని చావు నిశ్చయమని, తత్త్వమెల్ల నాత్మఁదలఁచి తెలివి
నదురుబెదురులేక యడరిన భక్తుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మ్రియమాణాన్ నరాన్ దృష్ట్వా ధ్రువో మృత్యు రితి స్మరన్ ।
జ్ఞాత్వా వేమాత్మనస్తత్త్వం భక్తస్స్యా దకుతోభయః ॥

తా॥ చచ్చువారినిఁజూచి తనకుఁగూడ చావు నిశ్చయమని తనయందే తత్త్వము (యథార్థస్థితి) తెలిసికొని యట్టి యాత్మజ్ఞానముచే నదురుబెదురులేక ధీరుఁడై సంచరించెడివాఁడే భక్తుఁడుసుమా.

715 తాను విమలుఁడైనఁ దనగుణమంతయు, శివునికీనిగురువు చెడ్డగురువు;
గ్రుడ్డిగుఱ్ఱమెక్కి గుడితిరిగినటులౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిర్మలోఽప్యాత్మనో వేమ! గుణం దేవాయ యో గురుః।
న దదాతి స దుర్మేధా అంధాశ్వారూఢవ ద్భ్రమేత్ ॥

తా॥ విమలుఁడగు సద్గురువు తనసద్గుణము భగవదర్పిత మొనరించును. అసద్గురువట్లు గావింపనేరఁడు. అట్టివాఁడు గ్రుడ్డిగుఱ్ఱమునెక్కి గానుగెద్దువలె నక్కడనే గుడి తిరిగి నట్లౌను. గమ్యస్థానముఁ జేరలేఁడు.

716 జారపురుషుమీఁద సద్భక్తి సలుపుచుఁ, బతికి నిచ్చకంబుఁ బలుపుభంగి
పరముకొఱకు యోగి పాటించు దేహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పుంశ్చలీ వేమ! కుర్వంతీ జారే రక్తిం స్వభర్తరి।
ముఖప్రీతిం యథా కుర్యాత్ ముక్త్యై దేహే తథా యతిః॥

తా॥ జారిణి జారపురుషునిపై లక్ష్యముంచి భర్తను దాత్కాలికపు టిచ్చకములఁ బ్రవర్తించుచుండును. అట్లే యోగి యగువాఁడు పరమాత్మపై లక్ష్యముంచి తాత్కాలికమైనదిగా దేహమును బాటించుచుండును.

717 తనువులోని జీవతత్త్వ [illegible] [illegible] పదవులంద [illegible] నేల?
భానుఁడుండ [illegible] [illegible] వినురవేమ॥

[illegible] ।

[illegible] ॥

తా॥ సూర్యుఁడుండ [illegible] శరీరమందలి జీవతత్త్వమును [illegible] యవివేకమే.

718 చచ్చువారిఁ గని చావు నిశ్చయమని, [illegible] నాత్మఁ దలఁచి తెలివి
నదురు బెదురు లేక యడరిన భక్తుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మ్రియమాణాన్ నరాన్ స్వీక్ష్య ధ్రువో మృత్యు రితి స్మరన్।
జ్ఞాత్వా వేమాత్మనస్తత్త్వం భక్తస్స్యా దకుతోభయః ॥

తా॥ చచ్చువారినిఁ జూచి తనకుఁగూడ చావు నిశ్చయమని తనయందే తత్త్వము (యథార్థస్థితి) తెలిసికొని యట్టి యాత్మజ్ఞానముచే నదురు బెదురు లేక ధీరుఁడై సంచరించెడివాఁడే భక్తుఁడుసుమా.

719 బొమ్మలాటవాఁడు బొమ్మల నాడించు, భువిని జనులుచూడఁ బొలుపుమీఱ
తాను మెఱఁగియుండి దైవమాడించురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! పాంచాలికాజీవీ క్రీడాం పాంచాలికాగణైః।
కారయిష్యతి దైవం చ కుర్యాత్ప్రచ్ఛన్నత స్తథా॥

తా॥ బొమ్మలాటవాఁడు తాను బొమ్మవెనుకనుండి బొమ్మను దెరపై నాడించునట్లు మనవెనుక భగవంతుఁ డుండి మనల నాడించును.

720 వాక్కుశుద్ధిలేనివాఁడు చండాలుండు, ప్రేమశుద్ధిలేక పెట్టుటెట్లు?
నొసలు భక్తుఁడైన నోరు తోడేలయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యస్య నాస్తి వచశ్శుద్ధి శ్చండాలః ఖలు వేమ ! సః।
దానేన కిం వినా ప్రేమ్ణా? ఫాలే భక్తో ముఖే వృకః॥

తా॥ నొసలు భక్తుఁడుగ నోరు తోడేలుగ నుండువాఁడు భక్తుఁడుకాఁడు పరిశుద్ధప్రేమలేనివాఁడు పెట్టువాఁడునుగాఁడు. అట్లే వాక్కుశుద్ధిలేని వాఁడు జ్ఞానియునుగాఁడు. (చండాలుఁడు)

721 తొలుకడుపులోన దొడ్డవాఁడుండఁగ, రాతిగుళ్లలోన రాశిఁబోయ
రాయిదేవుఁడైన రాసులు మ్రింగఁడా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పరమే చర్మకుక్షిస్థే రాశిం దృషది కుర్వతే।
యది దేవ శ్శిలైవస్యాత్ రాశిం నాశ్నాతి వేమ! కిమ్?॥

తా॥ తొలుకడుపులో దొడ్డవాఁడగు పరమేశ్వరుఁడుండ రాతిగుడిలో నన్నపురాశిఁ బోయుదురు. అచ్చటి శిల దానిని మ్రింగునా?

722 నేరనన్నవాఁడు నెరజాణ మహిలోన, నేర్తునన్నవాఁడు నేరఁడెపుడు
ఊరకున్నవాఁడె యుత్తమోత్తముఁ డెందు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యో వేమాశక్త మాత్మానం బ్రూతే కోవిద ఏవ సః।
స తథాస్య ఉదాసీనో భవేత్సర్వోత్తమోత్తమః॥

తా॥ తెలిసియుఁ దెలియ దనువాఁడే నేర్పరి. కాని యన్నియు నాకే తెలియుననువాఁడుమాత్రము తెలిసినవాఁడు కానేరఁడు. తెలిసియు నూరకుండువాఁడే యుత్తమోత్తముఁడు.

723 మానినీమనోజమందిరానందైక, లోలుఁ డొల్లఁ డూర్ధ్వలోకసుఖము
మాలవాడకుక్క మఱి యన్న మెఱుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
నేచ్ఛే ద్వేమాంగనానంగగేహానందైకలంపటః ।
ఊర్ధ్వలోకం కథం శ్వాఽన్నం వేత్తి ? చండాలవాటగః ॥
తా॥ మాలపల్లెలో మాంసము మరిగినకుక్క యన్న మెఱుఁగనట్లు స్త్రీమర్మావయవసుఖము మరిగిన పామరుఁడు బ్రహ్మలోకసుఖ మెఱుంగఁజాలఁడు. (వి) కామార్తాహి ప్రకృతికృపణా శ్చేతనాచేతనేషు॥

724 ఎంతభూమిఁదిరిగి యేపాటుఁబడుచున్న, నంటనీక ప్రాప్తి వెంటఁదిరుగు
భూమిక్రొత్తదైన భుక్తులుక్రొత్తలా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
వేమాటిత్వా సర్వభూమిం యతతోఽపి నరస్య చ ।
ఫలం ప్రాప్త్యనుసారం భూః నవాప్యేవం న భుక్తయః ॥
తా॥ ఎక్కడెక్కడతిరిగి యేపాట్లుపడినను దనకెంతప్రాప్తియో యంతయే లభించును. ప్రదేశము పని వేఱయినమాత్రమునఁ బ్రాప్తికి మార్పురాదు (వి) కూపే పశ్య పయోనిధావపి ఘటో గృహ్ణాతి తుల్యం జలమ్॥ (భర్తృ)అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్, జ్ఞానోదయాత్ పురారబ్ధం కర్మ జ్ఞానా న్న నశ్యతి. అదత్త్వా స్వఫలం లక్ష్యముద్దిశ్యోత్సృష్టబాణవత్. వ్యాఘ్రబుద్ధ్యా వినిర్ముక్తో బాణః పశ్చాత్తు గోమతా, న తిష్ఠతి ఛినత్త్యేవ లక్ష్యం వేగేన నిర్భరమ్.

725 మనసు నిల్పలేని మాయవిరక్తులు, మనసుపడుదు రొక్కమగువమీఁద
ఇట్టివ్యర్థజన్మ మిఁబ్రతుకేటికి?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
ధృత్వా కపటవైరాగ్య మసంయతమనా నరః ।
వేమ ! కాంక్షతి తన్వంగీం వృథేద్భృగ్జన్మ జీవితమ్ ॥
తా॥ మనసు నిల్పలేని మాయవిరాగులు మగువనుజూచినంతన మక్కువఁగనపరతురు. అట్టి వ్యర్థజన్ముల బ్రతుకులేటికి? (వి) కోవా మహాంధో? మదనాతురో యః. 2 శూరాన్మహాశూరతమోస్తి కో వా మనోజబాణైః వ్యథితో న యస్తు. 3 ప్రాజ్ఞోఽథ ధీరశ్చ సమస్తు కో వా? ప్రాప్తో న మోహం లలనాకటాక్షైః॥

726 కాశినీళ్ళుమోసి కాళ్ళుమొగముబాచి, యెందుసుఖములేక యెండియెండి
చచ్చివెనుక ముక్తి సాధింపఁగలరొకో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాతిక్లాంతదేహేన ధృత్వా కాశీజలం నర ।
అసుఖశ్శుష్కసర్వాంగో మృతో ముక్తిం లభేత కిమ్?॥

తా॥ కాశీగంగ మోసిమోసి కాళ్లుమొగము వాచివాచి యెందునను సుఖముఁగాంచక యెండియెండి చచ్చినపిమ్మట మోక్షముసాధించునా?

727 చదువుఁజదువ నేల? సన్న్యాసికా నేల?, షణ్మతములఁజిక్కి చావ నేల?
హరుని భజనఁజేసి యాత్మలోఁదెలియుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కిం వేదాధ్యయనేన స్యాత్ ? కిం పరివ్రజనేన చ ? ।
కిం వేమ । షణ్మతగ్లాన్యా ? జానీ తాత్మని తం శివమ్ ॥

తా॥ చదువుఁజదువుట సన్న్యాసియగుట షణ్మతములఁజిక్కి చచ్చుట యెందులకు? ఆత్మయందలి పరమేశ్వరుఁదెలిసికొని భజించి తరింపుఁడు.

(వి) కోలాభ? ఆత్మావగమోహి యో వై ॥ (శం॥మణి)

728 మనసులోనఁబుట్టు మటి కోర్కులన్నియుఁ, గోర్కులందు ముక్తి కుదుటఁబడదు
మనము బ్రహ్మమనుచు మది నెఱుంగఁగలేరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వాంఛా మనసి జాయంతే న ముక్తిస్తాసు విద్యతే ।
మనో బ్రహ్మేత్యజానంతో వేమ! ముహ్యంతి మానవాః ॥

తా॥ అపరిశుద్ధమనస్సునందే కోరికలు పుట్టును. కోరికల ముక్తిరాదు. పరిశుద్ధమనస్సే బ్రహ్మస్వరూపమని తెలియఁజాలకున్నారు.

729 చదువులన్ని చదివి చాలవివేకింపఁ, గపటికెన్న నేల కలుగు ముక్తి?
దాలిగుంటకుక్క తలఁచినచందంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అధీతాఖిలశాస్త్రోఽపి ముక్తిం న లభతే ఖలః ।
యథా హసంత్యాం శయితః స్మరే చ్ఛ్వా వేమ! తత్తథా॥

తా॥ దాయిలగుంటఁ గుక్కయాలోచనవలెఁ గపటాత్ముఁ డెంతచదివి వివేకియైనను ముక్తిఁగాంచలేఁడు.

730 తల్లికడుపునుండి తాఁబుట్టినప్పుడు, మొకటబట్టలేదు తుదినిలేదు
నడుమ బట్టఁగట్టి నగుబాటుకాదొకో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మాతృగర్భచ్యుతస్యాస్తి నాదావంతేపి చాంబరమ్।
మధ్యకాలే ధృతే వస్త్రే వేమ! హాస్యాస్పదం హి తత్॥

తా॥ తల్లికడుపునుండి పుట్టునపుడుకాని చచ్చునపుడుకాని బట్ట యుండదు. మొదటఁ జివర లేనిబట్ట మధ్యను నగుబాటుకాదా?

731 సొమ్ముఁ గనెడిదనక జ్యోతి కావలెఁగాని, సొమ్ముఁగన్న వెనక జ్యోతియేల?
దేవుఁడైన వెనక దేహంబుచిక్కులే?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యావత్స్వం వేమ! నేక్షేత తావజ్జ్యోతిః ప్రయోజనమ్।
దృష్టే ద్రవ్యే జ్యోతిషా కిం? వపుషా కి మధీశ్వరే?॥

తా॥ వెదకుసొమ్ము కనఁబడువరకే దీపపుటవసరముకాని పిమ్మట దాని యవసరమేమి? అట్లే తానె దైవస్వరూపమని తెలిసినపిమ్మట దేహపు తగులాటముతోను బనియుండదు.(వి)ఉల్కాహస్తో యథా కశ్చి ద్ద్రవ్యమాలోక్య తాం త్యజేత్,జ్ఞానేన జ్ఞేయ మాలోక్య జ్ఞానం పశ్చా త్పరిత్యజేత్॥

732 బయలు బ్రహ్మమనుచు భాషింపుచుందురు, బయులదేల తాను బ్రహ్మమగును?
బ్రహ్మమైనబయలు భావమందుండఁగా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఖం బ్రహ్మేతి వదం త్యేకే కథం బ్రహ్మ భవే న్నభః?
నిత్యశో వేమ! భావే తు ఖాకారే బ్రహ్మణి స్థితే॥

తా॥ హృదయకుహరమందలి శబ్దగుణకముకాని చిదాకాశమగు బట్ట బయలు బ్రహ్మస్వరూపముకాని కొంద అజ్ఞానులు పలికిన ట్లీశబ్దగుణకమగు బట్టబయ లెట్లు పరబ్రహ్మము కాఁగలదు?

733 ఎండ నీడ చంద మెఱుఁగ నేర్చినవాఁడు, ఉండు నెల్లకాల మొక్కచోట
తిండిపోతుయోగి తిరుగుచునుండురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆతపచ్ఛాయయో రీతిం జ్ఞాతుం శక్నోతి యో భువి।
తిష్ఠే దేకత్ర వేమేహ భ్రమే త్కుక్షింభరి ర్యతిః॥

తా॥ ఎండకు నీడకుఁ గష్టసుఖములకుఁ దట్టుకొను ద్వంద్వసహిష్ణుఁడగు యోగి యెప్పుడు నొకే చోట నుండును. తిండిపోతుయోగియే సుఖము కొలఁది తిరుగుచుండును.

784 కర్మగుణములన్ని కడఁబెట్టినదువమిఁ, దత్త్వమెట్లు తన్నుఁ దగులుకొనును
నూనెలేక దివ్వె నూవులవెల్గునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యది కర్మగుణాతీతో న చరే త్తత్త్వవి త్కథమ్ ?।
భవే త్తైలం వినా వేమ ! దీపో జ్వలతి కిం తిలైః?॥

తా॥ నూనెవలన దీపము వెలుఁగును. కాని నువ్వులవలన వెలుఁగదు. అట్లే కర్మ గుణము వీని కతీతుఁడై చరించినఁగాని తత్త్వవేత్తకాఁజాలఁడు, (వి) కర్మణైవహి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః॥

735 గ్రద్దవచ్చి పిల్లఁ గోరడాలాడిన, విధముగా నెఱుఁగక వెక్కిరించు నూలు
జ్ఞానులైనవారి గర్హింతు రూరక, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

శాబాపహాసకార్యం డ మివ మూర్ఖజనా వృథా ।
అజానంత స్సతాం శక్తిం వేమ ! గర్హంతి కేవలమ్ ॥

తా॥ గ్రుద్దవచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లు మూఢులు జ్ఞానుల నిందింతురు.

786 ఒడల బూదిఁబూసి జడలు ధరించిన, నొడయఁడగును ముక్తిఁ బడయఁలేఁడు
తడకకెంత బిఱ్ఱు వెట్టఁ దలుపుతో సరియౌనె?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

భూతిం లిప్త్వా జటా ధృత్వా వేమ ! వేషధరో భవేత్ ।
నాప్నోతి ముక్తిం సంబద్ధః కటో నైతి కవాటతామ్ ॥

తా॥ తడక కెంత బిఱ్ఱుఁబెట్టినను దలుపుతో సరికానట్లు శరీరమునకు బూడిదఁబూసి జడలు ధరించినమాత్రమున యోగిగాఁ జెల్లుబడి యగును. కాని ముక్తినిఁబొందలేఁడు. (వి) కర్మేంద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్.ఇంద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా మిథ్యాచార స్స ఉచ్యతే॥

737 రమ్యమైనమనసు రాజనియెంచుచు గమ్యముగను దానిగట్టుపెటిఁగి
మఱిగి పూర్ణపదవి మహిలోనఁగానరా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నిగృహీతం మనో వేమ ! ప్రధానమితి భావయన్ ।
తన్నిగ్రహవిధిజ్ఞ స్త్వం పూర్ణం పద మవాప్నుహి ॥

తా॥ మనస్సే ముక్తికి మంచి సాధనమని దానిని లోఁబరచుకొను విధాన మెఱిఁగి యుండే బ్రహ్మపదవినిఁ బొంది యానందించుము.

738 ఆత్మలోనిసొమ్ము నంజనమునఁజూచి, యంటితిరుఁగునట్టి యతఁడు యోగి,
పుంజు గూటనుండి ప్రొద్దెఱింగియుఁ గూయు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అంజనే నాత్మని ద్రవ్యం దృష్ట్వా యో వేమ! వర్తతే।
స యోగీ కాలవి న్నీడే కుక్కుటః ఖలు కూజతి॥

తా॥ కోడిపుంజు గూటియందుండే కాలమునుగుర్తించి కూయునట్లు తనయందలి బ్రహ్మపదార్థమును జ్ఞాననేత్రమునఁగాంచి యందైక్య భావము యోగి పొందుచున్నాఁడు.

739 ఋషు లెఱుఁగనట్టి విషయంబు భువిలేదు, వారుచెప్పినంత వరుసనగును
తెలియకనెడివారు దేబెలు నిజమయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఋషిభి శ్చానభిజ్ఞాతో విశేషో నాస్తి భూతలే।
అర్థోఽనువర్తతే తేషాం వాచం వేమేతరే జడాః॥

తా॥ ఆధ్యాత్మికదృష్టిగల మహర్షులకుఁ దెలియని దేదియు నుండదు. వారుచెప్పిన దంతయుఁ గ్రమమున నగును. అజ్ఞానులమాటలేమియు జరుగునవి కావు. (వి) ఋషీణాం పునరాద్యానాం వాచ మర్థోనువర్తతే, లౌకికానాం హి సాధూనాం అర్థం వాగనువర్తతే॥

740 టిప్పణములఁజేసి చప్పనిమాటలఁ జెప్పుచుందు రన్ని స్మృతుల శ్రుతుల
విప్పిచెప్పరేల వేదాంతసారంబు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శ్రుతిస్మృతీతిహాసానాం టీకాం కుర్వంతి నీరసామ్।
వేదాంతసారం విస్మృత్య వేమేహ న వదంతి కిమ్?॥

తా॥ శ్రుతిస్మృతీతిహాసముల విమర్శించి యందలి చప్పనిమాటల మాత్రము చెప్పుదురు. కాని యందలి వేదాంతసార మేల విప్పిచెప్పరో!

741 కుండ కుంభమన్నఁ గొండ పర్వతమన్న, ఉప్పు లవణమన్న నొకటికాదె?
భాష లిట్లె వేఱు పరతత్త్వమొక్కటే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుంభః కుండేతి వేమాద్రిః కొండేతి లవణం తథా।
ఉప్పివ్యత్యుక్తి స్సమా తత్త్వ మేకం భాషా స్తు భిన్నధా॥

తా॥ కుండను కుంభమన్నను, కొండను పర్వతమన్నను, ఉప్పును లవణమన్నను నొకటే. ఇట్లే భాషలు వేఱు కాని పదార్థమొక్కటియే.

742 చెఱకుతోటలోనఁ జెత్తకుప్పుండినఁ, గొంచెమైన దాని గుణముచెడదు
ఎఱుక కలుగుచోట నెడ్డెవాఁడున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యద్య స్త్వవకర శ్చేక్షు వనే నశ్యే న్న తద్రసః।
అజ్ఞే వేమ! స్థితే ప్రాంతే యథా జ్ఞానం వివేకినః॥

తా॥ చెత్తకుప్పవలనఁ జెఱకు తీపికి భంగము కలుగనట్లు జడుని సామీప్యమున జ్ఞాని జ్ఞానమున కేమియు భంగము వాటిల్లనేరదు.

743 చదువరిమతికన్న సాధకుమతి మేలు, వేదములను లేదు వాదములను
ఒడలు శుద్ధిఁజేసి యొడయనిఁజూడ నౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పాఠకస్య మతే ర్వేమ! సాధకస్య మతి ర్వరమ్।
వేదై ర్వాదై శ్చ కిం? దేహశుద్ధ్యా పశ్యే త్పరం ప్రభుమ్॥

తా॥ వేదములను జదివినఁ దర్కవాదముల ఘనుఁడైన నట్టి చదువరి మతికన్న సాధకుని మతి మేలు. అనుభవజ్ఞానము దొడ్డది. కాన ఉపాధి పరిశుద్ధపఱచి యందలి ప్రభుపును గాంచుము.

744 జీవభేదమెఱిఁగి చెడిపోనివారలు, బ్రహ్మభావమొంది పరగుచుంద్రు
నీరు ముత్యమైన నీరుగా మాఱునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! జ్ఞాత్వా జీవభేద మనష్టా బ్రహ్మతాం గతాః।
రాజంతే స్యాత్కి మంబ్వద్ధా మౌక్తికీభూతవాః పునః॥

తా॥ నీరు ముత్యముగా మారును. కాని ముత్యము నీరుగామారదు. అట్లే బ్రహ్మభావముఁబొందిన జీవి మఱల జీవభావము నొందదు.

745 ఆఱుదూలములకు నాధారమైనట్టి, యొంటికంబమింటి నొనరనిల్పి
యింటికొకఁడు కర్త యేపారుచుండును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

షట్స్థూణసుదృఢాధారం స్థాపైకస్తంభమందిరమ్।
మందిరస్య స్వయంకర్తా వేమైకో భువి రాజతే॥

తా॥ పరమాత్మ ఆధారాది షట్చక్రములనెడు నాఱు దూలములకు నాధారమైన వెన్నెముకయను నొంటిస్తంభముకల ప్రతి యింటిలోను నింటికొక యజమానిగా వ్యవహరింపఁ బడుచుండెను.

746 ఆదిఁజూచుచుండ నన్నిటఁదానుండు, నాదిఁజూడ నెవరికలవికాదు
ఆదిముక్తితెరు వదాత్మనే యుండును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆదౌ దృష్టే స్వయం వేమ ! సర్వత్రాస్తే తదాది చ।
ద్రష్టుం కోఽపి న శక్నోతి స్యాన్ముక్తిపథ ఆత్మని ॥

తా॥ ఆదిఁజూడ నన్నిటఁ దానె యుండును. కాని యా యాదిఁజూడ నెవరికిని నలవి కాకున్నది. అట్టి యాదిముక్తిమార్గ మాత్మయందే కలదు.

747 ఇహమున సుఖియింప హేమకారకవిద్య, పరమున సుఖియింప బ్రహ్మవిద్య
కడమ విద్యలెల్లఁ గన నిష్ఫలంబులే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్వర్ణవిద్యేహ సుఖితుం బ్రహ్మవిద్యా పరత్రచ ।
తదన్యవిద్యా స్సకలా నిష్ఫలా వేమ ! చింతయ ॥

తా॥ ఇహమున సుఖించుటకు ధనసంపాదనవిద్య, పరమున సుఖించుటకు బ్రహ్మవిద్య. మిగిలిన విద్యలన్నియు నిష్ఫలములైనవే.

748 పిల్లి యెలుకఁబట్టి ప్రియమున నుండఁ, యదియు కోడిఁబట్ట ననుగమించు
మమత విడువకున్న మఱి మోక్షమబ్బునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాఖుగ్రహణే [illegible] మార్జాలో [illegible] ।
కుక్కుటగ్రహణా [illegible] ముక్తి [illegible]? ॥

తా॥ పిల్లి యెలుకను బట్టుకొని [illegible] కోడిపై [illegible] దుముకును. ఇట్లే యొకదానివెంబడి మఱియొక [illegible] యుండ నిఁక మోక్ష మెట్లబ్బును ?

749 తరుణి సుతులు ధనము ధాన్యము లిట్టి సంపద, లెంత చుట్టుకొనిన నంత చేటు
పసిరికాయపురుగుపద్ధతి కానంగ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దారాపత్యార్థధాన్యాది సంపద్వ్యాప్నోతి యావతీ ।
కార్పాసకీటస్యేవ వ్యథా వేమాస్య తావతీ ॥

తా॥ భార్య, పిల్లలు, ధనము, ధాన్యము ఇట్టి సంపద లెంతచుట్టుకొనిన నజ్ఞాని పసిరికాయ పురుగువలె నంత కష్ట మనుభవించును.

750 తెవులుపడ్డవాఁడు దేవతాభక్తుండు, ఈటెలేనివాఁడు పోటుబంటు
కాసులేనివాఁడు కడు బ్రహ్మచారియా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రోగార్తో దేవతాభక్తశ్చ్యారస్యాచ్చరవర్జితః ।
బ్రహ్మచారీ భవే ద్వేమ ! విత్తహీనో జనో భువి ॥

తా॥ చేత నాయుధము లేనప్పుడు యుద్ధభటుఁడుగ, రోగముతోఁదీసి కొనునప్పుడు దేవతాభక్తుఁడుగ, దరిద్రముచే నెవరును బిల్లనీయనపుడు బ్రహ్మచారిగ మాట్లాడవచ్చును.

751 ఆదికారణమును నల్వుఁ డెట్లు తెలుంగుఁ?, జెప్పలేఁడు కాని తప్పఁబట్టి
తోఁయ నేర్చుఁ గుక్క దొంతులఁ బేర్చునా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

కథం నిదానం వేత్త్యల్పో వక్తుం నార్హతి దోషదృక్ ।
శ్వా పాతయతి కుంభౌఘం వేమ ! నాలం తథా కృతౌ ॥

తా॥ ఆదికారణమును నల్వుఁ డెట్లెఱుంగఁగలఁడు ? తాను జెప్పలేక పోయినను దప్పులమాత్రము పట్టుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించును. కుక్క కుండలదొంతరలను విసఁగొట్టఁగలదు. కాని పేర్చఁగలదా? (వి) విద్యా వివాదాయ ధనం మదాయ శక్తిః పరేషాం పరిపీడనాయ, ఖలస్య సాధో ర్విపరీతమేతత్ జ్ఞానాయ దానాయ చ రక్షణాయ॥

752 అంతరంగమందు నపరాధములఁ జేసి, మంచివానివలెనె మనుజుఁ డుండు
ఇతరు లెఱుఁగకున్న నీశ్వరుఁ డెఱుఁగఁడా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నరో ... సాధువచ్చరేత్ ।
యద్యన్యే ... జానంతి వేమ ! కిం వేత్తి నేశ్వరః? ॥

తా॥ చాటున నపరాధములఁ జేసి మంచివానివలె దుష్టుఁడు పైకిఁ గనబడును. వాని దోషములు నరులు తెలియకున్న నారాయణుఁడు తెలియఁడా?

753 నిజము వదుప నెఱింగి నిర్గుణత్వంబంది, పలుకులోని యర్థ మలరఁ దెలిసి
పలుకకుండువాఁడె పరమాత్మ యగును రా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

క్రమం తత్త్వస్య విజ్ఞాయ వేమ ! నైర్గుణ్య మాస్థితః ।
శబ్దార్థజ్ఞోఽపి యో మౌనీ పరాత్మేతి స కథ్యతే ॥

తా॥ నిత్యానిత్యము లెఱింగి సత్యాసత్యములఁ దెలిసికొని సుగుణ దుర్గుణ పద్ధతుల గమనించి భాషాభావముల గుర్తించి బుజుత్వమున నూరకుండువాఁడె పరమాత్మ స్వరూపుఁడగును.

754 నిజముదెలిసియున్న సుజనుఁడా నిజము నె, పలుకఁ వలయుఁ గాని పరులకొఱకు
దాపఁగూడ దింక నోప దన్యముఁబల్క, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్యజ్ఞ స్సుజనో వేమ! సత్యమేవ ధృతం వదేత్ ।
న గోపయే త్కించిదపి నాపరం చ వదే ద్వచః ॥

తా॥ సత్పురుషుఁడు తనకుఁదెలిసిన నిజమును బలుకవలయును. కాని పరులకొఱకు దాపఁగూడదు. మఱియొక విధమునఁ బలుకఁగూడదు.

755 తల్లి పార్వతియగుఁ దండ్రియే శంభుండు, ప్రమథగణము లఖిలబంధువితతి
తనకుఁబుట్టినిల్లు తనరఁ గైలాసంబె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జననీ పార్వతీదేవీ జనకః పరమేశ్వరః ।
బాంధవా స్త్వగణా వేమ! కైలాసో జన్మభూ ర్ధ్రువమ్ ॥

తా॥ ప్రకృతి, పురుషు లగు పార్వతీ పరమేశ్వరులే తల్లిదండ్రులు. ప్రమథగణములే బంధువులు. తన జన్మస్థలమే కైలాసము. (విశ్వము) (వి) ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి। వికారాం శ్చ గుణాం శ్చైవ విద్ధి ప్రకృతి సంభవాన్ (గీత).

756 తనువు నస్థిరమని ధనము నస్థిరమని, తెలుప నేర్చి తాను దెలియ నేర్చి
పాత్రుఁడైనయోగి పరమాత్మయేసుమీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అస్థిరం తనువిత్తాదిసర్వం చేతి స్వయం విదన్ ।
పరాన్ బోధతి యో వేమ! పరమాత్మా స సంయమీ ॥

తా॥ తనువు ధనము అస్థిరములని తాను దెలిసికొని యితరులకుఁ దెలుపనేర్చిన పాత్రుఁడగు యోగియే పరమాత్మస్వరూపుఁడు. (వి)జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ, అద్యవాఽబ్దశతాంతే వా మృత్యుర్వై ప్రాణినాం ధ్రువః ॥

757 బ్రహ్మనుదలనొత్తి పాఱవైచినయప్పు, డడ్డుపడఁగ నోపరైరి సురలు
శివునికరుణలేమిఁ జెడిపోకపోదురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మూర్ధని బ్రహ్మణ శ్ఛిత్వా విక్షిప్తే వేమ! దేవతాః ।
రోద్ధుం న శేకు ర్నాశం హి యాంతీశస్య కృపాం వినా ॥

తా॥ శివుఁడు బ్రహ్మకపాలముఁగొట్టి పాఱవైచునపుడు దేవతలెవరును గాపాడలేకపోయిరి. శివుని దయలేనప్పుడెవరైననేమి ? చెడిపోకపోదురా?

758 బిడియ మింతలేక పెద్దను నేనంచుఁ, బొంకములను బల్కు సంకరునకు
హెచ్చు కలుగ దిచట చచ్చిన రాదట, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆఢ్యోహమితి యో వక్తి నిర్లజ్జం దుర్వికత్థనమ్ ।
తం యాతి నేహాభ్యుదయః పరత్ర చ మృతిం గతమ్ ॥

తా॥ సిగ్గులేక చెడుపనులఁ జేయుచు నలువురిలోఁ బొంకముగా మాట్లాడు సంకరునకు నిచ్చటనేమియు గౌరవము హెచ్చుకలుగదు. చచ్చిన నచ్చటనేమియు సుఖమురాదు.

759 నీవు పలుకుచున్న నిత్యపూజితుఁడౌను, నీవు పలుకకున్న నిద్రపోవు
నీవు పలుకుపలుకు నిర్మలుండెఱుఁగురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

త్వయి బ్రువతి వేమేహ మానవో నిత్యపూజితః ।
త్వ య్యబ్రువతి నిద్రాళుః త్వదుక్తిం వేత్తి నిర్మలః ॥

తా॥ నీవు లోనఁబలుకుచున్న వ్యక్తి నిత్యపూజితుఁడగును. లేకున్న నొకచో నిద్రఁబోవుచుండును. నీవు పలుకుఁ బలుకు నిర్మలునకుఁగాని తెలియఁబడదు. (వి) ఓమ్ తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్, (గాయత్రి) యః నః ధియః ప్రచోదయాత్ తత్సవితుః దేవస్య వరేణ్యం భర్గః ధీమహి (భాష్యం)

760 కొంపలోనమఱుఁగు కోకలోనమఱుఁగు, కన్నతల్లిమఱుఁగు కడుపుమఱుఁగు
ఇన్నిమఱుఁగులందు నీమండు మఱుఁగరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యథా మర్మ గృహే వేమ! వస్త్రే కుక్షౌ చ మాతరి ।
వేత్తుం శక్త స్తథా మర్త్యో న స్యా దీశ్వరమర్మవిత్ ॥

తా॥ కొంప (దేహము) లోని మఱుఁగు, కోకలోని మఱుఁగు, కన్నతల్లి మఱుఁగులందు భగవంతుని మఱుఁగుఁ దెలిసికొనుట కష్టతరమైనది,

761 కావిబట్టఁ గట్టి ఘనయోగివలెనుండి, వెలయ రాత్రిగాఁగ విడిచిపెట్టి
థోదరి తిరుగువాఁడు దొంగసన్యాసిరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ధృత్వా కాషాయవసనం స్థిత్వా యోగీవ యః పుమాన్।
రాత్రౌ త్యక్త్వా చరే ద్వేమ! ఛద్మయోగీ స కథ్యతే॥

తా॥ పగలు కాషాయవస్త్రములు రాత్రులు తుంటరివేషములు వేసి తిరుగువాఁడు దొంగసన్యాసి.

762 విద్యకలిగియుండి వినయంబులేకున్న, వైదువలకు మేలిమైన మణులు
సొమ్ములుండి కంఠసూత్రము లేనట్లె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రత్నభూషాన్వితా వేమ! కంఠసూత్రం వినా సతీ।
నాభాతి హి తథా దుష్టో విద్యాఢ్యోఽపి న శోభతే॥

తా॥ పుణ్యస్త్రీలకు నన్నియాభరణములుండియు మంగళసూత్రము లేకున్న నెట్లో యట్లే యెన్నిచదువులు చదివినను వినయములేకున్న నిష్ప్రయోజనము.

763 దానములను నన్నదానమే దొడ్డది, గానములను సామగాన మెచ్చు
ధ్యానములను శివునిధ్యానమే శ్రేష్ఠంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! దానేషు సర్వేషు చాన్నదానం మహాధికమ్।
గానేషు సామగానం చ ధ్యానం ధ్యానేషు శూలినః॥

తా॥ దానములలో నన్నదానము, గానములలో సామగానము, ధ్యానములలోఁ బరమేశ్వరధ్యానము ముఖ్యమైనవి.

764 ఊఁకయందుఁ బుట్టియున్నది యన్నంబు, మ్రాఁకునందు ఫలము మానితమగు
సోనుగాలిఁబట్టి శోధింప మఱి ముక్తి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తుషాయా మస్తి వేమాన్నం ద్రుమే చ మధురం ఫలమ్।
శోధితే మారుతే సమ్యక్ ముక్తిశ్చ పరిలభ్యతే॥

తా॥ ఊఁకలో నన్నమును మ్రానులో ఫలమును శ్వాసవాయు సాధకములో ముక్తియుఁ గలదు. (వి) ప్రాణాంతే వసతి ర్మనః॥

665 పరులవిత్తమందు భ్రాంతిమానినయట్టి, పురుషుఁ డవనిలోనఁ బుణ్యమూర్తి
పరులవిత్త మరయఁ బాపసంచితమగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పరద్రవ్యేషు యస్తృష్ణాం జహాతి స హి పుణ్యవాన్।
విత్తం పరేషాం వేమోర్వ్యాం బహుధా పాపసంచితమ్॥

తా॥ ఇతరుల సొత్తునందు భ్రాంతిలేనివాఁడే పుణ్యాత్ముఁడు. పరుల సొత్తు నపహరించుట పాపసంచితమే.

766 పత్తనంబులఁగల ప్రౌఢాంగనలుమతి, పల్లెలందు నిల్చి బ్రతుకఁగలరె?
సుఖులు పరముదారి శోభింపఁజాలరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రౌఢాంగనా నాగరికాః పల్ల్యాం శక్తా న జీవితుమ్।
తథా వేమాత్మమార్గే చ న శోభంతే హి భోగినః॥

తా॥ పట్టణవాసస్త్రీలు పల్లెల నిల్వలేరు. అట్లే సుఖులు పరమాత్మ మార్గముఁ బట్టలేరు.

767 తల్లిదండ్రులందు దారిద్ర్యయుతులందు, నమ్మిన నిరుపేదనరులయందుఁ
బ్రభులయందుఁ జాల భయభక్తు లుంచుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మాతాపిత్రోర్దరిద్రేషు విశ్వస్తేషు తథా నృషు।
వేమ! ప్రభుషు చాత్యంతం భయభక్తియుతో భవ॥

తా॥ తల్లిదండ్రులందు దీనులయందు నిన్నే నమ్ముకొనియున్న నిరుపేదలయందుఁ బ్రభువులయందు భయభక్తులు కలిగి మెలఁగుము.

768 జంత్రమంత్రమహిమ జాలవేదుఁడెఱుఁగు, మంత్రవాదియెఱుఁగుఁదంత్రమహిమ
చింతచిగురుమహిమఁ దినువాఁడెఱుంగును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యంత్రమంత్రప్రథాం వేత్తి వహ్నిస్తంత్రప్రథాం తథా।
మంత్రవాదీ చ వేమైవం భోక్తా చింత్రిణికాప్రథామ్॥

తా॥ యంత్రముల మంత్రముల మహిమ యగ్నిహోత్రునకును తంత్రములమహిమ మంత్రవాదికిని, చింతపండుపులుసు తినువానికిఁ దెలియునట్లు బ్రహ్మానంద మనుభవించువానికే తెలియును.

769 అయినవారలంచు నాప్తులటంచును, బంధుగులను నమ్మఁ బాడిగాదు
తనకునైనవాఁడు దానొకఁడేయగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నాప్తస్సన్నిహితశ్చేతి బంధుర్విస్రంభభాజనమ్।
బంధురాత్మాత్మనస్త్వేవ వేమాత్యంతం సమాహితః॥

తా॥ "నాకుఁ గావలసినవారు, ముఖ్యులు" అని బంధువుల నమ్మకు. మనకుఁగావలసినవాఁ డాభగవంతుఁ డొక్కఁడే.

770 సిగ్గు విడువకున్న శివసౌఖ్యమేలేదు, తగ్గిమొగ్గకున్న సిగ్గువిడదు
సిగ్గువిడచువాఁడె చిరకాలజీవిరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నిర్వ్రీడో న శివానందీ దుర్వినీతో న నిస్త్రపః।
లజ్జాం త్యజతి యో వేమ! చిరకాలం స జీవతి॥

తా॥ అభిమానము చావకున్న దైవభక్తిసుఖములేదు, అణఁకువలేకున్న నభిమానము చావదు, అట్టి దురభిమానము పోయినవాఁడే చిరంజీవి.

771 సిగ్గుదాగునెచటఁ జీఁకటి యెటుదాగు, నాఁకలేడదాగు నాత్మలోన
దాగియున్నవివి దాగుటఁదెలియుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

లజ్జా తమశ్ఛటా క్షుచ్చ గుప్తనిద్రాపి చాత్మని।
వేమ! కుత్ర విలీయంతే సమ్యగ్జానీత తద్రహః॥

తా॥ సిగ్గు (అభిమానము) చీకటి (అజ్ఞానము) ఆకలి నిద్ర యెక్కడ దాగి బహిర్గతమగుచున్నవో కనిపెట్టుఁడు.

772 వెతలఁదీర్చువాఁడు వేదాంతవేద్యుండు, రతులనేలువాఁడు రమణుఁడగును
సతినిఁబెనఁగువాఁడు సంసారయోగిరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేదాంతవేద్య స్స్యాద్వేమ! బహుధా నాశితవ్యథః।
రతిజ్ఞో రమణః కాంతాసక్త స్సంసారవాన్ యతిః॥

తా॥ కామబంధనములు నారితేరినవాఁడు రసికుఁడు. స్త్రీతోఁగూడి యుండువాఁడు సంసారి. బాధలఁ బోఁద్రోలువాఁడు వేదాంతి.

773 భార్య తనదుపాలి భారపుసంకెల, చిన్నచిన్న శిశువు లెన్నచీల
లరయఁగఁ జెఱసాల యగును సంసారంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుదృఢా శృంఖలా భార్యా శిశవో వేమ! కీలకాః।
కారాగారం చ సంసారమేవ మాత్మని చింతయ॥

తా॥ భార్యయే బరువగుసంకెల. చిన్నచిన్న శిశువులే సంకెలకుఁదగిలించు చీలలు. సంసారమే చెఱసాల.

774 నాతిపైనప్రేమ నానాటికినిరోత, జ్యోతిపైనఁబ్రేమఁ జూడఁగాను
మాతృప్రేమయొకటె మర్యాదఁదాల్చును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జుగుప్సాకారి కామిన్యాం ప్రేమ వేమ! దినేదినే।
మాతరి జ్యోతిషి ప్రేమ సమం గౌరవదాయకమ్ ॥

తా॥ ఆత్మజ్యోతిపై ప్రేమకుదిరిన నానాటికి స్త్రీపై ప్రేమ రోత యనిపించును. ఎల్లప్పుడు గౌరవముఁ గల్గియుండునది మాతృప్రేమయే.

775 జ్ఞాతయైనవాని నేతగా భావించి, నీతు లెఱుఁగవలయు నియతిగలిగి
జ్ఞానులున్న లాభ మానునే? తెలియుమి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞాతారం వేమ ! నేతారం మత్వా వినియతో నరః।
నీతిం విద్యాత్ జ్ఞానిలాభే కిం ఫలం త్వ స్త్య వేదినః॥

తా॥ తెలిసినవానిఁ గలన నియమముతో నీతుల గ్రహింపవలెను. అట్లు కాకున్న జ్ఞానులవలని లాభముఁ బోగొట్టుకున్నవారల మగుదుము. (వి)అపూజ్యా యత్ర పూజ్యంతే పూజ్యా శ్చై వావమానితాః, అయశో మహ దాప్నోతి ధనాద్ధర్మాచ్చ హీయతే॥

776 సిద్ధులైనవారి చిత్తంబు రంజిల్లు, నొడలిమెఱుఁగు లెక్కకిడరు గాన
పనసపండుఘనత పైనేమికలదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేహద్యుతౌ న గణనా సిద్ధానాం మానసం తతః।
రాజతే వేమోపరిష్టాత్ పనసస్యాస్తి కా ప్రథా ?॥

తా॥ పనసపండు గొప్పతనమంతయు లోపలనే యుండునట్లు సిద్ధులు శరీరము పై మెఱుగులు లెక్కసేయరు కాన వారి యంతఃకరణము పరిశుద్ధమై లోలోన శోభిల్లుచుండును.

777 సాధుజనులచెలిమి చాలింపఁగా రాదు, ప్రకృతివిడక యున్న ఫలములేదు
పిండెఁగోసిచూడ బీజంబుఁ గల్గునా ? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న త్యాజ్యం సాధుసాంగత్యం వినా ప్రకృతివర్జనాత్ ।
న ఫలం వేమ ! కిం బీజం ? స్యా చ్ఛలాటునికృంతనాత్॥

తా॥ పండనీక పిందెను గోసిచూచిన బీజము కనఁబడనట్లు సద్గోష్ఠివిడిచి ప్రాకృతులఁ (పామరుల) గూడియుండిన ఫలితమును గనఁబడదు. (వి) యద్య దాచరతే శ్రేష్ఠ స్తత్తదే వేతరోజనః, సయత్ప్రమాణం కురుతే లోక స్తదనువర్తతే॥ గీత॥ భాగ॥

778 వెన్నఁ జేతఁబట్టి వివరంబుఁ దెలియక, ఘృతముఁ గోరునట్టి యతని భంగిఁ,
దాను దైవమయ్యు దైవమున్ దలఁచును, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నవనీతం కరే ధృత్వా ఘృతకాంక్షీ పుమానివ।
అన్యత్ర దైవం స్మరతి వేమ! దైవమపి స్వయమ్॥

తా॥ వెన్నఁ జేతఁ బెట్టుకొని దానివివరముఁ దెలియక నేతికై వెదకు వానివలె నజ్ఞాని తానే దైవమయ్యు దైవమును వెదకఁ దలఁచును.

779 విశ్వసింపఁదగిన వేషంబు మఱిలేదు, కుడువఁ గూడుఁ గట్టఁ గోక లేదు.
విశ్వమయుఁడునైన విభు నేలఁ దెలియఁడో। విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నచాస్తి వేషో విస్రభ్యో నాత్తు మన్నం న చాంబరమ్।
తథాపి కిం న వేత్త్యజ్ఞో వేమ! విశ్వమయం విభుమ్॥

తా॥ తనకొక నమ్మికైన వేషము లేదు. తినుటకుఁ దిండి, కట్టుటకు బట్టయు లేదు. ఇట్టి పరమదరిద్రుఁడును సంతట నిండి కాపాడు ప్రభువగు భగవంతు నేల దలంపఁడో తెలియకున్నది.

780 విన్నవానికన్న కన్నవాఁ డధికుండు, కన్నవానికన్నఁ గలియువాఁడు
నున్నతోన్నతుఁడయి యుర్విలోఁ బలుకుండు. విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

శ్రోతు ర్ద్రష్టాఽధికో వేమ! ద్రష్టుశ్చాపి సుసంగతః।
ఉన్నతా దున్నతో భూమౌ వేషం మర్త్యః ప్రవర్తతే॥

తా॥ విన్నవానికన్నఁ జూచినవాఁడు, వానికన్నఁ గలిసినవాఁడు శ్రేష్ఠుఁడు.

781 రూపువంక పేరు రూఢిగా నిల్చును, పేరువంకఁ గ్రియలు పెనగుచుండు
నాశమౌను దుదకు నామరూపక్రియల్, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

రూపపక్షే నామ రూఢం నామపక్షాశ్రితాః క్రియాః।
నామరూపక్రియాణాం తు నాశోఽన్తే వేమ! సంభవేత్॥

తా॥ రూపమువలన నామము నామమువలనఁ గ్రియలును నేర్పడును. తుదకు నామరూపక్రియలు నశించి మూలపదార్థమే మిగులును.

782 రాజసంబుఁ గోరి రాజ్యభారము వందు, నోర్వలేని యూతఁ డుభయతఁ జెడు
నీటిపైన గుండు నిలుచునా? మునుఁగక, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

రజోవృతో రాజ్యభారే నశ్యే దుభయతోఽశుమి ।
జలస్యోపరి తిష్ఠే త్కిం? వేమాఽయోగోశకో మనాక్॥

తా॥ నీటిపై గుండు మునుఁగునట్లు రాజ్యపాలనమున రాజసముచే నోర్పులేనివాఁడు ప్రజగాఁ బ్రభువుగాఁ గూడఁ జెడును.

783 భవము సాగరంబు భార్యయా మకరంబు, చేప జలగలగును శిశువులెల్ల
భవహరుం దలుపక పారమందఁగలేఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భవోఽబ్ధి ర్మకరీ భార్యా స్యు ర్జలూకాదయోఽర్భకాః ।
అస్మరంతో భవహరం వేమ ! కేఽపి నపారగాః ॥

తా॥ సంసారము సముద్రము. భార్య మొసలి. శిశువులు చేపలు, జలగలు. ఇట్టిసముద్రముఁ దరించుటకు సాధనము భవహరుఁడగు శివుని ధ్యానమే. (వి)అపారసంసార సముద్రమధ్యే సంమజ్జతో మే శరణంకిమస్తి? గురో! కృపాళో! కృపయా వదైతత్ విశ్వేశపాదాంబుజదీర్ఘనౌకా॥

784 పాశబంధములను బంధువర్గంబెల్లఁ, జిక్కఁజూతు రరయ జీవముచన
నొక్కఁడైన నేఁగఁ డుసురుమాత్రమెకాని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జీవే గతే పాశబంధై స్తనుం బధ్నంతి బాంధవాః ।
దర్శయంతో వేమ ! దుఃఖం తేన నైకోపి గచ్ఛతి ॥

తా॥ ప్రాణముపోయినదన్న తక్షణము బంధువులు కట్టువుపైఁ గట్టుటకే చూతురు కాని యొక్కఁడైనఁగూడ చనఁడు.

785 పత్తనంబులందుఁ బతులకు సతులకు, మోహమెచ్చు దాన నూహలెచ్చు
ముక్తిమార్గమునకు యుక్తియే తెలియదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సతీపతీనాం నగరే మోహోహాః క్రమశోఽధికాః ।
ముక్తే ర్మార్గం వేమ ! లబ్ధుం న యుక్తిం చ విదంతి తే॥

తా॥ పట్టణమందలి స్త్రీపురుషులకు మోహమెక్కువ. దానివలన నూహలును నెక్కువే. ముక్తిమార్గ మనుమాటయే వారి చెవికెక్కదు.

786 పంచమనిగమంబు భారతంబగునని, పొగడిరేలజనులు బుద్ధిమాలి?
హింస నెంచిచూడ నిష్టమెట్లయ్యెనో, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భారతః పంచమో వేదఇతి నిర్బుద్ధయో జనాః ।
స్తువంతి కిం? వేమ! హింసాం ద్రష్టు మిష్ట మభూ త్కథమ్?॥

తా॥ హింసతోఁగూడిన భారతమును నేల పంచమవేదమనిరో!. బుద్ధి తక్కువపెద్దమనుష్యులకు హింస యిష్టమైనదికాబోలు! (వి) అహింసా పరమో ధర్మః.

787 నీరుపైనఁబడిన నిప్పులుబొగ్గులౌ, నిప్పుమీద కుండనీరుఁబెట్టఁ
కళపెళనుచుఁగ్రాగుఁ గడుచోద్య మిదికదా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జలస్పృష్టాగ్ని రంగారో ఘటస్థజల మగ్నినా ।
సంతప్యతే పశ్య వేమ ! మహచ్చిత్ర మిదం ఖలు ॥

తా నీరుపడిన నిప్పులుబొగ్గులగును. నీరుకుండలోఁబోసికాచినఁ గళ పెళమని కాగును. ఉపాధి యెంత చోద్యమైనదియో తెలియుఁడు.

788 దేహమనెడియిల్లు దినదినంబును, నూడ్చి యలికిపూసిమెత్తి యనువుఁబరచి
కాపువిడిచిపోవుఁ గడపట నీజీవి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సమ్మార్జయిత్వాఽలంకృత్య గేహం దేహాఖ్య మన్వహమ్ ।
సిద్ధం కృత్వా విసృజ్యాంఽతే వేమ ! జీవో వ్రజే త్తతః ॥

తా॥ దేహమనునిల్లు ప్రతిదినము తుడిచి యలికి పూసి మెత్తి అనుకూలమైనదిగఁ జేసికొని యెవరికిని నప్పగింతయైనఁ బెట్టకుండఁ దుదకు జీవి విడిచిపెట్టిపోవును.

789 విశ్వనాథునందు విప్రులయందును, విభునియందు వేదవిధులయందు
భక్తిలేనివాఁడు పాపాత్ముఁ డిలలోన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విశ్వనాథే చ విప్రేషు వేదోక్తేషు విభావపి ।
యస్య నాస్తి ధ్రువాభక్తిః పాపాత్మా ఖలు వేమ! సః ॥

తా॥ విశ్వేశ్వరునియందు, భక్తులందుఁ, బ్రభువునందు,జ్ఞానమార్గములందు భక్తిలేనివాఁడు పాపాత్ముఁడు.

790 ఖగములందముఁ గనఁగాముచ్చటగనుండుఁ,దెగలఁగాంచినంతఁ దేటపడదె?
దేవుఁడీనిసొగసు దేబె! నీకేలరా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రమ్యం హి ఖగసౌందర్యం స్ఫుటమ్ దృష్టాసు పంక్తిషు।
కిం వేమ ! దైవాదత్తేన సౌందర్యేణ ? విమూఢ ! తే॥

తా॥ పక్షులయందము చూచుటకు ముచ్చటగ నుండును. పక్షులగుంపులఁ జూచిన నది విశదమగును. వెఱ్ఱివానవుఁడా ! అందముకొఱకుఁ బాకులాడెదవు. దేవుఁడీయనియందము నీ కెట్లురాఁగలదు?

791 కడుపులోన మలము కడమవి యెముకలు. కలదు మాంస మింతకప్పుతోలు
మలపుఁదిత్తిమీద మనసెట్లుబారురా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కుక్షౌ మల మథాస్థీని మాంసం చర్మపరిచ్ఛదమ్ ।
మలభస్త్ర్యాం కథం వేమ ! మానసం పరిషజ్జతే ? ॥

తా॥ కడుపులోపల మలము, ఎముకలగూడు, మాంసము, పైనఁ గప్పినది తోలు. ఇట్టి మలపుతిత్తిమీఁద మన స్సెట్లుపడుచున్నదిరా !.

792 ఆసలనెడిలతలఁ గోసివేయఁగలేక, మోహజలధిలోన మునుఁగువారు
కాశివాసులైనఁ గనఁబోరు మోక్షంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అచ్ఛిత్వాశాలతా వేమ ! మగ్నా మోహార్ణవే జడాః।
వారాణస్యాం వసంతోఽపి తే ముక్తిం నాప్నువంతి హి ॥

తా॥ ఆశలనుతీగెలఁ గోయలేక మోహజలధిలో మునుఁగువారు కాశీవాసులైననేమి? మోక్ష మెట్లు పొందఁగలరు ?

793 ఈఁకెలంటఁజేసి తోఁకలంటఁగఁజేసి, కోకలంటఁజేసి లోకమునకు
మానరక్షణంబె మర్యాదయని తెల్పె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పక్షైః పుచ్ఛైశ్చ వస్త్రైశ్చ లోకస్యాచ్ఛాదనం విధిః।
కృత్వైతాం వేమ ! మర్యాదాం మానగుప్త్యై న్యవేదయత్॥

తా॥ పక్షుల కీఁకెలు, పశువులకుఁ దోఁకలు మానవులకుఁ గోకలు భగవంతుఁడు కల్పించినది మానభంగముకాకుండ మర్యాదఁ గాపాడుకొనుఁడని దెల్పుటకే కదా.

794 వక్షమందుగురుని పక్షించిచూడరా, రక్షకత్వమునకు దాచబాట
అక్షమాలజపమె యవనిదొంగలరీతి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

హృది పశ్య శివం సమ్యక్ గుప్త్యై ఘంటాపథం హి తత్,
అక్షమాలాజపో వేమ! భువి పాటచ్చరీగతిః ॥

తా॥ హృదయమందున్న పరమగురువును జూడు. రక్షణఁబొందుట కదియే రాజమార్గము. దొంగల జపమాలపద్ధతులఁ గాంక్షింపకు.

795 **లజ్జలజ్జయనుచు లలనలమీఁదికి, లజ్జవిడిచి తిరుగు లావరియయి
లజ్జఁదెలిసెనేని లలనలఁ దాకునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥**

లజ్జా లజ్జేతి యోషిద్భిః నిర్లజ్జ స్సజ్జతే బలీ।
యదిలజ్జాం విజానాతి వేమ ! స్పృశతి కిం స్త్రియమ్? ॥

తా॥ సిగ్గు, సిగ్గు, అనుచు సిగ్గువిడిచి పొగరెక్కి స్త్రీలపైకి దుముకును. సిగ్గున్న స్త్రీలను దాకునా ?

796 **రాజసంబుఁజెంది రమణులపొందు దాస, పడెడువాఁడు గురునిప్రాపెఱుఁగునె?
విటులమఱగుయువతి విభుభక్తిరెుఱుఁగునా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥**

రాజసస్ స్త్రీపరో భూత్వా కథం విద్యా ద్గురోః ప్రథామ్?।
విటలగ్నాంగనా వేమ ! విద్యాత్కిం పతిగౌరవమ్? ॥

తా॥ విటులమఱగిన జవ్వనికిఁ బతిభక్తి తెలియనట్లు రజోగుణమునఁ గాంతాసక్తుఁడైన వానికి సద్గురుసూక్తులును దెలియవు.

797 **మదికలిగినపూజ మదనారిమెచ్చును. మనసునిల్పినంత మహితుఁడగును
మనసులేనిపూజ మట్టిసమానమౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥**

స్తోతీశో హార్దికాం పూజాం యతచిత్తో మహాన్ భువి।
మనోవిరహితా పూజా మృత్సమా వేమ ! సంశృణు ॥

తా॥ నిశ్చలమనమునఁ జేసినపూజను బరమేశ్వరుఁడు మెచ్చుకొనును. మనస్సునిల్పిన మహిమాన్వితుఁ డగును. మనస్సులేని పూజ మట్టివంటిది.

798 **భక్తియున్నచోటఁ బరమేశ్వరుఁడునుండు, భక్తిలేనిచోటఁ బాపముండు
భక్తికలుగువాఁడు పరమాత్ముఁ డగునయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥**

యత్ర భక్తి శ్శివ స్తత్ర భక్తిహీనస్థలే త్వఘమ్।
భక్తియుక్తో నరో వేమ। పరమాత్మేతి కథ్యతే ॥

తా॥ భక్తికలిగినచోటఁ బరమేశ్వరుఁడును భక్తిలేనిచోటఁ బాపమును నుండును. భక్తికలవాఁడే పరమాత్మస్వరూపుఁడు. (వి) మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే, శ్రద్ధయా పరయోపేతా స్తే మే యుక్తతమా మతాః। గీత।

799 మన్ను పారబెట్ట మనకేమిలాభంబు, ధాన్యమట్లు జేయఁ దగునుకాని
ఘనులలోప మెన్నఁగారాదు విడువుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
కిం మృత్తికోత్క్షేపణేన ? ధాన్యోత్క్షేపణతః ఫలమ్ ।
సతాం కిం వేమ ! లోపై స్స్యాత్? పరిగ్రాహ్యో హి తద్గుణాః॥

తా॥ ధాన్య మెగురఁబోసిన లాభముకాని మట్టి నెగురఁ బోయ మన కేమిలాభము? అట్లే పెద్దలమాటల వినవలెనుగాని వారిలోపముల నెన్ను చుండిన మన కేమిలాభించును ?

800 కల్ల మూరగించి కన్నులుమకుళించి, బిఱ్ఱబిగిసియుండు బీదయోగి
మేఁకపోతువలెను మెరమెచ్చులకె యగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
కల్యం భుక్త్వా మీలితాక్షో రుద్ధకాయోఽల్పసంయమీ ।
ఆశ్రిత్య మేషగాంభీర్యం ప్రశంసాం వేమ ! వాంఛతి ॥

తా॥ సన్నబియ్యపు టన్నముమేసి కన్నులు మూసి బీదపొట్టతో బిఱ్ఱ బిగిసి మేకపోతుగాంభీర్యముననుండు యోగి మెఱమెచ్చులకే యగును.

801 కలిగినట్టులుండుఁ గలుగకయుండును, మఱియులేకయుండు మఱియుఁగల్గు
నాకకాలఁదిని శివుఁడందించుచుండును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
వేమ! ప్రాప్తమివాభాతి న లభ్యేత యథాతథమ్ ।
పునర్లబ్ధిః పునర్నాశః యథాప్రాప్తం దిశే చ్ఛివః ॥

తా॥ వచ్చినట్లే యుండును, రాదు. రానియట్లేయుండును. వచ్చును. పరమేశ్వరుఁడు మనకర్మఫలప్రాప్తికొలఁది నందించుచుండును.

802 తనదుకర్మచేతఁ దానులోకములోనఁ, దనదుతల్లిగర్భమునను బుట్టి
తన్ను మఱచి తాను దనువనిచెడునయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
స్వకర్మణా స్వయం లోకే మాతృగర్భోద్భితో నరః ।
ఆత్మానం వేమ ! విస్మృత్య దేహాత్మత్వేన నశ్యతి ॥

తా॥ తనకర్మచే నీలోకమునఁ దల్లిగర్భమునఁబుట్టి తన్నుమఱచి తనువే తాననుకొని నరుఁడు చెడుచున్నాఁడు.

803 జన్మవదలి వేఱుజన్మంబులెత్తఁగఁ, గర్మధర్మములకు గణనకలదె?
కర్మధర్మములను గడతేరవచ్చునా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

త్యక్త్వా జన్మాఽన్యజన్మాని దదతోః కర్మధర్మయోః।
కిం స్యాద్గణనయా? వేమ! తాభ్యాం ముక్తిః కథం భవేత్॥

తా॥ ఈజన్మకాక మఱొకజన్మ. ఇట్లే కలిగిన ధర్మకర్మములకు లెక్క కలదా? కర్మల ధర్మముల జన్మముల ముక్తిమార్గము లభించునా? (వి) పునరపి జననం పునరపి మరణం పునరపి జననీ జఠరే శయనమ్, ఇహ సంసారే బహుదుస్తారే కృపయాఽపారే పాహి మురారే!॥

804 నిజములాడునతఁడు నిర్మలుఁడైయుండు, నిజములాడువాఁడు నీతిపరుఁడు
నిజముఁబల్కకున్న నీచచండాలుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్యవాదీ నిర్మలస్స్యాత్ సత్యవాదీ హి నీతిమాన్ ।
అసత్యవాదీ యో వేమ! నీచచండాలఏవ సః॥

తా॥ నిజముఁబల్కునతడుఁ నిర్మలుఁడు నీతిపరుఁడు. నిజముఁబలుకని వాఁడు నీచుఁడు చండాలుఁడు.

805 పాలఁగలియునీరు పాలెయైరాజిల్లు, గొప్పగురునివలనఁ గోవిదుఁడగు
సాధుసజ్జనముల సంగతు లిట్లుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సమ్మిశ్రమంబు క్షీరేణ క్షీరరూపేణ రాజతే ।
సద్గురోశ్చ తథా విద్వాన్ వేమైవం సాధుసంగతిః॥

తా॥ పాలఁగలిసిననీరు పాలేయగునట్లు సద్గురునివలన శిష్యుఁడును దెలిసినవాఁడగును. సాధుసజ్జనగోష్ఠు లిట్లుండును. (వి)సతాం సద్భి స్సంగః కథమపి హి పుణ్యేన భవతి.

806 పరఁగ నింతదనుకఁ బడినపాటెఱుఁగఁడో, ఘనతనొప్ప మనుజుఁడనఁగఁబుట్టి
కీడుమేలెఱుఁగక క్రిందగుఁజిత్తంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉత్కృష్టం మానుషం జన్మ ప్రాప్తః పూర్వజనుర్వ్యథాః।
అజానన్ వేమ! పతతి హానిం వృద్ధిం న పశ్యతి॥

తా॥ దుర్లభమగు మానవజన్మఁబొంది యింతవరకుఁబడినపాట్లు చాలక కీడుమేలుల గుర్తింపక యధోగతిపాలగుచున్నాఁడు. ఇదేమిచిత్రమో!

(వి) దుర్లభం మానవం జన్మ। 2 మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చి ద్యతతి సిద్ధయే, యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చి న్మాం వేత్తి తత్త్వతః ॥గీత॥

807 పడుచుమాటలాడి పరితపింపఁగనేల ?, వెడఁగుచర్య లణఁచి వేడి గురుని
అడుగులంటి మ్రొక్కి యాసను విడద్రొక్కు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యువోక్తిభిః కిం తపసి? విసృజ్య ఖలచేష్టితమ్।
గురుం ప్రణమ్య పదయోః వేమాశా మాశు సంత్యజ ॥

తా॥ పడచుదనపుబింకములఁబల్కి బాధలనొందక చెడుపనులనుమాని సద్గురుపదములకుమ్రొక్కి విషయమెఱిఁగి యాశలవీడి ముక్తిఁగాంచుము.

808 దేహ మాత్మరూపుఁ దేటతెల్లముఁజేసి, అవనిఁ జూపుఁజూపు నతఁడె గురువు
భ్రమరము తనరూపుఁ గ్రిములకిచ్చెడిరీతి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆత్మానాత్మగతిం వేమ! బోధయిత్వా తతో గురుః।
స్వస్వరూపం దర్శయతే భ్రమర స్తు కృమే రివ ॥

తా॥ తుమ్మెద పురుగునకుఁదనరూపమునిచ్చునట్లు దేహముపద్ధతి ఆత్మ పద్ధతి విశదముఁజేసి యట్టిచూపునుజూపి తనంతవానినిగ శిష్యునిఁజేసికొను వాఁడే సద్గురువు.

809 తల్లిదండ్రు లెన్నఁదగుతొలిగురువులు, పార్వతీభవులిలఁ బరమగురులు
కూలివాండ్రు జగతి గురులనద్రోహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆద్యౌ గురూస్తః పితరౌ సద్గురూ పార్వతీభవౌ।
ద్రోహో భృత్యార్థినం వేమ! గురురి త్యభిభాషణమ్ ॥

తా॥ తల్లిదండ్రులు తొలిగురువులు. పార్వతీపరమేశ్వరులు పరమ గురువులు (గురువులకుగురువులు) అంతియకాని ధనముగుంజు కూలి వాండ్రు గురువులనుట ద్రోహము.

810 తనదురక్తియనెడి దాసిచేతనుజిక్కి, మిగిలి వెడలలేక మిణుకుచున్న
నరుని కేడ ముక్తి వరలెడుఁజెప్పుఁడీ ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దాస్యా రక్త్యాఖ్యయా బద్ధ స్తతో నిష్క్రమణాక్షమః।
నరః ప్రవర్తతే వేమ! తస్య ముక్తిః కుతో వద? ॥

తా॥ అనురక్తియను తొత్తుపొందునకు లొంగి విడువలేక యందే మునిగి తేలుచున్న జడునకు నెట్లు విరక్తి పొడచూపఁగలదు? (వి) అనేక చిత్తవిభ్రాంతా మోహజాలసమావృతాః, ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతంతి నరకేఽశుచౌ॥ గీత॥

811 తనదుమనసుచేతఁ దర్కించి జ్యోతిష, మెంతచేసె ననుచు నెంచిచూచుఁ
దనయదృష్టమెంతొ దైవమెఱుంగఁడా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వితర్క్య మనసా మర్త్య స్సర్వం జ్యోతిషకల్పితమ్।
ఇతి మన్యేత భాగ్యం స్వం కిము దైవం న వేత్తి కిమ్?॥

తా॥ తనయదృష్ట మెట్టిదో దైవమునకుఁ దెలియకపోదు. ఇఁక దాను 'జ్యోతిష మెంతపని జేసినది' అని శాస్త్రమును నిందించుట తెలివితక్కువ కాదా? (వి) పదపి పూర్వపుణ్యానాం లిఖ్యతే జన్మపత్రికా॥

812 జ్ఞానియైనవాఁడు ఘనతేజమందును, బూనిసుఖముఁ జెందుఁ బుట్టఁబోఁడు
తానె తాఁ టయ్యుఁ దనలోనె వెల్గును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తేజో యాతి ఘనం జ్ఞానీ సుఖమేతి న జాయతే।
ఆత్మైవాత్మా తథా ప్యాపరో! వేమాత్మని విరాజతే॥

తా॥ జ్ఞాని తేజశ్శాలి. సుఖి. జన్మరహితుఁడు. తానె పరమాత్మయై తనలోఁ బ్రకాశించును. (వి) బహూనాం జన్మనా మంతే, జ్ఞానవా న్మాం ప్రపద్యతే, వాసుదేవ స్సర్వ మితి స మహాత్మా సుదుర్లభః। గీత।

813 జ్ఞానవంతునిఁ గడుకర్మసంబద్ధులు, వెఱ్ఱియండ్రు ప్రకృతి విడువలేక
వెఱ్ఱికనని ప్రకృతి వెదకినఁ గల్గునా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞానినం కర్మఠా వేమ! ప్రకృతిం త్యక్తు మక్షమాః।
ప్రాహు రున్మాదినం తేన సదృష్టా ప్రకృతిః కుతః? ॥

తా॥ కర్మిష్ఠులు జ్ఞానిని పామరులై వెఱ్ఱివాఁడందురు. అట్టి జ్ఞానికిఁ దెలియని ప్రకృతి యుండదు. ప్రకృతికి సంబంధించినవారు ప్రాకృతులు. (సామాన్యులు) ప్రకృతి కతీతుఁడు జ్ఞాని.

814 జననమరణములును స్వప్నసుషుప్తులు, జగములుండు నెండజలములవలె
నరుఁడు జగమునంట నగుబాటుకాదొకో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జని ర్మృతి స్స్వప్నసుప్తీ జగంతి చ భవంతి హి ।
మృగతృష్ణేవ తత్సంగః వేమ ! హాస్యాయ నృ ర్భవేత్ ॥

తా॥ జననమరణములు స్వప్నసుషుప్తులు జగములు నెండమావుల వంటివి. అట్టివాని నంటియుండుట నగుబాటు. (ని) అంతవంత ఇమే దేహా నిత్య స్యోక్తా శ్శరీరిణః, అనాశినో౽ప్రమేయస్య। గీత।

815 ఛాయనొసఁగుచెట్టు సాధుబోధట్టు, లడఁగి దరిని జేరి పడయవచ్చు
నట్టునిట్టుదాట నదిపోవు నిదిరాదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఛాయామివ తరు ర్బోధం సాధు ర్దత్తే తదంతికమ్ ।
గత్వా లభ్యో వేమ ! నోచేత్ తద్గతం నాగతం త్విదమ్ ॥

తా॥ చెట్టునీడనువలె సాధుబోధ దరిఁజేరి పొందవచ్చును. కాని యటు నిటుపోయినఁ జెట్టునీడపోవునట్లే సాధుబోధయుఁ బట్టువడదు.

816 ఛాత్రధర్మమెఱిఁగి చక్కనిభక్తితో, గురుని సేవఁ జేయఁ గుదిరినపుడె
సర్వమర్మములును చక్కఁగా విడిపోవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞాత్వా భక్త్యా చ ఛాత్రధర్మం గురుసేవారతో యదా ।
తదైవ సర్వమర్మాణి జ్ఞాయంతే వేమ ! నిత్యశః ॥

తా॥ శిష్యుఁడు తనధర్మమెఱిఁగి భక్తితో సద్గురువును సేవించుట కుదిరినప్పుడే సర్వపరమాత్మరహస్యములును విడిపోవును. (వి) శ్రావ్యం సదాకిమ్ ? గురువేదవాక్యమ్। (శం। మణి)

817 చెడుగుణంబులెల్లఁ జేపట్టి శిక్షించి, పరమపదవి సిద్ధపడఁగఁ జూపు
నట్టిగురుని వేడి యపరోక్షమందుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నియమ్య దుర్గుణాన్ సర్వాన్ యో వేమ! పరమంపదమ్।
సమ్యగ్దర్శయతే ప్రాప్య తం గురుం ముక్తి మాప్నుహి ॥

తా॥ చెడుగుణముల నశింపఁజేసి తగిన శిక్షణగలపి పరమపదవిని ప్రత్యక్షముఁజేయుసద్గురువు నాశ్రయించి యపరోక్షానుభూతి నొందుము.

818 గురునిశిక్షలేక గుఱుతెట్లుకలుగునో, యజునికైన వానియబ్బకైన
తాళపుచెవిలేక తలుపెట్టులూడును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గురుం వినా కథం మర్మ వేత్త్యజ స్త్వత్పితాపి వా।
వినా కుంచికయా వేమ ! కవాటవివృతిః కథమ్ ? ॥

తా॥ తాళపుచెవిలేక తలుపూడనట్లు గురునిశిక్షలేక బ్రహ్మకైనను వానిబాబుకైనను బరమాత్మకీలకము తెలియనేరదు.

819 వేదముల్ సదివియు విఱ్ఱవీగుటె కాని, యధమగతిని బడిరి యయ్యలెల్ల
బ్రహ్మమహిమఁదెలిసి బ్రతికిన బ్రతుకయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆర్యా వేదా నధీత్యాపి దర్పితా అధమాం గతిమ్ ।
ప్రాపు ర్వేమ ! మహద్బ్రహ్మ వేత్తు ర్జీవన ముత్తమమ్॥

తా॥ చాలమందిపెద్దలు వేదములఁజదివి విఱ్ఱవీగిరి. కాని యధోగతినే పొందిరి. బ్రహ్మవిద్యవలనఁ బరమాత్మనెఱిఁగి యూర్ధ్వగతినిఁబొంది బ్రతికినబ్రతుకే సరియైనబ్రతుకు.

820 విమలదృష్టిఁబూని విజ్ఞానమందమిఁ దమముఁబాయనగునె ? తథ్యముగను
దమముమీఱినంతఁ దత్త్వజ్ఞుఁడగునయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విమలాం దృష్టి మాలంబ్య యది న జ్ఞాన మాప్నుయాత్।
తమో నా పైతి తత్త్వజ్ఞో వేమాపాస్తతమా భువి ॥

తా॥ విమలదృష్టిచే విజ్ఞానతేజస్సుఁబడసినఁగాని యజ్ఞానాంధకారము తొలఁగదు. అట్టి యజ్ఞానాంధకారము తొలఁగిననే తత్త్వజ్ఞానియగును.

821 ముగురిలోన వెన్క ముందుఁ గానఁగలేక, నరకమునకుఁబోవు నరులుకలరు
ముగురు కందనట్టి మూలమూర్తియొకండె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

త్రిషు పూర్వోత్తరగతిం ఛానభిజ్ఞా నరా స్తతః ।
నరకం యాంతి వేమైభ్యః త్రిభ్యస్త్వేకః పరః పుమాన్ ॥

తా॥ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను ముమ్మూర్తుల కందనట్టి మూలమూర్తి యొకటున్నదని తెలియక నరులు ముమ్మూర్తులలోనే ముందు వెన్కల నరయుచు నరకము పాలగుచున్నారు.

822 భార్యమీఁదనాశ పరఁగుఁ బురుషునకు, మగనిమీఁద నాశ మగువకుండు
శివునిమీఁదనాశ సిద్ధునకుండురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పత్న్యాశ్య మాశా భవేత్పత్యుః పత్యౌ పత్న్యాశ్చ సా తథా।
సదాశివే భవే దాశా వేమ! సిద్ధస్య సర్వధా ॥

తా॥ భార్యమీఁదనాస భర్తకు భర్తమీఁద నాస భార్యకుండునట్లు పరమేశ్వరుపై నాస సిద్ధపురుషున కుండును.

823 నేయి వెన్నఁగాచి నీడనేయుంచిన, పేరి గట్టిపడును పెరుగురీతి
పోరిపోరి మదిని బోనీకపట్టుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నవనీతం ఘృతం తప్త్వా యది న్యస్య త్యనాతపే।
దధీవ ఘనతా మేతి వేమైవం స్థాపయే న్మనః ॥

తా॥ వెన్నను నేయిగాఁగాచి నీడనుబెట్టినఁ బెరుగువలె మఱల గట్టిపడిపోవును. అట్లే మనస్సును సదోష్ఠినుండి మఱల్చిన లోకవాసనలచేఁ జలించిన దగుచుండును.

824 ధాత్రిజనులకెల్లఁ దగ సెతిఁగించెద, నొకర హరుని నెఱుఁగు నుపమయొకటి
మనసుఁజెదరనీక మహిమతోఁజూచుచో, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఏకోపాయం శివం వేత్తుం భూజనానాం వదా మ్యహమ్।
అచంచలం మనః కృత్వా మహిమ్నా వేమ! పశ్యత ॥

తా॥ ఆపరమాత్మను దెలిసికొను సూక్ష్మమార్గమొకమనస్సును జెదరనీక నిలుపుపద్ధతియే. (వి) అసంయతాత్మనో యోగో దుష్ప్రాపఇతి మే మతిః, వశ్యాత్మనా తు యతతా,శక్యోఽవాప్తు ముపాయతః। గీత।

825 త్రాడుఁబాముటంచుఁ దాఁజూచిభయపడుఁ దెలిసిత్రాడటన్నఁ దీరుభయము
భయముఁదీరునపుడె బ్రహ్మంబుఁదానగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

రజ్జౌ సర్పమతిం కృత్వా భయమేతి తతో నరః।
రజ్జుం జ్ఞాత్వా త్యజేద్భీతిం వేమాత్మా బ్రహ్మ నిర్భయః॥

తా॥ త్రాడునుజూచి పామనుకొనిన భయముకల్గును. నిజముతెలిసిన భయముతీరును. యథార్థముఁదెలిసి భయముతీరినఁదానే బ్రహ్మపదార్థము.

826 జననమరణవేళ స్వాతంత్ర్యమున్నదే ? తేనులేదు ముమ్ము పోనులేదు
నడుమఁగర్తననుట నగుబాటుకాదొకో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జననే మరణే వేమ ! న స్వాతంత్ర్యం పురా నృణా ।
నానీతం న తతో నీతం మధ్యే హాస్యాయ కర్తృతా ॥

తా॥ జననమరణముల స్వాతంత్ర్యము తెచ్చుటయుఁ గొనిపోవుటయు లేదు. నడుమ స్వతంత్రుఁడ ననుకొనుట పొరపాటు నగుబాటు కాదా?(వి) ప్రకృత్యైవ హి కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః, యః పశ్యతి తథాత్మాన మకర్తారం స పశ్యతి॥ ।గీత।

827 బాట తెలియకున్న బహుదూరమైతోఁచుఁ, జోటు తెలియకున్నఁ జూపొనరదు
కోటకొమ్మమీఁదఁ గుదురుగాఁజూడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అజానతో మహద్దూరం మార్గం స్యాద్ధి తథా స్థలమ్ ।
న దృశ్యతే వేమ ! దుర్గశిఖరే నిక్షిపే ద్దృశమ్ ॥

తా॥ దారి తెలియనప్పుడు గమ్యస్థానము చాలదూరముగఁదోచును. చోటుఁ దెలియనప్పుడు చూపు నిలుపుటకును వీలుపడదు. కాన దారి తెలిసి చూడవలసిన చోటుఁదెలిసికొని యున్నతస్థాన మధిష్ఠించి చూచినఁ బరమాత్మస్వరూపము గోచరింపఁ గలదు.

828 బాలప్రాయమందె భ్రమలనడంపక, మేలుపొందరెపుడు మేదినందుఁ
గీలుఁదెలిసి మదిని గీడ్పడకుండుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బాల్యాదేవ భ్రమాన్ సర్వాన్ యది వేమ ! న ముంచతి ।
శుభం నాప్నోతి మర్మజ్ఞో మా వ్యధిష్ఠా భృశం హృది ॥

తా॥ చిన్నప్పటినుండియు భ్రమలువీడి సత్ప్రవర్తనమునమన్నఁగాని మేలు చేకూరనేరదు. జీవితరహస్య మెఱిఁగి నిర్విచారమున నుండుము.

829 బాల్యమందు స్వామిభక్తిలేకుండును, యౌవనమున హరునిసేవఁగనరు
వార్ధకంబునందు వర్ణింపలేకుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బాల్యే నాస్తి ప్రభోర్భక్తిః శివదృష్టి ర్న యౌవనే ।
వార్ధకేఽపి నరా వేమ ! న తం వర్ణయితుం క్షమాః ॥

తా॥ బాల్యమందు భక్తిలేక యౌవనమున భగవద్విచారణలేక సంచరించిన వార్ధకమున నాప్రమేయమే మనస్సునకుఁ దట్టదు. (వి) బాలస్తావ త్క్రీడాసక్తః తరుణస్తావ త్తరుణీసక్తః, వృద్ధస్తావ చ్చింతాసక్తః పరమే బ్రహ్మణి కోఽపి నసక్తః॥ (భజగోవిందం)

830 బ్రహ్మవేత్తలమని పగ్గాలాడుచునుంద్రు, బ్రహ్మమేమొ దాని భావమేమొ
తెలుపొ! నలుపొ! యెఱుపొ! తెలిసినఁబల్కుఁడీ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బ్రహ్మజ్ఞా వయ మిత్యాహుః వేమ! ప్రజ్ఞాశ్చ భూరిశః।
కిం బ్రహ్మ? కశ్చ తద్భావః కో వర్ణో బ్రూహి వేత్సిచేత్ ॥

తా॥ మేముబ్రహ్మవేత్తలమని పగ్గభములు పలుకుదురు. మీరుబ్రహ్మవేత్తలేయైన బ్రహ్మభావమెట్టిదో తెలుపో! నలుపో! ఎఱుపో! చెప్పుఁడు.

831 బ్రహ్మపదవుఁజెడును బ్రాహ్మణులాదొడ్డ, బ్రహ్మవలనఁబుట్టి పరగిరనఁగ
బ్రహ్మవేత్తయగును బ్రాహ్మణుఁడేయైన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బ్రాహ్మణా బ్రహ్మసంజాతా ఇతి వేమాభిభాషణాత్ ।
ప్రతిష్ఠా బ్రహ్మణోఽనష్టా బ్రహ్మవిద్బ్రాహ్మణః ఖలు ॥

తా॥ బ్రహ్మవేత్తకాని బ్రాహ్మణుఁడు బ్రహ్మవలనఁ బుట్టితి నన నా బ్రహ్మగౌరవముకూడఁ జెడును.

832 ఆకసంబు శూన్య మందుశబ్దముపుట్టె, శబ్దమధ్యమునను శరగఁజూడ
శబ్దరహితమగుచుఁ జెలగును, బ్రహ్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వ్యోమ శూన్యం వేమ! తస్మి న్ఛబ్దోఽజని తదంతరే।
తద్బ్రహ్మ శబ్దరహితం రాజతే సమ్యగీక్షితమ్ ॥

తా॥ "ఆకాశం గగనం శూన్యం" అన్నట్లు శూన్యమగు నాకాశము నుండియే శబ్దము పుట్టును. ఆశబ్దమధ్యమునుండియే శబ్దరహితమగు పరబ్రహ్మము శోభిల్లును.

833 ఆలుమగఁడుసుతుఁడు నందఱిలో నాత్మ, మేలుగానెయుండి మెఱయుచుండు
వేఱువేఱుగాను వెలయురూపంబులై, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దారేషు పత్యౌ పుత్రే చ సర్వేష్వాత్మా విరాజతే।
సమ్యగ్వేమ! ప్రవర్తేత నానారూపైః పృథక్ పృథక్॥

తా॥ భార్య భ ర్త కొడుకు. ఇట్టి వేర్వేఱు రూపములు కాని యందరిలో నుండు నాత్మపదార్థమును నొక్కటియే సుమా.

834 కనులఁజూడఁబడని కలుషవిదూరుని, మనమునందుఁ జేర్చి మరలుఁగొనక
తనకుముక్తిలేదు తలఁపులుమెండైన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అగోచరం దృశాం పాప దూరం తం వేమ! చేతసి ।
న్యస్య యో న భజే న్ముక్తి శ్చింతాళోస్తస్య నాస్తి హి॥

తా॥ ఈకన్నులఁజూడఁబడని నిష్కల్మషు మనమునఁ జేర్చి భ్రమలఁ జెందక నిశ్చింతగనుండినఁ గాని ముక్తికలుగదు. (వి) విషయా వినివర్తంతే నిరాహారస్య దేహినః, రసవర్జం రసోప్యస్య పరం దృష్ట్వా నివర్తతే। గీత।

835 పాశములనుగూడఁ బరగదేహమునకు, హానివచ్చుఁ గాన నదియుఁదెలిసి
జ్ఞానదీపకళికఁ గడకొత్తవలెనని, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేహినః పాశయోగేన హాని స్సంజాయతే ఖలు ।
జ్ఞానదీపోత్కళికయా తం జ్ఞాత్వా వేమ! వారయేత్॥

తా॥ బంధనముల దేహికి హానికలుగును. కాన జ్ఞానదీపమునఁబాశములు చుట్టుకొను నజ్ఞానతమస్సుఁ దొలగించుకొనవలెను.

836 దూరయోచనలకు దూరమౌ దైవమున్, దనువుమాయమైనఁ దగులునపుడె
జీవి దవ్వుఁజేయు దేవుఁడైనిలుచును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దూరే స్యాత్ దూరచింతానాం తనౌ దూరే విషజ్జతే।
దైవం దూరీకృతే జీవే వేమ! దేవో విరాజతే॥

తా॥ దూరాలోచనలకు దైవమును దూరస్థుఁడగును. కాన యట్టి యాలోచనలకుఁ దావగు దేహభ్రాంతిఁ దొలఁగించిన దగ్గరగును. జీవత్వము దూరముఁజేసిన దైవమే యగును.

837 జ్ఞాననిష్ఠఁబూని మేను మఱచువాఁడు, కామి కాఁడు మోక్షకామి కాని
నియుఘనిష్ఠులుడిగి నిర్గుణమందుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జ్ఞాననిష్ఠాపరో వేమ! తనుం విస్మరతీహ యః ।
న కామీ న తు మోక్షార్థీ భజాఽనిష్ఠశ్చ నిర్గుణమ్॥

తా॥ జ్ఞాననిష్ఠచే శరీరమును మఱచువాఁడు మోక్షకామియగును. కామికాఁడు. నియమనిష్ఠలకుఁగూడ నతీతుఁడవై నిర్గుణబ్రహ్మావగుదువు.

838 జగమునందులేదు జలములందును లేదు, నిగమవేద్యమైన నిజపదంబు
సగుణనిర్గుణముల సాధించిచూడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

లోకే నాస్తి జలేనాస్తి వేదవేద్య మ్మృతం పదమ్ ।
సగుణం నిర్గుణం వేమ ! సాధయిత్వా విలోకయ ॥

తా॥ వేదములవలనఁ దెలియఁబడు పరమపదము జగమునందు జలములందు లేదు. కాన సగుణ నిర్గుణముల సాధించిచూడుము.

839 చదువులన్ని చదివి చాలవివేకియై, మగిడి తన్నెఱుఁగఁ మందజనుఁడు
విసుగుచదువటంచు వెఱ్ఱియై చెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అధీత్య సర్వవిద్యాశ్చ స్వానభిజ్ఞో వివేక్యపి ।
మూఢో విద్యాసు నిర్విణ్ణో వేమోన్మత్తో వినశ్యతి ॥

తా॥ జడుఁడు చదివిచదివి వివేకవంతుఁడునై తనసంగతి తెలిసికొనలేక చదువునకు విసివి వెఱ్ఱియై చెడిపోవుచున్నాఁడు.

840 కాంతపైన ప్రేమ స్వాంతము రంజించుఁ, జింతతీరఁ దరుణి చిక్కినపుడె
శివునియందుభక్తి చింతయమరఁబోదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్త్రియాం ప్రేమ్ణా మనోహృష్యేత్ తత్ప్రాప్తౌ నిస్సరేత్ వ్యథా।
చింతాం సదాశివే భక్తిః న కుర్యా ద్వేమ! జాత్వపి ॥

తా॥ స్త్రీప్రేమ స్త్రీ చేఁజిక్కినపుడె మనస్సును రంజింపఁజేయును. వియోగమునఁ జాలబాధఁ గల్గించును. పరమేశ్వరునిపై ప్రేమ(భక్తి) సర్వదా నిశ్చింతగ సంతసముఁ గల్గించును.

841 పూజఁ జేయఁజేయఁ బూజారితానౌను, పూజ్యవస్తువెన్న భువిని తానె
ఏడఁబూజఁజేయు నెల్లదిక్కులుఁదానె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కృత్వా కృత్వా సదా పూజాం భవే ద్వేమార్చక స్స్వయమ్।
పూజ్యవస్తు స్వయం సర్వం స్వయం క్వ కురుతేఽర్చనామ్॥

తా॥ పూజఁ జేయఁజేయఁ బూజ్యవస్తువుఁ బూజారియుఁగూడ తానే యగును. ఎల్లదిక్కులఁ దానెయైయుండఁ బూజఁజేయుట యెక్కడ?

ధేనికి? (వి) బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవి ర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్, బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా॥ (గీత).

842 పురహరునకు నేతఁ బురువు తా నేసిన, స్థిరముఁగల్గు జ్ఞానజీవమయ్యె
నేతకేమివచ్చె నిజభక్తి హేతువు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పురారే ర్వయనా న్ముక్తి రూర్ణనాభే ర్బభూవ హి ।
వయనేన కియాం ల్లాభః స్వభక్తి ర్వేమ ! కారణమ్ ॥

తా॥ సాలెపురుగు కాళహస్తీశ్వరునకు నేతనేసి యీశ్వరకృపకుఁ బాత్రమయ్యె నందురు. అచ్చట ప్రాధాన్యము దానిభక్తికా? నేతబట్టకా?

843 పంచభూతములను బరఁగ నింద్రియములు, సంచరించినపుడె జగముఁగలుగు
సంచరింపకున్న జగమెట్లుకలుగురా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యదా చరం తీంద్రియాణి పంచభూతేషు సర్వథా।
తదా జగ ద్భవే ద్వేమ ! నోచే చ్ఛాతి జగ త్కథమ్? ॥

తా॥ పంచేంద్రియములు పంచభూతముల సంచరించినప్పుడే ప్రాపంచిక సృష్టి కలుగుచున్నది. లేకున్నఁ గలుగునా?(వి) శ్రోత్రం చక్షు స్స్పర్శనంచ రసనం ఘ్రాణమేవ చ, మనశ్చాయ మధిష్ఠాయ విషయా నుప సేవతే। గీత।

844 నియతవృత్తిమీఱి నిటలదుర్గముఁజేరి, భయములేకయుండు బ్రహ్మవేత్త
జయముఁగలుగ ముక్తిఁ జవిఁజూచుచుండును, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

అతీత్య నియమం వేమ ! ఫాలదుర్గం ప్రవిశ్య చ ।
నిర్భయో బ్రహ్మవి త్తిష్ఠే జ్జయీ ముక్తి మవాప్నుయాత్ ॥

తా॥ బ్రహ్మవేత్త నియతిమీఱి నిటలదుర్గముఁజేర నిర్భీకుఁడై జయముఁగాంచి ముక్తినొంది బ్రహ్మానందమాధుర్యముఁ జవిఁజూచు చుండును. (వి)భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణ మావేశ్య సమ్యక్ స తం పరం పురుష ముపైతి దివ్యమ్॥ గీత॥

845 దాన మమరఁజేయు దరిఁజేర్చునయ్యాని, ఘనము నమ్మనేని మాయముంచు
జ్ఞానకళికనమ్మఁ జంపును పైరుల,విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

తారయేద్ధి కృతం దానం విస్రబ్ధం వంచయే న్మనః ।
విస్రబ్ధా జ్ఞానకళికా వేమ ! హంతి విరోధినః ॥

తా॥ మనస్సును నమ్మి యేమఱుపాటువహించిన మాయలోముంచును. త్యాగబుద్ధినిఁ గాపాడుకొనుచుండిన నొడ్డునకుఁజేర్చును. జ్ఞానజ్యోతిని వ్యాపింపఁజేసినఁ గామక్రోధాదిశాత్రవుల రూపుమాపును. (వి) ఏతై ర్విముక్తః కౌంతేయ! తమోద్వారై స్త్రిభి ర్నరః,ఆచర త్యాత్మనశ్శ్రేయ స్తతో యాతి పరాం గతిమ్। గీత।

846 తథ్యమైన పూర్ణతత్త్వము నీలోన, మిథ్య నరయఁగాను మిత్రమగును సత్యనిత్యకర్మసాక్షి బ్రహ్మంబయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! తథ్యం పూర్ణతత్త్వం మిత్రం మిథ్యావిమర్శినః।
సత్యం నిత్యం చ యత్కర్మ తత్సాక్షి బ్రహ్మ కేవలమ్ ॥

తా॥ నీలోనఁగలుగు మిథ్యను (మాయను) గుర్తించినఁ దథ్యమగు పూర్ణతత్త్వము మిత్రునివలెఁ దోడ్పడును. సత్యనిత్యకర్మలకు సాక్షి స్వరూపుఁడే పరమాత్మ. (వి) కో దీర్ఘరోగో? భవఏవ సాధో ! 2 కి మౌషధం తస్య?విచార ఏవ॥ శం। ప్ర। యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచ మయి పశ్యతి, తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి। గీత।

847 టెక్కె మెత్తిచెప్పు మొక్కఁడే దేవుఁడు, నిక్కముగను లోన నిల్చియుండుఁ జిక్కఁజూచునతని సంతోషమున ముంచు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రతిష్ఠాప్య ధ్వజం బ్రూహి వేమైకో దేవ ఏవ సః।
తత్త్వతోఽంతర్గత స్తిష్ఠేత్ పశ్యంతం తోషయే త్సదా ॥

తా॥ జెండాయెత్తి "దేవుఁ డొక్కఁడే అతఁడంతటను నీలోపలను నున్నాఁడు. స్థిరుఁడు. వానిఁగాంచువాని శాశ్వతానందజలధి నోల లాడించును". అని నిస్సందేహముగ నెలుగెత్తిచాటుము. (వి) కౌంతేయ! ప్రతి జానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి। గీత।

848 జీవుఁడనఁగమీరు చిక్కులుపడనేలకో, వాయువు శాకమంబు వహ్నిఁగూడి దేహియనఁగనొప్పె దేహంబులందొప్పి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జీవః కోవేతి? కిం వేమ ! విమృశంతి నభోఽనిలమ్।
వహ్నిం సంగత్య దేహీతి కథ్యతే దేహభాగిహ ॥

తా॥ జీవుఁడనఁ జిక్కునఁ బడుచున్నారు. ఆకాశము గాలి అగ్ని కలిసి దేహమున దేహి యగును. వాని దుమారము అజ్ఞానముఁ దొలఁగిన జీవుఁడే దేవుఁడగును. (వి) మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూత స్సనాతనః, మన షష్ఠా నీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి। గీత।

849 జీవగుణముఁగల్గు జీవంబు బ్రహ్మంబు, సాటివచ్చునెట్లు సరవిఁ దెలియ
నూరకుక్క సింగమొక్కటి యగునొక్కొ!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జీవో జీవగుణోపేతో బ్రహ్మసామ్యం లభేత కిమ్? ।
గ్రామసింహశ్చ సింహ శ్చ కథం వేమ ! సమౌ భువి ॥

తా॥ జీవలక్షణములుకల జీవుఁడు దేవుఁడు కాఁడు. గ్రామసింహము (కుక్క) సింహము నొకటి యగునా? (వి) పరమః పురుషః పార్థ! భక్త్యా లభ్య స్త్వనన్యయా। గీత।

850 పరముఁగోరవట్టి పామరజనులకు, స్థిరముకాదు బుద్ధి చిక్కఁబోదు
తరముఁగాని పరముఁ దలపోఁతయగు రోఁత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న వాంఛంతి పరం మూఢా యే తేషాం న స్థిరా మతిః ।
తదశక్యపరాపేక్షా జుగుప్సా వేమ ! కేవలమ్ ॥

తా॥ పరముఁగోరని పామరులకు బుద్ధి స్థిరముగనుండదు. స్థిరబుద్ధికిఁగాని పరము గోచరింపదు. అస్థిరబుద్ధులు పరముఁగోరుట యే రోఁత(వి) కో వా జ్వరః? ప్రాణభృతాం హి చింతా। (శం। మణి)

851 పదునుగలుగ ద్రాను పచ్చనైయుండును, ఊవికలుగ లంజె యింటనుండు
తలఁపుఁగలుగ హరియుఁ దవరియుద్దనేయుండు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యద్వార్ద్రితా వేమ! మూలే హరిత స్స్యా త్సదా తరుః ।
దానా ద్గృహే వసే జ్జారా స్మృతా స్యా ద్ధరి రంతికే ॥

తా॥ పదునుకలిగియున్నఁ జెట్టు పచ్చగ నుండును. ఇచ్చుచుండిన నుంచుకొన్నది యింటఁబడియుండును. భక్తి కలిగియున్న భగవంతుఁడును ప్రక్కనేయుండును.

852 జీవులెల్ల ముందు జీవాత్మపరమాత్మ, జతనెఱుంగఁ బాపజలధిఁబడరు
నాత నడుపువాఁడు నట్టేటముసుఁగుసా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అగ్రే జీవాగతిం జ్ఞాత్వా జీవాత్మపరమాత్మనోః ।
వేమాఘూర్ణా న మజ్జంతి కిమజ్ఞే న్నావికోఽంబుధౌ ॥

తా॥ జీవాత్మపరమాత్మలసంబంధ మెఱిఁగినఁ బాపసముద్రమున మునుఁగఁడు. నావను నడుప నేర్చినవాఁడు నట్టేట మునుఁగునా? (వి) యథా జలం జలే క్షిప్తం క్షీరం క్షీరే ఘృతే ఘృతమ్, అవిశేషో భవేత్తద్వ జ్జీవాత్మ పరమాత్మనోః। ఉ। గీత।

853 కాలధర్మ మెఱిఁగి కపటవృత్తులుమాని, యాలుపిల్లలందు నాశవదలి మేలుగాను శివుని మేల్కాని చూడుము, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వేమ! జ్ఞాత్వా కాలధర్మ ముత్సృజన్ కూటచేష్టితమ్ ।
త్యక్త్వా దారసుతాద్యాశః పశ్య జాగృత్య తం శివమ్ ॥

తా॥ కాలపరిస్థితిఁదెలిసి కపటవృత్తులు వీడి సతీసుతాదిమమకారములఁ ద్యజించి అజ్ఞానతమస్సునుండి నిద్రమేల్కొని పరమేశ్వరుఁగాంచిన మేలు చేకూరఁగలదు.(వి)అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్, విముచ్య నిర్మను శ్శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే॥ గీత॥

854 ఆకువక్కసున్న మవిమూఁడువన్నెలు, నేకమైనచోటఁ దాకు నెఱుపు లోక త్రిగుణ మట్లు శోభించుఁ బరమాత్మ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

పత్రపూగసుధాద్రవ్య త్రివర్ణైక్యేన రక్తిమా ।
భవే ద్వేమ! తథైవాత్మా శోభేత త్రిగుణైర్యుతః ॥

తా॥ తెల్లనిసున్నము ఎఱ్ఱనివక్క పచ్చనియాకుఁ గలిసి యెఱ్ఱని తాంబూల మగును. అట్లే సత్త్వరజస్తమో గుణముల సంపుటియే పరమాత్మ. (వి) ఉదాసీనవ దాసీనో గుణై ర్యో న విచాల్యతే, గుణా వర్తంత ఇత్యేవ యోఽవతిష్ఠతి నేంగతే॥ గీత॥

855 బ్రహ్మఘటము మేను ప్రాణంబు దగ గాలి, మిత్రచంద్రశిఖులు నేత్రచయము మఱియు బ్రహ్మమనఁగ మహిమీఁదలేదయా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

బ్రహ్మాండం స్యా ద్వేమ! దేహం ప్రాణస్తు పవన స్తథా ।
అక్షీ ణ్యర్కేందుశిఖినో బ్రహ్మైత దితరం కుతః?॥

తా॥ శరీరము బ్రహ్మాండము, ప్రాణము గాలి, నేత్రములు సూర్య చంద్రాగ్నులు.జీవుఁడు పరమాత్మ. ఇదంతయు నిచటనే యున్నది. (వి) త త్త్వం కిమేకం? శివ మద్వితీయం 2 ఇదం శరీరం కౌంతేయ! క్షేత్రమి త్యభిధీయతే, ఏత ద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః। గీత।

856 పుడమి యుప్పరంబుఁ బుడికొని జగముల, రక్షసేయుఁగట్టు రాజు లెవరు?
మహిపతియనుపేరు మనుజున కెట్లగు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పృథివ్యా నభసా వేమ! జగద్వ్యాప్తం సమంతతః।
అవితుం కే తు రాజానః మహీపాఖ్యా నరస్య కా॥

తా॥ భూమ్యాకాశముల మధ్యప్రదేశమంతయుఁ బాలించుప్రభువునకు భూపతియనుపేరు సార్థకముకాని మానవమాత్రున కదెట్లు సార్థకము?

857 పతనమొందునట్టి పక్వఫలంబును, బట్టితినఁగలాఁడు పచ్చికాయ
కాస పడనిరీతి నైహికముండును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుపక్వఫలభోక్తా య శ్శలాటో ర్వేమ! ఖాదనే।
నేహాం స కురుతే తద్వ న్నైహికే వర్తతే యతిః॥

తా॥ పరిపక్వఫలము భుజింపఁదలంచునతఁడు పచ్చికాయ కాశపడనట్లు పరిపూర్ణబ్రహ్మానంద మనుభవింపఁజూచు నతఁ డైహికముల కిచ్చగింపఁడు.

858 పతగ మితరజంతు వితతికంతకు మేటి, యగునె? ఱెక్కలుండి యెగురకున్న
నట్టియోగి యుట్టిపైఖరివాఁడనా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అంతరిక్షే న గచ్ఛే చ్చేత్ ఘనతా కాస్తి పక్షిణః?।
యో వ్యర్థాడంబరో యోగీ స వేమైతాదృశః ఖలు॥

తా॥ ఱెక్కలుండి యెగురలేనిపక్షిని జంతువులకన్న మిన్నగ భావించనియట్లు ప్రభావసంపన్నుఁడు కాని యోగిని మానవులకన్న మిన్న యనము. (వి) యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతే నాంతరాత్మనా, శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః॥ గీత॥

859 నివురుఁగప్పినట్లు నిశ్చలభక్తితోఁ, దగిలియుండ ముక్తి తానెవచ్చు
జగతినొప్పఁజెప్ప జాణయుమతిలేఁడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భస్మచ్ఛన్నాగ్నిసంకాశో వేమ! య స్స్థిరభక్తిమాన్ ।
తస్యాయాతి స్వయం ముక్తిః న లోకామోదకృజ్జనః॥

తా॥ నివురుగప్పు నిప్పువోలె నిశ్చలభక్తితో నుండ ముక్తి తనంత టదే పొందును. ఈపాడులోకమునకు నచ్చఁజెప్పవలెనను నభిలాషఁ బెట్టుకొనకుము. దీనికి నచ్చఁజెప్ప నెఱజాణ యెవ్వఁడును లేఁడు. (వి) తుల్య నిందా స్తుతి ర్మౌనీ. సంతుష్టో యేన కేనచిత్,అని కేతస్స్థిరమతి ర్భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః। గీత।

860 నరుఁడెయైన లేక నారాయణుండైనఁ, దత్త్వబద్ధుఁడైన ధరణినరయ
మరణమున్నదనుచు మదిని నమ్మఁగవలె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నరో నారాయణోవాపి తత్త్వబద్ధోపి వా భువి ।
వేమాస్తి మరణం నూన మితి చేతసి విశ్వసేత్ ॥

తా॥ నరుఁడుకాని నారాయణుఁడుకాని జ్ఞానికాని యజ్ఞానికాని పుట్టిన దేహికి మరణము నిశ్చయము. (వి) జాతస్య మరణం ధ్రువమ్.

861 తరుణియంగమెల్లఁ బురుషుఁడెఱుంగును,బురుషునంగమెల్లఁ బొలఁతి యెఱుఁగుఁ
జీరకట్టకున్న సిగ్గానొ యెగ్గానొ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తరుణ్యాంగం పుమా న్వేత్తి పురుషాంగం తథాంగనా ।
వస్త్రాధారణమాత్రేణ కా లజ్జా? వేమ ! కా వ్యథా?॥

తా॥ మానరక్షణకే వస్త్రధారణకాని పురుషమర్మము స్త్రీకి స్త్రీ మర్మము పురుషునకుఁ దెలియనిదికాదు. మానావమానముల కతీతుఁడగు యోగికి దానిసంబంధము కనఁబడదు. (వి) సమశ్శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః, శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు సమ స్సంగవివర్జితః।

862 డాగుపడినపండు బాగులేదందురు, అట్టిడాగు తమది యరయలేరు
తమ్ము మెంచువారు తమడాగుకానరు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఫలం కలుషితం వేమ ! న సాధ్వితి వదంతి హి ।
స్వకల్మషం న మన్యంతే నాత్మశ్లాఘీ స్వదోషవిత్ ॥

తా॥ తమ్ము గొప్పగఁదలంచువారు తమయపకీర్తియను మచ్చను గుర్తింపలేరు. డాగుపడిన పండును వాడుదుమా?

863 టక్కు-యోగియెంత టాటోటుఁజేసిన, వివర మరసినంత వెగటుగల్గు
పరముకున్న నరకబాధయుఁ సిద్ధంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది కుర్యా ద్వృథార్భాటం హేయం స్యా త్కూటయోగినః।
పరం శూన్యం తస్య వేమ ! భవే చ్చ నరకవ్యథా ॥

తా॥ టక్కరి యోగి యెంత తమాషాచేసినను వానిపద్ధతి తెలిసినమీదట వెగటుఁ గల్గించును. వానికి నిహపరసుఖములుండవు. నరకబాధ తప్పదు.

864 చనఁగఁజనఁగఁదాకుఁ జనుఁతోల్త్రివలోఁగాశి, వినఁగవినఁగఁ బ్రణవవిధవరవశి
కనఁగఁగనఁగఁ బుట్టుకారణ మగపడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యాతేయాతే వ్రజేత్కాశీం ప్రణవం చ శ్రుతేశ్రుతే ।
దృష్టేదృష్టే వేమ ! సృష్టేః కారణం దృశ్యతే స్వయమ్ ॥

తా॥ పోఁగా పోఁగాఁ గాశీ (భ్రూమధ్యస్థానము) త్రోవలోఁదగులును. వినఁగా వినఁగాఁ బ్రణవనాదము వినఁబడును. చూడఁగాచూడఁగా సృష్టికి నాదికారణమును గోచరించును. (వి) యథా ప్రకాశయ త్యేకః కృత్స్నం లోక మిమం రవిః, క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత!

865 ఘటముజలములందు గగనంబుఁగాన్పించు, ఘటపుజలములేమి గగనమేది?
ఘటములోనిజ్యోతి క్రమమునఁజూడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రతిబింబో ఘటజలే బింబోనాస్తి జలాస్థితౌ ।
జ్యోతి ర్వేమ ! ఘటాంతస్థం క్రమశః పశ్య నిశ్చలమ్ ॥

తా॥ నీటికుండయున్న నాకాశము ప్రతిబింబించును. కాని లేకున్నఁ బ్రతిబింబించదు.అట్లే యీఘటము(శరీరము)నందలిజ్యోతిస్స్వరూపమును గ్రమమునఁ గాంచుము. (వి) యథా సర్వగతం సౌక్ష్మ్యా దాకాశం నోపలిప్యతే, శరీరస్థోఽపి కౌంతేయ ! తథాత్మా నోపలిప్యతే। గీత।

866 గొఱ్ఱెలుపదివేలు కూడఁయుండినచోటఁ, దల్లినెఱిఁగివచ్చు దానికొదమ
పరమయోగినెఱిఁగి భక్తుఁడున్వచ్చును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సహస్రమేషీసంఘాతే వేమైకస్తస్థితేఽపి చ ।
జ్ఞాత్వాంబామేతి వచ్ఛాభో భక్త స్సద్యోగినం తథా ॥

తా॥ పదివేలగొఱ్ఱెల మందయందును గొఱ్ఱెపిల్ల తల్లిని గుర్తించి చేరునట్లు భక్తుఁడును బరమయోగిని గుర్తించి చేరఁగలఁడు.

867 గుహలలోనఁజొచ్చి గురువును వెదకంగఁ, గ్రూరమృగము కండ్ల తారసిలిన
ముక్తిదారి యదియె ముందు గాఁజూపును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గుహాః ప్రవిశ్య వేమేహా గుర్వన్వేషణకాంక్షిణః ।
యది క్రూరమృగాప్తిస్స్యాత్ మార్గం ముక్తే స్స దర్శయేత్ ॥

తా॥ గుహలఁజేరి గురువును వెదకు నజ్ఞానికి నక్కడ క్రూరమృగ మేదైనఁ దారసిల్లిన నది ముక్తిమార్గము మొదటనే చూపును.

868 కస్తురివల పేల గజరాజమునకన్నఁ?, దనదు మదపుధార తావికాక
యోగికేల రంభ యోగహర్షంబుండ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కిం కస్తూరీసుగంధేన? వినా స్వమదసౌరభమ్ ।
గజస్య యోగహృష్టస్య రంభయా వేమ! కిం మునేః? ॥

తా॥ మదపుటేనుగునకుఁ దన మదధారాపరిమళంబుండ వేఱే కస్తూరీ మమకారముతో దానికిఁ బనిలేనట్లు యోగికి సమాధివలనఁగలుగు బ్రహ్మానందంబుండ వేఱే రంభాసంభోగసుఖకాంక్ష యెందుల కుండును?

869 కలుపుఁదీసి నరులు కాపాడి పైరులఁ, బెంచు పేర్మి నవలెను బెనిచి మదిని
దృశ్యములనుద్రుంచి తెంపుగానుండుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సస్యం రక్షే న్నరో వేమ! యథోత్ఖాత్య తృణాదికమ్ ।
తథా ఛిత్వా దృశ్యజాలం మనో వర్ధయ నిస్పృహః ॥

తా॥ రైతులు కలుపుఁదీసి చక్కఁగాఁ బైరులఁబెంచి ఫలిత మనుభవించునట్లు బాహ్యదృశ్యములఁ ద్రుంచి నిస్పృహుండవై బ్రహ్మానంద సుఖ మనుభవింపుము.

870 కలుగుసుఖములెల్లఁ గల్లగా రోయుచు, మెలగుచుండవలయు మిహిరుపగిదిఁ
దిరుగు నేర్పుఁజూడ ధీరుఁడె యగునయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాప్తాని సర్వసౌఖ్యాని మిథ్యారూపాణి భావయన్ ।
చరే ద్భాస్కరవ ద్వేమ! ధీర స్సంచారకోవిదః ॥

తా॥ కలుగుసుఖములన్నియుఁ గల్లలుగా భావించి విడుచుచు, ధీరుఁడై సూర్యునివలె విధ్యుక్తధర్మమున సంచరించుచునే యుండవలెను.

871 ఈనినట్టిపులినిఁ బూనిచంపఁగవచ్చు. మనసుమర్మ మరసి కనఁగవచ్చు
తారకంబుమఱగి తగులుటసాధ్యమా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! వ్యాఘ్రీ ప్రసూతాపి హంతుం శక్యా ప్రయత్నతః।
వేత్తుం శక్యం మనోమర్మ న తారకగతి స్తథా ॥

తా॥ ఈనినపులినిఁ జంపవచ్చు. అసాధ్యమగు మనస్సు మర్మముఁ దెలిసికొనవచ్చు. కాని తరించుమార్గము విడువక యాసక్తితో బ్రహ్మ పదార్థమును గాంచి సుఖించుట సులభసాధ్యముకాదు.

872 తోలుఘటములోనఁ దోలఁగకయున్నప్పు, డాలుమగలు ప్రీతి నలరుచుండ్రు
జీవి ఘటమువిడువఁ జిక్కాడిపోవురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యావచ్చర్మఘటస్థా స్తః తావత్సక్తౌ సతీపతీ।
విముంచతి ఘటం జీవే సంబంధో వేమ ! నశ్యతి॥

తా॥తోలుకుండ (శరీరము) లోనుండి తొలఁగకయున్నప్పుడే యాలు మగలసంబంధము.జీవి ఘటమువిడిచిన నాసంబంధము తనంతఁదానేపోవును

873 చమురురాచుకొన్నఁ జర్మంబుమెఱుగెక్కు, సాముఁజేయ మేను సత్తువెక్కు
జ్ఞానమార్గమెఱుఁగఁ గడతేరు జన్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

త్వగ్భాతి స్నేహసంలిప్తా వ్యాయామేన బలం తనోః।
జ్ఞానమార్గే పరిజ్ఞాతే స్యా ద్వేమ ! సఫలం జనుః ॥

తా॥ చమురురాచుకొన్నఁ జర్మము నునుపెక్కును. సాముఁజేసిన శరీరమునకు సత్తువెక్కును. అట్లే జ్ఞానమార్గమెఱిఁగిన జన్మము కడతేరును.
(వి) సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసి। గీత।

874 ఖచరవరులు భువినిఁగనపడరందురు, కానవచ్చినంత గారవింత్రొ?
తల్లిదండ్రిగురులుఁ దత్సములో కాదో! విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఖేచరాస్తు న దృశ్యంత ఇతి వేమ ! బ్రువంతి హి।
కిమ్మాద్రియంతే? తాన్ దృష్ట్వా పిత్రాద్యాః కిం న తత్సమాః?॥

తా॥ దేవతలు మానవుల కీలోకమునఁ గనఁబడరందురు. కనఁబడిన గౌరవింతురు కాఁబోలు. తల్లి దండ్రి గురువు దేవతలతో సమానులుకారా?

875 **కాయ మున్నయపుడె కామాదులను ద్రోసి, జ్ఞానమార్గమునకుఁ గడఁగవలయు**
జాగుఁజేయఁ గాయమేగిన నేమగు? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దేహే స్థితే హి కామాదీన్ ఛిత్వా జ్ఞానపథాయ చ ।
యతేత వేమాలస్యేన కాయాపాయే తు కిం ఫలమ్? ॥

తా॥ శరీరమున్నపుడే కామక్రోధాదుల రోసి జ్ఞానమార్గమునకుఁ బ్రయత్నింపవలెను. జాగుఁజేసిన శరీరమూడిన మఱల నిట్టి సదవకాశము లభ్యమగునా? (వి) శరీరమాద్యం ఖలు ధర్మసాధనమ్।

876 **ఎట్టియోగికైన నిల మన్మథావస్థ, తెలియవచ్చెనేని దేటగాను**
యోగమెల్లమండి జోగియైపోడగు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యోగినోఽపి స్మరావస్థా విస్పష్టా దృశ్యతే యది ।
నష్టయోగో భవేద్వేమ! భ్రష్టత్వం ప్రాప్నుయాత్తదా॥

తా॥ ఎట్టియోగికైన మన్మథావస్థకలిగిన యోగము మండి పనికి మాలిన జోగియై చెడును. (వి) జ్ఞాతుం న శక్యం చ కిమస్తి సర్వైః? యోషిన్మనో యచ్చరితం తదీయమ్. 2 విజ్ఞాత్ మహావిజ్ఞతమోస్తి కోవా? నార్యా పిశాచ్యా న చ వంచితో యః। (శం। మణి)

877 **ఈషణత్రియంబు నెడపంగనేరక, మోహరాశిలోన మునిఁగియుండు**
జనుల కెట్లు మోక్షసౌఖ్యంబు గల్గును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమేషణాత్రయం త్యక్తుమశక్తానాం సమంతతః ।
న్యూణాం మోహాబ్ధిమగ్నానాం కథం మోక్షసుఖం భవేత్? ॥

తా॥ దారేషణ ధనేషణ పుత్రేషణములనెడు నీషణత్రయమునఁ జిక్కి మోహసముద్రమున మునిఁగియున్న జనుల కెట్లు మోక్షసౌఖ్యమబ్బును?

878 **ఈశుమీఁదభక్తి యిసుమంతలేకను, పాశములను జిక్కి ఫలముఁగనక**
కాశియాత్రఁబోవఁ గాలుఁడెఱుంగఁడా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాత్యల్పాం శివేభక్తి మకుర్వన్ మోహపాశగః ।
ఫల మప్రాప్య యః కాశీం యాతి వేత్తి న కిం యమః? ॥

తా॥ పరమేశ్వరభక్తిలేక మోహపాశములఁజిక్కి యిచ్చట ఫలితముఁ గాంచక కాశియాత్రికుఁబోయినమాత్రమునఁ గాలస్వరూపియగు భగవంతుఁ డతని నెఱుంగకుండునా?

879 ఈఁతరాని మనుజుఁ డెగరోజి దిగరోజి, యేఱుదాటఁగలఁడె? యీడఁబోయి
ప్రజ్ఞలేనివాఁడు పరలోకమందునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అలబ్ధతరణోపాయో వ్యర్థాయాసో నదీజలమ్ ।
కథం తరతి ? వేమైవ మజ్ఞాన్యాప్నోతి కిం పరమ్?॥

తా॥ ఈఁతరానివాఁడు ఎగరోజి దిగరోజి యేటిలో మునుఁగును. కాని దాటలేఁడు. అట్లే ప్రజ్ఞలేని పామరుఁడును బరలోకసౌఖ్యముఁ బొందఁ జాలఁడు. (వి) శల్యం పరం కిం? నిజమూర్ఖతైవ। (శం॥మణి)

880 ఇహమునందు సుఖము లీడేరఁగాలేదు, పరము నమ్మనేని బ్రతుకఁగలడె?
మొదటలేనిసుఖము తుది నెట్లు కలుగును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుఖం న ప్రాప వేమేహ విసృజ్య చ పరం తతః ।
కిం జీవనేన నాదౌ య త్సుఖ మంతే కథం భవేత్?॥

తా॥ ఇహమునం దేవిధమగు సుఖమును బొంద లేఁడు. అట్టివాఁడు పరము నమ్ముకొనిన నాసుఖమునుమాత్రముఁ బొందఁగలఁడా? మొదట లేని సుఖము తరువాత మాత్ర మెట్లు రాఁగలదు?

881 ఇంద్రలోకమనఁగ నింద్రజాలమనఁగ, నింద్రపదవియనఁగ నిన్నియొకటె
కలియుగమున నరులు కానరు భ్రమచేత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఇంద్రలోక శ్చేంద్రజాలం వేమేంద్రపదవీ తథా ।
ఏతత్సర్వం సమం భ్రాంత్యా న పశ్యంతి నరాః కలౌ ॥

తా॥ ఇంద్రలోకమన్నను, ఇంద్రజాలమన్నను, ఇంద్రపదవియన్నను నొక్కటే. భ్రాంతిచేఁ గలిని మానవులు దీనిని గుర్తింపఁ జాలకున్నారు.

882 అస్థిరమగుమేని కదరుపాటులనొంది, పెక్కువిధులచేతఁ బెంచిపెంచి
అగ్నికిచ్చు లేక యడవినక్కలకిచ్చు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అస్థిరం దేహ మాలోక్య వేమ ! దర్పసమన్వితః ।
సమ్యక్సంవర్ధ్య దత్తేఽంతే వహ్నయే వా శివాళయే॥

తా॥ అస్థిరమగు నీశరీరమును నదరిపడుచు ననేకవిధములఁ బెంచిపెంచి తుదకు నగ్నికో యడవినక్కలకో సమర్పించును.

883 క్షమగలట్టియతఁడు సాధువైశోభిల్లు, నోర్పుఁబోలునట్టిదుర్విఁగలదె?
తన్నెవచ్చు మేలు తెన్నైన నొనగూడు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

క్షమావాన్ యాతి సాధుత్వం నాస్తి కాఽపి క్షమా సమా।
క్షమయా వేమ! కీర్తి స్స్యాత్ శ్రేయాంసి బహుళానిచ॥

తా॥ ఓర్పునుబోలు మంచిగుణము మఱొకటిలేదు. ఓర్పుగలవాఁడే సాధువనఁబరగును. తేజశ్శాలియగును. లాభములఁబొందును.

884 హేమనగము చేత నెప్పుడుఁగలవాఁడు, వెండికొండమీఁద వెలయువాఁడు
ఎత్తవలసె బిచ్చ మేమనవచ్చురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ।

యస్య హస్తే కాంచనాద్రిః నివాసో రజతాచలే।
సోఽపి వేమావశో భూమౌ భిక్షార్థం వ్యచరత్ ఖలు॥

తా॥ బంగారపుకొండ(ధనుస్సుగా)చేతియందుఁగలవాఁడు. వెండికొండ మీఁదఁ గాపురముఁ జేయువాఁడు నగు శివుఁడు బిచ్చమెత్తవలసివచ్చెను. ఇఁకఁ జెప్పెడిదేమి!

885 సుఖములెల్లఁదెలిసి చూడంగ దుఃఖముల్, పుణ్యములును పాపపూర్వములె
కొఱతమీఁదిదొంగ కోర్కులవిధముసూ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సుఖాని వేమ! సర్వాణి దుఃఖాంతాని తథైవ చ
పుణ్యాని పాపరూపాణి శూలే చోరమనోరథాః॥

తా॥ సుఖములును దుఃఖముఁ గల్గించునవే. పుణ్యకార్యములును పాపముఁ గల్గించునవే. సంసారికాంక్షలు కొఱతవేయఁబడిన దొంగ యొక్క కోరికలవంటివే సుమా.

886 సాహసమునసైన సత్యముచేసైన, మోహబుద్ధివిడిచి ముక్తి నెఱిఁగి
చిత్తమదిని గురునిఁ జెలరేగియుండుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సత్యేన సాహసేనాపి త్యక్త్వా మోహమతిం బుధ!।
జ్ఞాత్వా ముక్తిం వేమ! చిత్తే గురుం స్థాప్య ప్రవర్తయ॥

తా॥ సాహసముచేఁగాని ఋజుత్వముచేఁగాని మోహమును వీడి ముక్తి మార్గము నెఱిఁగి మనస్సును నిలిపి సద్గురువు నాశ్రయించి తరింపుము.

887 సవతితల్లిచూడ సాటులనెఱుపును, స్వంతతల్లివలెను సైపదెపుడు
వింత లణఁచి లోన విజ్ఞానమందుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సపత్నీజననీ వేమ ! సదా రంధ్రగవేషిణీ।
న స్వమాతేవ సహతే హ్యాభ్రాన్తో జ్ఞాన మాప్నుహి ॥

తా॥ సొంతతల్లి సహనముఁజూపినట్లు సవతితల్లి చూపక చాడీలుచెప్పును. కన్నతల్లివంటి నీయంతఃకరణమును నమ్మి విజ్ఞానమందుము. సవతితల్లి వంటి వింతల (బాహ్యాదృశ్యముల) నమ్మకుము.

888 శక్తిగలుగుపనులు చక్కఁగానెఱవేరు, భక్తిగలుగుపూజ ఫలమునిచ్చు
యుక్తిగలుగుమాట యొప్పును భువిలోన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సక్త్యా సమ్యక్క్రియా లభ్యా భక్త్యా పూజా ఫలప్రదా।
యుక్త్యా చ సహితం వేమ ! వచనం రాజతే సదా ॥

తా॥ సామర్థ్యముకల పనులు నెఱవేరును. యుక్తికలుగుమాట శోభిల్లును. భక్తికలుగుపూజ ఫలితమిచ్చును.

889 శ్వాస లాగి విడిచి సాధింపనేర్చిన, మోసపోక ముక్తి మూటఁగట్టు
దోసకారిగుణము గాసిఁబెట్టకపోదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యో వేమ ! నిర్జితశ్వాసః సాధితుం శక్నుయాత్ ఫలమ్।
స ముక్తిం యాతి నిర్మోహో దుర్గుణః కిం న బాధతే ?॥

తా॥ దుర్గుణము బాధపెట్టకపోదు. వాయుసాధకమున మనస్సును లోఁగఁదీసిన మోసపోక ముక్తి మూటఁగట్టవచ్చును. (పి) మనః కృతం కృతం మన్యే న శరీరకృతం కృతమ్, యేనై వాలింగితా కాంతా తేనై వాలింగితా సుతా।

890 వీరశైవధర్మవిధము లెఱింగియు, బ్రహ్మవిద్యమీఁదఁబరఁగనేని
జెలఁగి పులికి బంటు సింగపుఁబిల్లయౌ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

య స్తు ధర్మాన్ వీరశైవాన్ వేత్తి స బ్రహ్మవర్త్మని ।
యది తిష్ఠేచ్చరే ద్వేమ ! సింహో వ్యాఘ్రభటో యథా॥

తా॥ త్యాగబుద్ధికల వీరశైవధర్మమెఱింగి యాపై బ్రహ్మవిద్యమీఁద నాసక్తి కలిగినఁ బులికి సింగపుఁబిల్ల బంటుగా నున్నట్లుండును.

891 రాయిరాయిఁ జేర్చి రాయఁగా రాయఁగా, నున్నయైనయట్టు లన్ని పనులుఁ
బాటుఁజేసినంత పరిపాటియగునయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శిలాయాం శిలయా వేమ! ఘర్షితాయాం ముహుర్ముహుః ।
స్నిగ్ధం యథా తథా కార్యకరణాత్ స్యాత్ప్రయోజనమ్ ॥

తా॥ రాయియు రాయియు జోడించి రాపాడించిన నున్నగా నగు నట్లు సమస్తకార్యములు సాధించినకొలఁది నెఱవేరఁగలవు.

892 బంటుతనముఁ గాదు బలముతోఁ గట్టగా, వెంటనుండి మనసు వెతలఁబరచు
నింటగెల్చి రచ్చ నిల గెల్వవలెనయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

న పౌరుషం బలా ద్వేమ ? బహిశ్శత్రువిదారణమ్ ।
వ్యథతేఽంతర్మనో గేహే జిత్వా వీథ్యాం జయే త్ఖలు॥

తా॥ మనస్సు తనతోనుండి బాధల నొందించును, అది జ్ఞానము చేతనేకాని శరీరబలముతో లొంగదు. ఇంటగెల్చి రచ్చ గెలువవలెను.

893 అరుణు నుదయసంఖ్య యస్తమానపుసంఖ్య, జననమరణసంఖ్య జాతిసంఖ్య
దీని నెఱిఁగి యోగి ధీరుఁడైయుండును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సూర్యోదయాస్తంభావానాం జాతీనాం మృత్యుజన్మనామ్ ।
సంఖ్యాం జ్ఞాత్వా వేమ ! యోగీ ధీరస్సన్ వర్తతే సదా ॥

తా॥ ఎన్ని సూర్యోదయములు, ఎన్ని సూర్యాస్తమయములు, ఎన్ని జననములు, ఎన్ని యుపాధులు, వీని నెఱింగియే యోగి ధీరుఁడగును.

894 సతులఁజూడఁజూడ సంసారి కాఁగోరు, సుతులు పుట్టఁ బుట్ట వెతలఁబడును
గతులుఁ జెడఁగఁజెడఁగఁ గర్మమంచేడ్చును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ముహుర్దృష్టాసు యోషిత్సు వేమ ! సంసారితాం వ్రజేత్ ।
సుతోదయే వ్యథా మీయాత్ భ్రష్టః 'కర్మేతి, రోదితి ॥

తా॥ స్త్రీలఁ జూచినకొలఁది సంసారి కాఁగోరును. పిల్లలు పుట్టిన కొలఁది కష్టములపాలగును. కలిసిరానప్పుడు 'నాకర్మ' అని యేడ్చును.

895 **మానసమున మంచి మల్లెపూలచవికె, బావిఁదోటఁజేసి బాలఁగూడి**
భోగినయ్యెదననఁ బోయెఁబో కాలంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మల్లికామండపం వాపీం వనం నిర్మాయ కన్యయా ।
రమేఽహమితి వేమైవం చింతత స్సమయో గతః ॥

తా॥ మనస్సులో "మంచి మల్లిపూలతోటవేసి యందలి నూతిగొయ్యొద్దున నరపప్రై చక్కని కన్నెపిల్లతో హాయిగాఁ గాలము గడుపుదు" నని యనుకొనుచుండఁగనే కాలము తీరిపోవును.

896 **మర్మ మెఱుఁగలేక మతములు కల్పించి, యుర్వీజనులు దుఃఖమొందుచుంద్రు**
గాజుటింటఁ గుక్క కళవళపడురీతి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మర్మానభిజ్ఞా వేమోర్వ్యాం కల్పయిత్వా మతాని చ ।
శోచంతి హి జనాశ్శ్వేవ భ్రాంతః కాచకృతే గృహే ॥

తా॥ గాజుటింటఁ దన ప్రతిబింబములఁ జూచి కుక్క కలవరపడునట్లు రహస్య మెఱుఁగక మతములు కల్పించుకొని జనులు దుఃఖ మొందుచున్నారు. (వి) ఉద్ధరే దాత్మ నాఽత్మానం, నాత్మాన మవసాదయేత్, ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బంధు రాత్మైవ రిపు రాత్మనః॥ (గీత)

897 **మంచిగంధముఁగన మనసురంజిల్లును, ఎంతొవాసననుచు నెన్నుచుండ్రు**
తామెఱుంగలేరు తమపూర్వవాసనల్, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమాశు చందనే దృష్టే మనో హ్యాప్యతి గణ్యతే ।
తద్వాసనా న జానంతి స్వయం స్వాః పూర్వవాసనాః ॥

తా॥ మంచిగంధపు వాసన మనస్సును రంజింపఁజేయ 'నాహా! యెంత మంచివాసన, అని వర్ణింతురు. కాని తమ పూర్వవాసనల గమనింపరు.

898 **పూతగడ్డికేల పుట్టించె వాసన?, కనకము తనకేమి కల్లఁజేసె?**
బ్రహ్మచేఁతలెల్లఁ బాసైనచేతలు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమోశీరఘాసస్య కిం సుగంధః ప్రకల్పితః? ।
స్వస్మై హేమ్నాపరాద్ధం కిం? బ్రహ్మచేష్టా నిరర్థికాః ॥

తా॥ బ్రహ్మ అప్పురువట్టివేళ్ళకు సువాసనఁ గల్పించి బంగారము తన కేదియో యపకారముఁ జేసినట్టు దానికి లేకుండఁ జేసెను. ఇట్లే బ్రహ్మ చేఁతలన్నియు నిష్ప్రయోజనమైనవే సుమా!.

899 నింగికెగయువాఁడు నేతిలోకమున లేఁడు,బంగుఁదాగ్రువాఁడు బలియఁబోఁడు
కొంగయోగములను గోర్కు లడంగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అభ్రగామీ న లోకేఽస్తి న బలీయాన్ కలంజభుక్ ।
బకయోగైః కిం తు వేమ! వాంఛానాశో భవేత్ఖలు? ॥

తా॥ ఆకాశమున కెగురు యోగిలేఁడు. బంగుఁద్రాగువాఁడు బలియఁడు, బకధ్యానములఁ గోరికలు చావవు.

900 కంటిమంటచేతఁ గాముని దహియించి, కామమునను గడను గౌరిఁగూడె
నట్టి శివునినైన నంటెను గర్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నేత్రాగ్నినా స్మరం దగ్ధ్వా పశ్చాద్వేమ్యాతికాముకః ।
గౌరియుక్తోఽభవత్కర్మ తమీశమపి సజ్జతే ॥

తా॥ కంటిమంటచే మన్మథుని దహించి శివుఁడు తుదకుఁ గామమునకుఁ దట్టుకొనలేక గౌరినిఁగూడి యర్ధశరీర మిచ్చెను. అట్టి పరమశివునినైతము కామకర్మ లొంగఁదీసివేసెను.

901 హరికిదొరకెనందు రాసిరియప్పుడే, దొరకెఁగాదె? విషము హరునకరయ
నెవనికెట్టులగునో యెవ్వఁడెఱుంగును?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ప్రాప్తా శ్రీర్హరిణా వేమ! విషః ప్రాప్తః పురారిణా।
కో విజానాతి లోకేఽస్మిన్ కస్య కా ప్రాప్తిరిత్యహో!॥

తా॥ ఒకేసమయమునఁ జాలసంద్రమున శివునకు విషమును, విష్ణుమూర్తికి మహాలక్ష్మియు దొరకె నందురు. ఎవనికర్మప్రాప్తి యెట్టిదో యెవరికిఁ దెలియును?

902 పాటివాడు నిన్ను సాధింపఁగాలేరు, నైన మెపుడు నీకుఁ దప్పకున్న
భారతంబులోని పరమార్థ మిదెకదా? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దైవాసుకూల్యయుక్తం త్వాం న శక్తాః సాధితుం పరే ।
యదుక్తం భారతే వేమ! పరమార్థ మిదం హి తత్ ॥

తా॥ దైవము నీకనుకూలముగనున్న నిన్నెవరును సాధింపఁజాలరు. భారతమందలి పరమార్థమిదియే.

903 విత్త మొకనికిచ్చి వితరణగుణమునఁ, జిత్త మొకనికిచ్చి చెఱచివాఁడు
బ్రహ్మచేఁతలన్ని పాడైనచేఁతలు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమైకస్మై ధనం దత్త్వా పరస్మై దాతృతాగుణే।
చిత్తం దత్త్వా భ్రంశయతే బ్రహ్మచేష్టా నిరర్థికాః॥

తా॥ బ్రహ్మ ధన మొకనికి దాతృత్వము మఱి యొకనికి నిచ్చి పాడు పనిఁజేసెను. వాని చేఁతలన్నియు నిట్టివే.

904 మ్రాను తగినదైన మహితమౌవస్తువుఁ, గా నొనర్తు రట్లుఁగాక యున్నఁ
గాల్తు రట్లుఁగాదె కర్ములకును బాట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఉచితం దారుఫలకం వస్తు కుర్వంతి సుందరమ్।
నోచే ద్వేమ! దహంతీహ కర్మిచేష్టా స్తథావిధాః॥

తా॥ మ్రాను మంచిదైన మంచిమంచి పనిముట్ల కుపయోగింతురు. లేకున్నఁ దగులఁబెట్టుదురు. అట్లే దుర్మార్గుల పాట్లుండును.

905 మఱియు దధిని ఘృతము,మ్రానులం దనలంబు,సౌమ్యసుమములందు సౌరభంబుఁ
దిలలఁదైలమట్లుఁ దేజరిల్లుఁ జిదాత్మ, విశ్వదాభిరామవినురవేమ॥

ఘృతం దధ్ని తరుష్వగ్నిః వేమ! పుష్పేషు సౌరభమ్।
తైలం తిలేషు చ యథా చిదాత్మా రాజతే తథా॥

తా॥ చిచ్ఛక్తి (పరమాత్మ) పెరుగున నెయ్యి, మ్రానులలో నగ్ని పుష్పమునఁ బరిమళము, నూవుల నూనెయు నున్నట్లు సర్వత్రయుండును. (వి) తిలమధ్యే యథా తైలం, క్షీరమధ్యే యథా ఘృతమ్, పుష్పమధ్యే యథా గంధః ఫలమధ్యే యథా రసః। కాష్ఠాగ్ని వ త్ప్రకాశేత ఆకాశే వాయువ చ్చరేత్, తథా సర్వగతో దేహీ దేహమధ్యే వ్యవస్థితః।ఉ। గీత।

906 దశరథుండు రామధరణీశుఁబట్టంబుఁ, గట్టఁజేయుఁదలఁపఁ గట్టె జడలు
తలఁపు మనదికాని దైవికమదివేఱె, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ! రామస్యాభిషేకయత్నం దశరథోఽకరోత్।
జటా దధౌ తదా రామః పృథక్ చింతా పృథ గ్విధిః॥

తా॥ దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకముఁ గట్టఁ బ్రియత్నింప నతఁడు జడలు ధరించుస్థితి సంభవించెను. ఆలోచన మనదికాని దైవికము వేఱుగనే యుండును.

907 **చిలుకగర్భమందు శ్రీశుకుఁ డుదయించి, మునివరేణ్యులందు ముఖ్యుఁడయ్యె**
ప్రత్తికాయఁ జిత్రపటములుఁ బుట్టవా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

శుకో భూత్వా శుకీగర్భే ముఖ్యోఽభూ ద్వేమ ! మౌనిషు ।
చిత్రవస్త్రాణి జాయంతే న కార్పాసఫలేషు కిమ్ ? ॥

తా॥ ప్రత్తికాయవలన చిత్రవిచిత్రవస్త్రములు తయారగునట్లు సామాన్యవ్యక్తులవలననే విశిష్టులును జన్మింతురు. చిలుకకడుపున శ్రీశుకుఁడు జన్మించి మునిశ్రేష్ఠులయందు ముఖ్యుఁడాయెను.

908 **నీచగుణము లెల్ల నిర్మూలమైపోవుఁ, గొదువలేదు సుజనగోష్ఠివలన**
గంధ మలఁద మేనికంపడంగినయట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సాధుగోష్ఠ్యా వినశ్యంతి సర్వే నీచగుణా అపి ।
న లేపనే గంధలేపే దుర్గంధః శ్రూయతే తనోః ॥

తా॥ గంధ మలఁదికొనిన శరీరముకంపు పోవునట్లు సుజనగోష్ఠివలన నీచగుణములన్నియు నిర్మూల మగును.

909 **టక్కరులనుగూడి యెక్కసక్కములాడ, నిక్కమైనఘనుని నీతిచెడును**
ఉల్లితోటఁబెరుగు మల్లెమొక్కకరణి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కపటైః క్రీడ పట్టైశ్చ ఘనోఽపి విగుణో భవేత్ ।
పలాండువనే వేమ ! మల్లికేవ ప్రవర్తితా ॥

తా॥ ఉల్లితోటలోఁ బెరుగు మల్లెమొక్కవలె నీచులతో నెక్కసక్కములాడు ఘనునకు గౌరవము చెడును.

910 **కేగుపుచ్చను భువి కేయెల్లఁద్రొక్కిన, ముగగ కంతకంత పెరుగుచుండు**
నొరులు ఛీయనుటన్న నోగు సిగ్గుఁడుగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బహుబీజా యథా భూమౌ నిశి పాదహతా వ్యహో ! ।
తథా వేమ ! పరై ర్ధూర్తః విద్యాత్మకం గన్మితత్రపామ్ ? ॥

తా॥ రేగుపుచ్చను (బహుబీజమును) రాత్రియంతయుఁ ద్రొక్కినను నాశనముకాక పెరుగుచునే యుండునట్లు నీచుఁ డెన్ని తిట్లుతిన్నను సిగ్గుపడక నీచకార్యములే తలచు చేయుచుండును.

911 ఓర్పులేనిభార్య యున్నఫలంబేమి?, బుద్ధిలేనిబిడ్డ పుట్టనేమి?
సద్గుణంబులేని చదువది యేలను?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

క్షమావిహీనయా వేమ! భార్యయా కిం ఫలం భవేత్? ।
కిం జాతేన కుపుత్రేణ విద్యయా కిమవద్యయా? ॥

తా॥ ఓర్పులేనిభార్య యుండిన, బుద్ధిలేనిబిడ్డ పుట్టిన, సద్గుణములేని చదువుఁ జదివిన నేమిలాభము?

912 ఖలులు తిట్టిరనుచుఁ గలవరపడ నేల?, వారితిట్ల నేమి వాసిచెడును?
సజ్జనుండు దిట్ట శాపంబదౌనయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఖలాశ్శపంతీతి వృథా వేమ! ఖేదేన కిం ఫలమ్?।
తచ్ఛాపై ర్నప్రథాఽప్యైతి శాప శ్శపతి సజ్జనే ॥

తా॥ దుష్టులు తిట్టినదానఁ జెఱుపులేదు. కాన కలవరపాటు పడనక్కర లేదు. సజ్జనులుతిట్టిన నది శాపమగును.

913 దానధర్మములను దగ రేపు రేపని, కాలవ్యయముఁ జేయుఁ గష్టజనుఁడు
తాను నేమియగునొ తనబ్రతు కేమౌనొ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

దానాదిషు నయేత్కాలం శ్వశ్శ్వ ఇత్యేవ కష్టధీః ।
కిం స్యా ద్వేహ స్వయం వేమ! కిం స్యాద్వా స్వీయజీవనమ్॥

తా॥ దానధర్మములను రేపు రేపు అని యజ్ఞాని కాలవ్యయముఁ జేయును. తా నేమగునో! బ్రతు కెట్టిదగునో! రేపటిసంగతి యేమో!

914 ఎల్లలోకములను నేవస్తువున్నదో, తల్లిపిల్లసందుఁ దగులునదియె
నిస్తరంగవార్ధి నియతిని జూడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సర్వలోకేఽస్తి యద్వస్తు మాతాశిశుగతం హి తత్ ।
నిస్తరంగాబ్ధిసమయా నియత్యా వేమ! పశ్య తత్ ॥

తా॥ తల్లి పిల్ల మధ్య యేప్రేమకలదో యాపరమాత్మసంబంధమే యెల్లలోకముల నిండియున్నది. గంభీరజలధివలె నిశ్చలమనస్సునఁ జూడు.

915 వలయునన్న రాదు వద్దన్నఁ బోదది, తొలిసలిపినకర్మ ఫలమటంచు
నుల్లమందు వగవకుండుటే ధర్మంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యదిచ్ఛతి న వేమైతి నాప్నైతి యది నేచ్ఛతి ।
ప్రాక్కర్మఫలమిత్యేవ న శోచేద్ధి తతో హ్యాది ॥

తా॥ పురాకృతకర్మఫలము కావలెనన్న వచ్చునదియు పోవలెనన్నఁ బోవునదియుఁ గాదు కాన హృదయమునందు వగవకుండుటయే ధర్మము.

916 తనకుఁ బ్రొద్దుపోని తరుణంబునైనచో, వినకతీర దధికవిద్యమైన
గతిత వినదె ప్రియునికొఱకుఁ గాకధ్వని?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విద్యాధికాఽప్రియోపి వ్యా యది కాలో న గచ్ఛతి ।
కాకధ్వనిం వల్లభాయ ప్రవేమ ! న శృణోతి కిమ్?॥

తా॥ వినుట కిష్టములేకపోయినను గాలక్షేపమునకైనను మంచి చెడ్డలు వినుట మంచిది. ప్రియునిరాకకు నిరీక్షించుప్రియురాలు కర్ణకఠోరమైనదైననుఁ గాలక్షేపమునకుఁ గాకియూతను వినుటలేదా?

917 అగ్నిశిఖలయందు నపరంగ మయమును, శుభమగునీశ ధ్యాన మమరనునిచి
ఆహుతియగువెన్క హరుని నర్చింపుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అగ్నిజ్వాలాసు మమతా మనసి ధ్యానమేవ చ ।
నిధాయ మమతానాశే వేమారాధయ సదాశివమ్ ॥

తా॥ ఈశ్వరధ్యానమున మమకారమును, జ్ఞానాగ్నియందు భస్మముఁ గావించి పిమ్మటఁ బరమేశ్వరుని నారాధింపుము. (ప్ర) కిం కర్మ? యత్ప్రీతికరం మురారేః। 2 కింశంగన్తవ్యం జ్ఞానాగ్నిర్ని కార్యం కిం? కిం విధేయం? మలినమ్ శివార్చా॥ (ప్ర॥ మణి,

918 ఆశలనెడిత్రాళ్ళ నఖిలజంతువులును, గట్టఁబడును గాన నిట్టలమున
జ్ఞానమనెడిమరియుఁ బూని కోయఁగరాను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆశాపాశైర్నిబద్ధ్యంతే సకలా వేమ ! జంతవః ।
తతో జ్ఞానాసినా ఛేత్తా శాస్త్రవ్యాఖ్యా ఖలు సర్వశః ॥

తా॥ ఆశలనుత్రాళ్ళచే జీవి బంధింపఁబడుచున్నది. కాన జ్ఞానమను కత్తిచే నాత్రాళ్ళఁగోసి బంధవిముక్తుఁడ వగుము.

919 జల్లిమాటలనుచు జగమునఁదిరిగెడు, కల్లగురుఁడుకట్టుఁ గర్మచయము
పల్లు పురుగుచేరి పలవింపఁజేయదా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వదన్ ప్రగల్భవాక్యాని వేమాగురు రటన్ భువి ।
బధ్వా కర్మసు బాధేత దంతవిష్టః కృమి ర్యథా॥

తా॥ పంటిలోఁబురుగుచేరి బాధఁ గల్గించునట్లు కల్లబొల్లిమాటలఁ బలికి లేనిపోని కర్మల నంటఁగట్టి గురువనుమోసగాఁడు లోకమునకు బాధఁ గల్గించుచున్నాఁడు.

920 అదిమి మనమునిల్పి యానందకేళిలో, బ్రహ్మమయుఁడు ముక్తిఁబడయఁగోరు
జిహ్వరుచులచేత జీవుండు చెడునయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమ ! బ్రహ్మమయ శ్చేతో నియమ్యానందకేళిషు ।
నిధాయ ముక్తిం లభతే జీవో జిహ్వారసైర్హతః ॥

తా॥ జిహ్వాది అల్పసుఖములకు మరిగి జీవుఁడు చెడును. ముక్తిని గోరి మనస్సునిల్పి బ్రహ్మానందమయుఁడు ఆనందకేళిలో నోలలాడును.

921 అనువుఁగానిచోటఁ బనిగానిజూదము, నాడి కూడి యోడి యడవిఁజొచ్చు
ఘనునిజాడఁజూచి కనుము మూర్ఖత, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ద్యూతక్రీడానిర్జితస్య ప్రవిష్టస్య తతో వనమ్ ।
ఘనస్య పద్ధతిం దృష్ట్వా వేమ ! వర్జయ మూర్ఖతామ్ ॥

తా॥ దుర్వ్యసనములయందలి మూర్ఖత ద్యూతాదుల నాడి యోడి వనవాసముఁజేసిన ఘనులజాడ తెలిసినయెడల విడువుము.

922 ఇహమునందుఁబుట్టి యింగితమెఱుఁగని, జనులనెంచి చూడ స్థావరములు
జంగమాదులనుట జగతిని పాపంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఇహోద్భూయ జనా వేమ ! యే విజానంతి నేంగితమ్ ।
స్థావరాఇతి తే జ్ఞేయా న వాచ్యా జంగమా ఇతి ॥

తా॥ ఇంగితజ్ఞానశూన్యులు (పరాభిప్రాయమును గుర్తెఱుంగని ఛాందసులు) తిరిగెడి జంగమసృష్టిలోనివారైనను వారిని స్థావరములలో (చలించని మొద్దులలో) జమకట్టుటయే మంచిది.

923 ఉత్తతిత్తి దీని యుపయోగములు లేవు, తిత్తికొఱకుఁ జెడును దేవులాడి
కత్తిమీఁదసాము కడతేరలేఁడయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అనయా నోపయోగాస్స్యుః వేమేయం రిక్తభస్త్రికా ।
నశ్యే ద్యాఖ్యాంత శ్చర్మభస్త్రైర్య దుస్సాధ్యం ఖల్వసివ్రతమ్॥

తా॥ ఉత్తతిత్తి దేహము దీనిధారణోపయోగము జ్ఞానసాధనమే. మానవుఁడీతిత్తి కొఱకే ప్రాకులాడి చెడుచున్నాఁడు, కాని కత్తివాయిపై సామైన నియమనిష్ఠల పాటింపఁజాలకున్నాఁడు.

924 ఒకనిఁ జెఱుతుననుచు నుల్లమందెంతురు, తమకుఁగల్గుచేటుఁ దామెఱుఁగక
తమ్ముఁ జెఱుచువాఁడు దైవంబులేఁడొకో!, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆత్మనాశ మజానంత ఈహంతే పరనాశనమ్ ।
స్వేషాం నాశకరం దైవం నాస్తి కిం? వేమ ! చింతయ ॥

తా॥ ఎదుటివానిని బాధఁ జేయవలెనని దుష్టుఁడు తనమనమున నాలోచించుచుండును. కాని తన్నుఁ బాధఁ జేయువాఁడు దైవ మొకఁడున్నాఁడనిమాత్రము తలంపఁడు.

925 కఫముమీఱి మతియుఁగనలుమూతలు పడి, బుద్ధితప్పి చాలఁబుడమివఱచు
వేళలందు నిన్ను వెదకుటసాధ్యమా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కఫరుద్ధో మీలితాక్షో నష్టబుద్ధి ర్గతస్మృతిః ।
యదీహ వర్తతే వేమ ! సాధ్యం కిం త్వద్గవేషణమ్ ? ॥

తా॥ ప్రభూ ! కఫము కంఠమునకుఁదాకఁ గన్నులు మూతలుపడ బుద్ధిలేక స్మృతి తప్పునప్పుడు నిన్నుఁ దలఁప సాధ్యపడఁగలదా ? కాన సదా నిన్ను స్మరించుట మంచిది.

926 చెఱకు తీపిలేమిఁ జెత్తనాఁబడునట్లు, పరగగుణములేని పండితుండు
దూఱుఁబడును గాదె? దోష మటుండఁగ, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఇక్షు ర్మాధుర్యరహితో నిస్సారఇతి కథ్యతే ।
నిర్గుణో నింద్యతే సూరిః వేమ ! దోషోఽస్తు దూరతః ॥

తా॥ తీపిలేని చెఱకును జెత్తయనునట్లు సద్గుణములేని పండితునిఁ బామరుఁడనుటయే మంచిది,

927 శ్రవణపుటములున్న సార్థక్యమేమయా, వినఁగవలయుఁ బెద్దలెపెడివన్ని
వినఁగవినఁగనీకె విశదంబు నౌఁజుమ్ము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కిం శ్రోత్రవత్తా సార్థక్యం? శ్రోతవ్యా విబుధోక్తయః।
శ్రుతేశ్రుతే వేమ! సర్వం తవైవ విశదం భవేత్ ॥

తా। పెద్దలవాక్యములు వినుచుండిననే చెవులున్న యుపయోగము. వినుచున్నకొలఁది యందలి విషయము నీకే బోధపడఁగలదు.

928 రాతిబొమ్మకేల రంగైనవలువలు, గుళ్ళుగోపురములుఁ గుంభములును,
కూడుగుడ్డ తాను గోరునా దేవుండు? విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కిం శిలాయా దుకూలైశ్చ గోపురై రాలయైస్తథా।
అపి కుంభై ర్వేమ! వాంఛేత్ కిమన్నాద్యఖిలం చ సా॥

తా। రాతిబొమ్మకు మంచిమంచిదుస్తులు గుళ్లు గోపురములు కుంభములు దేనికి? కూడు గుడ్డ దేవుఁడు కోరునా?

929 తఱువఁదఱువఁబుట్టుఁ దరువునం దనలంబు, తఱువఁదఱువఁబుట్టు దధి ఘృతంబు
తఱువఁదఱువఁబుట్టుఁ దనువునఁదత్త్వంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

మథితేమథితే వేమ! వృక్షే సంజాయతేఽనలః।
తథా దధ్ని ఘృతంచైవ తత్త్వం శుద్ధం తనావపి॥

తా। తఱచినకొలఁది మ్రానున నగ్ని. పెరుగున నెయ్యి, శరీరమునఁ బరమాత్మ తెలియఁబడును.

930 ముక్తిఁగానలేని మూర్ఖజనులకెల్ల, బట్టబయలుఁజేసి పరమపదము
దారిఁజూపు బుధుఁడు దైవంబుకాఁడొకో, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అపశ్యతాం వేమ! ముక్తిం మూర్ఖాణాం పరమంపదమ్।
సువ్యక్తం యో దర్శయతే స బుధః కిం న దైవతమ్?॥

తా। ముక్తినిఁ దెలిసికొనలేని మూర్ఖులకుఁ బరమపదమార్గమునుఁ జూపు బుధుఁడు దైవము కాఁడా?

931 కలియుగంబునందు ఘనతకు వైశ్యంబు, ఘనత వైశ్యమునకుఁ గల్గుచుండు
శూద్రభక్తులుడిగి జనులుంద్రుకావున, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

జనా శ్శ్రద్ధాభక్తిహీనా యతో వేమ ! భవంత్యతః ।
ఘనతాయాః కలౌ నైచ్యం నైచ్యస్య ఘనతా భవేత్ ॥

తా ॥ కలియుగమున జనులకు శ్రద్ధాభక్తులు లేకుండుటవలన ఘనతకు నైచ్యము నైచ్యమునకు ఘనత విపరీతపద్ధతిని గల్గుచుండును.

932 **పరులఁదిట్టినంత పాపకర్మంబబ్బు, విడుప దెన్నటికిని విశ్వమందు**
పరుఁడు పరుఁడుఁగాఁడు పరమాత్మయౌనయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పాపకర్మ సమాప్నోతి వేమేహ పరదూషణాత్ ।
పరః పరో న భవతి పరమాత్మా హి కేవలమ్ ॥

తా॥ పరుఁడు పరమాత్మయే. పరుని (ఇతరుని) దిట్టినఁ బాపము సంభవించి విడువకుండును. (వి) తా నహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్, క్షిపా మ్యజస్ర మశుభా నాసురీష్వేవ యోనిషు॥ గీత॥

933 **అతిహితమగునట్టు లాడినమాటకు, సంతసింతు రెల్ల సత్పురుషులు**
అధికభాషణంబు లాయాసదంబులు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యథోచితేన వాక్యేన మోదంతే సర్వసజ్జనాః ।
వేమాధికాని వాక్యాని వృథాయాసఫలాని హి ॥

తా॥ మిక్కిలిహితవగునట్టు లాడిన మితమైన మాటలకు సజ్జను లానందింతురు. అధికసంభాషణ మాయాసముఁ గల్గించునదిమాత్ర మగును. (వి) పథ్యం మనోహారి చ దుర్లభం వచః॥

934 **కూర యుడుకువెనుక కూడునా కపవేర, నెఱుకగల్గి మునుపె యేరవలయు**
స్థలముఁదప్పువెనుక ధర్మంబుపుట్టునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఘాసస్య శాకపాకాంతే న పృథక్కరణం మతమ్ ।
ప్రాగేవమైవ పృథక్కుర్యాత్ కుతో ధర్మః స్థలే గతే ? ॥

తా॥ ఆకుకూరలలోని గడ్డి పురుగులు మొదలగువానిని గూర యుడుకుటకుముందే యేరవలయును. అట్లే తరుణము తప్పకుండ ధర్మమును జేయవలయును.

935 **గుణముతీరులేక కులమెల్లఁ జెడిపోవు, స్త్రీలనడతవలన సిగ్గుఁబోవు**
చవిటినేలవలన జలమెల్లఁజెడిపోవు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గుణాభావే కులం నష్టం స్త్రీదుర్గత్యా త్రపా గతా ।
ఊషరక్షేత్రగం వేమ! జలం భ్రష్టత్వ మాప్నుయాత్ ॥

తా॥ చవిటినేల జలము, స్త్రీలనడతవలన సిగ్గు, గుణముతీరులేక కులముఁజెడును.

936 జక్కసెక్కివీథిఁ జక్కఁగా వెలువడఁ, గుక్కలెన్నొ వెంటఁ గూయఁదొడఁగు
ఘనుని [illegible]ర్వలేని కాపురుషులయటు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అశ్వ మారుహ్య రథ్యాయాం గచ్ఛంతం వేమ! పూరుషమ్।
భషంతి పృష్ఠత [illegible] [illegible] [illegible] తథా ఖలాః ॥

తా॥ గుఱ్ఱముసెక్కి [illegible] పోవువాని వెంటబడి కుక్కలు మొఱుగునట్లు గొప్పవానిఘనత కోర్వలేని [illegible] [illegible] చేయుచుందురు.

987 భక్తిఁదెలిసిపలుక నొక్కవాక్యము చాలు, పెక్కులేల వట్టి పేర్లులరయ
దిక్కుగల్గుమొత్తిక్కనొక్కటె చాలదా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విజ్ఞాయ భక్త్యం ప్రోక్తైస వాక్యై రేకేన చాప్యలమ్।
బహుప్రలాపైః కిం వేమ!? ఏకాలం గతియుఙ్నతిః ॥

తా॥ పెక్కు పేలుడుమాటలకన్న సరియగుపద్ధతితోఁగూడిన యొక్కమాటయే మేలు. అట్లే భక్తికల నమస్కారమొక్కటే యైనను మంచిదే.

938 **అల్పుఁడైననేమి యధికుఁడైనను నేమి, చెప్పవలయురీతిఁ జెప్పివాఁడ**
హరుని యెఱుకలేక యాకు నల్లాడునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

భవే దల్పో వాధికోవా వక్తవ్యం కథితం మయా।
వినాజ్ఞాం వేమ! దేవస్య పత్రం చలతి కిం భువి? ॥

తా॥ ఆభగవంతుని యాజ్ఞ లేనిది యొక్కయాకైనఁగదలదు. అల్పుఁడవగుదువుగాక. అధికుఁడవగుదువుగాక చెప్పవలసినమాటఁ జెప్పివేసితి (వి)
ఉపస్థితే ప్రాణహారే కృతాంతే కి మాం[illegible]కార్యం సుధియా ప్రయత్నాత్ ?
వాక్కాయచిత్తైః సుఖదం యమఘ్నం మురారిపాదాంబుజచింతనం చ॥

939 కంకుభట్టనంగఁ గాషాయములఁగట్టి, కొలిచె ధర్మరాజు కోరి విరటుఁ
గాలకర్మగతులఁ గనిపెట్టలేరయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నిషేవే వేమ! కాషాయైః కంకుభట్టాఖ్యయా పురా।
విరాటం ధర్మజోఽజ్ఞేయా గతయః కాలకర్మయోః॥

తా॥ ధర్మరాజంతటివాఁడు కాషాయవస్త్రములధరించి కంకుభట్టు అను పేర సామాన్యరాజగువిరటుని సేవఁజేసెను. ఏకాలమున కేకర్మ దాపురించఁగలదో యెవరు కనిపెట్టఁగలరు?

940 కట్టెయందునిప్పుఁ గాననిచందమీ, తనువునందు నాత్మ తగిలియుండు
మఱుగుఁదెలిసి పిదప మార్గాననవలెనయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

సేంధనే దృశ్యతే వహ్ని ర్యథాత్మాపి తనౌ తథా।
మర్మ జ్ఞాత్వా వేమ! పశ్చాత్ కుర్యా త్తదవలంబనమ్॥

తా॥ కట్టెయందు నిప్పు కనఁబడకుండ నున్నట్లు శరీరమున బ్రహ్మపదార్థము (ఆత్మ) తగిలియున్నది. దాని మర్మ మెఱిఁగియం దైక్యమగుటకుఁ బ్రయత్నించవలెను.

941 ధరగ్రహములు రాశిఁ జరియించుచుండియు, నంచిచెడుగుఁ గానుపించుచుండఁ
బురుషయత్నమనుచుఁ బొంగుదురేలయా?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ఘోరమో గ్రహేషు సర్వేషు వేమ! రాశిచరిష్ణుషు।
సదసత్ఫలాని దృశ్యంతే మన్యంతే కిం స్వపౌరుషమ్?॥

తా॥ పుట్టినప్పుడే నవగ్రహములు ద్వాదశరాశుల సంచరించుపద్ధతి ననుసరించి జాతకచక్రము తయారగుచుండ నజ్ఞానులు తమపురుష ప్రయత్నమని యేల పొంగుదురో తెలియకున్నది.

942 ధర్మబుద్ధిచేత దైవంబుఁదెలిసినఁ గాలుఁడేమిచేయఁగలఁడు పర్జిజల
ధర్మమంటి వెంట దైవంబుగానుండు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దైవే జ్ఞాతే ధర్మబుద్ధ్యా కింకుర్యా దంతకః ప్రజాః।
ధర్మః పృష్ఠగతో వేమ! సదా దైవాయతే ఖలు॥

తా॥ ధర్మబుద్ధిచే దైవమును తెలిసికొనిన మనల యముఁ డేమియుఁ జేయఁజాలఁడు. ధర్మమే వెంటనుండి దైవముగ గాపాడుచుండును. (వి) పరోపకారార్థ మిదం శరీరమ్.

943 వెండికొండ పసిడికొండయుండనకుండ, దేవుఁడేలపోయి తిరిపెమెత్తె
దైవబలము కాని తనబల్మికాదయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
వేమ ! రాజతహైమాద్రీ యస్య స్తస్స విభుః కథమ్? ।
భిక్షార్థ మచర త్సర్వం బలం దైవస్య నాత్మనః ॥

తా॥ దైవబలమేకాని మనబలము పనిచేయదు. వెండికొండ(నివాసము) బంగారపుకొండ (ధనుస్సు) తనకున్న శివుఁడు బిచ్చమెత్తుకొనలేదా? (వి) ధిక్ ధిక్ వృథా పౌరుషమ్.

944 హంస మానసోద మంటక తిరిగిన, యట్లు కర్మచయము నంటకుండ
యోగి తిరుగు సకలభోగంబులతోడను, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
మానసాం బ్వస్పృశన్ హంసో యథా వేమ! సదా చరేత్।
అసక్తః కర్మసు చరేత్ తథా భోగాన్వితో యతిః ॥

తా॥ హంస మానస సరస్సున నీరంటకుండ సంచరించినట్లు సకల భోగములు కల్గియు యోగి భోగలంపటుఁడుకాక సంచరించును. (వి) యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి, శుభాశుభపరిత్యాగీ భక్తిమాన్యస్స మే ప్రియః । గీత ।

945 తనువనఁదగునింటఁ దగశత్రుమిత్రులఁ, దెలియతేనివాని తెలివదేల ?
తెలిసి చక్కఁబరుపఁ దివ్యామృతంబదే, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
దేహరూపే వేమ ! గేహే శత్రుమిత్రాణి తత్త్వతః ।
అజానతః కిం జ్ఞానేన? తద్ధి సమ్యక్కృతేఽమృతమ్ ॥

తా॥ ఈశరీరమనునింటిలోఁగల కామక్రోధాదిశత్రువుల, శమదమాది మిత్రుల పద్ధతిఁ దెలియనితెలివి యెందులకు? తెలిసి యాంతరంగికములగు గందరగోళములఁ జక్కఁజేసినఁగాని దివ్యానందామృతము లభింపదు.

946 ఆవుచన్నుఁబితికి యాపాలఁగాచినఁ, జేరిపెరుగు చల్ల పేర్లఁగలుఁగు
దవిలి లోనఁగల్గు నవనీత మట్లురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
వేమ ! ధేనుస్తనా ద్దుగ్ధే తప్తే పయసి తత్క్రమాత్ ।
దధితక్రాహ్వాయం చాంతః నవనీతం తథా పరమ్ ॥

తా॥ ఆవుపాలఁబితికి కాచి తోడుఁబెట్టినఁ బేరుకొని గట్టిదగు పెరుగగును. పెరుగుఁదఱచినఁ జల్లయు, వెన్నయు, లభించును. అట్లే యాంతరంగిక పరిశోధనవలనఁగాని యాత్మజ్ఞాన నవనీతము లభింపదు.

947 ప్రణవమెఱుఁగనతఁడు భక్తుండుకాఁడయా, జ్యోతిఁజూడనతఁడు జోగికాఁడు
నిత్యమెఱుఁగనతఁడు నిర్వాణికాఁడయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నాజ్ఞాతప్రణవో భక్తో నాదృష్టజ్యోతిరగ్ర్యధీ మునిః ।
న వేత్తి నిత్యం యో వేమ ! నిర్వాణీ స భవేద్ధి సః ॥

తా॥ ప్రణవనాద మెఱుఁగనివాఁడు భక్తుఁడును జ్యోతినిఁగాంచనివాఁడు జోగియు శాశ్వతపదార్థమును దెలియనివాఁడు మోక్షకామియుఁగానేరఁడు.(వి) తైలధారావ దచ్ఛిన్నం దీర్ఘఘంటానినాదవత్,అవాచ్యం ప్రణవస్యాగ్రం, య స్తం వేద స వేదవిత్,అనాహతస్య శబ్దస్య తస్య నాదస్య యో ధ్వనిః,ధ్వనే రంతర్గతం జ్యోతిః జ్యోతి రంతర్గతం మనః॥ ఉ। గీత।

948 గురువుశిష్యుఁడనఁగఁ గొనలెట్టు మొదలెట్టు, గురువుశిష్యుఁడనెడి గుఱుతులెట్లు
గురునకుండఁదగిన పరువులేకుండిన, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆద్యంతౌ తత్త్వతో వేమ ! కౌ స్యాతాం గురుశిష్యయోః ।
యదినస్యాద్గురోశ్శక్తిః కో భేదో గురుశిష్యయోః? ॥

తా॥ గురున కుండఁదగిన పరువులేకుండిన గురుశిష్యులకుఁగల భేదమేమి?

949 త్రాడుమెడనువేసి తనకు శూద్రత్వంబు, పోయెననెడిదెల్ల బుద్ధిలేమి
మదినిలుపక త్రాడు మఱిబ్రహ్మఁదెచ్చునా ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సూత్రం ధృత్వా గళే వేమ ! శూద్రతా నిర్గతాత్మనః ।
ఇతిభావ స్తు మూఢత్వం తేజస్వీ స్యా జ్జితేంద్రియః ॥

తా॥ త్రాడును మెడలోవేసికొని నాకజ్ఞానము నశించినదని పలుకుట సరియైన బుద్ధిలేకపోవుటయే. మనస్సును నిల్పలేక జ్ఞానవిహీనత నున్నఁ ద్రాడు బ్రహ్మవర్చస్సు నీయఁగలదా?

950 బాలచనులు పూలబంతులఁబోల్తురు, పాలిలుమాలినట్టి భ్రాంతులవని
మాంసఖండ మందు మఱియేమియున్నది ?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వక్షోజౌ వేమ! కన్యాయాః పుష్పగుచ్ఛసమావితి।
వర్ణయం త్యలసా భ్రాంతాః కిం స్యాత్తన్మాంసఖండయోః॥

తా॥ మాంసపుముద్దలగు కన్యల స్తనములఁ బనికిమాలిన భ్రాంతికల కాముకులు పూలబంతులనియు మఱేవేవోయనియు వర్ణింతురు. (వి) ఏతన్మాంసవసాదివికారం మనసి విచింతయ వారంవారమ్॥ భజగోవిందం॥

951 బాల్యమందు నీవు బహువిధంబులఁబట్టి, చప్పరించినట్టి స్తనములపను
మోహమింతయేల? మూఢాత్మ! తెలియుఁరా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

బాల్యే త్వం బహుధా వేమ! యౌ స్తనా వపిబ స్స్వయమ్।
తద్గతేన విమోహేన కిం? మూఢాత్మన్! విచింతయ॥

తా॥ మూఢజీవా! బాల్యమందు నీవు చప్పరించిన స్తనములకొఱకై మోహ మేలరా? ఆలోచించు. (వి) కో దుర్జయః సర్వజనైః? మనోజః।

952 విటునిఁజేరఁగోరి వీధినిమదినుంచు, పడఁతిరీతిఁబరముఁబ్రాపికనగును
గుణములన్ని మఱచి గుర్తించి చూడుము, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ప్రాప్తుకామా విటం వీథ్యాం దత్తచిత్తేవ కామినీ।
అగుణస్సన్ పరం గంతుం వేమ! విద్వాన్ యతేత వై॥

తా॥ విటునిఁ గూడుటకు వానిరాకకై వీధినిమదినుంచు విటకత్తెవలె నన్నిగుణములు మఱచి పరమాత్మధ్యానముననే మునిఁగియుండ వలెను. (వి) జ్ఞానా ద్ధ్యానం విశిష్యతే। గీత।

953 జిహ్వరుచులఁగోరు జీవించునంతకు, సతియుఁబతియుఁగోరు సుతధనంబు
హవ్యవహుఁడుఁజూడ నందఱఁగోరును, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

యావజ్జీవం రసం జిహ్వా వాంఛే ద్వేమేహ దంపతీ।
వాంఛేతాం పుత్రకధనం వాంఛే త్సర్వాన్ హుతాశనః॥

తా॥ జీవించియున్నంతవఱకు స్త్రీపురుషులు జిహ్వకై రుచులనే కోరుచున్న, సంతానమునకై సంసారమునే కోరుచున్నఁ, దుద కగ్నిహోత్రుఁడు తనలోఁ గలుపుకొనుటకే కోరును.

954 దోఁపునిచ్చువాఁడు తులలేనిచెఱదాత, దోఁచుకొన్నవాఁడు ద్రోహియగును
పాపిపుఁజూపువాఁడె పరమపూజ్యుండగు, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

సర్వదో నిస్తులో దాతా ద్రోహీ సర్వాపహారకః ।
గమ్యం గమయతే వేమ ! య స్సపూజ్యో మహాన్ గురుః ॥

తా॥ దోచుకొన్నవాఁడు ద్రోహి. దోపునిచ్చువాఁడు నెఱదాత. అట్లే తన కాధారుఁడగు పరమాత్మను జూపువాఁడే పరమపూజ్యుఁడు.

955 భవము పూర్వకర్మఫలము ననుభవింపఁ, గలిగెననుచు మదిని గట్టిపరచి
కష్టసుఖములేని కలిగినఁ దలఁగకు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పురాకృతం కర్మఫలం భోక్తు మేష భవోఽభవత్ ।
ఇత్యాకృష్య మనో వేమ ! సమదుఃఖసుఖో భవ ॥

తా॥ పురాకృతకర్మఫలితముననే యీపుట్టుక, కష్టసుఖములుఁ గల్గుచున్నవని తలంచి మదిని గట్టిచేసి ద్వంద్వసహిష్ణుత గలిగియుండుము. (వి) ప్రయత్నై ర్వినా న హి భవంతి సమీహితార్థాః॥

956 సందర్శమునకుఁజూడ సరియేదియునులేదు, అట్టిజలధినీర మనువుఁగాదు
అనువుఁగాని నీర మదియేమిచేయును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సాగరేణ సమం కించిత్ విద్యతే వేమ ! నాపరమ్ ॥
నోపయోగాయ తన్నీరం తాదృశ్నరేణ కిం ఫలమ్? ।

తా॥ సముద్రముగొప్పది చాలనీరుకలది. కాని యానీరు పనికివచ్చునది కాదు. పనికిరానివస్తు వెంతపెద్దదైనను దానితోఁ బ్రయోజనమేమి?

957 సాధనంబులేక సమకూరదేదియు, బోధలేనివిద్య పొంafdEపుడు
పాదుగొల్పిమదిని భావించి చూడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సాధనేన వినా వేమ ! న కించిదపి సిధ్యతి ।
విద్యానాస్తి వినా బోధం విమృశ్య హృది చింతయ ॥

తా॥ సాధనములేక పని జరుగదు. బోధలేక విద్యరాదు. కాన నిశ్చలమనమున సద్గురుబోధతోఁ దత్త్వముగ్రహించి తరించుము.

958 సాధుజనులఁబట్టి సంతాపమొందింప, కులవినాశమొందుఁ గ్రూరజనుఁడు
సాధుజనులపూజ సాయుజ్యమిచ్చును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

సజ్జనాన్ యది బాధేత కులం నశ్యే ద్దురాత్మనః ।
పూజా సాధుజనానాం స్యాత్ వేమ! సాయుజ్యదాయినీ ॥

తా॥ సాధులబాధించిన క్రూరునకు సమూలనాశనమును, బూజించిన పుణ్యాత్మునకు, సాయుజ్యమును గల్గును.

959 **సురలు మానులెపుడు సరవి వర్తింతురు, ధర్మమార్గమొకటి తారకముగ**
అట్లు కానివార లసురులై చెడిరయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

తారకో ధర్మమార్గస్స్యా దితి దేవా మహర్షయః।
వర్తంతే వేమ! నశ్యంతి తద్భిన్నా అసురాదయః॥

తా॥ ధర్మమే తారకమార్గముగఁ దరించినవారు సురలు. అట్లు కానివా రసురులు.

960 **తల్లిదండ్రు లాత్మతనయు లన్నలు దమ్ము, లెలమి బంధుభృత్యు లెల్లజనులు**
గలిగివర్ధిలంగ ఘనతతోనుండుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పితరా వాత్మతనయాః భ్రాతరో భృత్యబాంధవాః।
యథా వేమ! ప్రవర్ధంతే తథాభ్యుదయవాన్ భవ॥

తా॥ బాబూ! తల్లి తండ్రి పుత్రులు అన్నలు తమ్ములు బంధువులు సేవకులు సమస్తజీవులు సుఖులై యుండులాగున సగౌరవముగ మెలంగుము. (వి) సర్వేజనాస్సుఖినోభవంతు॥

961 **మఱతునేమొయనుచు మది సుజనుండెప్డు, నెవరొనర్చుమే లదెంతదైన**
మాఱుమేలుఁజూచి మర్యాదఁగాంచును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

విస్మరామీతి వా వేమ! భావయన్ సుజనో హృది।
ఉచితాం ప్రత్యుపకృతిం కుర్వన్ ప్రాప్నోతి గౌరవమ్॥

తా॥ మంచివాఁ డెప్పుడును మఱతునేమోయని తన కితరు లొనర్చు మే లెంతటిదైనను మాఱుమేలు త్వరలోనే చేసి మర్యాదఁ గాంచును.

962 **చేయఁదగినవేళఁ జేసెడికార్యంబు, వేగపడియొనర్ప విషమదోసు**
బుడమకాయ చేదు ముదిసినఁదీపయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమార్హసమయే కార్యం సహసా యది కుర్వతే।
విషమం స్యాద్ధి తుంబ ఫలాట్టుగ్రహాణం యథా॥

తా॥ బుడమకాయ పచ్చిది చేదు. పండుతీపి. అట్లే తరుణమునకుముందే తొందరపడిచేసినకార్యము విఫలము.

963 **అరయ నాస్తియనక యడ్డుమాటాడక, తిట్టువడక మదిని గొట్టుకొనక**
తనదికాదనుకొని తాఁబెట్టునది పెట్టు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

నాస్తి త్యకథయన్ వేమ ! నిషేధమపి చాబ్రువన్ ।
అశోచన్ హృది నాత్మీయమితి దానం వదాన్యహా ॥

తా॥ " ఇదినాదికాదు. అర్థిది " అని సంతోషమున సంతృప్తితోఁ బెట్టునదిపెట్టుకాని యడ్డుమాటలఁజెప్పి లేదనియు కసరి మనస్సును జీకాకుఁ బరచుకొని తప్పనిసరియై పెట్టునది పెట్టుకాదు.

964 **కామచింతఁజిక్కి కనుగాన నేరవు, నియమనిష్ఠవిడిచి నియతిమీరి**
తామసంబు నడఁచి తన్మయమొందురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కామచింతావశో వేమ ! మదాంధ స్త్వం న పశ్యసి ।
నిష్ఠాం చ నియతిం త్యక్త్వా తమస్త్యక్త్వా పరం వ్రజ ॥

తా॥ కామచింతఁజిక్కి కండ్లుమూసికొని నియమనిష్ఠలవిడిచి నీతిని మఱచి తామసమున నడిచిన గమ్యస్థానము నొందఁజాలవు. కానమంచి మార్గమున సంచరించి తన్మయ మందుము.

965 **ఫలములేనికార్యములు సేయ నొల్లరు, కలజనంబులెల్ల నిల జనంబు**
ఫలము మంచిదైనఁ బరమందు ముద మొందు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఫలాభిరహితం కార్యం కర్తుం నేచ్ఛంతి మానవాః ।
యది సాధు ఫలం వేమ ! పరే ముద మవాప్నుయాత్ ।

తా॥ ఫలితములేనిది మంచిపనియైనను జనులు సేయనొల్లరు. సత్కార్యమునకు సత్ఫలితమే యుండును. ఇట్టి విశ్వాసముతోఁ బరమాత్మను బొంది సంతసింపుము.

966 **ఇతరచింతలన్ని వెతలని మదినెంచి, జతుఃమంటురీతి జగము మఱచి**
సతత మాత్మయందె సఁఖ్యాటలాడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అన్యచింతా వ్యథా జ్ఞాత్వా జతుకస్పర్శవత్ జగత్ ।
విస్మృత్య వేమ ! సమ్యక్త్వం మాత్మారామ స్సదా భవ

తా॥ మెత్తనిలక్కకే యితరములంటుకొనునట్లు మెతకమనమున యితరచింతలునుగల్గుః అట్టియితరాలోచనలన్నియు బాధనుగల్గించునవే

కాన మనస్సును దృఢపరచి లోకవిషయముల నంటనీక జగత్తునే మఱచి యెల్లప్పు డాత్మానందముననే ప్రవర్తింపుము. (వి) యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా, యత్రచైవాత్మ నాత్మానం పశ్య న్నాత్మని తుష్యతి॥ గీత॥

967 గురువుఁగలుగ నాత్మగుఱుతెఱిఁగెదనని, కాలమెల్ల రిత్తగడుపుచుండ్రు
గురువుదొరకునపుడు కూలును దేహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

గురౌ ప్రాప్తే త్వాత్మవిద్యాం జానామీతి వృథా జడః।
కాలం నయతి నైవైతదంతరే ప్రపతే త్తనుః॥

తా॥ సద్గురువు దొరకునప్పుడే యాత్మవిచారణకుఁ గృషిచేయుదునని కాలము వృథా చేయరు. ఈలోపల దేహ ముడిగిన నేమి చేయుంగలవు? అంతస్సాక్షియే గురు వగును.

968 కాశి మథుర కంచి గయ ప్రయాగలుసేతు, వాసతోడ నీని నాత్మఁజూచి
వాసనలనెఱుఁగమి పట్టి వెట్టిచాకిరి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

కాశీ గయా ప్రయాగాం చ కాంచీం చ మధురాం తథా।
సేతుం విద్యాపి వేదైహ ర్విష్టిరుక్తా హ్యసంస్కృతిః॥

తా॥ నీలోపమును గుర్తించి సరిచేసుకొనక కాశి మథుర కంచి గయ ప్రయాగ సేతువులు సేవించితిననుట వట్టి వెట్టిచాకిరి చేయుటవంటిదే యగును. (వి) సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః॥ గీత॥

969 భోగవాంఛచేతఁ బోలుపేదో యియుఁగక, ద్రోహబుద్ధి నొరుల మూఱుటకును
సాహసించువాఁడు సర్వదా చెడునయా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అసమీచీనవి ద్వేషు! భోగవాంఛాపరో నరః।
ద్రోహాత్ పరాన్ నాశయితుం యతమానో వినశ్యతి॥

తా॥ భోగవాంఛచే యుక్తాయుక్త వివేచనజ్ఞానము శూన్యమై ద్రోహబుద్ధిచే నితరులనడుఁచుటకు సాహసించువాఁడు సర్వదా చెడును.

970 శివిలేదటంచు డెందంబులోనెంచి, జ్ఞాని నెఱుఁగలేని మానవుండు
డాంబికునకు లొంగి దయ్యాను గడపట, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆర్భటీ వేమ ! నాస్త్యతి చాజానస్ జ్ఞానినం నరః ।
దాంభికస్య వశే భూత్వా తదంతే ప్రాప్నుయా చ్ఛ్రమమ్ ॥

తా॥ నిరాడంబరుఁడగు జ్ఞానిని గుర్తించనివాఁ డాడంబరపుగోడ్డు మాయజాలములఁజిక్కి తుద కేడ్వఁగలఁడు.

971 తనవిపత్తుఁదెలియఁ దప్పించుకొనఁజూచు, నెట్టిమనుజుఁడైన నెట్టులైన
నరకబాధవినుచు నరయఁడాధర్మంబు, విశ్వదాభిరామవినురవేమ॥

జ్ఞాతాయాం వేమ ! చాపత్తౌ తాం వారయితు మిచ్ఛతి ।
నరః కథంచిత్ సంశ్రుత్వాపి న వేత్తి నరకవ్యథామ్ ॥

తా॥ మనుజుఁడు తెలిసిన యాపద వచ్చినను దానినిఁ దప్పించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించును. కాని నరకబాధ విన్నసాధ్యు విన్నను వానినుండి తప్పించుకొనుధర్మమార్గము మాత్రము నరయఁడు.

972 పద్మవనముఁజూచి యుద్యను గాముకుల్, చిచ్చులోఁబడుదురు క్షితితలమున
నిచ్చఁగలుఁగఁజేయు నెమ్మగా మోహంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్త్రియాపి కాముకా యద్వ త్కాముకాగ్నౌ నిపతంతి హా ।
సంతతం వేమ ! సమ్మోహః సంతోషి యథాశ్రధా రతిమ్ ॥

తా॥ స్త్రీసౌందర్యమునుగాంచి కాముకులు కోరికలతో మిడుతవలెఁ గామాగ్నిలోఁ బడుచున్నారు. మోహామే యట్టి కోరికను బెంపొందించునదియని మాత్రము తెలియఁజాలకున్నారు. (వి) యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి, తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి। గీత।

973 ఔరా ! యాఁడుదాని నాబ్రహ్మ సృష్టించెఁ, బురుషుపాలిటి పెనుభూతమట్లు
దానిపలను బడని వానిఁగాంతుమే?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ససర్జాహో ! స్త్రియం బ్రహ్మ మహాభూతసమాం నృణామ్ ।
యో వేమ ! నారీమాయాయాం న పతేత్ స న దృశ్యతే ॥

తా॥ పురుషులపాలిటి పెనుభూతమువలె బ్రహ్మ యాఁడుదానిని సృష్టించెను. దాని వలలోఁబడని పురుషుఁడు కనుపించఁడు. (వి) స్త్రీ యంత్రేణ కేన సృష్టం విష మమృతమయం ప్రాణలోకస్య పాశః। (భర్తృ)

974 వరుని బిందువునను నాతిగర్భముఁదాల్చు, రాతియుప్పుచేత రసముఁగట్టు
బుద్ధిఁదెలివియున్న భువనముల్ దాల్చదా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్త్రీ పుంశుక్లాత్ గర్భిణీ స్యాత్ ఆశ్మజేన రసం తథా।
యది వేమ! జ్ఞానయుక్తా బుద్ధి ర్ధత్తే న కిం జగత్?॥

తా॥ పురుషవీర్యమున స్త్రీ గర్భమును ధరించును. రాతియుప్పుచేఁ బాదరసము తోడుకొనును. అట్లే బుద్ధి జ్ఞానమును గల్గియున్న లోకములనే ధరించఁగలదు.

975 చదువుఁజదువకున్న సౌఖ్యంబులును లేవు, చదువుఁజదువు నేని సరసుఁడగును
చదువుమర్మ మెఱిఁగి చదువంగఁ జూడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమానధీతవిద్యానాం న సౌఖ్యాని భవంతి హి।
అధీతవిద్య స్సరసో విద్యావాన్ భవ మర్మవిత్॥

తా॥ చదివిన జ్ఞానియగును. చదువకున్న సుఖము కనఁబడదు. అట్టి సుఖమును గల్గించు జ్ఞానముతోఁ గూడిన చదువునే చదువుము. (వి) పశోః పశుః కో? న కరోతి ధర్మం, ప్రాధీతశాస్త్రోఽపి న చాత్మబోధః ।శం। మణి।

976 తావుఁదెలిసినతఁడు తా నీలువెంబడి, నేవిధమునకైన నిరవుఁజేరు
భావమెఱుఁగకున్నఁ బరమెఱుంగుట యెట్లు?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్థానాభిజ్ఞా నుసూత్యేన కథం చిత్ప్రాప్నుయాత్ పదమ్?।
వేమ! భావానభిజ్ఞో హి కథం వేత్తి పరం జనః?॥

తా॥ గమ్యస్థానముఁదెలిసిన వీలువెంబడి యెప్పుడో యొకప్పుడు చేరఁగలఁడు. కాని దానిస్థితిని తెలియకున్న నెట్లు చేరఁగలఁడు?

977 మత్తచిత్తులు తమమర్మంబుఁదెలియక, చిత్తచలనమంది చెడిరి భువిని
భక్తిలేనివాఁడు పరమాత్మ నెఱుఁగునా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

అజానంతో వేమ! మర్మ మత్తచిత్తా నిరంతరమ్।
నశ్యంతి చిత్తచాపల్యా దభక్తో వేత్తి కిం పరమ్?॥

తా॥ మత్తులు యథార్థముఁ దెలియఁజాలక చపలచిత్తులై చెడుచున్నారు. భక్తిలేనివాఁడు పరమాత్మ నెట్లు తెలిసికొనఁగల్గును? (వి) అహర్నిశం కిం పరిచింతనీయం? సంసార మధ్యాత్మ శివాత్మతత్త్వమ్॥

978 పతులఁగవయుటకును, సుతులఁబడయుటకును, వెతలఁబడుట యెంతొ వెఱ్ఱితనము
నేలనున్నరాయి నెత్తికెత్తినయట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్త్రీసంగాయ సుతోత్పత్త్యై వ్యథతే వేమ! మానవః।
ఉన్మాదస్తు మహాంస్తస్య ధత్తే శిరసి ఘూశిలామ్॥

తా॥ నేలమీఁదరాగిని నెత్తికి నెత్తుకొనునట్లు స్త్రీలను బొందుటకుఁ బిల్లలఁగనుటకు వెతలఁబడుట యెంతగనో వెఱ్ఱితనము. (వి) క్వాస్థా న కార్యా? సతతం భవాబ్దౌ। శం। ముం।

979 హానికలుగఁబోదు హాయి నుగినెంచెను, వానికబ్బు పరము వసుధయందుఁ
బూని నిష్ఠమీఱి పొదలకయుండును, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

యది ధ్యాయే ద్ధృది శివం న హాని స్తస్య విద్యతే।
పరం సిద్ధ్యతి వేమేహ ధృతనిష్ఠ స్సుఖీ భవ॥

తా॥ పరమేశ్వరు మదిని ధ్యానించువారి కెన్నటికిని హాని కలుగదు. భవిష్యత్తు (పరము) కూడ బాగుపడఁగలదు. తత్తరపడక నిశ్చల మనస్కుఁడవు కమ్ము.

980 పరులమేలుఁజూచి పలుగాకివలెనెప్డు, వట్టిమాటలాడువాఁ డధముఁడు
అట్టివానిబ్రతుకు నదియేలమట్టికా?, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

పరాభ్యుదయ ముద్వీక్ష్య సర్వదా వేమ! కాకవత్।
అధమో నిష్ఠురోక్తి స్స్యాత్ మృత్తుల్యం తస్య జీవనమ్॥

తా॥ ఇతరులమేలుఁజూచి యసహనమున వ్యర్థాలాపములఁ బలుకు దుష్టుని బ్రతుకు మట్టియగుటకే పనికివచ్చును. (వి) విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని, శునిచైవ శ్వపాకేచ పండితా స్సమదర్శినః॥ గీత॥

981 చిన్ననాటినుండి చేసినకర్మంబు, పిన్నపెద్దలకును బెఱిగివచ్చు
మంట మింట నడుమ మతినిల్పిచూడుము, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బాల్యాత్ప్రభృతి యత్కర్మ కృతం తత్ బాలవృద్ధయోః।
ప్రయాతి వృద్ధిం వేమేదం రోదస్యాం పశ్య ధీరధీః॥

తా॥ భూమ్యాకాశముల మధ్యప్రదేశమంతయు గాలించిచూచినఁ జిన్ననాటినుండియుఁ జేసిన మంచిచెడుకర్మల ఫలితమే వయస్సుతోఁ బాటు పెరుగుచు వచ్చుచుండుటఁ గానవగును.

982 పునుగుపిల్లికేలపుట్టించె వాసనల్ ? దానిమహిమలేమి ధరణిలోన
బ్రహ్మచేతలన్ని పాడైనచేతలు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
వేమ ! గంధబిడాలస్య చక్రే కిం గంధసౌరభమ్? ।
కిం తన్మహాత్మ్యం మేదిన్యాం బ్రహ్మచేష్టా నిరర్థికాః ॥

తా॥ పునుగుపిల్లి యేమంతగొప్పదని దానిపృష్ఠమునకు బ్రహ్మ సువాసనఁ గల్పించెను? బ్రహ్మచేఁతలన్నియు నిట్లే నిష్ప్రయోజనములు విచిత్రములు నైనవి.

983 నేననువచనంబు నీవనఁగావచ్చు, నీవునేననఁబడు నిష్ఠఁదెలియ
నేను నీవె నీవె నేనన వచ్చురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
వేమాహమితి యద్వాక్యం తద్ధి త్వమితి చోచ్యతే ।
అహం త్వం చేతి నిష్ఠాతః అహం త్వం త్వమహం ధ్రువమ్ ॥

తా॥ పరికించిన నేను, నీవు, అను పదము లొకనికే చెల్లును.

984 చిత్రదీపమువలెఁ జింతను దిగఁద్రొక్కి, మిత్రముగను మనసు మెలఁగుబేజేఁగి
శత్రుగుణములెల్ల సాధించుటయె ముక్తి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
చిత్రదీపసమాం చింతాం వ్యుదస్య విమలం మనః ।
మిత్రం కృత్వా దుర్గుణానాం ముక్తి ర్వేమ ! నివారణమ్ ॥

తా॥ చింత, దీపపుబొమ్మవంటిది. నిశ్చలమనమున దానిని దిగఁద్రొక్కి మనస్సుతో మైత్రిఁ జేసికొని శత్రుగుణముల జయించుటయే ముక్తి.

985 అచలతత్త్వమనఁగ ననుభవగమ్యంబు, చూచిచెప్పరాదు సూక్ష్మమదియె
మదికిఁదోఁచుఁగాని మర్మమెన్నఁగరాదు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
సూక్ష్మం వేమాచలం తత్త్వ మనుభూత్యైకవేదితమ్ ।
వక్తుం దర్శయితుం చాపి న శక్యం ద్యోతతే హృది ॥

తా॥ అచలతత్త్వ మనుభవయోగ్యమైనది. సూక్ష్మమైనది. మనస్సునకు మాత్రము తట్టునది. కానఁ జూపుటకును జెప్పుటకును సాధ్యముకాదు.

986 ప్రాణులందు శివుని భావింపనేరక, యోగమందురేల? భోగులార!
యోగమందుఁగలడె? భోగమందున్నట్లు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥
అదృష్ట్వా ప్రాణిషు శివం యోగ ఇత్యేవ యోగినః ।
కథయన్త్యే యథా భోగే కిం యోగేఽస్తి తథా శివః ॥

తా॥ అంతటఁ బ్రాణులందున్న పరమేశ్వరుఁ గాంచఁజాలని భోగము లున్నను నాటంకములు కావు. యోగమునకు సన్యాసము లేకుండ కార్యము లేదు. భోగమునకు యోగము సరిపోదు. (వి) సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిఃశ్రేయసకరా వుభౌ, తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతే॥

987 నాసికాగ్రమందు నమ్ముముగా గుఱినిల్పి, నాసిగాను జూడ వశ్యమగును
కాశికంచులఁగనఁ గడగండ్లుపడనేల, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

లక్ష్యం కృత్వా నాసికాగ్రే సమ్యగ్దృష్టే వశం భవేత్ ।
కాశీం కాంచీం చ సంద్రష్టుం వేమ ! కిం నిష్ఫలశ్రమైః?॥

తా॥ కాశీ, కంచి, చూచుట కవస్థలుపడితి మన ముక్తిరాదు. నాసికాగ్రమున గుఱి నిలిపినఁ గొంతవఱకు వశ్యము కాఁగలదు (వి)సంప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవలోకయన్,......యుక్త ఆసీత మత్పరః॥

988 దొమ్మరాటవాని దోర్బలమెల్లను, బొట్టకూటికొఱకె పుట్టినదగు
ఆదియె యోగి కమర నానందమందదా ?, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వేమ ! కుటుంభరిత్వాయ దోర్బలం నర్తనస్య ।
తదేవ యోగిని లభ్యం చే ద్బ్రహ్మానందదాయకమ్ ॥

తా॥ దొమ్మరాటవాఁడు పొట్టకూటికి శరీరసాధకమున కెంత యోగశ్రమపడుచున్నాఁడు.అంతశ్రమ యోగిపడిన నానందముఁగాంచునుకదా?

989 కీవి మిగులఁగల్గి కెక్కెమ్ములెత్తించి, యూళ్ళనేల ముక్తి యుక్తిరాదు
మంచిత్రోవకొఱకు మహినియత్నింపుము, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

ప్రతిష్ఠాప్య ధ్వజాన్ వేమ ! విక్రమాఢ్యో మహీతలమ్ ।
శాసేతచే న్నాస్తి ముక్తిః యతస్వ విమలాధ్వనే॥

తా॥ కీవితో జెండాల స్తూపముల నెత్తించి యూళ్లేలుచుంటినన్నంత మాత్రమున ముక్తిరాదు. మంచిత్రోవకొఱకు యత్నింపుము.

990 టక్కుమాటలాడి చిక్కులఁబెట్టిన, నిక్కమెఱుఁగఁబడదు నిర్వహింప
చక్కనైన జ్ఞానసారంబుఁదెలియుమీ, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

వేమ ! కూటవచాం స్యుక్త్వా యది ఖేదం కరిష్యసి ।
తత్త్వం న జ్ఞాయతే సమ్యక్ జ్ఞానసారం వినాఽవ్యయమ్ ॥

తా॥ మోసపుమాటలఁబలికి చిక్కులఁ గల్పించుకొన్న నిక్క మెఱుఁగఁబడదు. కాన చక్కనైన జ్ఞానసార మెఱుఁగుటకే ప్రయత్నింపుము. (వి) న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్ర మిహ విద్యతే, అజ్ఞానే నావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః॥ (గీత)

991 చలముఁబట్టి మదిని జనియించుగుణముల, తతిని దుంచి వేగఁ దమకముడిగి
సతము గాను బుద్ధి సవరింప నదె ముక్తి, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

హృజ్జాతం గుణసంజాతం ఛిత్వా యత్నేన నిస్పృహః ।
బుద్ధిం విశుద్ధాం కుర్యాచ్చేత్ వేమ ! సా ముక్తిరేవ హి॥

తా॥ పట్టుదలతో మనమునఁబుట్టు గుణముల నంతరింపఁజేసి బుద్ధిని సరిచేసికొన్న నదియే ముక్తి. (వి) హిరణ్మయే పరే కోశే విరజం బ్రహ్మ నిష్కళమ్, తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాం జ్యోతి స్తద్య దాత్మవిదో విదుః॥

992 చెవులలోనఁబుట్టు రవమె యాకాశంబు, కన్నులఁగనునదియె కళలజ్వాల
ముక్కులోని గాలి ముక్తికిఁ దోవయా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

నాదమేవ శ్రవోజాత మాకాశో వేమ ! కథ్యతే ।
నేత్రదృష్టా కళాజ్వాలా నాసావాయుశ్చ ముక్తిదః ॥

తా॥ చెవి మూసినఁ దెఱచిన వినఁబడు ప్రణవశబ్దము పుట్టుచోటే యాకాశము. కన్నుమూసినఁ దెఱచిన కనఁబడు కళయే తేజస్సు. ముక్కు మూసినఁ దెఱచిన నుండు ప్రాణవాయువే గాలి. అట్టిస్థితియే ముక్తి.

993 ఆదిసోమభౌమ మాదిగా బుధుఁగూడి, గురువు శుక్రుఁడు శని గురుతులెన్న
ఎన్నిదినములైన నిల నొక్కరూపమే, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

భాను స్సోమః కుజ స్సౌమ్యో గురు శ్శుక్ర శ్శనిః క్రమాత్ ।
దినసంజ్ఞాకరా వేమ ! దివసం త్వేకరూపకమ్ ॥

తా॥ ఆది, సోమ, మంగళ, మొదలగు వారముల గుర్తులెన్ని యున్నను దినస్వరూప మొకటే. అట్లే పరమాత్మయు నొకడే.

994 గుజ్జుమునకుఁదగిన గుఱ్ఱమైన రౌతున్న, గుజ్జు మిలను నడుచు గుఱ్ఱ మగల్గి
గుజ్జుము తనరయః ..రిగఁణ వేల ...యదో, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ॥

దక్షే వేమాశ్వికే ప్రాప్తే గుణీ సన్ వర్తతే హయః ।
స్వకీయదేహస్య గుణం న జానాతి కుతో హయః? ॥

తా॥ రౌతుకొలఁది గుఱ్ఱము నడచును. కాని తన యొంటిగుణము దెలియఁజాలదు.(సమర్థుఁడగు గురువువలన ముక్తి శీఘ్రముగలభింపఁగలదు

995 ప్రానిలోన నగ్నిమఱియుండఁగావచ్చు, నగ్నిలోన ప్రాని కలవియగునె?
మ్రానిలోని యగ్ని మర్యాద సంసారి, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

స్థాతుం శక్యా స్తరా వగ్నౌ రగ్నౌ తు న తథా తరుః ।
ధృతవృక్షాగ్నిమర్యాద స్సంసారీ వేమ ! సంచరేత్ ॥

తా॥ మ్రానిలో నగ్నియుండును. కాని యగ్నిలో మ్రానుండనేరదు మ్రానులోని యగ్నివలె దేహములోని సంసారి మర్యాద వహించును.

996 మేఘమడ్డమైన మిహిరునిఁజెఱచును, జిత్తమడ్డమైన స్థిరముఁజెఱచు
మఱపులడ్డమైన మహిమంబుఁజెఱచురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

ఆచ్ఛాదయతి వేమార్కం మేఘరోధ స్తథా స్థిరమ్ ।
చిత్తావరోధ స్సంరోధో మహిమానం చ విస్మృతేః ॥

తా॥ మేఘ మడ్డమైన సూర్యకాంతిని, చిత్త మడ్డమైన స్థిరత్వమును అజ్ఞాన మడ్డమైన ప్రభావమును, బాడుఁజేయును.

997 బిగియు దృష్టినెపుడు బింబమందుంచిన, మననమందు నెఱుక మగ్నమగున
లగ్నచిత్తమమర రక్షించుచుండురా, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

బింబస్థాచేత్ స్థిరా దృష్టిః మగ్నా స్యా న్మననే స్మృతిః ।
లగ్నం చిత్తం పరే లక్ష్యే వేమ ! రక్షతి సర్వదా॥

తా॥ పరమాత్మయందే నిశ్చలదృష్టియుంచిన నెఱుక మనమున లీనము కాఁగలదు. అట్లెఱుకతోఁ గూడిన మనస్సే సర్వదా రక్షించును.

998 వేయివిధము లరయ వేమనపద్యంబు లర్థమిచ్చు వానినరసిచూడ
చూడఁజూడఁగల్గుఁ జోద్యమౌ జ్ఞానంబు, విశ్వదాభిరామ వినురవేమ॥

వేమప్రోక్తాని పద్యాని దదత్యర్థం సహస్రధా ।
దర్శం దర్శం లభేతాత్ర వేమ ! జ్ఞానం మహోద్భుతమ్ ॥